

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

**Šlechtická každodennost, rodinné vztahy a změny v postavení
šlechty na příkladu života Františka Josefa z Auerspergu
(1856 - 1938)**

Bc. Barbora Kobianová

Diplomová práce

2017

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Barbora Kobianová**
Osobní číslo: **H14470**
Studijní program: **N7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Kulturní dějiny: Soudobé dějiny**
Název tématu: **Šlechická každodennost, rodinné vztahy a změny v postavení šlechty v 20. století na příkladu Františka Josefa z Auerspergu (1856-1938)**
Zadávací katedra: **Ústav historických věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Studentka se v diplomové práci zaměří na základní aspekty šlechtické každodennosti na přelomu 19. a 20. století s důrazem na rodinu v tomto prostředí. Na příkladu Františka Josefa z Auerspergu bude sledovat vztahy v této šlechtické rodině. Zabývat se zároveň bude změnou v postavení šlechty v tomto přelomovém období. Diplomová práce bude vycházet z pramenů osobní povahy uložených v rodinném archivu Auerspergů v SOA Zámorsk a z úředních pramenů uložených v archivech centrální proveniencce.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

BEZECNÝ, Zdeněk - KUBEŠ, Jiří - LENDEROVÁ, Milena (edd.): Proměny elit v moderní době: Sborník k narozeninám docenta Roberta Saka. České Budějovice, 2003. BEZECNÝ, Zdeněk: Příliš uzavřená společnost. České Budějovice, 2005. CONZE, Eckhart: Adel, Staat und Gesellschaft im 20. Jahrhundert. In: DRIEL, von Maarten-POHL, Meinhard-WALTER, Bernd (Hg.): Adel verbindet Adel verbindet. Elitenbildung und Standeskultur im Nordwestdeutschland und Niederlanden vom 15. bis 20. Jahrhundert. Bönen: Druck Verlag Kettler, 2010. GLASSHEIM, Eagle: Crafting a Post Imperial Identity: Nobles and Nationality Politics in Czechoslovakia, 1918-1948. Columbia University 2000. TÝŽ, Urození nacionalisté. Česká národní šlechta v 1. pol. 20. stol, Praha 2011. ŠVAŘÍČKOVÁ-SLABÁKOVÁ, Radmila: Rodinné strategie šlechty. Mensdorffové-Pouilly v 19. století. Praha, 2007. TÖNSMEYER, Tatjana, Adelige Moderne. Grossgrundbesitz und ländliche Gesellschaft in England und Böhmen, 1848-1918, Wien-Köln-Weimar, Böhlau 2012.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Zbyněk Vydra, Ph.D.**
Ústav historických věd

Datum zadání diplomové práce: **30. března 2015**

Termín odevzdání diplomové práce: **30. března 2016**

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2015

Prohlášení

Předkládanou diplomovou prací jsem vypracovala samostatně. Použité prameny, odborná literatura a zdroje informací jsou uvedeny v seznamu literatury a pramenů.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména ze skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mě požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 31. srpna 2017

Bc. Barbora Kobianová

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala vedoucímu práce Mgr. Zbyňku Vydrovi, Ph.D za konzultace a odborné rady v průběhu vzniku předkládaného textu. Mé poděkování patří též správce sbírkového fondu a depozitářů Státního zámku Žleby, Mgr. Markétě Surovcové a kastelánovi Státního zámku Slatiňany, Ing. Jaroslavu Buštovi, za ochotu a pomoc při práci s archivními prameny uloženými v depozitářích obou zámků. Děkuji rovněž blízkým a kolegům, kteří se podíleli na korektuře.

Největší dík patří mé rodině, která pro mne byla nejen při psaní diplomové práce, ale po celou dobu studia největší oporou.

Anotace

Diplomová práce je zaměřena na osobu knížete Františka Josefa Auersperga (1856 - 1938). V počátku nastiňuje osudy šlechty na přelomu 19. a 20. století z obecného pohledu. Následně popisuje vznik žlebské knížecí větve rodu a přibližuje životní osudy rodičů Františka Josefa Auersperga. Další kapitola je věnována samotnému knížeti, popisuje období jeho dětství, vzdělávání, kariéry a počátky rodinného života. Druhým obsáhlým tematem v práci je každodennost rodiny Auerspergů na přelomu 19. a 20. století, přičemž prostor je věnován zejména cestování a zábavě dětí i dospělých v knížecí rodině. Závěr je symbolicky zaměřen na nemoci a smrt členů tohoto významného šlechtického rodu.

Klíčová slova

Auersperg - František Josef z Auerspergu - šlechta - 19. a 20. století - každodennost

Abstract

The thesis is focused on the person of the prince Franz Joseph Auersperg (1859 – 1938). In the first part, fates and lives of nobility in the end of 19th and the beginning of 20th century are contemplated from a general point of view. Next, it describes an origin of Žleby prince branch of the house and reflects lives of the parents of Franz Joseph Auersperg. The following chapter is dedicated to the prince himself, describing his childhood, education, career and a beginning of his family life. The second vast topic of the thesis is everyday life of the Auersperg family in the end of 19th and the beginning of 20th century, with special focus on travelling and entertainment of both adults and children in the prince's family. The last section of the work is focused on illnesses and deaths of members of this important noble house.

Key words

Auersperg - Franz Josef Auersperg - aristocracy - 19. and 20. century - everydayness

Obsah

Úvodem	1
1 Kritika pramenné základny	5
2 Šlechta v 19. a 20. století, obecný pohled	17
2.1 Exkurz č. 1: Prestižní funkce u císařského dvora	23
3 Auerspergové na přelomu 18. a 19. století	26
3.1 Exkurz č. 2.: Řády a tituly udělované členům rodu Auerspergů	29
4 František Josef z Auerspergu (1856–1938)	31
4.1 Rodiče Františka Josefa	31
4.2 Bratři Auerspergové	41
4.3 Mladý dědic František Josef	44
4.4 Rodinný život knížete z Auerspergu	53
4.5 Císařský dvůr, politika a velkostatek	67
4.6 Konec starých pořádků	78
5 Cestování	90
5.1 Auersperský rok	90
5.2 Ozdravné pobyty	99
5.2.1 Moře	99
5.2.2 Lázně v Čechách	103
5.2.3 Pobyty na horách	107
5.3 Lovecké výpravy	110
5.3.1 Daleká Afrika	115
6 Zábava dětí a dospělých v rodině Auerspergů	121
6.1 Dětská léta	121
6.1.1 Venkovní dobrodružství	121
6.1.2 „Venku zase prší“ aneb zábava doma	127
6.2 Zábava v kruhu rodinném pro děti i dospělé	132
7 Nemoci, smrt a místa paměti	140
7.1 Nemoc Charlotty tvoří život knížecí rodiny	142
7.2 Nemilosrdný odchod nejbližších	145
7.3 Závěr života skutečného šlechtice těla i ducha	150
7.4 Místa paměti	158
8 Závěr	160

9	Seznam pramenů a literatury	168
9.1	Prameny	168
1.1.1	Nevydané.....	168
2.1.1	Vydané tiskem.....	168
3.1.1	Dobový tisk	168
9.2	Literatura	168

Úvodem

Dějiny aristokracie v 19. a na počátku 20. století stály, na rozdíl od dějin šlechty ve středověku nebo raném novověku¹, dlouho na okraji zájmu historiků a k jejich rozvoji dochází přibližně posledních dvacet let. Přesto, že rok 1989 vytvořil předpoklady k zahájení systematického bádání na poli dějin šlechty v občanské společnosti, řada prací vyšla právě až po roce 2000.² Ačkoli vznikla řada studií, které se věnují konkrétním šlechtickým rodům, publikace, jež by poskytovala ucelený pohled na urozenou společnost na přelomu 19. a 20. století, prozatím chybí.³ Tématem, kterému je v poslední době věnována větší pozornost, je situace šlechty po roce 1918, její nacionální otázka, vystupování ve třicátých letech či její osudy po druhé světové válce. Zmíněnému tematickému okruhu se v současné době věnuje hned několik českých historiků, mezi něž se řadí například Zdeněk HAZDRA, Dita JELÍNKOVÁ, Jan ŽUPANIČ či Václav HOŘČÍČKA.⁴ Šlechtické společnosti v 19. a 20. století pozornost věnují i někteří zahraniční autoři.⁵

¹ Například k tématu šlechty v raném novověku: SMÍŠEK, Rostislav. *Císařský dvůr a dvorská kariéra Ditrichštejnů a Schwarzenberků za vlády Leopolda I.* České Budějovice: 2009. ISBN 978-80-7394-165-9; CERMAN, Ivo. *Šlechtická kultura v 18. století: filozofové, mystici, politici.* Praha: 2011. 761 s. ISBN 978-80-7422-122-4; MAŤA, Petr. *Svět české aristokracie (1500-1700).* Praha: 2002. s. 307- 317. ISBN 80-7106-312-6; KUBEŠ, Jiří. *Náročné dospívání urozených. Kavalírské cesty české a rakouské šlechty (1620-1750).* Pelhřimov: 2013. 463 s. ISBN 978-80-7415- 071-5.

² K dějinám šlechty v 19. a 20. století: BEZECNÝ, Zdeněk. *Příliš uzavřená společnost.* České Budějovice: Historický ústav Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2005. 155 s. ISBN 80-7040-698-4; GLASSHEIM, Eagle. *Urození nacionalisté: Česká šlechta a národnostní otázka v 1. pol. 20. století.* Praha: Garamond, 2012. 320 s. ISBN 978-80-7407-140-9; GRUBHOFFER, Václav. *Pod závojem smrti: Poslední věci Schwarzenbergů v letech 1732- 1914.* České Budějovice, 2013. 441 s. ISBN 978-80-905264-2-6; HAZDRA, Zdeněk. *Šlechta ve službách Masarykovy republiky: Mezi demokracií a totalitními režimy.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2014. 331 s. ISBN 978-80-7422-337-2; HAZDRA, Zdeněk. JELÍNKOVÁ, Dita. *Ve znamení tří deklarácí: Šlechta v letech nacistického ohrožení československého státu.* Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2014. 197 s. ISBN 978-80-87912-14-0; HOŘČÍČKA, J. ŽUPANIČ, J. *Šlechta na křižovatce: Lichtenštejnové, Schwarzenbergové a Colloredo – Mannsföldové v 1. polovině 20. století.* Praha: Pankrác, 2017. 912 s. ISBN 978-80-86781-33-4; LENDEROVÁ, Milena. *Tragický bál: Život a smrt Pavliny ze Schwarzenbergu.* Praha: Paseka, 2004. 376 s. ISBN 80-7185-657-6; ŠVAŘÍČKOVÁ – SLABÁKOVÁ, Radmila. *Rodinné strategie šlechty: Mensdorffové-Pouilly v 19. století.* Praha: Argo, 2007. 735 s. ISBN 978-80-7203-859-6. s. 200-201; VYBÍRAL, Jindřich. *Století dědiců a zakladatelů: architektura jižních Čech v období historismu.* Praha: Argo, 1999. 214 s. ISBN 80-7203-205-4; ŽUPANIČ, Jan. *Nová šlechta rakouského císařství.* Praha: Agentura Pankrác, 2006. 456 s. ISBN 80-86781-08-9.

³ HAZDRA, Zdeněk. *Šlechta ve službách Masarykovy republiky... s. 17.*

⁴ HAZDRA, Zdeněk- HOŘČÍČKA, Václav- ŽUPANIČ, Jan (eds.): *Šlechta střední Evropy v konfrontaci s totalitními režimy 20. století.* Praha, 2011. ISBN 978-80-87211-52-6.; JELÍNKOVÁ, Dita. Zdeněk HAZDRA. *Ve znamení tří deklarácí. Šlechta v letech nacistického ohrožení československého státu.* Praha, 2014. ISBN 978-80-87912-14-0; HOŘČÍČKA, Václav. Lichtenštejnové v Československu. Praha: Agentura Pankrác, 2014. 224 s. ISBN 978-80-86781-22-8; HOŘČÍČKA, Václav. ŽUPANIČ, Jan. *Šlechta na křižovatce.* Praha: Pankrác, 2017. 912 s. ISBN 978-80-86781-33-4; JELÍNKOVÁ, Dita. Osobní život a rodinné vztahy Leopolda Thun-Hohensteina v letech 1910 až 1930: hledání vlastní životní cesty jako součást procesu individualizace. In *Východočeský sborník historický.* Sv. 24, Pardubice, 2013. ISSN 1213-1733; HAZDRA, Zdeněk. Šlechtic, diplomat a básník ve službách republiky: příběh Františka hraběte Bořka-Dohalského z Dohalic (1887–1951). In

Předmětem předkládané diplomové práce je každodennost, rodinné vztahy a změny postavení šlechtické společnosti na přelomu 19. a 20. století. Základním cílem bude přiblížit stanovená témata na příkladu života Františka Josefa z Auerspergu (1856 - 1938), a tím přispět k bádání nejen o dějinách šlechty v tomto nelehkém období, ale i k dějinám samotného rodu Auerspergů.

Vzhledem k různorodosti pramenné základny, která byla hlavním podkladem pro vznik této práce, se první kapitola věnuje kritice pramenné základny a velmi podrobně ji definuje. Na úvodní kapitolu navazuje obecné shrnutí vývoje šlechtického postavení po roce 1848, která by měla vést k lepší představě o složité době, v níž žil František Josef Auersperg.

Druhá část práce uvádí téma rodu Auerspergů z pohledu založení knížecí linie žijící na zámku ve Žlebech a Slatiňanech. Ačkoli se jedná o jeden z nejvýznamnějších rodů Rakousko – Uherské monarchie, doposud mu v české historiografii nebyl věnován větší prostor. Jediná monografie zabývající se kompletními dějinami rodu pochází ze zahraniční provenience, konkrétně z pera historika Mihy Preinfalka, a nese výstižný název *Auersperg: Geschichte einer europäischen Familie*.⁶ Jedinou českou prací zabývající se rodem Auerspergů z genealogického hlediska je útlá publikace Rolanda Nohela *Auerspergové v Čechách*, která však vyšla již roku 1997, a tak jsou dnes mnohá fakta již popsána podrobněji a přesněji.⁷ Téma rodu Auerspergů je v poslední době oblíbené v bakalářských a diplomových pracích, které vznikají zejména k osobě Vincence Karla z Auerspergu, romantické úpravě zámku ve Žlebech, nebo se věnují fungování nasavrckého velkostatku.⁸ Dá se očekávat, že zájem o téma bude ještě výraznější po nové inventarizaci fondu Rodinného archivu Auerspergů, Žleby a

Securitas imperii. Sv. 18/1. Praha, 2011; JELÍNKOVÁ, Dita. Když ta širá, různorodá vlast přestala existovat aneb osudy rodiny Clary-Aldringen po rozpadu Rakouska-Uherska a její hledání nové cesty v postimperiálním světě. In *Theatrum historiae*. 6. Pardubice, 2010. ISSN 1802-2502.

⁵ GLASSHEIM, Eagle. *Urození nacionalisté. Česká šlechta a národnostní otázka v 1. pol. 20. století*. Praha, 2012. ISBN 978-80-7407-140-9; MALINOWSKI, Stephan. *Vom König zum Führer. Deutsche Adler und Nationalsozialismus*. Berlin, 2003. ISBN 3-596-16365-X; REIF, Hans. *Adel im 19. und 20. Jahrhundert*. München, 1999. ISBN 3-486-53691-5; STEKL, Hannes- WAKOUNIG, Maria. *Windisch-Graetz: Ein Fürstenhaus im 19. und 20. Jahrhundert*. Wien, 1992. ISBN 3-205-05468-7.51;

⁶ PREINFALK, Miha. *Auersperg: Geschichte einer europäischen Familie*. Graz: 2006. 688 s. ISBN 978-3-7020-1140-6.

⁷ NOHEL, Roland. *Auerspergové v Čechách*. Kutná Hora: OKC, 1997. 49 s. ISBN 80-902359-0-5.

⁸ NOVÁKOVÁ, Lenka. *Podnikatelské aktivity Auerspergů v oblasti cukrovarnictví ve 2. polovině 19. století a v 1. polovině 20. století*. Diplomová práce. Univerzita Pardubice, Filozofická fakulta, 2014. 174 s. Bez ISBN; REJHA, Adam. *Deník Vincence Karla Auersperga z cesty do Velké Británie roku 1837*. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2016. Bez ISBN; SEDLÁČKOVÁ, Hana. *Správa nasavrckého velkostatku Františka Josefa knížete Auersperga (1856-1938)*. Diplomová práce. Masarykova univerzita Brno, Filozofická fakulta, 2013. Bez ISBN; SUROVCOVÁ, Markéta. *Historické proměny interiérů zámku Slatiňany a jejich současná obnova*. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice, Filozofická fakulta, 2012. 83 s. Bez ISBN; SUROVCOVÁ, Markéta. *Zámek Žleby: proměny prezentace a vývoje historických interiérů od konce 19. století do současnosti*. Diplomová práce. Univerzita Pardubice, Filozofická fakulta, 2014. 199 s. Bez ISBN.

Slatiňany uloženého ve Státním oblastním archivu v Zámrsku z roku 2015. V posledních dvou letech k bádání o dějinách rodu i každodenním životě jeho členů výrazně přispěly dvě publikace - *Nasavrcké panství a slatiňanští Auerspergové* a zejména kniha *Zámek Slatiňany*.⁹

Třetí, rozsáhlá kapitola diplomové práce, je konkrétně zaměřena na osobu knížete Františka Josefa z Auerspergu. Přesto, že byl členem významného šlechtického rodu, nedostávalo se mu až doposud v literatuře dostatek pozornosti, výjimku tvoří již zmíněná publikace *Zámek Slatiňany*. Kapitola mapuje nejprve život jeho rodičů, dále výchovu mladého šlechtice, vzdělávání, dospívání a posléze i rodinný život a jeho kariéru. K řadě těchto témat nejsou v případě Františka Josefa dochovány (či prozatím objeveny) prameny, a tak některé z nich musely být názorně popsány na příkladu jiných šlechtických rodů.¹⁰ Závěrem této spíše životopisné části práce je pohled na šlechtu a Auerspergy po roce 1914, resp. 1918 a jejich další osudy v nové republice.

Následující dvě kapitoly jsou zaměřeny zejména na každodenní život rodiny Františka Josefa a jsou rozděleny do dvou větších celků. Prvním z nich je cestování; šlechtické rodiny nikdy nepobývaly na jednom sídle, vždy jich v průběhu roku vystřídal několik, což ostatně patřilo k jejich životnímu stylu, kterým se odlišovaly od měšťanské společnosti. Kromě podoby „auersperského roku“ se kapitola věnuje rovněž cestám s charakterem loveckých výprav a ozdravných pobytů. Druhá část zabývající se každodenním životem šlechtické rodiny na příkladu Auerspergů je zaměřena na trávení volného času a zábavu dětí i dospělých v urozené společnosti. Podkladem pro rekonstrukci některých témat z každodenního života byly zejména dopisy Františka Josefa Auersperga, které zasílal své manželce Vilemíně a korespondence Charlotty z Auerspergu, nejmladší dcery knížecího páru. Vhodné doplnění poskytly paměti Aloise Auersperga, synovce knížete, sepsané roku 1982 a rovněž fotografie z mobiliářů zámků ve Žlebech a Slatiňanech.

Diplomovou práci symbolicky uzavírá téma nemoci, smrti a míst paměti založené na výzkumu situace v rodině Auerspergů.¹¹ Významnou částí kapitoly se v tomto případně stalo

⁹ BUŠTA, Jaroslav. KONEČNÝ, Michal. RYŠAVÝ, Radek. *Zámek Slatiňany*. Sychrov: Národní památkový ústav, 2015. 167 s. ISBN 978-80-905871-3-7; STEHLÍKOVÁ, Jana. ŠTĚPÁN, Luděk. *Nasavrcké panství a slatiňanští Auerspergové: utváření sídelní krajiny*. Slatiňany: 2014. 129 s. ISBN 978-80-260-6258-5.

¹⁰ K tématu výchovy a vzdělávání viz BEZECNÝ, Zdeněk. *Příliš uzavřená společnost*. ŠVARÍČKOVÁ – SLABÁKOVÁ, Radmila. *Rodinné strategie šlechty*. K dospívání a vojenské službě CLARY – ALDRINGEN, Alfons. *Vůně vzpomínek: Kníže Clary – Aldringen vypráví o „starých zlatých časech“*. Praha: Nakladatelství Brána, 2002. 200 s. ISBN 80-7243-158-7.

¹¹ K tématu viz: GRUBHOFFER, Václav. *Pod závojem smrti: Poslední věci Schwarzenbergů v letech 1732-1914*. České Budějovice, 2013. 441 s. ISBN 978-80-905264-2-6; BLŮMLOVÁ, Dagmar. KUBÁT, Petr a kol. *Čas zdravého ducha v zdravém těle: Kapitoly z kulturních dějin přelomu 19. a 20. století*. České Budějovice:

téma zdravotního stavu a smrti princezny Charlotty, o které v dostupné literatuře nacházíme spíše nepřesné informace. Závěrečná část práce uvádí smutný osud knížecí rodiny po roce 1907, kdy se kníže musel vyrovnat se smrtí několika nejbližších. Pozornost je následně věnována rovněž zdravotnímu stavu knížete Františka Josefa a poslednímu rozloučení s oblíbeným šlechticem. Několik posledních odstavců je zaměřeno na místa paměti rodu Auerspergů s významem rodinné hrobky, která se původně nacházela nedaleko reprezentativního sídla ve Žlebech.

2009. 552 s. ISBN 978-80-87311-07-3 (Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích); ISBN 978-80-904446-3-8 (společnost pro kulturní dějiny, o. s.); BŮŽEK, Václav. KRÁL, Pavel (edd.). *Paměť urozenosti*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007. 233 s. ISBN 978-80-7106-928-7. s. 193-194; SLABÁKOVÁ, Radmila. Žal a umírání v denících a soukromé korespondenci rakousko-uherské šlechty 19. století. In: *Studia Historica Nitriensia*, IX, 2001, s. 153-163.

1 Kritika pramenné základny

Předkládaná diplomová práce je založena zejména na analýze primárních pramenů z provenience žlebské větve rodu Auerspergů. Fond *Rodinný archiv Auerspergů, Žleby a Slatiňany 1704–1939 (1944)* je uložen ve Státním oblastním archivu v Zámrsku a mezi lety 2012–2014 prošel inventarizací.¹² Bohužel v Zámrsku nenalezneme ani zdaleka kompletní archiv Auersperského rodu, který se původně nacházel na zámku Žleby, kde Auerspergové již v 19. století zaměstnávali jako archiváře Josefa Schmoranze, jehož otec a posléze i bratr byli známými architekty. Právě Josef Schmoranz archiv poprvé částečně popsal a opatřil signaturami, ale k nově vytvořenému rozdělení se nedochoval, pokud existoval, žádný soupis.¹³

Dodnes je v archivním fondu patrná snaha samotných členů knížecí rodiny o pečlivé třídění, především korespondence, která jim přicházela. Soukromé dopisy, které si Auerspergové mezi sebou vyměňovali, byly a mnohé z nich stále jsou uloženy v dřevěných krabicích s konkrétním popisem (např. *Briefe von Franz*). Původní krabice na ukládání korespondence, které se dochovaly, dnes najdeme například i v mobiliáři Státního zámku Žleby.

Po roce 1945, resp. 1946, tedy po opuštění zámku Žleby šlechtickou rodinou, byly materiály, které se na zámku do této doby uchovávaly, roku 1970 převzaty Státním oblastním archívem v Zámrsku. V roce 1979 došlo k rozšíření fondu převzetím některých materiálů ze Státního zámku ve Slatiňanech, který byl druhým sídlem žlebské větve Auersperského rodu v Čechách. Jednalo se zejména o písemnosti sekretariátu Františka Josefa Auersperga a Pardubické honební společnosti. V dalších letech následovaly ještě dva přírůstky. Konkrétně ze Státního okresního archivu v Chrudimi (písemnosti týkající se osoby Františka Josefa Auersperga, případně jeho syna Ferdinanda; například odhady jmění movitého a nemovitého majetku, účetní spisy, dědická a důchodová daň nebo domovní a soudní spisy) a Státního oblastního archivu v Litoměřicích (opisy ze zasedání panské sněmovny Říšské rady ve Vídni z roku 1877).¹⁴ Je však nutné zmínit, že i tak, přes doplňování archivního fondu v Zámrsku, se

¹² VESELÍKOVÁ, Markéta. *Rodinný archiv Auerspergů, Žleby a Slatiňany 1704–1939 (1944)*. Zámrsk: Inventář, 2015. 256 s. ev. č. 8925.

¹³ Tamtéž, s. 35. Z díla J. Schmoranze (1855–1938): SCHMORANZ, J. *Hrad Žleby u Čáslavě: popis uměleckých věcí dochovaných na hradě*. Žleby: 1921. 62 s. Bez ISBN; SCHMORANZ, J. *Nauka o tvarech uměleckých*. Praha: 1923. 108 s. Bez ISBN; SCHMORANZ, J. *Rukověť lovectví, příručka pro myslivce, lovce a střelce*. Praha: 1917. Bez ISBN.

¹⁴ VESELÍKOVÁ, M. *RA Auerspergů*. S. 35–36.

řada archivního materiálu dodnes nachází zejména na zámcích ve Žlebech a Slatiňanech. Jde zejména o alba fotografií, která jsou součástí tamních mobiliářů, nechybí však ani další písemnosti osobního charakteru, z nichž některé budou v práci využity v dalších kapitolách.

I přesto, že Státní oblastní archiv v Zámrsku převzal ze zámku ve Žlebech po roce 1945 velkou část tamních archiválií, ani zdaleka nemůžeme mluvit o ucelenosti či kompletnosti tohoto fondu. Ve SOA v Zámrsku nenajdeme žádné právní dokumenty jako jsou svatební smlouvy, křestní listy, úmrtní listy či materiály k auersperskému fideikomisu. Z dostupných informací, které k této problematice poskytuje především kniha Mihy Preinfalka, můžeme vyrozumět, že stěžejní dokumenty k bádání genealogického charakteru byly Auerspergy, celkem logicky pro ucelenost nejen žlebské knížecí větve, ukládány ve Vídni.¹⁵ Tyto materiály, dnes soustředěny v archivu knížete Franze Josefa Auersperg – Trautsona¹⁶ (dále jen FATF, dle německého názvu Fürstlich Auersperg – Trautson'sches Familienarchiv), byly z vídeňského paláce odvezeny roku 1942, kdy palác získal rod Croy. FATF je dnes uložen na zámku Sprechenstein a obsahuje korespondenci jak soukromou, tak veřejnou, zmiňované písemnosti vhodné pro genealogické bádání a nechybí ani materiály ke správě panství.¹⁷

Další, třetí část materiálů, které se dotýkají žlebské knížecí linie rodu, nalezneme ve Státním oblastním archivu v Plzni. Jedná se zejména o fond Rodinný archiv Auerspergů, Zelená Hora 1713–1933, který se nachází v pobočce SOA v Klášteře u Nepomuku, kde jsou uloženy archiválie k osobě bratra Františka Josefa, Engelberta z Auerspergu (1859–1942) a k jeho rodině.¹⁸ Ve SOA v Plzni najdeme i další fondy věnované Auerspergům, ale k tématu této práce by svým obsahem příliš nepřispěly.¹⁹

¹⁵ V Österreichisches Staatsarchiv in Wien, v oddělení Haus-, Hof- und Staatsarchiv, je dodnes uložen rodinný archiv primogeniturní, vlášimské, knížecí linie. Uložen je zde jako depozitum, k nahlédnutí je třeba souhlas majitele, nebo jeho právního zástupce. K archivu ve Vídni viz.: KOBLASA, Pavel. Rodinný archiv Auerspergů ve Vídni. Rodopisná revue: 2013, roč. 15, č. 1, s. 18–20, [cit. 2017-06-06]. <URL: http://rodopisna-revue-online.tode.cz/2013-1/18-20_koblasa-auer.pdf.> Těž: Průvodce po Rakouském státním archivu pro českého návštěvníka. Praha: 2013.

¹⁶ Díky sňatku Karla Josepha Auersperga (1720–1800) s Marií Josephou, roz. Trautson, připadl Auerspergům roku 1780, po vymření Trautsonů v mužské linii, rozsáhlý trautsonský archiv soustředěný ve Vídni a na zámku Matrei. Rozhodnutím knížete Františka Josefa z Auerspergu byl roku 1920 fond darován tehdejšímu Archiv der Tiroler Landschaft v Innsbrucku. V jedné z kategorií zmiňovaného fondu se nachází například svatební smlouva Vincence Karla z Auerspergu s Vileminou, roz. Colloredo-Mansfeld. Viz. též: VESELÍKOVÁ, M. *RA Auerspergů*. S. 36.

¹⁷ PREINFALK, M. *Auersperg*. s. 26.

¹⁸ VESELÍKOVÁ, M. *RA Auerspergů*. S. 37.

¹⁹ Jedná se zejména o: SOA v Plzni. *Rodinný archiv Hřebený (Hartenberg). 1585–1935*; SOA v Plzni. *Ústřední správa Auerspergů, Hřebený (Hartenberg). 1667–1901*; SOA v Plzni. *Velkostatek Hřebený (Hartenberg). 1522–1946*. Hřebený vlastnila vedlejší hraběcí linie rodu.

V několika odstavcích výše byl stručně nastíněn přehled několika archivních fondů, které jsou přínosné pro bádání o životě žlebské linie auersperského rodu. Z převážné většiny z nich bylo pro potřeby této práce čerpáno. Výjimku tvoří FATA na zámku Sprechenstein, ačkoli znalost tamních materiálů, například svatebních smluv a úmrtních listů, by pro tuto práci byla nespornou výhodou a vhodným doplněním některých témat.

Přesto, že byly uvedeny hlavní zdrojové fondy, existuje samozřejmě i řada dalších šlechtických rodinných archivů, ze kterých bychom mohli čerpat další archiválie k dokreslení materiálů pocházejících přímo od Auerspergů, přičemž se jedná především o archivy rodin spřízněných s nimi sňatky. Významným zdrojem informací, zejména ke správě panství, jsou pak další fondy SOA v Zámrsku, fond Velkostatek Žleby (1642–1948), Velkostatek Nasavrky (1612–1946), Maleč (1649–1945), Přestavlky (1748–1850) či Čistá (1590–1945), dále fond Cukrovar Slatiňany (1858–1950) a Doly Lukavice (1703 – 1931/1944) a rovněž fond Národního archivu, Fideikomisní spisy (1564 - 1953), Peněžní fideikomis knížat Auerspergů.²⁰

Hlavním fondem, který posloužil k bádání a k získání informací o rodině Františka Josefa z Auerspergu je, jak již bylo uvedeno výše, *RA Auerspergů, Žleby a Slatiňany 1704–1939 (1944)*. Fond byl nově rozdělen Bc. Markétou Veselíkovou do několika hlavních částí: Generálie, Auerspergové – jednotlivé osobnosti, Spřízněné rody, Ostatní osoby, Účty, Obrazový materiál, Ostatní materiál, Kopie. Konkrétní materiály byly vzaty hned z několika částí.

Zdaleka nejrozsáhlejším materiálem, který byl v podstatě hlavním zdrojem této práce, je korespondence mezi rodinou Auerspergů. Přesto, že rodina mezi sebou mohla komunikovat telegramy, což také, jak dokazují zmínky v dopisech, dělala, zůstal dopis hlavním komunikačním prostředkem. Ačkoli se s psaním dopisů lidé seznamovali již v antice, lépe probádaným prostředím je z hlediska korespondence spíše až vrcholný středověk. V tomto období se rovněž poprvé setkáváme s příručkami, s konkrétními návody na to, jak správně napsat dopis. Dnes se tato literatura možná zdá poněkud úsměvnou, ale až do moderní doby, kdy převládly jiné druhy komunikace, bylo skutečným uměním napsat správně dopis jak po stránce obsahové, tak formální. Ve středověku můžeme nalézt několik druhů korespondence, politickou, ekonomickou nebo kulturní, přičemž nejčastěji se dopisy objevují v kláštřích a

²⁰ VESELÍKOVÁ, M. *RA Auerspergů*. S. 36-37; k fondu v NA: NA Praha. *Fideikomisní spisy (1564–1953)*. *Peněžní fideikomis knížat Auerspergů*, inv. č. 74, sign. VII E 57, kar 599 (1807); inv. č. 81, sign. VII E 65 (F 49/98), kar 625-628 (1795–1930).

kancelářích, následně od 16. století přibývá korespondence soukromého charakteru. Vzhledem k tomu, že znalost písma nebyla ještě v období vrcholného středověku samozřejmostí, nalezneme větší množství korespondence u lidí z vyšší společnosti, šlechty.²¹ Pokud měl šlechtic funkci u dvora či v zemských úřadech, bylo nutností, aby byl informován o aktuálním dění, když v místě nebyl přítomen, což rozhodně stále nebylo možné. Pokud šlechtic u dvora nebyl, měl v podstatě dvě možnosti: buď si psal se svými přáteli, kteří ho o novinkách informovali, nebo měl vlastní najaté agenty, kteří mu rovněž nové zprávy zasílali.²² V tématu této diplomové práce je však podstatná zejména druhá tematická skupina korespondence, osobní, kterou si vyměňovali členové šlechtických rodin mezi sebou. Nebylo pravidlem, že rodina byla neustále pohromadě, proto byla korespondence jednou z mála tehdejších komunikačních možností.

Známou příručkou pro správné psaní dopisů je dílo Augusta Bohsese (1661–1740), který užíval přezdívku Talander, *Der allzeitfertige Brieffsteller*, které sice vyšlo již v 18. století, nicméně při porovnání toho, jak má dopis vypadat, dle něj a následně po popisu dopisů rodiny Auerspergů uvidíme, že k závažným změnám, v podstatě za sto let, až tak nedošlo.

Talander rozděluje dopis do pěti částí. První z nich je pozdrav adresáta, *salutatio*. Po vhodném pozdravu následuje vyjádření úcty a úvod dopisu, *captatio benevolentiae*. Třetí částí je samotný obsah dopisu, hlavní sdělení, *narratio*. Předposlední částí, dle Talandera, vyjadřuje autor případnou žádost vůči adresátovi, *petitio*. Pátou a závěrečnou fází dopisu je poděkování, rozloučení a pozdrav, *conclusio*. Nemělo samozřejmě docházet ani k opomenutí uvedení místa sepsání dopisu a jeho datace.²³ Ve jmenovaných částech samozřejmě dochází k rozdílům dle osoby adresáta. Je samozřejmě jiné psát dopis panovníkovi, vyššímu či nižšímu šlechtici, případně měšťanovi a tak dále. Pozdrav výše urozenému, než je sama osoba autora, musí být dostatečně uctivý, aby nedošlo k urážce. Zároveň se v takovém dopise použijí rozvité, delší věty. Naopak dopis níže postavenému, například poddanému, v našem případě již spíše zaměstnanci, bývá více strohý, s úkolem nebo prosbou. Během novověku samozřejmě docházelo k názorovým odlišnostem na psaní dopisů. Nejprve bylo v oblibě psaní obsáhlejších dopisů, košatých, v delších větách plných komplimentů. V 17. století pak

²¹ Heslo Brief In: Enzyklopädie der Neuzeit 2, sl. 407-411.

²² K tematice agentů vzniklo rovněž několik prací, například: BURIÁNKOVÁ, Michaela. Pražský agent hraběte Ferdinanda Jana Verduga v druhé půli 17. století. In: *Historica Olomucensia / Olomouc*: Univerzita Palackého v Olomouci Sv. 41, (2012), s. 171-192; MARŠÁLKOVÁ, Lenka. Hrabě Jeroným Colloredo a jeho vídeňští agenti ve 20. letech 18. století. In: *Historie 2008. Sborník prací ze 14. celostátní studentské vědecké konference konané dne 5. a 6. března 2009 v Hradci Králové / Ústí nad Orlicí*: Oftis, 2009 s. 103-125.;

²³ Heslo Brief. In: *Enzyklopädie der Neuzeit 2*, s. 408-409; k teorii viz FUGER, Carmen. *Brieffsteller. Das Medium „Brief“ im 17. und frühen 18. Jahrhundert*. Köln, 2010. ISBN 978-3-412-20420-4.

bylo modernější napsat stručný dopis s jasným sdělením.²⁴ O století později však došlo opět k příklonu k „první“ variantě a košaté věty převažují i v auersperské korespondenci přelomu 19. a 20. století, a to zejména v dopisech Františka Josefa.

Soukromá korespondence šlechty je v dnešní době skvělým pramenem pro poznání jejího životního stylu, dějin každodennosti, dějin mentalit, sociálních vazeb a mnohého dalšího. Studium dopisů však přináší i několik problémů, z nichž nejpodstatnější v této práci je nejistota, zda se dochovaly všechny dopisy, které byly autorem poslány. Vzhledem k tomu, že již bylo možné místo dopisu odeslat rychlejší telegram (případně použít dostupný telefon), setkáváme se i s větou: *Jak jsem již telegrafoval...*, zmiňovaná informace však chybí, nicméně, tento jev není ve zkoumané korespondenci příliš častý, častěji se však některou z informací nedozvíme v celém rozsahu, protože jak adresát, tak autor, si o ní například přímo pohovořili.

V diplomové práci bylo, co se týče korespondence, analyzováno zhruba 1084 dopisů.²⁵ Největší část z tohoto počtu tvoří dopisy Františka Josefa z Auerspergu, které zasílal manželce Vilemíně, roz. Kinské. Celkem jich v Zámrsku nalezneme 554. Tato korespondence je psána německy, nejprve novogotickou kurzívou. Na přelomu století, těsně po roce 1900, začal František Josef přecházet na písmo humanistické, jak značí následující dvě ukázky.

²⁴ Heslo Brief. s. 410.

²⁵ Započítány jsou jen rozsáhlejší celky.

František Josef na dopisy pro svou manželku používal dopisní papír velikosti A5, na kterém se, většinou v levém horním rohu, obvykle nacházel vyražený nebo natištěný znak, ať už šlo o iniciálu rodu A, modrého lva, případně byl dopisní papír zakoupen přímo v místě pobytu, a nalezneme tam tedy název města/místa. Tisk názvu města je znatelný na obrázku č. 1, tedy dopisu Františka Josefa manželce z roku 1878, který zaslal z Batz Hütte. Pro svá dvě hlavní sídla v Čechách, Žleby a Slatiňany, měla rodina vyrobený speciální dopisní papír. V horní polovině předního listu je umístěna fotografie zámku. Použití tohoto papíru pro dopis ze Žlebů či Slatiňan však nebylo pravidlem. Dopisní papír s přesnou adresou, dokonce i s uvedeným telefonním číslem, používal nejen František Josef pro dopis odeslaný z Auersperského paláce ve Vídni.

František Josef vždy začínal psaní svého dopisu datací, ke které, ve většině případů, připojil i místo odeslání. Výjimku znázorňuje dopis na obrázku č. 1, kde je konkrétní místo natištěno. Po datací samozřejmě následoval pozdrav. František Josef oslovoval svou ženu několika způsoby, vždy ale s velikou úctou. Nejčastějším oslovením Vilemíny, které se v dopisech objevuje, je *Willer*, *Willerl* dále *Winklerl*, *Weibi*, *Weib* či citově zabarvenější výrazy jako *Kind*, *Mamerle*, *Herzel*, *Herz*, *Mamiskind*. Nejčastější formulací pozdravu je pak *Moje milovaná Willerl...*²⁸, případně se objevují varianty jako *Moje velmi milovaná Willerl...*²⁹, *Mé velmi milované dítě...*³⁰, *Moje srdce...*³¹, *Mé vroucně milované dítě...*³². Po pozdravu přichází, i dle Talanderovy příručky, vyjádření úcty a úvod dopisu, což bylo u Františka Josefa obvykle nahrazeno frázemi o tom, že děkuje za dopis, případně telegram, který mu žena poslala, nebo že ho právě obdržel, podobně jako v dopise ze dne 20. 2. 1908, zaslaném jeho Willerl z Vídně: „*Moje milovaná Willerl. Právě jsem obdržel Tvůj telegram a z celého srdce mě těší, že se Ti dobře daří...*“³³ Jak je poznat z uvedené citace, připojil František Josef i vyjádření radosti z toho, že se jeho ženě dobře daří, což na naprosto typické, většinou následuje i vyjádření nadšení z toho, že se dobře daří jejich dětem. Ještě k druhé fázi dopisu, k vyjádření úcty, můžeme připojit další klasické věty Františka Josefa, vyjadřující

²⁷ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv.č. 359, kar. 17. Korespondence Františka Josefa z Auerspergu manželce Vilemíně, roz. Kinské. Dopis z 25. 4. 1904.

²⁸ „*Mein geliebtes Willerl...*“

²⁹ „*Mein vielgeliebtes Willerl...*“

³⁰ „*Mein vielgeliebtes Kind...*“

³¹ „*Mein Herzl...*“

³² „*Mein heissgeliebtes Kind...*“

³³ „*Mein geliebtes Willerl. Ich habe eben Dein Teleg. erhalten u. freue mich von ganzem Herzen, dass es Dir gut geht...*“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv.č. 359, kar. 17. Korespondence Františka Josefa z Auerspergu manželce Vilemíně, roz. Kinské. Dopis z 20. 2. 1908.

tentokrát stesk po manželce: „*Moje srdce. Jen rychlé slovíčko před tím než půjdu do postele, říci Ti, že na Tebe myslím a toužím po Tobě celým svým srdcem.*“³⁴

Dále v textu korespondence následuje vlastní obsah dopisu, *narratio*. Dopisy Františka Josefa mají průměrnou délku čtyř stran, existují samozřejmě výjimky, které mají stran více. Čtvrtou částí dopisu by mělo dle zmiňované příručky být *petitio*, vyjádření prosby k adresátovi. Nestává se příliš často, že by František Josef po své manželce nějakou konkrétní službu požadoval. V závěru dopisu ji ale často prosí, aby na sebe byla opatrná, případně mu dala vědět, jak a kdy se s ní znovu shledá, a opět přidává několik slov o tom, jak po své manželce touží: „*Abys zůstala zdravá, to je vše, co si přeji. Chci Ti ještě opravdu tolik říci o tom, jak Tě miluji, jak na Tebe myslím a jak jsem s Tebou nevýslovně šťasten, ale to už je možná neslušné... Bůh s Tebou a s našimi dětmi moje Willerl; tisícere díky za všemnu lásku, dobrotu a trpělivost od Tvého věrného starého muže.*“³⁵ Samotné poděkování, rozloučení a pozdrav, tedy *conclusio*, tak u dopisů často splývá se čtvrtou částí, tedy prosbou k adresátovi. Pokud bychom šli ještě dál, tedy až za závěr dopisu, občas František Josef připojil ještě *post scriptum* (PS), právě v něm lze místy nalézt nějakou konkrétní prosbu, případně ještě dodatečné sdělení.

Samotný text je Františkem Josefem po roce 1900 psán velice úhledně, korespondence z let předešlých je trochu méně čitelná, což je ale způsobeno změnou písma, dopisy se však zdají celkově i o něco méně upravené, občas inkoust prosakuje na druhou stranu a činí ji tak hůře čitelnou. František Josef při psaní občas sahal ke zkracování slov. Nejčastěji jde samozřejmě o známé zkrácení spojky *und* na *u.*, dále rovněž spojky *oder* na *o.* nebo *zu* na *z.* Slova se zdvojenou souhláskou *mm* či *nn* jsou většinou psány jen s jednou souhláskou, která má nad sebou vodorovnou čárku.

Další velkou skupinou korespondence, která byla pro tuto práci přeložena, jsou dopisy dcery Františka Josefa a jeho ženy Vilemíny, Charlotty z Auerspergu (*1885 - †1907). Princezna nebyla téměř nikdy v dopisech oslokována či jmenována jako Charlotta, ale *Lotti*, *Lotterl* nebo *Löttchen*, v dopisech svému otci se pak sama často podepisuje jako

³⁴ „*Mein Herzl, Schnell ein Wort bevor ich zu Bett gehe im Dir zu sagen dass ich Deiner gedenke und mich nach Die sehne, aus ganzem Herzen.*“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... inv.č. 359, kar. 17. Korespondence Františka Josefa z Auerspergu manželce Vilemíně, roz. Kinské. Dopis z 28. 4. 1904.

³⁵ „*Wenn ihr nur gesund bleibt ist das Alles was ich wünsche. Ich möchtē Dir noch so gerne recht viel darüber sagen wie lieb ich Dich habe mein Willerl u. wie ich an Dich denke u. mein unsägliches Glück bei Dir; aber es ist vielleicht unbescheiden... Gott mit Dir u. den Kindern mein Willerl; tausend Dank für alle Liebe, Güte u. Geduld von Deinem treuen alten Mann.*“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... inv.č. 359, kar. 17. Korespondence Františka Josefa z Auerspergu manželce Vilemíně, roz. Kinské. Dopis z 20. 2. 1905.

Pemperlempem nebo zkráceně *Pemperl*. Evidentně šlo o přezdívku, kterou používala spíše s otcem, v korespondenci s matkou se takové oslovení téměř neobjevuje. Lotterl svého otce zase oslovuje výrazem *Papuli*.

Korespondence Charlotty s rodiči je rovněž uložena v SOA v Zámrsku, ve fondu Rodinný archiv Auerspergů, Žleby a Slatiňany.³⁶ Z uložených dopisů je 28 adresovaných otci a 82 matce, přičemž dopisy pro otce jsou většinou většího rozsahu. Charlotta svou korespondenci psala převážně německy, ale najdeme i řadu dopisů, konkrétně 13, psaných v jazyce francouzském, kterému se princezna měla učit, a psaní základních informací v dopisech pro ni jistě bylo dobrým procvičením a pro rodiče ukázkou, jak dceři výuka jde. Patrně též z tohoto důvodu se výjimečně objevují i dopisy či básně psané v anglickém jazyce, těch je celkem 7.

Dopisy Charlotty z Auerspergu jsou psány krásným a úhledným dětským písmem. Často je v dopise vidět pomocná linka, podle které Lotterl psala hezky rovně. Písmo je povětšinou humanistické, jen v některých dopisech nalezneme velice úhlednou německou kurzívu, zřejmě šlo opět o cvičné krasopisné psaní v průběhu výuky. Dopisy jsou mnohdy na dětském dopisním papíru s malým obrázkem v rohu a nejčastěji mají rozsah zhruba čtyř stran velikosti A5. Mimo dětských obrázků princezna používala i vlastní dopisní papír s iniciálami LA (Lotti Auersperg) a korunkou nad písmeny v levém rohu. Dopisy pro matku Lotti často uvádí spojením: „*Milá, drahá maminko!*“³⁷ a loučí se: „*Mnoho tisíc pozdravů pro Tebe, tatínka a babičku od Tvojí Lotti.*“³⁸ V korespondenci s otcem je pozdrav na začátku podobný: „*Milý, drahý tatínku!*“³⁹, v závěru pak Charlotta nezapomínala na krásné rozloučení: „*...tisíce a miliony polibků a pozdravů pro Vás všechny, polibek ruky pro Tebe a maminku, také od Ferdiho (pozn. mladší bratr Charlotty), ale zejména od Tvé věrně milující Pemperl.*“⁴⁰

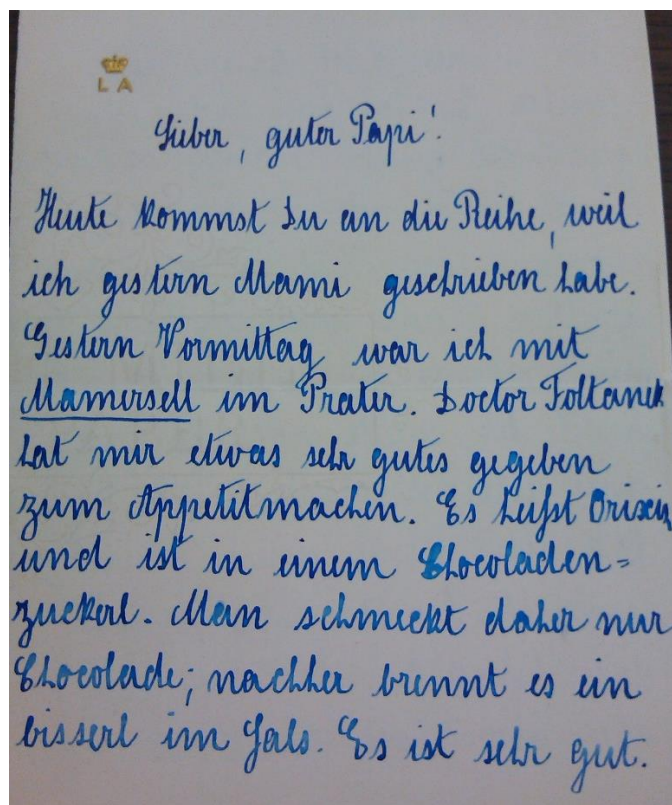
³⁶ SOA Zámrsk. RA Auerspergů, Žleby a Slatiňany 1704–1939 (1944). Inv. č.: 247, kar. 12. Korespondence princezny Charlotty Auersperg psaná jejímu otci Františku Josefovi z Auerspergu; Inv. č. 368, kar. 19. Korespondence Charlotty Auersperg psaná její matce Vilemíně, roz. Kinské.

³⁷ „*Liebe, gute Mami!*“ SOA Zámrsk. RA Auerspergů...Inv. č. 368, kar. 19. Korespondence Charlotty Auersperg psaná její matce Vilemíně, roz. Kinské. Dopis nedatován.

³⁸ „*Viele Busserln an Dich, Papi und Grossmama von Deiner Lotti.*“ SOA Zámrsk. RA Auerspergů...Inv. č. 368, kar. 19. Korespondence Charlotty Auersperg psaná její matce Vilemíně, roz. Kinské. Dopis nedatován.

³⁹ „*Lieber, guter Papi!*“ SOA Zámrsk. RA Auerspergů...Inv. č. 247, kar. 12. Korespondence Charlotty Auersperg psaná jejímu otci Františku Josefovi z Auerspergu. Dopis z 9. 5. 1899.

⁴⁰ „*... tausende und Millionen von Küssen und Grüßen an Euch alle, Handküssen an Dich und Mami, auch von Ferdi aber ganz besonders von Deiner Dich innigliebenden Pemperl.*“ SOA Zámrsk. RA Auerspergů...Inv. č. 247, kar. 12. Korespondence Charlotty Auersperg psaná jejímu otci Františku Josefovi z Auerspergu. Dopis z 9. 5. 1899.

Obrázek 3. Dopis Charlotty z Auerspergu otci Františku Josefovi, nedatováno.⁴¹

Zvláštností korespondence dcery Františka Josefa a Vilemíny je její malé množství, které je v archivu uloženo. S princeznou rodiče zvláště kvůli jejímu zdravotnímu stavu hodně cestovali, buď oba, nebo se střídali, případně Charlotta cestovala se svými vychovatelkami. Množství korespondence otci, a vlastně ani matce, tomu však příliš neodpovídá. Bohužel nejsou dochovány ani dopisy, které rodiče posílali své dceři, přesto, že žila jen s nimi, nikdy se neprovdala a zemřela v pouhých 22 letech. František Josef měl například korespondenci s manželkou po její smrti velice pečlivě uloženou, je proto zvláštní, že se tak nestalo v případě Charlotty, kterou rodiče milovali. Určitou možností je, že jsou dopisy uloženy v archivech v Rakousku, pravděpodobné to ale příliš není, protože tamní materiály mají většinou charakter smluv a korespondence případně pochází z provenience jiné větve rodu.

Třetí a poslední velkou skupinou korespondence jsou dopisy, které nebyly analyzovány z hlediska obsahu, ale jen dle datace a místa odeslání. Tyto informace pak budou podstatné v kapitole, ve které si ukážeme, jak vypadal rok rodiny Auerspergů. Do této skupiny patří dopisy, které František Josef zasílal matce Vilemíně, roz. Colloredo –

⁴¹ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv.č. 359, kar. 17. Korespondence Charlotty z Auerspergu psaná jejímu otci Františku Josefovi z Auerspergu. Dopis nedatován.

Mannsfeld (*1826 - †1898) a kterých je celkem 168⁴². Bohužel mají opět jednu nevýhodu, která pak částečně znemožnila popsat dětství Františka Josefa, protože jeho korespondence matce je v archivu uložena až od roku 1869, tehdy bylo Františku Josefovi už 13 let. Stejně jako dopisy manželce i tyto psal František Josef své matce německou kurzívou. Další částí dopisů, které nebyly zcela překládány, jsou ty, jež posílala Vilemína, roz. Kinská (*1857 - †1909) manželovi⁴³, celkem jich v archivu zůstalo uloženo 252. Vilemíniny dopisy jsou naoko úhledné, ale hůře čitelné, psané rovněž novogotickou kurzívou. Opět je otázkou, zda jsou dochovány všechny, protože z některých let (1878, 1880, 1909) nemáme ani jeden. Dopisy jsou uloženy v okrasné krabici s nápisem Willy 1877 – 1909 a rozděleny podle let. Další druhy korespondence již bohužel nejsou dochovány ve větším množství. Jedná se například o korespondenci ostatních dětí Františka Josefa. Mezi obsahem nejvýznamnější patří několik dopisů, které si vyměnil František Josef se svým synem Vincencem v období 1. světové války, již se oba aktivně účastnili.⁴⁴ Ve fondu je uloženo i několik zpráv, které kníže obdržel od členů císařské rodiny.

Uvedená korespondence tvoří první část pramenné základny. Obsahově velice zajímavým pramenem pro tuto diplomovou práci jsou německy psané paměti Aloise Auersperga (*1897 - †1984), sepsané roku 1982 s názvem *Menschen vorgestern und heute: Das erlebnis eines 85jährigen*.⁴⁵ Alois Auersperg byl synem prince a později knížete Eduarda Auersperga, bratra Františka Josefa. V pamětech nalezneme hned několik zajímavých kapitol, které mohou být přínosem ke studiu nejen dějin každodennosti šlechty.

Dalším obsahově podstatným a v práci využitým pramenem je Deník knížete Františka Josefa Auersperga z let 1876–1935.⁴⁶ Deník má podobu hnědé uzamykatelné knížky s pozlacenými iniciálami FA, kterou kníže dostal od sestry Gabriely ke jmeninám.⁴⁷ Zápisky však nelze příliš považovat za deník, František Josef spíše než běžné denní záležitosti popisuje své myšlenky a vzpomínky, například na začátky vztahu se svou manželkou, vzpomíná však i na svou matku. V knize nalezneme i texty písní nebo stužky z plesů, kterých se kníže účastnil, přičemž jedna z prvních je z bálu, který se konal u Kinských,

⁴² SOA Zámorsk. RA Auerspergů...Inv. č. 72, kar. 4. Korespondence Františka Josefa z Auerspergu psaná jeho matce Vilemíně, roz. Colloredo – Mannsfeld.

⁴³ SOA Zámorsk. RA Auerspergů...Inv. č. 237, kar. 13. Korespondence Vilemíny z Auerspergu psaná jejímu manželovi Františku Josefovi z Auerspergu.

⁴⁴ Fond Státního zámku Žleby. Jednotlivá inventární čísla budou uvedena u konkrétních dopisů, z nichž bude později citováno.

⁴⁵AUERSPERG, Alois. *Menschen vorgestern und heute: Das erlebnis eines 85jährigen*. Nevydaný strojopis: 1982.

⁴⁶ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 91, rkp 16. Deník knížete Františka Josefa z Auerspergu.

⁴⁷ Tamtéž: „Mit den innigsten Glückwünsche zum ihren Namenstag, von deiner alten Schwester Snooks.“

pravděpodobně rodičů jeho budoucí ženy, 16. 1. 1874. Po vložení této stužky v knize následuje až zápis melodie, datovaný rokem 1875 na Žlebech, další zápis kníže přidal zase o rok později a takto až do roku 1877. František Josef pak ke knize usedl po dlouhých letech opět až roku 1925, dále 1927 a naposledy roku 1935. Vždy se přitom jednalo o soubor několika vzpomínek a myšlenek. Kromě deníku byly v práci dále využity již spíše jednotlivé materiály, jako je například soubor výloh k nemoci Františka Josefa, mapování zdravotního stavu jeho ženy, různé památkové knihy Vilemíny a Charlotty Auersperg, divadelní programy, či album k pohřbu velkého knížete Auersperga.

Specifickým materiálem této práce jsou fotografie, kterých se jak ve fondu RA Auerspergů v Zámrsku, tak na zámcích Žleby a Slatiňany, dochovalo velké množství. Nejčastěji zachycují období přelomu století. Po tragických událostech, které Františka Josefa a jeho blízké zasáhly na počátku 20. století (smrt dcery, manželky, 1. světová válka a rozpad monarchie a následně i smrt syna), množství fotografií ubývá, až pak úplně mizí, přičemž stejné je to i s prameny písemné povahy. Po roce 1918 jich najdeme k osobě knížete v archivu velice málo.

2 Šlechta v 19. a 20. století, obecný pohled

„Česká šlechta zapomněla, že společenské hradby, které v dobách feudalismu od sebe dělily jednotlivé stavy, jsou již skoro všude strhány, a kde se tak ještě úplně nestalo, stane se v době nedaleké.“⁴⁸

Úryvek z pamfletu Josefa Holečka o české šlechtě vypovídá o tématu druhé kapitoly této práce, která by měla nastínit následný vývoj šlechtického postavení po pádu feudalismu, společenských hradeb ve společnosti. Kníže František Josef Auersperg, jemuž je tato práce zasvěcena, zažil během svého života hned několik zásadních změn, které čím dál více snižovaly význam šlechtického postavení až do jeho úplného právního zániku. Následující text by měl tyto události postihnout v obecné rovině a vyložit tak atmosféru složité doby přelomu dvou staletí až po počátek velké války.

Zcela zásadní změna nastala v postavení šlechty po polovině 19. století, kdy došlo v průběhu bouřlivého revolučního roku 1848 ke konečné likvidaci středověkého feudálního systému, zrušení poddanství a roboty za náhradu. Již tenkrát byl tento postup kompromisem s požadavky radikálních liberálů, kteří požadovali totální likvidaci šlechtictví. V prosinci téhož roku nastoupil na trůn nový císař, osmnáctiletý František Josef I., a s ním začal fungovat také nový konzervativní systém, jenž posílil postavení dvorské společnosti vůči panovníkovi. Revoluce téhož roku však neměla na šlechtu ryze ničující dopad. Došlo sice ke ztrátě patrimoniálních práv, privilegované justice, privilegované vojenské služby i výsad spojených s ustavením inkolátu, ale na druhé straně byla řada šlechticů schopna využít ve svůj prospěch financí, jež dostávala za vykoupení půdy a obyvatel z roboty a stát se pozemkovými vlastníky, kteří rozvíjeli své vlastní podnikatelské aktivity na velkostatkách.⁴⁹ Právě pro velkostatkáře vlastníci rozsáhlé pozemkové majetky bylo zrušení poddanství nejvýhodnější. Pozemky, které bývaly v tereziánském katastru označeny jako dominikál, velkostatkářům zůstaly, rustikál byl převeden do držby rolníků. Nejvíce tak reformou trpěli drobní statkáři a právnické osoby (farnosti, farní kostely, špitály a další).⁵⁰

Po neklidném období poloviny století šlechtu od ostatních obyvatel monarchie odlišovalo už jen několik čestných výsad: právo užívat šlechtické tituly a predikáty v předepsané formě; právo užívat erb; právo na důchody, stipendia a místa v katedrálních

⁴⁸ HOLEČEK, Josef. *Česká šlechta: Výklady časové i historické*. Praha: 1918. Bez ISBN, s. 20.

⁴⁹ ŠVARČÍKOVÁ – SLABÁKOVÁ, Radmila. *Rodinné strategie šlechty: Mensdorffové-Pouilly v 19. století*. s. 159.

⁵⁰ ŽUPANIČ, J. *Nová šlechta rakouského císařství...s. 228.*

kapitulách, ústavech šlechticů, vzdělávacích institucích a na příjmy z rozličných nadací vázané na urozený původ; právo na důstojenství a úřady, které předpokládaly osvědčení o původu, a v neposlední řadě podstatné povolení zřídit fideikomisy. Některá práva náležela všem šlechticům, část z nich pak pouze nejvýše postaveným.⁵¹ Sociální stratifikaci v urozené společnosti nastavil zejména ekonomický a sociální habitus jedince, který konkrétní šlechtic zdědil už v době svého narození, a tyto dva prvky pak dále určovaly jeho postavení, jehož případné vylepšení nebylo snadné. Společenství urozených nikdy nebylo jednotné, po stovky let bylo přísně hierarchizovanou skupinou, která toto rozdělení neopouštěla ani ve druhé polovině 19. století, ba právě naopak, a tak například nově nobilitovaným rodinám či jedincům zůstávalo ve struktuře dvora vyhrazeno méně významné postavení a císař lpějící na tradicích upřednostňoval po svém boku příslušníky starých tradičních rodů, kteří na něj zároveň měli mimořádný vliv.

První společnost monarchie tvořila aristokracie, mezi níž se řadily osoby se čtyřiašedesáti, dvaatřiceti či minimálně šestnácti ve šlechtickém stavu narozenými předky. Do této skupiny patřili z řad vyšší šlechty knížata a hrabata, vzácněji baroni neboli svobodní páni. Šlechtictví těchto významných rodů sahalo obvykle až do středověku, nejméně však do počátku 18. století. Vyšší šlechta tvořila velice izolovanou skupinu navzájem propojenou svazky, do které bylo velice obtížné proniknout.⁵² Paradoxně i první společnost se dále vnitřně rozdělila na dvě skupiny- „panující“ a „služebnou“. K první skupině patřilo jen několik desítek rodin pocházejících z panujících nebo dříve panujících knížecích rodů, mezi něž se řadili též Auerspergové.⁵³ K prohloubení rozdílu v první společnosti přispěla revize habsburského rodinného řádu roku 1906, která z příslušníků mediatizovaných rodů učinila možné partnery členů rakousko-uherské vládnoucí dynastie.⁵⁴ Pouze šlechtic náležící k první společnosti měl obvykle zaručenu nejen náklonnost panovníka, ale také možnost zastávat jednu z prestižních dvorských funkcí. Takzvanou druhou společnost tvořil zbytek příslušníků šlechtického stavu, přičemž v první řadě šlo o potomky starých rodů či nově nobilitovaných před rokem 1804. Do skupiny se ale dále řadila i šlechta méně majetná nebo nemajetná, nově nobilitovaná a zahrnovala i šlechtice, kteří byli díky nevhodnému sňatku svému či příbuzných

⁵¹ HORČIČKA, J. ŽUPANIČ, J. *Šlechta na křižovatce: Lichtenštejnové, Schwarzenbergové a Colloredo – Mannsfeldové v 1. polovině 20. století*. Praha: Pankrác, 2017. 912 s. ISBN 978-80-86781-33-4. s. 17.

⁵² HORČIČKA, J. ŽUPANIČ, J. *Šlechta na křižovatce...*s. 13. Též ŽUPANIČ, J. *Nová šlechta rakouského císařství...*s. 15-16.

⁵³ Auersperg, Colloredo – Mannsfeld, Dietrichstein, Esterházy, Kaunitz-Rietberg, Khevenhüller, Lobkowitz, Metternich, Rosenberg, Salm-Reifferscheidt-Krautheim-Raitz, Schwarzenberg, Schönburg, Stahrenberg, Trauttmansdorff, Windischgrätz. ŽUPANIČ, J. *Nová šlechta rakouského císařství...*s. 45-46.

⁵⁴ Tamtéž, s. 17.

vyloučeni ze společnosti první. Příkladem může být rod Bořků – Dohalských, jenž si své postavení vydobyl úřednickou službou.⁵⁵

Po zániku vrchnostenské správy zůstalo šlechtě kromě čestných výsad i několik výsad politických, kterými se mohla prezentovat v podstatě až do zániku monarchie. Na základě vydání únorové ústavy roku 1861 byl zřízen dvoukomorový parlament s poslaneckou a panskou sněmovnou, přičemž byl tento systém zachován i po vzniku Rakousko – Uherska roku 1867. V rámci poslanecké sněmovny vznikla zvláštní volební kurie pro velkostatkáře, v níž pak vlastníci fideikomisů⁵⁶, šlechtici, tvořili speciální skupinu, a tento fakt jim zajišťoval poslanecká křesla do roku 1907, kdy bylo zavedeno všeobecné volební právo.⁵⁷ Poslanecká sněmovna měla ve svých počátcích 343 členů, 85 z nich patřilo k velkostatkářské kurii.⁵⁸ Zajímavostí je, že na českém zemském sněmu byla šlechta zastoupena ještě výrazněji, velkostatkářské kurii bylo vyhrazeno 70 z celkových 242 křesel. Tento stav přetrvával až do konce monarchie.⁵⁹

Privilegiem staré šlechty byl nárok na dědičné členství v panské sněmovně, které bylo rovněž zakotveno v ústavě z roku 1861. Členy panské sněmovny však nebyli jen příslušníci vládnoucí dynastie, velkostatkáři a zástupci vysokého kléru, ale i tzv. doživotní členové z řad šlechty, průmyslníků či armády, kteří bývali jmenováni panovníkem. Při udílení dědičného i doživotního členství záleželo na návrhu ministerského předsedy, ale hlavní slovo měl právě panovník, který zejména dědičné členství udílel pouze nejvýznamnějším aristokratům monarchie, kteří se těšili zásadnímu postavení u dvora a ve společnosti. Pokud padlo nejvyšší rozhodnutí o jmenování, obdržel nový člen císařský list a následně zvláštní diplom, za který musel zaplatit 250 zlatých; výhodou členství pak ale byly například diety, imunita a bezplatná železniční doprava 1. třídou. České království mělo roku 1918 mezi členy 54 zástupců, nejvíce z ostatních zemí. O dědičné členství v panské sněmovně bylo možné přijít, a to z následujících důvodů: vymření mužské linie rodu, konkurz na majetek, kriminální delikt, zbavení svéprávnosti, marnotratnost či porušení předpisů o fideikomisním nástupnictví⁶⁰ a

⁵⁵ Tamtéž, s. 16-17.

⁵⁶ Pojem bude vysvětlen níže.

⁵⁷ HORČIČKA, J. ŽUPANIČ, J. *Šlechta na křižovatce...*s 22.

⁵⁸ GLASSHEIM, Eagle. *Urození nacionalisté: Česká šlechta a národnostní otázka v 1. pol. 20. století*. Praha: Garamond, 2012. 320 s. ISBN 978-80-7407-140-9. s. 30. ŽUPANIČ, J. *Nová šlechta rakouského císařství...*s. 246.

⁵⁹ GLASSHEIM, Eagle. *Urození nacionalisté...* s. 31.

⁶⁰ Například případ hraběte Františka Schlika či Gustava Jáchyma Lamberga, kteří uzavřeli nerovnorodý sňatek. Viz: ŽUPANIČ, J. *Nová šlechta rakouského císařství...*s. 246.

teoreticky i přeměna fideikomisu v alod.⁶¹ Počet doživotních členů sněmovny se s léty zvyšoval, paradoxně mezi nimi ubývalo zástupců šlechtického stavu, na jehož úkor přibývalo měšťanů, nové šlechty, úředníků, vědců, finančníků či židů. Pro panovníka byla panská sněmovna v průběhu let pomalu profesionálnějším partnerem než sněmovna poslanecká, ve které panovaly národnostní problémy. Panská sněmovna fungovala pro monarchii do prosince roku 1918, kdy na svou funkci abdikoval její předseda kníže Alfréd Windischgrätz, čímž de facto zanikla.⁶²

Jestliže velkým problémem nebylo postavení šlechty u císařského dvora, byly jí vztahy šlechty s měšťanskou společností v Českém království, která měla o typicky české šlechtě jiné představy. Paradoxně na počátku národního obrození se vlastenci usilovně snažili dostat šlechtu na „svou“ stranu, což se úspěšně dařilo zejména na přelomu 18. a 19. století, kdy pod patronací šlechty vznikla řada kulturních či vědeckých institucí, které byly pro vývoj národa podstatné. Kosmopolitní šlechta však pojem *národ* chápala jinak než sami vlastenci a tento fakt stál na začátku konce myšlenky o spolupráci se šlechtou během obrození, rozpory se naopak čím dál více zostřovaly. Problémy vztahů mezi dvěma znesvářenými tábory se po revoluci táhly po celou druhou polovinu 19. století a odkazovaly zejména na mýtus Bílé hory, který se ve společnosti v souvislosti se šlechtou probíral čím dál více. Hlavním argumentem šlechtických odpůrců bylo nedostatečné projevování vlastenectví a s tím související neznalost či spíše nepoužívání českého jazyka, přitom ani sami šlechtici často nevěděli, jaký jazyk vlastně označit za svůj rodný, a chápali ho pouze jako prostředek komunikace, nikoli národní identifikaci, což odpovídalo právě šlechtické kosmopolitnosti, častému cestování a šlechtické výchově. Zmínila se o tom i Sidonie Nádherná: „*Já ve skutečnosti nemám žádný rodný jazyk. Angličtina v dětském pokoji, němčina doma s učitelem, jazyk mé země nikdy správně.*“⁶³ V podstatě tak ani nebylo možné, aby se šlechta přizpůsobila ostrému nacionalismu, který přineslo 19. století, a přesnému jazykovému vymezení dle národa, protože urozená společnost zkrátka fungovala na jiných principech, bohužel nepochopených společností měšťanskou, která byla zaslepena národnostními boji. Řada příslušníků šlechty přesto cítila sounáležitost s historickým územním celkem, Českým královstvím, požadovalo se však daleko více, úplné přilnutí k národní věci. Měšťanská společnost si mnohé výroky či postoje šlechty v období těchto národnostních sporů vykládala protičesky, ačkoli to byly myšlenky spíše protiliberální

⁶¹ Tamtéž, s. 246.

⁶² Tamtéž, s. 247-248.

⁶³ SAK, Robert. BEZECNÝ, Zdeněk. *Dáma z rajského ostrova: Sidonie Nádherná a její svět*. Praha: Mladá fronta, 2000. ISBN:80-204-0852-5. s. 28.

a propast mezi konzervativním a liberálním postojem, který v té nejradikálnější verzi zastávali tehdejší mladočeši, se stále více prohlubovala.

Na politickém poli se v druhé polovině 19. století šlechta zformovala do dvou politických stran feudálních konzervativců a ústavověrných velkostatkářů. Feudální konzervativci tvořili pestrou skupinu, ve které se nacházeli příslušníci starých rodů, jako byli Sternbergové a Schwarzenbergové, ale i šlechta, která měla v Čechách mladší kořeny, Buquoyové či Thunové. Členy konzervativců spojovala zejména oddanost českým historickým právům, připomínali, že tato práva trvají, na rozdíl od jazykového nacionalismu, už celá staletí. Ačkoli obě strany, konzervativci i velkostatkáři, trvaly na zachování monarchie, bohužel se neshodovaly na společném postupu. Velkostatkáři kladli důraz na německý ráz monarchie a převažoval u nich příklon k centralismu, sami o sobě rovněž mluvili jako o Němcích.⁶⁴ V devadesátých letech, kdy se hlavním bodem zájmu stal jazykový spor, začaly obě strany hledat společnou řeč pro to, aby v Čechách bylo dosaženo nějakého vyrovnání. Punktace, které byly výsledkem společných jednání, nebyly nakonec přijaty díky odporu mladočechů, kteří nesouhlasili s ústupky německým požadavkům. Strany hledaly společnou cestu i po roce 1900, vhodné řešení s konkrétním výsledkem ale nepřišlo, ačkoli byl názorově jednotně zastáván modernizovaný absolutismus. Veškeré pokusy o řešení zastavilo rozpuštění zemského sněmu a říšské rady hrabětem Stürgkhem v roce 1913.

Rozpor ve společnosti zdůrazňovaly mnohé „antišlechtické“ texty, vycházející na přelomu staletí. Jeden z neostřejších názorů vyjádřil ve svém pamfletu *Česká šlechta, výklady časové i historické* Josef Holeček.⁶⁵ Požadoval, aby šlechta přijala hodnoty vlastní měšťanské společnosti, což nebylo možné, protože by to znamenalo její konec: „*Za dní našich šlechta, chce-li býti ne-li vůdcem, tož alespoň platným činitelem v národě, musí vystoupiti ze svých skalných hradů neoděna v nemotorné brnění, neozbrojena těžkopádným mečem, nýbrž opatřena těmi zbraněmi ducha a školy, které každému do ruky vtiskuje nová doba, byt' by nebyl šlechtic - a tak se musí pustiti v závody s ostatními společenskými činiteli obce národa, v závody o zásluhy o národ.*“⁶⁶ Požadavky Josefa Holečka skutečně nebyly reálné, jak bychom mohli hovořit o šlechtě, která by se vzdala svébytného životního stylu? Urozená společnost by se pak stala jen součástí měšťanské společnosti, možná bohatšími podnikateli, avšak právě životní styl šlechty přinášel to, co dnes českému národu chybí. Josef Holeček ve

⁶⁴ GLASSHEIM, Eagle. *Urození nacionalisté...* s. 36-45.

⁶⁵ HOLEČEK, Josef. *Česká šlechta: Výklady časové i historické*. Praha: 1918. Bez ISBN. Dílo dostupné online na portálu Národní digitální knihovny.

⁶⁶ HOLEČEK, Josef. *Česká šlechta: Výklady časové i historické*. Praha: 1918. Bez ISBN. s. 21.

svém pamfletu dále až absurdně vymezuje rozdíl mezi šlechtou v Českém království před Bílou horou a po ní: „*Rozeznáváme přesně mezi šlechtou dobělohorskou a pobělohorskou. Dobělohorské věnujeme celé svoje srdce, ji pokládáme za představitelku samostatnosti království Českého a za jejího statečného obhájce od počátku až do tragického konce na staroměstském náměstí... Sympatiím se u nás nikdy netěšila šlechta pobělohorská, již sám Fr. Palacký nazval dobrodruhy, kteří se do poražených Čech ze všech koutů světa zběhli za bohatou kořistí. Pobělohorská šlechta v českých očích tratí také proto, že se z libovůle vítězovy dostala v držení statků, zkonfiskovaných mučedníkům. Tato šlechta na české půdě za tři sta let nezdомácněla, aniž kdy zdomácní, českému národu a jeho jazyku nikdy přízniva nebude.*“⁶⁷ Holeček má ve svém díle několik rozporů, například tak vychvalovanou dobělohorskou šlechtu na jiných stranách zároveň považuje za zrádce, kteří se provinili už křestem v Řezně. Osvětlení bělohorského mýtu jako první přinesl historik Josef Pekař, když dokázal, že konfiskované statky koupila většinou česká šlechta, nikoli cizí.⁶⁸ Tato skutečnost také dokazuje, že tragický konec na Staroměstském náměstí nebyl, co se týče šlechty, tak tragický, jak Holeček uvádí, ke všemu, mezi popravenými byli pouze tři páni, dále sedm rytířů a zbytek popravených náležel právě k měšťanskému stavu. Snad jediným pozitivem, které pak Holeček v české šlechtě spatřuje, je její správa panství: „*Jinak se musí české šlechtě přiznati, že na svých statcích hospodaří dobře, namnoze vzorně. Zásluha o rozkvět zemského zemědělství se jí upřít nedá. I to jí budiž připočteno k zásluze, že v dobrém stavu zachovává lesy, jež propadají zpustošení pokaždé, když statek šlechtický přejde v majetek občanského držitele.*“⁶⁹ Dalo by se říci, že zásluhy takového typu skutečně nejsou malé a s dobrým hospodařením šlechty souvisí hned několik dalších faktů, jejichž příkladem může být i hojné zaměstnávání občanů, avšak evidentně, ani takové skutečnosti lepším vztahům dvou znesvářených světů nepřispěly. Formující se občanská společnost elitu vystavěnou na konzervativních názorech a svébytném životním stylu nemohla pochopit, natož přijmout.

Pamflet Josefa Holečka rozhodně nebyl jediným titulem či článkem vyjadřujícím mnohdy až odpor ke šlechtictví. Nesoulad v postojích si uvědomoval i František Palacký, který šlechtické tituly považoval za bezvýznamné a veškerou šlechtu za německou, stojící v opozici proti českému prostému lidu. Ve svých názorech tak dává přímo do protikladu prostý český lid a německou šlechtu. Vyhraněný názor na urozenou společnost uveřejnil roku

⁶⁷ Tamtéž. s. 55-56.

⁶⁸ PEKAŘ, Josef. *Omyly a nebezpečí pozemkové reformy*. Praha: 1923. Bez ISBN. ŠVAŘÍČKOVÁ – SLABÁKOVÁ, R. *Mýtus šlechty u nás a v nás*. s. 52-54.

⁶⁹ HOLEČEK, Josef. *Česká šlechta: Výklady časové i historické*. Praha: 1918. Bez ISBN. s. 55.

1909 knize s jasným názvem *Banda lupičů a žhářů* také Gustav Horlivý, který opět významně upozorňuje, jako mnozí další, na nakradené majetky po Bílé hoře a je dle něj nutné skoncovat s potomky lupičů a žhářů.⁷⁰ Dalším, kdo by šlechtu nejraději viděl v hrobě, dle vlastních slov, byl Karel Marušák.⁷¹ Veškeré odmítavé názory tedy hovořily na počátku dvacátého století jasně, vždy šlo o potrestání elity a tím odčinění bezpráví páchaného na prostém lidu. Na počátku rozdělovaná šlechta česká a cizí v podstatě zmizela, zůstala jen „banda lupičů a žhářů“.

2.1 Exkurz č. 1: Prestižní funkce u císařského dvora

Přísná hierarchizace císařského dvora byla do roku 1918 vyjádřena dvorským hodnostním řádem, který určoval chod a organizaci dvora a jehož dodržování bylo pro tradičního panovníka Františka Josefa I. nutností.⁷² Dokument vycházející ze zvyklostí předchozích staletí ovšem značil strnulost monarchie, kde u dvora v podstatě neměli šanci na uplatnění se ve vyšších funkcích osoby stojící mimo šlechtickou společnost, na rozdíl od ostatních panovnických dvorů v Evropě.⁷³

Nejdůležitější úřady u dvora ve Vídni, takzvané skutečné úřady, v jejichž čele obvykle stáli příslušníci starých šlechtických rodů, byly čtyři: nejvyšší hofmistr, nejvyšší komoří, nejvyšší maršálek a nejvyšší štolba. Nejvýše postavenou osobou byl nejvyšší hofmistr císaře, přestože uvedené funkce mohli šlechtici zastávat i u dvora císařovny či arcivévodů. Nejvyšší dvorský hofmistr měl na starosti například cesty císařského dvora, kontrolu činnosti komořích, osobní lékaře císaře, dvorskou lékárnu, dvorský kontrolní úřad, telegrafní i účetní úřad, správu císařských hradů a zámků, správu zahrad, kuchyně, cukrárny, úřad nejvyššího lovcího a další. Šlechtic zastávající tuto významnou funkci s mnoha kompetencemi byl blízkou osobou císaře a měl na něj během svého působení nemalý vliv. Další tři úřady již

⁷⁰ ŠVAŘÍČKOVÁ – SLABÁKOVÁ, Radmila. *Mýtus šlechty u nás a v nás*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012. ISBN 978-80-7422-223-8. s. 52-54.

⁷¹ MARUŠÁK, Karel. *Šlechta, velkostatek a pozemková reforma*. Brno: 1919. Bez ISBN. Více k dílu: ŠVAŘÍČKOVÁ – SLABÁKOVÁ, R. *Mýtus šlechty u nás a v nás*. s. 54-55.

⁷² Podoba kodifikována rozhodnutím císaře Františka Josefa I. 23. ledna 1873 dokumentem Hodnostní uspořádání u dvora jeho c. a k. apoštolského veličenstva. In: ŽUPANIČ, J. *Nová šlechta rakouského císařství*...s. 32. K tématu císařského dvora viz.: ŽOLLGER, Ivan Ritter von. *Der Hofstaat des hause Österreich*. Wien: *Wiener staatswissenschaftlichen Studien* 14, 1917. HAMANN, Brigitte. *Der Wieden Hof und die Hofgesellschaft in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts*. In: MÖCKL, Karl. *Hof und Hofgesellschaft in der deutschen Staaten im 19. und beginnenden 20. Jahrhundert*. Boppard am Rhein: Büdingen Forschungen zur Sozialgeschichte 1985 und 1986, 1990.

⁷³ ŽUPANIČ, J. *Nová šlechta rakouského císařství*...s. 32.

neměly takovou moc, kterou disponoval hofmistr. Nejvyšší dvorský maršálek se zabýval právními záležitostmi císařského dvora a plnil funkci předsedy dvorského soudu, u kterého se projednávaly spory císařské rodiny, rovněž vyřizoval právní záležitosti typu závětí či svatebních smluv. Hlavou habsbursko-lotrinského domu byl císař, proto nebyl vliv maršálka tak velký, jak by se mohlo zdát, řada kompetencí totiž náležela pouze panovníkovi.⁷⁴ Rodový poklad spravoval úřad nejvyššího komořího. Funkce zahrnovala péči o klenotnici, uměleckohistorické sbírky, c. a k. ředitelství c. k. dvorské knihovny a další instituce vědecko – uměleckého charakteru. Posledním dvorským úřadem z těch nejvýznamnějších byl úřad nejvyššího dvorského štolby, který měl na starosti dvorské konírny, stáje, jezdeckou školu, sklady sena a další majetek související s dopravou. Na panovnickém dvoře hrály významnou roli ještě další dvě instituce, které byly mnohdy obsazovány členy druhé společnosti, protože k jejich bezchybnému chodu bylo zapotřebí i odborných znalostí. Jednalo se o vojenskou kancelář, zrušenou roku 1859, a kabinetní kancelář, jež obstarávala korespondenci panovníka, audience a vyřizovala nejrůznější žádosti.

Mimo právě uvedených skutečných úřadů mohl být šlechtic nositelem ještě několika čestných funkcí, které ve své podstatě neznamenal plnění nějakých výrazných pracovních povinností. Na prvním místě v tomto případě stáli tajní radové, přičemž tento titul otevíral přístup ke dvoru a tamní společnosti také neurozeným nebo nově nobilitovaným, nebyl totiž vázán na urozený původ. Přesto mezi členy do druhé poloviny 19. století převládali zástupci aristokratické společnosti. V 17. století došlo v případě tohoto titulu k jeho rozdělení; šlechtic se mohl stát titulárním tajným radou a zastávat jen čestné povinnosti, nebo skutečným tajným radou, kterým náleželo privilegium císařových nejvyšších poradců. Rozdíl mezi oběma skupinami přestal být vnímán ke konci 18. století a následně byli jmenováni již pouze skuteční tajní radové, jejichž práva byla minimální a znamenala zejména účast při vybraných dvorských slavnostech a státních aktech, šlo tak téměř výhradně o čestnou funkci.

Šanci začít se prosazovat u dvora měli šlechtici již v mladém věku, ačkoli doposud jsme se zmiňovali pouze o úřadech zastávaných „zasloužilými“ šlechtici, kteří byli funkcemi často odměňováni za dosavadní službu císaři až v pozdějším věku. Mladí šlechtici mohli nejprve zastávat post pážat, tato hodnost totiž nebyla nijak věkově omezena. Ve středověku bylo úkolem pážat naučit se zacházet se zbraní, dobře se u dvora chovat a nabýt zkušenosti

⁷⁴ Právo dozoru panovníka se vztahovalo zejména na poručnictví, vstupování do manželství či vztahy a činy příslušníků rodiny, které mohly mít vliv na čest, vážnost či pořádek domu. In: ŽUPANIČ, J. *Nová šlechta rakouského císařství*...s. 26.

pro výkon služby panovníkovi. V 19. století se úkoly omezovaly na nošení pochodní, účasti v průvodech či korunovacích. Podmínkou zisku této hodnosti byl šlechtický původ ze šestnácti předků, osmi z každé strany, později bylo umírněno na čtyři z matčiny strany. Úřad pážat byl předstupněm titulu komoří, který vlastnil snad každý muž z rodu Auerspergů. K jeho zisku byly podmínky stejné jako u pážat, ale šlechtic navíc musel dosáhnout věku 24 let, mít bezchybné morální a politické chování a majetek umožňující přiměřený život. Zisk hodnosti byl zároveň zpoplatněn, stál 1050 zlatých, pokud byl šlechtic dříve pážetem, platil polovinu. Speciálním znakem komořích byl zlatý klíč, který byl vyšíván rovněž na uniformy. Komoří musel vykonávat povinnosti u císařského dvora, mezi které se řadila účast na všech dvorských slavnostech a ceremoniích, osobní služba u císaře či členů domu a účast na předávání pověřovacích listin vyslancům a velvyslancům. Zisk tohoto titulu byl podmínkou pro zastávání úřadů nejvyšších, výše uvedených.⁷⁵

Šlechtičny u dvora ve Vídni nikdy nezastávaly tak důležité pozice jako urození pánové, ale rovněž pro ně, i pro ty z druhé společnosti, tu byla možnost zisku čestného titulu palácové dámy. Přestože nebylo zapotřebí dokládat urozené předky, uvnitř společnosti dam docházelo k přísné hierarchizaci a nejvýše stály opět dámy z řad aristokracie. Titul mohly získat pouze dámy, které byly provdané, nebo vdovy.

⁷⁵ ŽUPANIČ, J. *Nová šlechta rakouského císařství...*s. 30-31.

3 Auerspergové na přelomu 18. a 19. století

Počátky dějin sekundogeniturní knížecí větve⁷⁶ rodu Auersperg sahají ke konci 18. století. V té době již byl auersperský rod v monarchii mezi špičkou aristokracie pohybující se u císařského dvora. Sekundogeniturní linii v literatuře můžeme nalézt pod několika názvy, mladší knížecí větev nebo tyrolsko – česká větev rodu, pro přehlednost práce bude nadále používán zejména název žlebská knížecí větev.

Základy nové linie rodu v Čechách položil kníže Jan Adam (*1721 - †1795), ačkoli za prvního muže této linie můžeme považovat spíše až Vincence z Auerspergu, o kterém bude řeč později. Jan Adam z Auerspergu byl velkokřížníkem řádu sv. Štěpána, tajným radou a komořím arcivévodkyně Marie Terezie i jejího syna, císaře Josefa II. Do knížecího stavu byl Jan Adam povýšen roku 1746. Záhy, ještě téhož roku, se ve svých pětadvaceti letech oženil v Schönbrunnu s dvorní dámou Marií Kateřinou ze Schönfeldu (*1728 - †1753), bohatou dědičkou českých panství Nasavrky, Žleby, Tupadly a Maleč.⁷⁷

Hlavním sídlem manželů v Čechách se stal zámek ve Slatiňanech, zimu pak trávili zejména ve Vídni. Jan Adam byl u císařského dvora dobře zapsán. Roku 1764 měl kníže tu čest být členem doprovodu při korunovaci budoucího císaře Josefa II. ve Frankfurtu nad Mohanem, přičemž jeho cesta dále vedla do Londýna, kde měl zprávu o korunovaci oznámit na tamním královském dvoře jako mimořádný zplnomocněný císařský velvyslanec.⁷⁸ Císař Josef II. ho pak o dva roky později poctil návštěvou na jeho statcích v Čechách. Roku 1790, při příležitosti svatby budoucího císaře Františka II. s dcerou neapolského a sicilského krále Ferdinanda VI., pořádal právě kníže Auersperg ve Žlebech velkolepý hon.

Jan Adam z Auerspergu byl kromě vzorného dvořana také dobrým vládcem na svých panstvích. Zámky ve Žlebech i Slatiňanech prošly během několika let značnými barokními úpravami a přestavbami a kníže byl aktivní i v hospodaření. V Tupadlech nechal zřídit

⁷⁶ Dle rodové tradice měl být prvním známým předkem již v 11. století žijící Adolf, který sídlil na hradě Ursperg nedaleko Mindelheimu ležícího ve Švábsku, ačkoli prvním, skutečně doloženým předkem byl až Engelbertus de Owersperch, zmiňovaný v listině z roku 1220, pocházející z tehdejšího Kraňska (dnes území Slovinska). Potomci pánů z Owersperchu se rozvětvili natolik, že na počátku 19. století existovaly dvě knížecí linie a deset hraběcíh. Význam rodu zdůraznil titul vévodů z Gottschee, kterým se Auerspergové zařadili mezi vévody po bok Lobkowitzů, Liechtensteinů či Schwarzenbergů. Prvním členem rodu, který spojil svůj život s českými zeměmi, byl Jindřich Josef, který se oženil s Marií Dominikou z Liechtensteinu a získal tak první rozsáhlá panství na našem území. Synové knížete založili dvě knížecí linie. Starší z nich sídlila na zámku ve Vlašimi a pochází z ní dva významní ministerští předsedové. BUŠTA, J. KONEČNÝ, M. RYŠAVÝ, R. *Slatiňany...* s. 81.; k dějinám rodu též: BAUMGARTNER, Rudolf. *Ein Jahrtausend Auersperg'scher Chronik*. Wien: 1936. Bez SBN; NOHEL, R. *Auerspergové v Čechách*; PREINFALK, M. *Auersperg*.

⁷⁷ NOHEL, R. *Auerspergové v Čechách*, s. 8-9; BUŠTA, J. KONEČNÝ, M. RYŠAVÝ, R. *Slatiňany...* s. 33.

⁷⁸ BUŠTA, J. KONEČNÝ, M. RYŠAVÝ, R. *Slatiňany...* s. 35.

přádelnu bavlny, ve Žlebech bělidlo, modernizací prošel důlní areál v Lukavici s produkcí kyseliny sírové, který byl později přeměněn na první chemickou továrnu v Českém království. Kníže zároveň inicioval výstavbu nových hospodářských dvorů, které přinášely finance do knížecí kasy. Roku 1777 zakoupil ve Vídni palác s parcelní zahradou, kterou přeměnil na moderní anglický park.⁷⁹

S manželkou Marií Kateřinou měl Jan Adam celkem pět dětí, bohužel žádné z nich matku ani otce nepřežilo. Krátce po posledním porodu zemřela i sama Marie Kateřina.⁸⁰ Kníže Jan Adam se po smrti své první ženy oženil ještě jednou, jeho vyvolenou se stala o sedmnáct let mladší Vilemína, roz. hraběnka z Neippergu (*1738- †1775). Rovněž Vilemína prý měla u dvora dobré postavení, a to jako milenka manžela Marie Terezie, císaře Františka. Právě od císaře měla jako dar dostat vilu poblíž zámku Laxenburg, František jí údajně financoval i její velkou vášeň – karetní hry.⁸¹

Druhé manželství Jana Adama však zůstalo bezdětné, Vilemína zemřela, když bylo Janu Adamovi padesát čtyři let, a potřetí se již neoženil. Kníže tak měl sice rozsáhlé majetky, zejména díky prvnímu sňatku, ale scházel mu dědic. Jan Adam jej hledal mezi svými synovci, potomky svého bratra Karla Josefa a jeho ženy Marie Josefy, roz. Trautson. Prvorozený Wilhelm I. byl dědicem majorátu, nástupcem Jana Adama byl proto v jeho závěti ustanoven druhorozený Karel Auersperg – Trautson (*1750 - †1822).⁸² Jan Adam Auersperg zemřel 11. listopadu 1795 ve Vídni a společně se svou druhou manželkou je pohřben v kryptě farního kostela ve Žlebech.⁸³

Kníže Karel Auersperg – Trautson si pro život zvolil vojenskou kariéru. Úspěchů dosáhl v tureckých válkách (1788–1790), po nichž získal knížecí a vévodský titul. Roku 1793 se však při bojích s Francií dostal na dva roky do zajetí. Po návratu byl povýšen na polního podmaršálka. Koncem 18. století, při třetím dělení Polska, byl kníže dvorním komisařem vyslaným do Krakova, kde přijímal věrnostní přísahu haličských stavů. Za tuto misi mu byl udělen Řád zlatého rouna. Karel Auersperg – Trautson byl také členem doprovodu mladšího bratra císaře, arcivévody Josefa, při cestě do Petrohradu, odkud si Josef odvážel budoucí manželku, velkokněžnu Alexandru.⁸⁴ Roku 1805 však kníže padl do léčky Napoleonových vojsk a neubráníl před nimi most přes Dunaj u Vídně. Hrozby degradace a vězení ho ušetřila

⁷⁹ BUŠTA, J. KONEČNÝ, M. RYŠAVÝ, R. *Slatiňany...* s. 34-35.

⁸⁰ NOHEL, R. *Auerspergové v Čechách.* s. 9.

⁸¹ Tamtéž. s. 34.

⁸² VESELÍKOVÁ, M. *Inventář RA Auerspergů...* s. 15.

⁸³ BUŠTA, J. KONEČNÝ, M. RYŠAVÝ, R. *Slatiňany...* s. 37.

⁸⁴ BUŠTA, J. KONEČNÝ, M. RYŠAVÝ, R. *Slatiňany...* s. 49.

až císařská milost. Po rehabilitaci byl knížeti Auerspergovi roku 1818 udělen titul nejvyššího lovcího. Na starost měl císařské honební lesy, jejich udržování či pořádání honů. Tuto funkci zastával až do své smrti.⁸⁵

Karel Auersperg – Trautson přidal ke statkům, které zdědil po svém strýci, také dědictví po svém dědovi, Janu Vilémovi z Trautsonu, který byl posledním příslušníkem starého tyrolského rodu. O dědictví se Karel musel přit u soudu, který prohrál, ale situaci zachránila jeho matka, která majorátní panství svého otce odkoupila a zajistila je pro své syny. Karel díky dědictví získal zámky Sprechenstein a Matrei v Tyrolsku a později si nechal v Niederfladnitz postavit lovecký zámek Karlslust,⁸⁶ jenž byl velmi oblíbeným sídlem rodiny Františka Josefa Auersperga na přelomu století- o tom však více později. Na základě tohoto majetku byl Karel Marií Terezií roku 1780 jmenován nejvyšším tyrolským zemským maršálkem a o šest let později byl imatrikulován mezi tyrolské stavy.⁸⁷

Manželkou knížete Karla se stala Marie Josefa z Lobkowicz (*1756 - †1825), dcera Josefa z Lobkowicz, vyslance u carského dvora v Petrohradě. I toto manželství bylo bezdětné, Karel tak byl nucen opakovat postup svého strýce a rovněž adoptovat. Nejprve měl být dědicem nejmladší synovec, Vincenc Nepomuk (*1790 - †1812), rytmistr 2. hulánského regimentu, který se v roce 1811 oženil s krásnou Gabrielou Marií, roz. Lobkowicz (*1793 - †1863), dcerou vojáka a hudebního mecenáše Františka Josefa Maxmiliána, knížete z Lobkowicz, jejíž půvaby během vídeňského kongresu okouzly i ruského cara Alexandra I. Svatba se konala v Roudnici, oslavy probíhaly více než 14 dní a vše stálo naprosto neskutečnou částku převyšující jeden milion zlatých. Každý den byly uváděny v zámeckém divadle opery či komedie, na jejichž předvedení byli najímáni umělci z divadel ve Vídni, Mnichově nebo Drážďanech. Probíhaly bankety a hostiny, ohňostroje, vojenské přehlídky či iluminace v zahradách.⁸⁸ Na lovech bylo pro tyto oslavy složeno okolo tří a půl tisíc kusů zvěře.⁸⁹ Svatební oslavy narušily zprávy o zjevení Bílé paní, které měly značit budoucí neštěstí.

Nešťastná událost na sebe skutečně nenechala dlouho čekat. Karlův adoptivní syn Vincenc Nepomuk zemřel v necelých dvaadvaceti letech, pouhých pět měsíců po velkolepé

⁸⁵ VESELÍKOVÁ, M. *Inventář RA Auerspergů...* s. 16.

⁸⁶ BUŠTA, J. KONEČNÝ, M. RYŠAVÝ, R. *Slatiňany...* s. 49.

⁸⁷ PREINFALK, M. *Auersperg...*s. 282–283.

⁸⁸ BUŠTA, J. KONEČNÝ, M. RYŠAVÝ, R. *Slatiňany...* s. 61.

⁸⁹ LOBKOWICZ, Erwein. *Vzpomínky na monarchii*. Praha: 1997. 135 s. Bez ISBN.

svatbě. Dědicem se tak stal Vincencův ještě nenarozený syn, kterého Karel opět adoptoval, přičemž byl v tu chvíli vlastníkem většího majetku, než vlastnila vlašimská linie rodu.

3.1 Exkurz č. 2.: Řády a tituly udělované členům rodu Auerspergů

Rod Auerspergů patřil v Rakousku a později Rakousku-Uhersku k nejvýznamnějším z celé šlechtické obce a jeho členové po stovky let zastávali u panovnického dvora řadu významných funkcí a za zásluhy bývali často odměněni řadou titulů či řádů. Diplomová práce se bude nadále zabývat několika osobnostmi z rodu Auerspergů a pro pochopení jejich role ve společnosti, nikoli pouze té šlechtické, je nutné věnovat pár následujících řádků významným počtům, aby se snad nestaly u konkrétních osob pouze prázdnými pojmy.

Nejvýznamnějším řádem zpravidla udělovaným mužům z rodu Auerspergů je Řád zlatého rouna, jenž byl spolu s britským Podvazkovým řádem v období 19. a 20. století nejprestižnější na světě. Řád byl založen burgundským vévodou již roku 1430 jako řád dynastický, který byl udělen velmi omezeně a z počátku dokonce mohl mít pouze jednatřicet členů, přičemž početní omezení bylo později úplně zrušeno. Díky neshodám po smrti Karla II. (1661–1700) existují od roku 1701 dva Řády zlatého rouna, rakouský a španělský.⁹⁰ Vážnost rakouského Řádu zlatého rouna však zůstala zachována dodnes, nezmezila ani se zánikem monarchie roku 1918. Základní podmínkou udělení významného řádu byla příslušnost ke katolické církvi. Členové vládnoucí dynastie získávali řád s dovršením plnoletosti s výjimkou korunního prince, který jej měl udělen již od narození. Řád nebyl vázán pouze na šlechtický původ, proto ho za veřejné zásluhy či službu panovníkovi mohl získat kdokoli. Neurozený původ mezi rytíři byl ale přesto výjimkou a členy se tak stávali především knížata a hrabata. Do roku 1991 byl řád udělen celkem 1303 osobám.⁹¹

Ženskou obdobou dynastického řádu v Rakousku je řád Hvězdového kříže založený císařovnou Eleonorou Gonzaga⁹² 18. září 1668 s cílem náboženských a charitativních povinností. Hlavou řádu, jak už vyplývá z jeho založení, byla vládnoucí císařovna či nejvýše postavená arcivévodkyně. Členkou se mohla stát dáma starší 18 let, která mohla doložit osm šlechtických předků ze strany otce a čtyři ze strany matky. Přísným kritériem byla povinnost

⁹⁰ Karel II. byl posledním Habsburkem na španělském trůně. Následný spor vypukl mezi příslušníky rakouské linie Habsburků a Filipem V. z Bourbon – Anjou, designovaným španělským králem. Rakouští Habsburkové existenci španělské varianty Řádu nikdy neuznali, protože se jeho získávání stalo ve Španělsku mnohem snazší záležitostí a byl udělován mnohdy i nekatolíkům.

⁹¹ LOBKOWICZ, František. Zlaté rouno v Zemích Českých. In: *Zvláštní otisk ze zpravodaje Heraldika a genealogie*, roč. 24/4, 1991. s. 181-200. s. 198.

⁹² Eleonora Gonzaga (1630–1686), manželka císaře Ferdinanda III.

uzavřít sňatek na úrovni, kdy muž musel být c. a k. komořím či musel mít pro vykonávání této funkce minimálně kvalifikaci. Posuzování bylo bráno skutečně vážně, nejednalo se snad o pouhé stanovy, a žena, která výše uvedené nedodržela, byla z řádu vyloučena. Roku 1909 bylo členkami 78 žen z vládnoucích panovnických domů a 834 dalších šlechticů.⁹³

V monarchii bylo možné kromě dynastických řádů usilovat o členství ve dvou rytířských řádech, maltézských a německých rytířů. Plnoprávní členové museli při vstupu dokládat šestnáct šlechtických předků a až po tomto potvrzení mohli zasedat v řádové vládě a získávat některé z řádových funkcí. Řád německých rytířů od roku 1809 existoval pouze v monarchii⁹⁴ a po roce 1840 se jeho velmistrem mohl stát pouze některý z rakouských arcivévodů, zároveň byla obnovena ženská větev řádu s charitativní náplní.⁹⁵ Oba řády nabyly po polovině 19. století významného charitativního charakteru a byly nápomocny ve zlepšování péče o raněné ve válečných letech, a to nejen finančně, ale rovněž svou ideou a odhodláním.

⁹³ ŽUPANIČ, J. *Nová šlechta rakouského císařství*...s. 244-245.

⁹⁴ Napoleon I. jej v zemích německého spolku zrušil.

⁹⁵ ŽUPANIČ, J. *Nová šlechta rakouského císařství*...s. 256-260.

4 František Josef z Auerspergu (1856–1938)

4.1 Rodiče Františka Josefa

Velmi očekávaný syn Vincence a Gabriely se narodil, naštěstí zdrav, jako pohrobek 16. července roku 1812 a dostal jméno Vincenc Karel Josef Gabriel Heinrich.⁹⁶ Hlavní jméno Vincenc se u Auersperského rodu těšilo značné oblibě, proto bylo již za života Vincence používáno obvykle i jméno Karel, pro odlišení a později snad i jako památka na zemřelého strýce, tedy adoptivního otce. Právě Karel, který malého Vincence vychovával až do jeho deseti let, roku 1822 zemřel. Preinfalk uvádí, že v době Karlovy výchovy mohla Gabriela syna vídat jen půl hodiny denně.⁹⁷ Až po Karlově smrti jí bylo svěřeno poručnictví, při kterém jí byli nápomocni spoluporučníci. Kdo jimi přesně byl, není detailně známo, až na osobu Josefa II. Schwarzenberga, Gabrielina strýce.⁹⁸

Specifika šlechtické výchovy budou obsahem další části práce, proto zde toto téma nebude detailně teoreticky rozebráno. Prvním doloženým mužským vychovatelem (či spíše učitelem) malého Vincence byl Anton Sturm (*1787- †1827), všestranně zaměřený pedagog a spisovatel. Výchova Antona Sturma není přesně doložena, v archivu najdeme pouze několik autorských básní a veršovaných blahopřání z let 1816-1819. Jedinou „pedagogickou“ pramennou výjimku tvoří text básně *Prolog und Epilog*, kterou Vincenc Karel přednesl na ročníkových zkouškách na normální škole 17. 10. 1819.⁹⁹

Patrně právě roku 1819 přišla změna ve výchově šlechtice, když byl jako jeho nový vychovatel najat Alexis Du Rieux (*patrně po 1780 - †1856). Výchova probíhala v duchu humanismu a její součástí byla i výuka hudby, tance či kreslení, dále německého jazyka, moderní francouzštiny a italštiny, později i angličtiny. Přesný přehled každodenní výuky Vincence Karla není v archivech dochován, stejně tak ani to, zda skutečně plyně používal český jazyk. V průběhu výchovy navázal Alexis s mladým Vincencem Karlem velmi blízký vztah, proto po dokončení vzdělávání dále působil na zámku ve Žlebech jako knihovník a zřejmě i archivář. Po smrti roku 1856 byl Alexis Du Rieux pohřben nedaleko od svého

⁹⁶ PREINFALK, M. *Auersperg*...s. 312.

⁹⁷ Tamtéž.

⁹⁸ K poručnictví Vincence Karla detailněji: REJHA, Adam. *Deník Vincence Karla Auersperga z cesty do Velké Británie roku 1837*. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2016. s. 20-21.

⁹⁹ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 513, ev. jed. kar 27, ukl. č. K30.

svěence, v zadní části auersperské hrobky ve Žlebech, a to společně se svou ženou Antonií, roz. Mühlbacher (†1854).

Po dokončení základního vzdělávání máme několika archiváliemi ze zámku Žleby zmapováno vysokoškolské studium mladého knížete Auersperga. Mezi lety 1829-1831 absolvoval Vincenc jako privátní student filosofická studia ve Vídni.¹⁰⁰ Vyšší vzdělání zakončil absolvováním právnické fakulty univerzity ve Vídni (1831-1834) a následně nastoupil jako praktikant dvouletou službu u dolnorakouské komorní prokuratury.¹⁰¹

Kavalířské cesty mladých šlechticů byly fenoménem zejména novověkým, cesty do zahraničí, více či méně podobné těm kavalířským, se však jako součást výchovy uplatňovaly i v 19. století. Cesta tedy neminula ani tehdy šestnáctiletého Vincence Karla, a ta první vedla roku 1828 do Itálie. Doprovodem šlechtice byl jeho vychovatel Alexis, matka Gabriela a její dvě neprovdané sestry. Další Auerspergova návštěva zahraničí vedla do Francie, k ní však podrobnější detaily známy nejsou. Nejvíce známou z cest je ta, kterou Vincenc Karel uskutečnil do Velké Británie až roku 1837, a právě k tématu této cesty vznikla diplomová práce Adama Rejhy s názvem *Deník Vincence Karla z cesty do Velké Británie roku 1837*. Součástí práce je edice dopisů Vincence Karla, které zasílal ze zmiňované cesty matce.¹⁰²

V roce 1834¹⁰³ Auersperg na základě rozhodnutí c. a k. zemského soudu konečně převzal rozsáhlé dědictví (pozn. zletilost byla určena hranicí 24 let) po strýci a adoptivním otci Karlovi, které po jeho smrti roku 1822 spravovala zejména Vincencova matka Gabriela.¹⁰⁴ Výše zmíněnou cestu do Británie tedy uskutečnil už jako vlastník rozsáhlých panství Žleby, Nasavrky (se zámkem Slatiňany) a Tupadly v Čechách, dále Sprechenstein, Matri a Karslust (panství Niederflatnitz) v Rakousku a v neposlední řadě tamtéž palác ve Vídni. Roku 1830 Vincenc Karel zakoupil své matce Gabriele Čechtice a Dolní Kralovice a o dva roky později rozšířil panství Žleby, ke kterému připojil rovněž koupí dvůr Žaky a zámek Vrdu.¹⁰⁵ K majetku později přibyly i Uzovské Peklňany v Uhrách (dnes Slovensko) a majetek v Mayerhofenu v Tyrolsku.¹⁰⁶ K rozšiřování panství pomocí koupě potřeboval kníže finanční

¹⁰⁰ Státní zámek Žleby. Vysvědčení. Inv. č. ZL 6523g028–6523g031.

¹⁰¹ REJHA, Adam. *Deník Vincence Karla Auersperga...*s. 26.

¹⁰² Tamtéž.

¹⁰³ Přesný rok se ve zdrojové literatuře rozchází. Adam Rejha ve své diplomové práci uvádí rok 1834, Hana Sedláčková rovněž v diplomové práci rok 1831 a v publikaci Zámek Slatiňany nalezneme jako rok převzetí majetku 1832.

¹⁰⁴ SEDLÁČKOVÁ, Hana. *Správa nasavrckého velkostatku Františka Josefa knížete Auersperga (1856-1938)*. Diplomová práce 2013. Filozofická fakulta, Masarykova univerzita Brno. s. 15.

¹⁰⁵ NOHEL, R. *Auerspergové v Čechách*. s. 25-26.

¹⁰⁶ PREINFALK, M. *Auersperg...*s. 313.

prostředky, které mu obstarávaly zejména průmyslové podniky. Po reformách roku 1848 obdrželi šlechtici nemalé finanční prostředky náhradou za feudální příjmy a většina z nich investovala právě do modernizace svých podniků.

Vincenc Karel byl ve svých podnikatelských aktivitách jistě ovlivněn i zmiňovanou cestou do Velké Británie, kde se mohl seznámit s nejmodernějšími technologiemi. Mezi nově založené podniky patřily za Vincence Karla dva cukrovary, dále postupně lihovar, sklárna, továrna na umělá hnojiva či parní pila. Zejména zboží z cukrovarů bylo díky kvalitě vyváženo až za hranice, například do Norska či Egypta.¹⁰⁷ Kníže byl podporovatelem rozvoje hospodářství, a tedy i členem správní rady Rakouského kreditního ústavu pro obchod a řemesla. Na zámku ve Slatiňanech rodina Auerspergů v průběhu 19. století založila moderní stáje pro chov koní známé také jako Earlstall.¹⁰⁸ Nové, moderní stáje s působivým stavebním uspořádáním byly v monarchii velice známé. Chovu koní se s velkým zájmem věnoval jak Vincenc Karel, tak později i jeho syn František Josef. Vincenc Karel stál rovněž u zrodu pardubické parforsní společnosti a dokončil budování obory ve Slatiňanech. Součástí jeho velkostatku byly také louky a pastviny.

Ve svých třiatřiceti letech, tedy roku 1845, se Vincenc Karel oženil s Vilemínou, rozenou hraběnkou Colloredo-Mannsfeld, která byla považována za jednu z nejkrásnějších dam své doby. Vilemína byla palácovou dámou, dámou řádu Hvězdového kříže a také čestnou dámou řádu maltézských rytířů. Svatba se konala v dubnu v katedrále sv. Víta na Pražském hradě. Vilemína jako jediná dědička svého otce dostala věnem zámek Zelená Hora u Nepomuku a palác v Praze v Karlově ulici. Majetek žlebské linie rodu byl tak opět rozšířen, naposledy se tak stalo pár let před smrtí Vincence Karla, který ještě zakoupil od státu zámek Weitwört a daroval ho své milované ženě.¹⁰⁹

¹⁰⁷ BUŠTA, J. KONEČNÝ, M. RYŠAVÝ, R. *Slatiňany...* s. 63.

¹⁰⁸ Stáje byly pojmenovány po Walteru Earlovi (1846-1938), který byl trenérem dostihových koní ve Slatiňanech. In: PREINFALK, M. *Auersperg...* s. 314.

¹⁰⁹ VESELÍKOVÁ, M. *Inventář RA Auerspergů.* s. 20-21.

Obrázek 4. Vilemina, roz. Colloredo-Mannsfeld a Vincenc Karel z Auerspergu¹¹⁰

Revoluční rok 1848 částečně napomohl rozvoji moderního podnikání, zároveň nebyl pro Vincence Karla a jeho rodinu příliš jednoduchý. Nepokoje se z Prahy rozšířily i na venkov, kde začaly vznikat revoluční gardy. Chrudimská garda v červnu vyloupila knížecí zbrojnici v Lukavici a členové se rozhodli, že si to s „knížecími psy a zrádci“ půjdou vyřídit. Kníže Auersperg tak musel ze zámku ve Slatiňanech utéci, údajně přes Žleby až na Matrei. K obraně slatiňanského zámku přispěchali místní poddaní, k násilnostem tedy nakonec nedošlo.¹¹¹ V literatuře však existuje hned několik verzí tohoto příběhu. Revoluční nálada o pár měsíců později neminula ani Itálii a značné nepokoje se rozšířily v království Sardinie-Piemont. Kníže Auersperg, ačkoli nebyl vojákem, se v Tyrolsku přihlásil jako dobrovolník k tamním střelcům. Za odvalu byl později oceněn císařem Františkem Josefem tyrolskou medailí. Náklonnost k císařskému dvoru projevil Vincenc Karel znovu roku 1866, kdy se opět hlásil jako dobrovolník do armády, císař byl jeho nabídkou evidentně poctěn, v osobním dopise ji však přátelsky odmítl.¹¹² Kníže Auersperg byl dle dostupných materiálů situací v roce 1866 otřesen. V dopise Theodoru Thunovi píše: „Bože, dej nám odvahu a sílu přežít

¹¹⁰ Akvarelový portrét kněžny Vileminy z roku 1851 (25 let) vyhotovil Carl Goebel. Portrét Vincence Karla pochází z dílny Josefa Neugebauera, který ho vyhotovil roku 1861 (Vincencovi je zde 49 let). Obrazy byly pro potřeby práce oříznuty. Zdroj: MEDŘÍKOVÁ, P. Portréty Auerspergů na zámcích Žleby a Slatiňany. In: *Památky středních Čech: Časopis Národního památkového ústavu územního odborného pracoviště Středních Čech v Praze*, 2/2015. s. 69-80. ISSN 0862-1586.

¹¹¹ BUŠTA, J. KONEČNÝ, M. RYŠAVÝ, R. *Slatiňany...* s. 55.

¹¹² VESELÍKOVÁ, M. *Inventář RA Auerspergů...* s. 18.

rok 1866.“ V průběhu roku řada šlechticů kvůli válce s Pruskem opustila své statky v Čechách. Patřili mezi ně i Auerspergové, kteří se odebrali do Karlsruhe společně s Thuny. Řada osob však na tento odchod reagovala s opovržením, podobně jako hrabě Egbert Belcredi: „*Co má lid dělat s takovou šlechtou?*“ Hrabě Evžen Černín celou situaci neviděl jako pouhý úprk, mnohdy to vyžadovaly například hygienické podmínky na velkostatkách, které po rychlém a nevhodném pohřbívání padlých nebyly dobré. I panství Žleby poskytovalo zázemí pruským vojákům, proto po uzavření příměří Auerspergové zpět nespěchali, chtěli vyčkat, až vojáci odtáhnou, protože dle slov Vincence Karla: „... *zasévají bídu a nemoci všude, kam přijdou.*“¹¹³

K císařskému dvoru měl kníže Auersperg již od mládí velice blízko a byl zde pravidelným hostem, což samozřejmě souviselo s postavením samotného rodu Auerspergů. V roce 1861 byl téměř padesátiletý kníže povolán do panské sněmovny říšské rady jako doživotní člen, což mu zajišťovalo právo na imunitu ve všech ohledech. Stal se rovněž poslancem českého sněmu za velkostatkářskou kurii. Výjimečná kariérní příležitost se mu naskytl roku 1863, kdy byl jmenován císařem Františkem Josefem I. nejvyšším komorníkem. V úřadu Vincenc Karel spravoval habsbursko-lotrinskou klenotnici, umělecko-historické sbírky, Přírodovědněhistorické muzeum, c. a k. ředitelství c. a k. dvorské knihovny, dále habsburské soukromé a fideikomisní knihovny a další instituce vědecko-uměleckého charakteru, jako bylo například dvorní divadlo ve Vídni. Vincenc Karel také ze svého titulu organizoval činnost ostatních komoříků.¹¹⁴ Roku 1865 se knížeti dostalo velké pocty v podobě udělení Řádu zlatého rouna. K politické situaci v monarchii se Vincenc Karel vyjadřoval ve svých literárních pokusech, z nichž některé vyšly ještě za jeho života pod anonymním jménem. Ucelené dílo vydal až roku 1906 vlastním nákladem syn František Josef, a to pod názvem *Erinnerungen an meinen Vater Vincenz Carl Auersperg*. Vzhledem k romantické duši Vincence Karla však nebyla politika tím jediným literárním žánrem, kterému se věnoval. Byl rovněž autorem několika básní a poetických textů s historickou, rodinnou či vlasteneckou tematikou.¹¹⁵ Na některých textech se zřejmě podílela i jeho žena Vilemína, což dokazuje materiál ze Státního zámku Žleby s názvem *Tugend und Erziehungschaffen von fst. Vincenz*

¹¹³ LELKOVÁ, Š. „*Bože dej nám odvahu a sílu přežít rok 1866*“ (rok 1866 v korespondenci a denících českých a moravských šlechticů). In: *Armáda a společnost v Českých zemích v 19. a první polovině 20. století*. Sborník příspěvků z konference konané ve dnech 29. - 31. května 2003 v Ústí nad Labem. Univerzita J. E. Purkyně: 2004. 206 s. ISBN 80-7044-560-2. s. 66-72.

¹¹⁴ ŽUPANIČ, Jan. *Nová šlechta rakouského císařství*. Praha: Agentura Pankrác 2006. 456 s. ISBN 80-86781-08-9. s. 27.

*und ihm Wilhelmine Auersperg (Ctnosti a společenská výchova od knížete Vincence a jeho Vilemíny).*¹¹⁶

Manželský pár, Vincenc s Vilemínou, patřil ve Vídni do centra společenského života. V paláci Auerspergů se často konaly plesy a bály, které patřily k nejoblíbenějším ve městě. Velice často pořádala rodina i divadelní představení a dá se říci, že právě divadelní svět byl velkým koníčkem i další generace rodu. Mezi oblíbené varianty zábavy patřily také karusely, módní zábava oživená romantismem. Tance se na nich střídaly s drezurou koní a společnost byla oděna do historických kostýmů z doby renesance či baroka. Součástí Auersperského archivu je i několik knih s nákresy členů aristokratické společnosti, kteří jsou oblečení do karuselových kostýmů. Život Vincence a Vilemíny však nebyl naplněn pouze zábavou a prací u dvora, ale i pomocí chudým. Kněžna Vilemína založila roku 1853 ve Žlebech ústav pro malé děti bez domova a o dva roky později, rovněž ve Žlebech, malou nemocnici s dvanácti lůžky pro zaměstnance velkostatku.¹¹⁷

Velkou zálibu našel Vincenc společně s rodinou ve stavebních úpravách svých sídel, minimálně těch českých.¹¹⁸ Rozsáhlou novogotickou proměnou prošlo po roce 1848 sídlo Žleby u Čáslavi, které se mělo ze zámku proměnit na opevněný středověký hrad z románů Waltra Scotta. Řadu návrhů na přestavbu interiérů i exteriérů zámku vytvořil Vincenc Karel, jeho manželka Vilemína a matka knížete, Gabriela. Rodina se při přestavbách nechala inspirovat knihou Johna Nashe, která znázorňuje anglické či francouzské hrady a zámky; tato předloha má dodnes své místo v knihovně zámku Žleby. Skutečně rozsáhlými úpravami v polovině století tak na zámku vzniká například zcela nově vystavená kaple Navštívení Panny Marie v novogotickém stylu. Podle Nashových předloh došlo k úpravě vstupní brány s reliéfem zubra, vystavěna byla velká válcová věž, v jejíchž patrech byly zřízeny hostinské pokoje, a dále byla zvýšena takzvaná „holubová věž“. K dolnímu zámku přibyla v šedesátých letech hodinová věž, nově vznikly „středověké“ hradby a změněn byl i přístup k zámku. Původní barokní přímý přístup byl zrušen a zámek obkroužila přístupová cesta se třemi branami, která vytvořila ve svém závěru nové soukromé nádvoří. Do novogotického stylu byly upraveny i interiéry zámku, což je dodnes patrné zejména v jeho východním,

¹¹⁶ Státní zámek Žleby.

¹¹⁷ PREINFALK, M. *Auersperg...* s. 315.

¹¹⁸ Aristokratických sídel, které byly upravovány v romantickém duchu bylo v Čechách v průběhu 19. století více, Vincenc Karel v této věci nebyl osamocen, k tomuto tématu blíže: VYBÍRAL, Jindřich. *Století dědiců a zakladatelů: architektura jižních Čech v období historismu*. Praha: Argo, 1999. 214 s. ISBN 80-7203-205-4.

reprezentativním křídle. Tolik jen náznakem z výčtu romantických proměn zámku Žleby.¹¹⁹ Součástí středověkých představ Vincence Karla však nebyla „jen“ velkolepá přestavba, ale například i rozsáhlá sbírka zbraní, kterou na zámku nashromáždil, a která i dnes patří k těm nejrozsáhlejším a nejzajímavějším v Čechách.

Stavebními úpravami prošel za života knížete i zámek ve Slatiňanech u Chrudimi. Nová kniha Zámek Slatiňany uvádí, že v těchto přestavbách šlo zejména o zvýšení pohodlí zámku. Došlo nejen na úpravy okolního terénu, ale i na novou okrasnou zahradní terasu, modernizaci provozního zázemí zámku a realizaci odtokových kanálků. Později byla schválena přístavba severního křídla, kde mělo v nových pokojích nalézt zázemí služebnictvo. Také na zámku ve Slatiňanech vznikla nová přístupová cesta, která po zrušení té původní, vedoucí přes zámecký park, mířila kolem severního křídla a ústila do nádvoří.¹²⁰

Z manželství Vincence Karla a jeho ženy Vilemíny vzešlo celkem sedm dětí, bohužel jen pět z nich se dožilo dospělosti. Jako první se narodila dcera, jež dostala jméno po matce a babičce, Vilemína. V literatuře doposud není příliš známá, zemřela již po několika dnech a prvně na ni upozornila ve své bakalářské práci Markéta Surovcová.¹²¹ Po pěti letech od smrti prvorozené dcery přišel na svět chlapec Karel Franz. Bohužel ani on se nedožil dospělosti - zemřel, když mu byl pouhý rok a půl. Naštěstí se páru narodilo pět dalších dětí, z nichž se všechny dožily vysokého věku. Nebylo tak nutné opakovat postup adopce, který známe z přelomu 18. a 19. století. Třetí potomek, dcera Gabriela, přišel na svět ve Vídni (stejně jako ostatní děti) 21. února 1855. Gabriela byla dvorní dámou a dámou řádu Hvězdového kříže. V červnu roku 1877 se ve Vídni provdala za Alfréda, knížete Windischgrätze. Alfréd pocházel ze starší větve rodu a od listopadu 1893 do června 1895 zastával pozici ministerského předsedy.

20. října 1856 se manželům narodil syn, budoucí dědic, František Josef Maria Emanuel. O tři roky později pak Engelbert Ferdinand Maria, který mohl slavit narozeniny se sestrou Gabrielou, neboť se narodil rovněž 21. února. Čtvrtý potomek, opět syn, přišel na svět 8. ledna 1863 a poslední, nejmladší dítě, dceru Marii Kristýnu Karolinu Adelheid, porodila Vilemína 26. února 1866. Také ona byla dámou řádu Hvězdového kříže a dvorní dámou. Svou sestru Gabrielu napodobila ve výběru manžela, ačkoli těžko odhadovat, zda to byla volba její,

¹¹⁹ K tématu zámku Žleby, jeho přestavby a zpřístupnění podrobně SUROVCOVÁ, Markéta. *Zámek Žleby: proměny prezentace a vývoje historických interiérů od konce 19. století do současnosti*. Diplomová práce: Univerzita Pardubice, Filozofická fakulta, 2014. 199 s.

¹²⁰ BUŠTA, J. KONEČNÝ, M. RYŠAVÝ, R. *Slatiňany...* s. 55-57.

¹²¹ SUROVCOVÁ, Markéta. *Historické proměny interiérů zámku Slatiňany a jejich současná obnova*. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice, Filozofická fakulta, 2012. 83 s. Bez ISBN.

nebo rodičů budoucích manželů. Marie Kristýna se 16. května 1885 provdala ve Vídni za potomka rodu Windischgrätzů, knížete Huga, který patřil narozdíl od Alfréda, k mladší linii rodu vlastnického majetky mimo jiné na území dnešního Slovinska.¹²²

Na podzim roku 1866 odcestoval Vincenc Karel na panství Weitwörth, kde ovšem panovalo velice nepříznivé počasí a kníže onemocněl. Nemoc se ani roku 1867 nezlepšila a Auerspergovo podlomené zdraví bylo všeobecně známé. Císař František Josef poskytl knížeti k ozdravnému pobytu ubytování ve vile v schönbrunnském zámeckém parku, ale zdravotní stav knížete se bohužel nelepšil. Vincenc Karel Auersperg zemřel za přítomnosti rodiny dne 7. července 1867.¹²³

Zprávu o úmrtí oblíbeného knížete přinesla řada novin v monarchii. Poslední hodiny zesnulého popsal list Die Debatte následovně: „*Skon přišel ve chvíli dobrého ducha a pracovního nasazení. Kníže Auersperg podnikl předevčírem odpoledne v doprovodu své manželky vyjížděku...o půl osmé večer se vrátil, byl uložen na sofa, kde v kruhu rodiny zůstal bdělý do jedenácté hodiny. V tomto čase se odebrala kněžna do blízkosti pokoje spícího knížete. Krátce před dvanáctou hodinou slyšela kněžna vycházet z pokoje knížete těžké vzdychání, spěchala okamžitě do komnaty manžela, kde ještě zachytila jeho poslední pohled, asi dvacet těžkých vydechnutí a bezbolestně zemřel. Zpráva o smrti knížete vyvolala značnou soustrast, kníže Auersperg byl všeobecně milovaný a vážený kavalír v nejlepším slova smyslu.*“¹²⁴ Rozloučení s oblíbeným knížetem probíhalo ve Vídni a zúčastnilo se jej několik významných osob, včetně příslušníků vládnoucího habsburského rodu. Procesí vyprovodilo rakev s ostatky zesnulého až na nádraží, odkud byla dále odvezena do Žlebů a uložena do rodinné klasicistní hrobky vedle místního kostela Narození Panny Marie.

Kněžna Vilemína, roz. Colloredo-Mannsfeld, přežila manžela Vincence o třicet jedna let. Dle dostupných materiálů onemocněla zřejmě zhruba dva roky před smrtí, tedy někdy během roku 1896, kdy na počátku srpna dokonce podstoupila operaci. Bohužel není z dostupných materiálů jasné, čeho se operace týkala, ale s ohledem na příčinu smrti mohla být kněžna operována patrně v oblasti dutiny břišní. Vzhledem k všeobecné známosti kněžny a jejího zdravotního stavu byla rodině zaslána řada telegramů s žádostí o zprávu ohledně aktuálního stavu Vilemíny po operaci. Teta Nanni adresovala Františku Josefovi do Prahy

¹²² PREINFALK, M. *Auersperg...*s. 316-317. Genealogické informace viz. NOHEL, R. *Auerspergové*. s. 28-29.

¹²³ BUŠTA, J. KONEČNÝ, M. RYŠAVÝ, R. *Slatiňany...* s. 65.

¹²⁴ Die Debatte. 1867, IV, č. 185. s. 2.

telegram prostého znění: „*Jak se daří Vaší matce?*“.¹²⁵ Vřelý zájem projevovala také Johanna Rohan, která 5. srpna zaslala následující řádky: „*Prosím o zprávy o tetě, sdílím ze srdce Vaše starosti. Johanna Rohan.*“¹²⁶ O šest dní později, tedy 11. srpna, telegrafovala ještě jednou: „*Jsem s vámi v myšlenkách a prosím s vámi, prosím o zprávy po operaci. Johanna Rohan.*“¹²⁷ Na kněžnu Vilemínu si vzpomněla i Therese Westphalen s telegramem ohledně místa jejího pobytu: „*Je paní kněžna již v Praze, nebo kdy přijede? Hraběnka Therese Westphalen.*“¹²⁸ Hraběnka Bellegardová psala: „*Prosím, telegrafujte informace denně.*“¹²⁹ Zdravotní stav nebyl lhostejný ani Aglae Mannsfeld: „*Srdečně soucítím, Bůh dále pomáhej. Aglae Mannsfeld.*“¹³⁰ Informaci o zdravotním stavu kněžny Vilemíny po operaci obdržela samozřejmě i nejbližší rodina, která následně s nadšením reagovala na pozitivní zprávy, jako například vnučka Charlotta, která byla na cestách společně s vychovatelkou mademoiselle Saillet: „*Z celého srdce děkujeme za šťastné zprávy, které jsme s velkou netrpělivostí očekávaly. Lotti a Saillet.*“¹³¹ Zdravotní stav kněžny po operaci byl každý den kontrolován, patrně doktorem Blochem. Poznamenáno bývalo hned několik údajů, jako například dne 13. srpna: „*Noc docela klidná. Teplota večer 37,8. Puls 74. Teplota ráno 37,4. Puls 72. Kašel lepší. Celkový stav je zcela uspokojivý.*“¹³² K zápisu jsou dále připojeny podpisy šlechticů, jen namátkou: kníže a kněžna Rohanovi, kníže a kněžna Kinští, kněžna Ernestine Auersperg, Waldsteinovi, hraběnka z Nostic, hraběnka Christine Schönborn, hrabě Adalbert Schönborn, hrabě a hraběnka Thunovi a další. Ze zápisů ohledně každodenního stavu kněžny je vidět, že den ode dne docházelo k nepatrnému zlepšení. Zpráva z následujícího dne, 14. srpna, může toto tvrzení potvrdit: „*Teplota 37,2. Puls 68. Celkový stav velmi uspokojivý. Příjem potravy dostačující.*“¹³³ Po zápisu opět následuje řada podpisů, tentokrátě můžeme jmenovat opět

¹²⁵ „*Wie geht es deiner Mutter?*“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 68, sign. 963 R. K., ev. j. kar 3, ukl. Č. K4.

¹²⁶ „*Bitten Nachrichten über Tante theilen von Herzen eüere Sorgen.*“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 68, sign. 963 R. K., ev. j. kar 3, ukl. Č. K4.

¹²⁷ „*Sind in gedanken und gebeten mit euch vereint, bitten un nachrichten nach der operation. Johanna Rohan.*“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 68, sign. 963 R. K., ev. j. kar 3, ukl. Č. K4.

¹²⁸ „*Ist frau fürstin schon in Prag oder wann kommt sie? Grafın Therese Westphalen.*“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 68, sign. 963 R. K., ev. j. kar 3, ukl. Č. K4.

¹²⁹ „*Bitte telegrafisch taeglich nachricht. Tante Bellegard.*“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 68, sign. 963 R. K., ev. j. kar 3, ukl. Č. K4.

¹³⁰ „*Innigste antheilnahme, gott helfe weiter. Aglae Mannsfeld.*“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 68, sign. 963 R. K., ev. j. kar 3, ukl. Č. K4.

¹³¹ „*Danken von ganzen Herzen für glückliche Nachricht, welche wir mit grosser Ungedult erwarteten. Lotti und Saillet.*“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 68, sign. 963 R. K., ev. j. kar 3, ukl. Č. K4.

¹³² „*Nacht ziemlich ruhig. Abendtemp. 37,8. Puls 74. Morgentemp. 37,4. Puls 72. husten besser. Allgemeinbefinden vollkommen befriedigend.*“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 68, sign. 963 R. K., ev. j. kar 3, ukl. Č. K4.

¹³³ „*Temp. 37,2. Puls 68. allgemeinbefinden sehr befriedigend. Nahrungsaufnahme genügend.*“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 68, sign. 963 R. K., ev. j. kar 3, ukl. Č. K4.

Rohany, nově hraběnku Clam-Gallas, hraběnku Mannsfeld, knížete a kněžnu z Lobkowitz, kněžnu Paulinu Metternich¹³⁴ či hraběte Coudenhove.¹³⁵

Přestože operace, kterou kněžna Vilemína podstoupila roku 1896, byla úspěšná a dařilo se jí nějaký čas lépe, o dva roky později, 19. prosince 1898, ve svých dvaasedmdesáti letech, zemřela. V zápisu slatiňanské matriky je jako příčina smrti dle ohledání z 21. prosince uvedeno *unterleibsentrangung*, tedy degenerace břišních orgánů. Zda příčina smrti skutečně souvisela s operací a dvouletou nemocí, nelze prozatím podložit konkrétními archivními prameny.

Kníže František Josef svou matku velmi miloval. Devět let po její smrti na ni vroucně vzpomněl v dopise, adresovaném své ženě Vilemíně: *„Dnes je pro nás zvlášť smutný a melancholický den, kdy nás, před devíti lety, zasáhla první velká ztráta, po které následovalo několik dalších. Když na tu tehdejší dobu myslím, kdy moje drahá matka náš kruh veselých a šťastných lidí jako první opustila, mohu jen těžko uchopit a pochopit, jak jsme se mohli stát tak šťastným rodinným kruhem, kterým dnes jsme a- kterým zůstaneme! Přesto nám milostivý Bůh dal tolik štěstí a požehnání a stále dává v našich dětech a vnoučatech, že za to musíme být z celého srdce vděční. Především musí zůstat, čemu nás například naučili naši milovaní rodiče, vzájemná láska, bohudíky šťastné založení rodiny, vzájemná pomoc, to musíme nést.“*¹³⁶

¹³⁴ Paulina Metternich (1836-1921), z matčiny strany vnučka kancléře Metternicha. Roku 1856 se provdala za Metternichova syna Richarda, svého strýce a rakouského diplomata. Společně žili v Drážďanech a později v Paříži, kde se Paulina stala blízkou přítelkyní císařovny Eugenie. Paulina byla známou mecenáškou umělců, zejména hudebních skladatelů (Wagner, Liszt), milovala kulturu a společenský život. V Paříži i ve Vídni určovala nejen módní trendy, ale zároveň „přenášela“ novinky mezi dvěma metropolemi. Dvě knihy pamětí, které sepsala, vyšly po její smrti ve 20. letech minulého století: METTERNICH-SÁNDOR, Pauline. *Geschehenes, gesehenes Erlebtes*. Wien: Wiener literarische Anstalt, 1920. Bez ISBN. METTERNICH, Pauline. *The days that are no more: Some Reminiscences*. Londýn: 1921. Bez ISBN.

¹³⁵ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 68, sign. 963 R. K., ev. j. kar 3, ukl. Č. K4.

¹³⁶ „Es ist heute ein besonder trauriger und wehmütiger Tag für uns, an dem, vor 9 Jahren der erste grosse Verlust uns traf dem um so viele andere gefolgt sind. Wenn ich an die damalige Zeit denke, wo meine gute Mutter als erste aus dem Kreise heitere und glücklicher Menschen schied, kann ich es um so weniger begreifen und fassen, wie aus diesem glücklichen Familienkreise das geworden ist, was wir heute sind- und bleiben! Und doch hat uns der liebe Gott so viel Glück und Segen gelassen und fügt immer wieder neuen Segen in Kind und Kindeskind bringen, dass wir ja vor ganzen Herzen dankbar sein müssen. Vor Allen ist uns aber das geliebten, was wir im Beispiele unserer lieben Eltern gelernt, die gegenseitige Liebe die unsere Gottlob so glückliche Familie gegründet und die uns gegenseitig tragen hilft, was wir zu tragen haben.“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 19. 12. 1907.

4.2 Bratři Auerspergové

V závěti knížete Vincence Karla byl majetek žlebské knížecí větve rozdělen mezi jeho tři syny. Vzhledem k tomu, že chlapeci byli v době otcovy smrti dětského věku, spravovala nějakou dobu majetek kněžna Vilemína. Největší část z tohoto majetku pochopitelně připadla hlavnímu dědici - nejstaršímu synovi Františku Josefovi. Druhorozený syn Engelbert Ferdinand získal dědictví po matce, zámek Zelená Hora u Nepomuku, kde po ztrátě manžela Vilemína často pobývala v letních měsících, a to až do své smrti roku 1898. Zámek dokonce několikrát rekonstruovala. Zelená Hora u Nepomuku poskytla Engelbertovi a jeho rodině útočiště na několik let. Panství však bylo zmenšeno na základě pozemkové reformy po vzniku republiky a následně v majetku Auerspergů už nebylo příliš dlouho. Princ Engelbert jej roku 1931 prodal manželům Plavcovým z Prahy za 8 500 000 Kč. V průběhu třicátých let po dalším prodeji byla však Zelená Hora zkonfiskována.¹³⁷ Konečně nejmladší syn Eduard pak zdědil panství Weitwört u Salzburku.

Engelbert Ferdinand zastával funkci čestného c. k. komořího, dále c. k. plukovníka hulánů v záloze a později byl podplukovníkem československé armády v záloze. Rovněž měl titul rytíře řádu maltézských rytířů. Dne 27. srpna 1883 se Engelbert v Praze oženil s Gabrielou, roz. Hohenlohe-Langenburg (*21. 10. 1862 - †2. 8. 1948), jež byla dvorní dámou a dámou řádu Hvězdového kříže. Z manželství vzešly celkem čtyři děti. Engelbert se musel, podobně jako František Josef, za svého života vyrovnat s těžkou ztrátou hned tří svých potomků. Během první světové války zemřel na následky zranění při bojích na východní frontě v Haliči syn Ludwig Gottfried (*27. 5. 1887 - †5. 8. 1915). Další syn Engelberta a Gabriely, Herwart František (*20. 7. 1885 - †22. 3. 1918) se stal duchovním, zemřel však ještě během první světové války v březnu roku 1918. Brzy nato, koncem roku 1919, pochovala rodina i jedinou dceru Vilemínu (*14. 6. 1884 - †1. 12. 1919), rovněž dámu řádu Hvězdového kříže - bylo jí pětatřicet let. Svého otce přežil pouze syn Karel Jeroným (*30. 9. 1892 - †20. 10. 1944), který vystudoval právnickou fakultu a užíval tak titul JUDr., mimo to byl c. k. majorem v záloze. V květnu roku 1918 se v Budapešti oženil s maďarskou šlechtičnou Klementinou, roz. Mikes de Zabola. Karel Jeroným zemřel roku 1944, tedy během druhé světové války při náletech na město Norimberk.¹³⁸

¹³⁷ Dostupné z URL: <<http://www.zelenahora.cz/cs/historie/historie-zamku>> [cit. 2017-07-06].

¹³⁸ NOHĚL, R. Auerspergové. s. 28-29.

Druhý bratr Františka Josefa, Eduard Severin (*8. 1. 1863- †18. 3. 1956), působil jako c. k. komoří a roku 1953 mu byl udělen jako pokračovateli rodu Řád zlatého rouna. V létě roku 1885¹³⁹ se ve Vídni oženil s Marií, roz. Schönburg-Hartenstein (*17. 12. 1861- †21. 8. 1945), dcerou rakousko-uherského diplomata a politika Josefa Alexandra, knížete Schönburg – Hartenstein. Linie prince a později knížete Eduarda je jedinou, která pokračuje až do dnešní doby. Potomci žlebské větve Auerspergů žijí v Rakousku, Německu a Argentině.

Vztahy mezi syny Vincence Karla Auersperga bohužel nelze zmapovat dopodrobna. Archiv v Zámrsku poskytuje z uložených dopisů pouze dva, které Engelbert zaslal svému bratrovi Františku Josefovi, a pět, jež mu zaslal nejmladší Eduard. Vzorek je to sice malý, ale přesto lze usuzovat, že mezi bratry byl vztah velice přátelský. První dochovaný dopis adresoval staršímu bratrovi Eduard, když mu bylo jedenáct let. V dopise z 25. srpna 1879 zaslaném ze Slatiňan píše: „*Milý Franzi! Konečně jsem se také dostal k tomu, abych Ti napsal pár řádků o našem místním životě. Od včera tu máme ošklivé počasí...Velmi často jezdíme (pozn. s bratrem Engelbertem) na vyjížďky a celý večer hrajeme billi¹⁴⁰ Boci. Velice se už také těšíme na Žleby a na hry do Krkonoš. Mamince líbám ruku, všechny ostatní zdravím. Zůstávám Tvůj věrně milující bratr Eduard.*“¹⁴¹ Bohužel je to jediný dopis z tak ranného věku prince Eduarda, další korespondence pochází až z roku 1896. K jednomu z dopisů z tohoto pozdějšího období byl přiložen lístek se vzkazem pravděpodobně pro někoho z personálu Františka Josefa: „*Přiložené obrazy namalovaly děti pro jeho a její jasnost knížete Franze. Kniha od Wilhelma Busche¹⁴² patří princovi Vincencovi. Prosím, panstvo chtělo věci položit pod vánoční stromek. Princ Eduard.*“¹⁴³ Stručný přípisek tak alespoň lehce naznačuje druhy dáreků, které se pod stromek dávaly ve šlechtických rodinách, podrobněji bude tomuto tématu věnován prostor později.

¹³⁹ 6. července 1885

¹⁴⁰ Eduard chtěl pravděpodobně napsat slovo billiard, pak ale billi přeškrtl a pokračoval velice špatně čitelným slovem, pravděpodobně Boci.

¹⁴¹ „*Lieber Franzi! Endlich komme ich auch dazu dir einiger Zeilen von unsrerem hiesigem Leben zu schreiben. Gestern und heute ist hier ein abscheuliches Wetter...Wir reiten auch sehr oft aus und spielen alle Abens bill Boci. Wie freuen uns schon sehr auch Žleb und auf die Partie in des Riesengebirge. Der Mama die hände küssend, alle andern grüssend verbleibe ich dein dich innigst liebender brüder Eduard.*“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 251, sign. 93 R. K., ev. j. kar 12, ukl. č. K13. Dopis Eduarda Auersperga Františku Josefovi z 25. 8. 1874.

¹⁴² Wilhelm Busch (*1832- †1908) byl malíř, básník a ilustrátor. Nejznámějším dílem Busche je dětská kniha z roku 1865 Max a Moritz, obsahující veršované a kresbami ilustrované příběhy dvou chlapců.

¹⁴³ „*Beiliegende Bilder sind von den Kinder gezeichnet für Seine und Ihre Durchl. Fürst Franz. Das Büch von Wilhelm Busch gehört für Prinz Vincenz. Bitte wollen Sie die Sachen den Herrschaften zum Weihnachtsbaum legen. Prinz Eduard.*“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 251, sign. 93 R. K., ev. j. kar 12, ukl. č. K13. Lístek přiložen pravděpodobně k dopisu ze 14. září 1896, který je jediným datovaným z tohoto roku.

Jak již bylo zmíněno výše, v průběhu roku 1896 matka bratrů onemocněla a následně se podrobila operaci. Engelbert a stejně tak Eduard tyto události v dopisech neopomínali: „*Bude maminka uspaná? Bylo to hodně bolestivé...?*“¹⁴⁴ Bratr Engelbert pokládal v dopisech pro Františka Josefa podobné otázky. Téhož roku Engelbert v rámci vojenské služby pobýval v Haliči a bratrovi sepsal své dojmy z tohoto „výletu“: „*O Haliči Ti mohu jen říci, že mi schází slova na to, abych popsal, jak hrozné to tu doopravdy je. Tři dny jsem nemohl najít žádné pokoje, ve kterých bych se mohl ubytovat... Všechny tu mají Židé, kteří jsou tak nechutní, že by člověku tím odporem mohlo být zle. Jídlo nemůžu vůbec, za tři dny jsem měl čtrnáct vajec, která jsem si vzal s sebou, a teď si budu vařit sám... Mám teď tři pokoje podobné místnosti, které si nechávám od jednoho muže z Krakova vyčistit a vydesinfikovat. Na ulici to vypadá jako v kanálu... Vzduch je tíživý a páchnoucí, generálové a vysocí nadřízení hrubí a nepřátelští. Je to veliká zkouška pro moje nervy a zdraví tři týdny být oddělený od svých a v tak hrozných podmínkách a budu Prockschlovi celý život vděčný za to, že přijede.*“¹⁴⁵ Pobyt v Uhrách tedy Engelbertovi evidentně vůbec příjemný nebyl. Své bratry František Josef v korespondenci manželce nezmiňuje příliš často, a pokud, jedná se většinou jen o poznámky týkající se jejich aktuálního pobytu a podobně. Přestože dochovaná korespondence naznačuje, že mezi bratry byly vztahy přátelské, Engelbert roku 1881 zaval Františku Josefovi příčinu k tomu, aby se na něj rozčílil; s problémem se pak svěřil i manželce Vilemíně v dopise ze dne 21. dubna: „*Milovaný anděli! Tisícere díky za Tvé milé dopisy, které jsem dnes dostal. Krátký okamžik, kdy Ti píšu, můj poklade, je to nejmilejší a na „dopisní povídání“ se těším jako dítě. Vím, že na mne v Engelbertově poslední záležitosti myslíš, a jsem Ti ze srdce vděčný za to, že mi moje starosti pomáháš snést. Bůh dej, aby se Engelbert konečně zvedl a pochopil, že takové věci mladému šlechtici nepřísluší. Jsem dalek toho, abych tvrdil, že se neměl bavit, ale sám žádné peníze nemá a vysoká hra nebo vyhrávání peněz od lidí, kteří jich také moc nemají, je nehodné mladého šlechtice a jeho jména. Doufám,*

¹⁴⁴ „*Würde Mama narcotisiert? War es sehr schmerzlich...?*“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 251, sign. 93 R. K., ev. j. kar 12, ukl. č. K13. Dopis Eduarda Františku Josefovi, nedatován. Rok odeslání pravděpodobně 1896.

¹⁴⁵ „*Über Galizien kann ich Dir nur sagen, dass mir die Worte fehlen es so grauenhaft zu beschreiben, als es wirklich ist. Ich konnte durch 3 Tage kein Zimmer finden wo ich mich aufhalten konnte...Alles haben die Juden, die so eckelhaft sind, dass man vor Eckel krank werden könnte. Essen kann man gar nicht, ich habe in 3 Tagen 14 Eier zu mir genommen und werde mir jetzt selber kochen... Jetzt habe ich 3 zimmerartige Räume die ich von einem krakauer Mann putzen und desinficieren lasse. Auf der Gasse sieht es aus, wie in einem Kanal... Die Luft ist drückend und stinkig, die Generale und hohen Vorgesetzten grob und unfreundlich. Es ist eine grosse Probe für meine Nerven und Gesundheit 3 Wochen von den Meinen und in so grässlichen Verhältnissen getrennt zu sein und ich werde Prockschl mein ganzes leben da für dankbar sein, dass er kommt.*“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 251, sign. 93 R. K., ev. j. kar 12, ukl. č. K13. Dopis Engelberta Františku Josefovi, přesně nedatován. Rok odeslání 1896.

že je tato věc s novým zákazem uzavřena.“¹⁴⁶ Vzhledem k tomu, že František Josef používá spojení „aby se Engelbert konečně zvedl...“ či „věc je s novým zákazem uzavřena“, lze usuzovat, že problémy tohoto typu se s Engelbertem nevyskytly poprvé. V pozdější korespondenci se už ale podobné problémy neřeší, proto zřejmě „nový zákaz“ skutečně zabral a Engelbert si uvědomil, co je a není hodno urozeného muže.

4.3 Mladý dědic František Josef

Kníže Vincenc Karel z Auerspergu zemřel roku 1867 a majetek zdědil jeho nejstarší syn. Vzhledem k tomu, že Františku Josefovi bylo v té době pouhých jedenáct let, což je na převzetí a následně správu tak rozsáhlého majetku opravdu velmi málo, starosti prozatím převzala jako poručnice kněžna Vilemína společně s poručníkem Karlem Lobkovitzem.¹⁴⁷ Přestože František Josef ztratil otce brzy, ve svém deníku na něj později vzpomněl: „Bylo mi jedenáct let, když můj otec zemřel, jeho, jeho činy a záměry si stále dobře pamatuji, byl jsem vychován pod jeho rukama!“¹⁴⁸ Jak konkrétněji probíhala výchova budoucího dědice velkého majetku, naznačí další odstavce.

Ve šlechtických rodinách bylo mnohdy ještě v 19. století běžné, že po narození dítěte se jej ujímala kojná. Období konce 18. století však mělo pozvolna přinést do této tradice nový pohled, který nastavilo zejména dílo Jeana Jacquesa Rousseaua *Emil aneb o výchově*. Nový styl péče o dítě založený na blízkém kontaktu s matkou se z Francie rozšířil i do šlechtických kruhů střední Evropy, kde byla jeho známou propagátorkou Pavlína ze Schwarzenbergu.¹⁴⁹ Prameny, které by dokládaly, jak tato praxe fungovala u Auerspergů, nejsou dochovány, ale

¹⁴⁶ „Geliebtes Engerl! Tausend Dank für Deine lieben Briefe die ich heute zusammen erhielt. Die kurtzen Augenblicke in denen ich Dir, mein Schatz, schreibe sind nur die liebsten in den langen einsamen tagen und ich freue mich immer wie ein Kind auf den brieflichen Plausch. Dass Du bei der letzten Engelbert Angelegenheit an mich dachtest wusste ich, da kann ich Dich ja zu gut und bin Dir von Herzen dankbar dass Du mir meine Sorgen tragen hilfst. Gebe Gott, dass Engelbert endlich ein Liehtl aufgeht und er einsieht, dass diese Sachen nicht zu einem jungen Edelmann gehören. Ich bin weit davon entfernt zu behaupten dass Engelbert sich nicht unterhalten soll, aber selbst kein Geld haben und hoch spielen oder Geld von Leuten zu gewinnen die auch nicht viel haben ist eines Edelmannes der auf sich und seinem Namen hält unwürdig. Hoffentlich ist die Sache durch das neue Verbot ohnedies abgeschnitten.“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 21. 4. 1881.

¹⁴⁷ Výběr z kroniky velkostatku Nasavrky, dostupné online <http://www.lukavice.com/historie/historie-oborakronika.php> cit. [31.7.2017].

¹⁴⁸ „Ich war 11 jahre alt als mein Vater starb und doch habe ich ihn, sein Tuen und sein Streben so gut gekannt, als wäre ich unter seinen Händen aufgewachen!“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 91, ev. j. rkp 16, ukl. č. K6. Deník knížete Franze Josefa Auersperga.

¹⁴⁹ Více k Pavlíně ze Schwarzenbergu: LENDEROVÁ, M. *Tragický bál: Život a smrt Pavlíny ze Schwarzenbergu*. Praha: Paseka, 2004. 376 s. ISBN 80-7185-657-6.

vzhledem k tomu, že Vilemína projevovala vůči svým dětem velkou lásku a náklonnost jistě ovlivněnou tím, že o dvě první děti velmi záhy přišla, je méně pravděpodobné, že by využívala služeb kojné. Prvních několik dětských let měla výchovu potomků na starosti žena, v našem případě tedy Vilemína, běžné však bylo najímání chův, a na ty své si pamatoval i Alois Auersperg: „*Mojí chůvou byla paní Christ, dělala svému jménu docela čest a byla příšerně ordinérní. Tiskla mě k nočníku, abych nemohl vstát, pokud se to podařilo, musel sem s tím připojený ječící pobíhat. Jednoho krásného dne zmizela. Pravděpodobně někam odešla a byla nahrazena paní Veselou...Ve zhruba šesti letech jsme dostali Angličanku, slečnu Mahalm. Ta byla opět velmi nepřijemná, nepřetržitě nás chtěla učit „irským způsobům“. Museli jsme sedět strnule jako prkno, ruce mít zaryté do hrany stolu. Prohlašovala, že pochází z rodu irských králů...Konečně, přišel půvabný výchovný exemplář v podobě slečny Collins. Měla neuvěřitelnou schopnost vcítit se do naší dětské povahy. Uměla tak krásně, legračně vyprávět příběhy, hrála s námi hokej a fotbal, kdy obvykle ztratila cvikr, který nosila na řetízku. Pamatuji si ještě na jednu knihu o dvou zlých chlapcích, jmenovali se „Tod a Budge“, která se nám tak líbila, že nám ji musela číst dvakrát. Museli jsme s ní nacvičovat divadelní hry, Shakespearovo Zkrocení zlé ženy a samozřejmě Hamleta, kde se ujala role krále s papírovou korunou a při výstupu si zapomněla vzít svůj cvikr. Zkrátka, bylo to nejhezčí období mého dětství a jsem jí, dobré slečně Collins, za to až za hrob, kde už jistě dlouho leží, srdečně vděčný.“¹⁵⁰ Jistě nebylo běžné pokaždé narazit na vhodnou chůvu, jak vyplývá z předchozí ukázky, avšak dámy v této roli měly často postavení jistě zhoršené vydáváním neoblíbených příkazů.¹⁵¹*

Šlechtické děti vyrůstaly většinou společně, pokud si byly věkem blízké, do doby, než byl chlapcům přidělen vychovatel a dívkám guvernantka. V tomto období u chlapců také

¹⁵⁰ „*Meine Kinderfrau hieß Frau Christ, machte dem ihren Namen wenig Ehre und war furchtbar ordinär. Sie preßte mich in den Nachtopf, so daß ich nicht aufstehen konnte, wenn dies doch gelang, mußte ich mit diesem angehefteten schreiend herumlaufen. Sie verschwand eines schönen Tages. Wahrscheinlich war etwas herausgekommen und wurde durch ein Fräulein Wessely abgelöst. Mit ca. 6 Jahren erhielten wir eine Engländerin Miss Mahalm. Diese war wieder äußerst lästig, da sie und ununterbrochen „irish manners“ beibringen wollte. Man mußte stocksteif sitzen, die Hände kralenförmig an der Tischkante. Sie behauptete von irischen Königen abzustammen. Schließlich kam ein reizendes Erziehungsexemplar in der Gestalt der Miss Collins. Sie hatte ein unglaubliches Einfühlungsvermögen in unsere Kindermentalität. Sie wußte so schöne, lustige Geschichten zu erzählen, spielte mit uns Hockey und Fußball, wobei sie meist ihren Zwicker verlor, der aber zum Glück an einem Kettchen befestigt war. Ich erinnere mich noch an ein Buch über zwei schlimme Buben, die „Tod and Budge“ hießen, welches wir so genossen, daß sie es zweimal vorlesen mußte. Wir mußten mit ihr Theaterstücke einstudieren, Shakespeares „Taming of the shrew“ und sogar Hamlet, wo sie die Rolle des Königs mit Papierkrone übernahm und beim Auftritt vergaß, ihren Zwicker abzunehmen. Kurz, es waren die schönsten Zeiten der Kindheit und bin ich ihr, der guten Miss Collins, dafür noch über das Grab hinaus, in dem sie gewiss schon lange gebettet, herzlich dankbar.“ In: AUERSPERG, Alois. Menschen von gestern und heute. s. 44-45.*

¹⁵¹ BEZECNÝ, Z. Příliš uzavřená společnost. s. 88.

většinou přebírá vedení výchovy otec, který doposud spíše „jen“ přihlížel.¹⁵² Jako vychovatel u knížecí rodiny Auerspergů působil Dr. Franz Procksch, k němuž se prozatím nepodařilo mnoho zjistit. Z archivních materiálů týkajících se osoby dr. Procksche je v SOA v Zámrsku dochováno pouze množství fotografií. Jakým způsobem se vychovatel k Auerspergům dostal, kdo a kdy ho najal, jaký byl jeho životopis a jeho osud, to vše můžeme pouze odhadovat. Bohužel v Zámrsku dále v podstatě úplně chybí jakékoli materiály k výchově a vzdělávání dětí Vincence Karla a Vilemíny. Vskutku jediným pramenem je rozvrh Františka Josefa, který však není datován; kdy ho tedy šlechtic dodržoval, opět můžeme jen odhadovat, ale vzhledem k předmětům to zřejmě bylo až v pozdějším věku.¹⁵³

S první organizovanější výukou, která obvykle probíhala v domácím prostředí, se u šlechtických dětí začínalo ve věku tří až šesti let a obvykle ji řídil vychovatel, přičemž na některé z předmětů mohl být najat i další učitel. Výuka byla vedena dle předem sepsaného a domluveného rozvrhu. Nejprve přicházely na řadu naprosté základy odpovídající věku dětí, jako bylo čtení, psaní, počty a rovněž náboženství, později přibývala řada předmětů dalších – dějepis, zeměpis, aritmetika a jiné. Samozřejmostí ve šlechtických kruzích byla dobrá jazyková vybavenost, v případě Auerspergů počínající němčinou jako rodným jazykem.¹⁵⁴ Jak vypadalo rozložení dne v dětství, popisuje ve svých pamětech Alois Auersperg a dodává i to, jak probíhal den jeho rodičů: *„Denní režim mého dětství byl stejně jako běh roku přísně rozdělen. U nás, to znamená mého bratra Alfréda¹⁵⁵ a mě, se začínalo ranní vyjížděkou na koni v osm hodin, v devět hodin jsme ministrovali s kaplanem v kapli a pak začala výuka do jedné hodiny a odpoledne od půl třetí do pěti v létě, a naopak v zimě. Moji rodiče seděli po mši a snídani celé dopoledne u psacího stolu, moje matka vyřizovala ještě velmi úhlednou korespondenci psanou kurentem, můj otec přijímal úředníky a žadatele, ale zvláště miloval malování nebo psaní básní. V obou měl lásku k přírodě a hlavním tématem byl lov.“¹⁵⁶*

¹⁵² BEZECNÝ, Zdeněk. *Příliš uzavřená společnost*. České Budějovice: 2005, Historický ústav Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. 155 s. ISBN 80-7040-698-4. s. 82.

¹⁵³ Rozvrh hodin detailněji rozebrán níže.

¹⁵⁴ BEZECNÝ, Z. *Příliš uzavřená společnost*. s. 83-84.

¹⁵⁵ Alfréd Jan Maria Anton Rupert z Auerspergu (*26. 9. 1899, Weitwört- †10. 9. 1968, Hamburk) byl vystudovaným lékařem, profesorem psychiatrie na Univerzitě Concepción v Chile. Viz. SACK, M. *Von der Neuropathologie zur Phänomenologie: Alfred Prinz Auersperg und die Geschichte der Heidelberger Schule*. Königshausen & Neumann, Würzburg: 2005. ISBN 3-8260-2379-X

¹⁵⁶ „*Der Tagesablauf meiner Kindheit war ebenso wie der Ablauf des Jahres streng eingeteilt. Bei uns, das heißt mein Bruder Alfred und ich, begann er mit dem morgendlichen Ausreiten um 8 Uhr, um 9 Uhr ministrierten wir in der Kapelle dem Hauskaplan und dann begann der Unterricht bis 1 Uhr und nachmittags von halb 3 Uhr bis 5 Uhr im Sommer und umgekehrt im Winter. Meine Eltern saßen nach Messe und Frühstück den ganzen Vormittag am schreibetisch, meine Mutter bearbeitete die damals noch sehr gepflegte Korrespondenz in Kurrentschrift mein Vater empfing Beamte und Bittsteller, hauptsächlich liebte er aber zu malen oder zu dichten.*

I v případě starších dětí, které již odrostly chůvám a byly a byly podobného věku, mohla výuka probíhat společně. Na společnou výuku s bratrem vzpomíná rovněž Alois Auersperg ve svých pamětech: „Nu, to bylo zhruba moje vzdělávání, Naštěstí jsem byl pospolu s mým o něco mladším bratrem, bylo to tak sdílené utrpení, snižené na polovinu...“¹⁵⁷

V případě domácí výuky bylo každý půlrok běžné skládat zkoušky nejprve na normální škole, později na gymnáziu. Není doloženo, na kterých školách se těmto zkouškám podroboval František Josef a jak přesně vypadaly. Příkladem nám nicméně může být zkouška pouze o tři roky staršího Karla IV. ze Schwarzenbergu, který se jí podrobil na konci páté třídy roku 1874 a píše o ní otcí: „Velmi se z toho těším, že Ti mohu sdělit, že jsem zkoušku s vyznamenáním odbyl. Velikou mě to stálo práci, neboť pátá třída sama sebou velmi těžká byla ve svém druhém půlletí značně zkrácena tím, že jsme minulou zkoušku dělali asi o měsíc později a tuto o čtrnáct dní kvůli osypkám dříve, než je předepsáno. Spolu též, abych Tobě nemusel posílati vysvědčení, opisují známky: náboženství – výborný, v latině – chvalitebný, v řečtině – dobrý, v matematice – výborný, v přírodopisu – výborný, v němčině – výborný, v češtině – chvalitebný, známka z matematiky mě ze všech nejvíce těší. Zkouška se odbyvala ve třech přestávkách, a sice: odpoledne od dvou do půl šesté, ráno od $\frac{3}{4}$ 8 do $\frac{3}{4}$ 1, a opět odpoledne od třech do půl čtvrté. Zkouška sama a čas před zkouškou mě velmi namáhal. Že udělám zkoušku s vyznamenáním, toho jsem neočekával, neboť doba pro učení byla příliš krátká a látka tuze velká, přece výsledek namáhání marným neučinil. Prázdniny se nyní výtečně užívají.“¹⁵⁸ Z uvedené ukázky je jasné, že závěrečná zkouška po dokončeném ročníku rozhodně nebyla ničím jednoduchým. Složení předmětů obsahující i latinu či řečtinu bylo jistě pro patnáctiletého chlapce, kterým Karel IV. ze Schwarzenbergu tehdy byl, náročné, což ostatně sám uvádí. Karel IV. Schwarzenberg byl v podstatě vrstevníkem Františka Josefa a lze tedy předpokládat, že složení předmětů a následné zkoušky byly pro oba chlapce podobné. V případě výuky jazyků může být zajímavé porovnání s praxí, která panovala o několik let později. Děti Františka Josefa se již mimo němčiny učily, spíše než klasickou latinu a řečtinu, francouzštinu a moderní angličtinu. Po dokončení normální školy si nástup na gymnázium dobře zapamatoval Alois Auersperg, ne však příliš příjemně: „Když začalo gymnázium, dostali jsme (pozn. on a jeho bratr Alfréd) vychovatele, tehdy byl nazýván, nevím proč,

Beides hatte die Liebe zur Natur und hauptsächlich zur Jagd meist zum Thema.“ In: AUERSPERG, Alois. *Menschen von gestern und heute.* s. 38.

¹⁵⁷ „Nun, das war so im großen meine Erziehung. Doch zum Glück war ich eben immer mit meinem etwas jüngeren Bruder zusammen und so war geteiltes Leid, halbes Leid...“ In: AUERSPERG, Alois. *Menschen von gestern und heute.* s. 38.

¹⁵⁸ BEZECNÝ, Z. *Příliš uzavřená společnost.* s. 86-87.

hofmistr. Tento muž byl v tomto ohledu katastrofa, nebyl normální...Byl nesnášenlivý a náladový...V té době se nežilo tak úzce s rodinou společně, takže to pro moje rodiče nebylo známé v takovém rozsahu. Neodvážili jsme se o tom před rodiči mluvit nebo si stěžovat... Tento nešťastný muž se jmenoval Carl Huber – říkal si Karel Boromejský – byl ženatý, měl jednoho syna, vstoupil ale do takzvaného „třetího řádu“, čímž se vzdal svých manželských povinností.“¹⁵⁹ Díky Aloisovu bratrovi, později známému lékaři Alfrédu Auerspergovi, dnes víme, že chlapci studovali humanistické Arcibiskupské gymnázium Karla Boromejského v Salcburku, které zde působí jako soukromé gymnázium dodnes.

Zvláštními předměty, ze kterých se zkoušky na školách nevykonávaly, byly tanec, kreslení či výuka hudby. I na tyto předměty se často najímali další učitelé a jejich um patřil k základním dovednostem dam i mužů z aristokratické společnosti, stejně tak jako jízda na koni. Jak uvádí tentokrát Karel V. ze Schwarzenbergu, učitelem důležitých „rytířských ctností“, lovu a jízdy na koni, pro něj byl jeho dědeček Karel III.¹⁶⁰ V podobném duchu působil na své děti později i kníže František Josef. Speciální důraz byl při studiu, a ostatně i v životě, kladen na náboženství, jak poznamenal Alois: „*Především hrálo tehdy logicky roli náboženství... Například jsme měli ve Vídni učitele náboženství, kanovníka z katedrály svatého Štěpána, pátera Rollera, milého zbožného starého pána. Ale – vždy na začátek náboženství jsme se s ním museli pomodlit: „Musím zemřít a nevím kde a nevím jak, ale jedno vím jistě, zemřu-li ve smrtelném hříchu, budu navždy ztracen.“*¹⁶¹

Jediným přímým materiálem k výchově mladého knížete Auersperga je rozvrh hodin, který je v českém jazyce uveden níže, přesně dle původní dochované tabulky. Předměty, které obsahuje, již naznačují starší věk Františka Josefa, ale naprosto přesně odpovídají jeho hlavní roli v dospělosti - velkostatkáři a podnikateli. Pro vedení velkostatku, řízení továren, cukrovarů a obstarávání několika revírů byl evidentně dobře připraven, myslelo se v podstatě na vše.

¹⁵⁹ „*Als das Gymnasium begann, erhielten wir einen Erzieher, was man damals, ich weiß nicht warum, Hofmeister nannte. Dieser Mann war insoferne eine Katastrophe, da er nicht normal war... Er war unduldsam und launisch... Damals lebte man ja nicht so eng mit seiner Familie zusammen, so daß dies von meinen Eltern nicht so in vollem Ausmaß bekannt war. Wir trauten uns aber auch nicht bei den Eltern darüber zu sprechen oder uns zu beklagen... Der unglückliche mann hieß Carl Huber- nannte sich Carl Borromäus- war verheiratet, hatte einen Sohn, trat aber in den sogenannten „Dritten Orden“ ein, womit er seiner ehelichen Pflichten entbunden war.“* In: AUERSPERG, Alois. *Menschen von gestern und heute*. s. 45.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 87.

¹⁶¹ „*Vor allem spielte damals sinngemäß die Religiosität eine Rolle... Zum Beispiel hatten wir einen Religionslehrer in Wien, den Domherr von St. Stefan, Pater Roller, ein lieber frommer, alter Herr. Aber – am Anfang der Religionsunterrichtes mußten wir immer mit ihm beten: „Ich muß sterben und weiß nicht wo und weiß nicht wie, aber eins weiß ich gewiß, wenn ich in einer Todsünde sterbe, bin ich auf ewig verloren.“* In: AUERSPERG, Alois. *Menschen von gestern und heute*. s. 20.

	8-9	9-10	11-12	12-1	4-6
Pondělí	<u>Zemědělství</u> výuka podnikání ¹⁶²	<u>Statistika</u> ¹⁶³ evropské státy	<u>Lesnictví</u> hospodářské vybavení ¹⁶⁴	<u>Národní</u> <u>hospodářství</u> ¹⁶⁵	<u>Římské</u> <u>právo</u> ¹⁶⁶
Úterý	<u>Zemědělství</u> výuka podnikání	-	-	<u>Národní</u> <u>hospodářství</u>	-
Středa	<u>Zemědělství</u> výuka podnikání	<u>Statistika</u> evropské státy	-	<u>Národní</u> <u>hospodářství</u>	<u>Římské právo</u>
Čtvrtek	<u>Zemědělství</u> výuka podnikání	-	-	-	-
Pátek	<u>Zemědělství</u> výuka podnikání	-	<u>Lesnictví</u> hospodářské vybavení	<u>Národní</u> <u>hospodářství</u>	<u>Římské právo</u>
Sobota	-	<u>Statistika</u> evropské státy	-	<u>Národní</u> <u>hospodářství</u>	-

Tabulka 1. Rozvrh hodin Františka Josefa, nedatováno.¹⁶⁷

Po složení maturitní zkoušky kolem osmnácti let věku přišla na řadu univerzitní studia. Opět je nutné konstatovat, že pro tuto kapitolu života Františka Josefa nejsou dochovány žádné záznamy, a situaci tak můžeme pouze porovnávat. Karel V., o kterém již byla zmínka, složil v osmnácti letech maturitní zkoušku a ve studiích pokračoval na pražské univerzitě; věnoval se studiu práv.¹⁶⁸ Příklad univerzitního studia pro Františka Josefa jistě mohl zavdat i jeho vlastní otec Vincenc Karel, který, jak víme, sám navštěvoval vídeňskou univerzitu. Alois Auersperg, jehož paměti se textem práce prolínají, vystudoval práva a jeho bratr Alfréd později lékařskou fakultu.

Další osudy mladých šlechticů se často značně lišily. Otec Františka Josefa například absolvoval po studiích na univerzitě dvouletou praxi u dolnorakouské komorní prokuratury, jak již bylo uvedeno výše. O dvě generace mladší Alois Auersperg se v pamětech o době po studiích příliš nezmiňuje a jen jedenkrát okrajově poznamenává roční dobrovolnickou službu v posádkovém městě Budějovice.¹⁶⁹

¹⁶² Landwirthsch. - Betriebslehre.

¹⁶³ Statistik – der euröp. Staaten.

¹⁶⁴ Forstliche – Betriebseinrichtung.

¹⁶⁵ Nationalökonomie.

¹⁶⁶ Römich. Recht.

¹⁶⁷ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 90, ev. j. kar 5, ukl. č. K6. Rozvrh hodin.

¹⁶⁸ BEZECNÝ, Z. *Příliš uzavřená společnost*. s. 87.

¹⁶⁹ AUERSPERG, A. *Menschen von gestern und heute...* s. 28.

Z období novověku se do 19. století přenesla obliba posílat mladé aristokraty na cesty do zahraničí, které měly, stejně jako tehdejší cesty kavalírské, doplnit a případně završit vzdělávání. Oblíbenou destinací se pro šlechtu habsburské monarchie v 19. století stala Anglie, kde bylo přínosem nejen poznání tamního hospodářského pokroku, ale i architektonických památek, jak už víme z cesty, kterou sem roku 1837 podnikl Vincenc Karel z Auerspergu. Jeho syn František Josef se ale na zřejmě první větší cestu nevydal do Anglie, absolvoval ji po rakouských zemích. Dokladem této cesty, která se uskutečnila roku 1871, tedy když bylo Františku Josefovi patnáct let, je dopis, který zaslal ze zámku Bleiburg 27. srpna vychovatel dr. Franz Procksch jeho matce a poručnici Vilemíně. Spolu s mladým Auerspergem cestoval kromě vychovatele i jeho o tři roky mladší dvanáctiletý bratr Engelbert. V inventáři RA Auerspergů je uvedeno, že se cesty účastnila i jejich sestra, princezna Gabriela, ale v dopise Vilemíně uvádí vychovatel vždy jen „*Franci a Engelbert*“ a jejich matku podrobně informuje o průběhu dní: „*V úterý 22. jsme podnikli krásnou vycházku od Spítalu do Gmündu, šli jsme přes Wolfsberg k jezeru Mittstädter, odtud ke starému Lodronskému zámku Treffling... V pátek 25. jsme měli velmi krásnou prohlídku lázní Vellach... V sobotu 26. byl první, zcela odpočinkový den... Předchozí večer (pozn. v pondělí 28.) jsme jeli do Klagenfurtu, kde jsme také přesпали... Ve středu 30. odpoledne odjíždíme do Vídně...*“¹⁷⁰ Dle zaslání dopisu lze odhadovat, že cesta trvala dva až tři týdny. Na jaře roku 1876 už však čekala Františka Josefa skutečně výprava za hranice monarchie, jejímž vzorem jistě byla i cesta jeho otce; mladý kníže se podíval do Anglie. Podrobnější informace o tomto výletu nemáme dochovány, je ale pravděpodobné, že s Auerspergem cestoval Ferdinand Kinský, jeho budoucí tchán.¹⁷¹

Po návratu z Anglie, přesně dne 10. prosince 1876, František Josef z Auerspergu ve věku dvaceti let konečně přebírá správu svého majetku. Kronika nasavrckého panství k tomuto příspěvku ještě dodává, že mladý šlechtic „*právě nastoupil presenční vojenskou službu u dragounského pluku v Pardubicích.*“¹⁷² František Josef se stal správcem velice rozsáhlých panství, mezi něž v Čechách patřily Dolní Kralovice, Nasavrky s centrem správy

¹⁷⁰ „*Am Dienstag den 22 machen wir eine sehr schöne fußparthie von Spital nach Gmünd; wir gingen über den _ Wolfsberg zum Millstädter – See, von dort zu dem alten Lodronischen Schloße Treffling... Am Freitag den 25. machten wir eine sehr schöne Excursion in das bad Vellach... Samstag der 26 war der erste eigentliche Ruhetag... Gegen Abend fuhren wir nach Klagenfurt wo selbst wir auch übernachteten. Mittwoch den 30. treffen wir Nachmittags in Wien ein...*“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 72, sign. 63 R. K., 65 R. K., 88 R. K., ev. j. kar 4, ukl. č. K5. Rozvrh hodin.

¹⁷¹ Skutečnost by měl potvrdovat telegram z 21. března roku 1876 o princově zdravotním stavu zasláný kněžně Kinské strýcem Ferdinandem (snad právě Kinským).

¹⁷² BUŠTA, J. KONEČNÝ, M. RYŠAVÝ, R. *Slatiňany*... s. 59.

ve Slatiňanech, Tupadly, Vrdy a Žaky, všechny tři se správou ve Žlebech.¹⁷³ Celková rozloha panství v Čechách byla 19 859, 72 ha, roku 1885 uvádí J. F. Procházka již 20 233, 24 ha.¹⁷⁴ Alois Auersperg o strýci píše: „...pokud nebyl největším, potom alespoň jedním z nejbohatších statkářů.“¹⁷⁵ Majetek František Josef vlastnil i na rakouském území, přičemž v Dolních Rakousích patřilo knížeti panství Nieder Fladnitz (Dolní Fladnice) se správou v Karlslustu, v Tyrolsku Mayerhofen (zámky Sprechenstein a Matrei), v Salcburku Weitwört, který však později náležel díky dědictví bratru Engelbertovi, a konečně v Uhrách Uzs-Peklén.¹⁷⁶ Po smrti bratrance svého otce, Romana Karla, zdědil František Josef také auerspersko-schönfeldský peněžní fideikomis a o nedostatku majetku a finančních prostředků tak nemohla být řeč.¹⁷⁷

Jak uvádí kronika nasavrckého panství, kníže Auersperg v době přebírání majetku nastoupil jako dobrovolník roční vojenskou službu u dragounského pluku č. 1 císaře Františka Josefa v Pardubicích. Po nástupu do Pardubic přišla na řadu část vzdělávání související s vojenskou službou, z níž jsou dochovány sešity, které si kníže poctivě zakládal na témata *Taktika*¹⁷⁸, *Terén*¹⁷⁹, *Nauka o zbraních*¹⁸⁰ či *Vojenská organizace*¹⁸¹, některé ze sešitů používal pouze na nákresy.¹⁸² Z uvedených předmětů či tematických okruhů evidentně musel kníže v závěru skládat zkoušku, protože obsahem sešitů jsou mimo jiné otázky k jednotlivým okruhům, na které si, většinou sám, František Josef zpracovával odpovědi. Například v *Taktice* měl v jedné z prvních základních otázek zodpovědět, co znamenají termíny *válka*, *strategie*, *taktika*, *bojiště*, *operace* a další, v knize nákresů naopak najdeme hned na první straně způsoby značení komunikací.¹⁸³

¹⁷³ PROCHÁZKA, J. F. *Böhmens land- und lehentäflcher Grundbesitz*. Praha: 1877. Bez ISBN. S. 18–80.

¹⁷⁴ VESELÍKOVÁ, M. *Inventář RA Auerspergů...* s. 22.

¹⁷⁵ „...wenn auch nicht er größte, so doch einer der reichsten Großgrundbesitzer.“ In: AUERSPERG, A. *Menschen von gestern und heute...* s. 21.

¹⁷⁶ PREINFALK, M. *Auersperg...* s. 317.

¹⁷⁷ Tamtéž.

¹⁷⁸ Mobiliiář Státního zámku Žleby ZL 13711. Taktik.

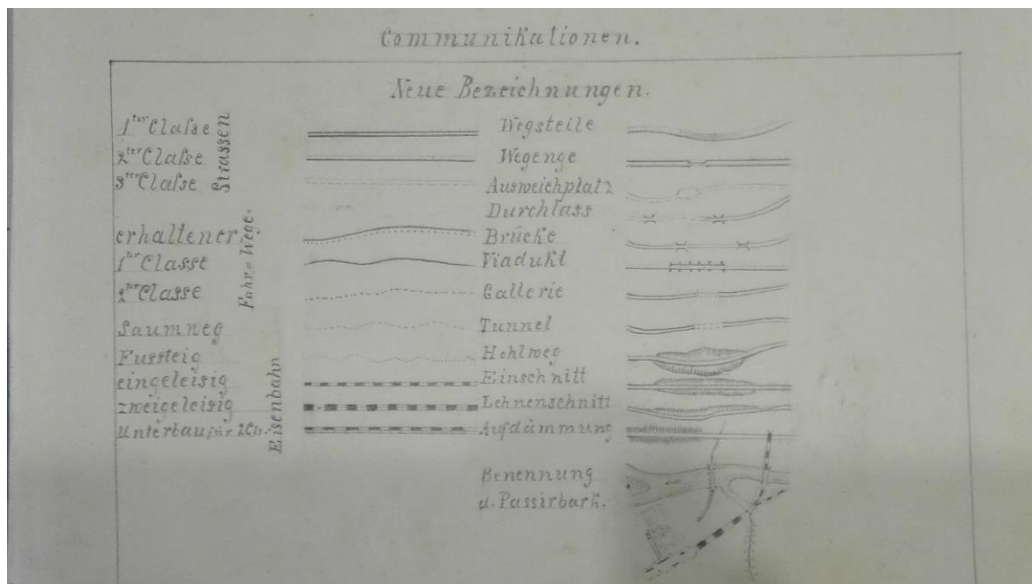
¹⁷⁹ Mobiliiář Státního zámku Žleby ZL 13710. Terrain.

¹⁸⁰ Mobiliiář Státního zámku Žleby ZL 13708. Waffen- lehre.

¹⁸¹ Mobiliiář Státního zámku Žleby ZL 13712. Heeres Organisation.

¹⁸² Mobiliiář Státního zámku Žleby ZL 13713. Kniha nákresův. Freiwilliger Fürst Auersperg. 1. Drag. Rgt.

¹⁸³ Mobiliiář Státního zámku Žleby ZL 13713. Kniha nákresův.

Obrázek 5. Kniha nákresův knížete Františka Josefa

Podrobnější popis o dobrovolnické službě nám podává ve svých vzpomínkách kníže Alfons Clary – Aldringen a službu Františka Josefa tak můžeme lépe pochopit: „Když mne na jaře roku 1906 při odvodu uznali schopným, potěšilo mne to a byl jsem na to pyšný. Tehdy platila v Rakousku – Uhersku všeobecná branná povinnost na tři roky; kdo však vystudoval gymnázium nebo reálku, měl povinnost sloužit jen rok... Tito mladí lidé se nazývali „jednorocní dobrovolníci“; výraz „dobrovolník“ se vlastně nehodil, protože pro ty, co byli uznáni za schopné, byla služba povinnost. „Dobrovolné“ na tom bylo jen to, že si člověk mohl vybrat zbraň, a dokonce i pluk, v němž chtěl sloužit. Dále měli „jednoročáci“ právo nosit svou vlastní uniformu, bydlet mimo kasárna a jako budoucí záložní důstojníci stravovat se s důstojníky v důstojnické jídelně... Po několika dnech hřebelcování koní, sedláni a ježdění jsme odjeli do Podgorze, což bylo předměstí Krakova, kde nás sedm měsíců školili. Většina z nás se učila jezdit už doma, ale to nestačilo, protože v c. a k. armádě se od budoucího důstojníka kavalerie vyžadovalo v tomto ohledu maximum. Po získání důkladných znalostí služebních a výcvikových předpisů jsme si museli do detailů osvojit i taktiku, vojenství, vedení boje a mnoho dalšího. Služba trvala od osmi hodin ráno do pěti odpoledne... Když skončila doba výuky, skládali jsme zkoušku... Byl jsem pyšný, že mohu nosit císařskou uniformu a patřit k armádě, která po staletí slavně hájila naši vlast proti Turkům a dalším útočníkům. Myslel jsem si rovněž, že chápu výchovný význam vojenské služby. Rychle z nás vyhnala charakterové chyby jako přeceňování vlastní osoby, domýšlivost nebo přemoudřelost. U „císařských“, jak se dříve c. a k. armádě říkalo, jsme se naučili být pořádní, přesní a poslušní... Naučili jsme se ještě něco, co považuji za důležité: sebeovládání. Je to rozdíl od

dnešních názorů, kdy už dětem je dovoleno chovat se nevázaně.“¹⁸⁴ Je pochopitelné, že pro šlechtice, který byl vychován k věrnosti monarchii a císaři, bylo spíše poctou, že mohl být součástí armády a bránit tak v případě potřeby svou zem. Oddanost panovnické dynastii, trůnu a samotnému císaři se projevila i u Františka Josefa Auersperga, jak později uvidíme.

4.4 Rodinný život knížete z Auerspergu

Uzavření sňatku, které obvykle následovalo po konci studií, bylo ve šlechtické společnosti bráno opravdu velmi vážně. Netýkalo se pouze rodiny, natož snad konkrétní osoby, ale bylo nutné, aby byl zachován a nejlépe ještě navýšen symbolický kapitál celého rodu. Otázkou je, zda takto přísná pravidla panovala i po polovině 19. století. Gothajská ročenka (genealogická ročenka) zaznamenala po polovině 19. století 290 sňatků šlechticů s knížecí či hraběcí důstojností a pouze 21 z nich bylo uzavřeno s ženami nešlechtického původu, devět pak s příslušnicemi nově nobilitovaných rodin. Mesalianční, tedy nerovné sňatky většinou neuzavírali prvorození synové, stále ještě by v případě uzavření takového manželského svazku mohli ohrozit své dědictví. Podobným známým případem byl „nevhodný“ sňatek hraběte Františka Schlika s Bertou Roxerovou, kvůli němuž pak Schlik přišel o svěřenectví Kopidlno a Starých Hradů.¹⁸⁵

Dvacetiletý kníže František Josef z Auerspergu roku 1876 převzal správu majetku, doba mládí a vzdělávání byla pryč a před ním ležel, ve šlechtickém prostředí velice nelehký úkol - najít si vhodnou ženu, pokud už nebyla vybrána rodiči, a založit rodinu. Věk při vstupu do manželství se u aristokracie v habsburské monarchii proměňoval, v polovině 19. století se u mužů průměrně pohyboval mezi 30–32 roky, celoevropský průměr byl u mužů okolo 25 let.¹⁸⁶ František Josef se ženil již ve věku 22 let, jeho vyvolená byla o rok mladší.

Situace knížete Auersperga naznačuje, že v jeho případě, i když se jednalo o hlavního dědice majetku, sňatek předem mezi rodinami vyjednáván nebyl, minimálně tomu nenasvědčují žádné materiály, a jak uvidíme, František Josef při volbě své ženy použil prosté city, jakkoli to může znít jako klišé. Prvním důležitým předpokladem aristokratického sňatku,

¹⁸⁴ CLARY – ALDRINGEN, Alfons. *Vůně vzpomínek: Kníže Clary – Aldringen vypráví o „starých zlatých časech“*. Praha: Nakladatelství Brána, 2002. 200 s. ISBN 80-7243-158-7. s. 87-92.

¹⁸⁵ BEZECNÝ, Z. *Příliš uzavřená společnost*. s. 93.

¹⁸⁶ ŠVAŘÍČKOVÁ – SLABÁKOVÁ, Radmila. *Rodinné strategie šlechty: Mensdorffové-Pouilly v 19. století*. Praha: Argo, 2007. 735 s. ISBN 978-80-7203-859-6. s. 200-201.

jak bylo zmíněno výše, byla jeho rovnorodost, a kníže Auersperg se řešení tohoto problému se štěstím vyhnul. Zamiloval se do dcery knížete Ferdinanda Kinského (1834–1904), Vilemíny, která mu snad již svým jménem, stejným jako měla jeho matka, byla předurčena. Rod Kinských patřil v monarchii - podobně jako Auerspergové - k těm nejvýznamnějším a na rozdíl od většiny ostatních rodů zastávali Kinští liberální postoje, které vyplývaly z jejich vztahu k Anglii, jak vzpomíná Alois Auersperg: „...rodina Kinských vedla příkladný anglický styl života. Trávili tam (pozn. v Anglii) také velkou část roku u přátel na jezdeckých lovech (pozn. parforsních). Měli samozřejmě anglického ševce a krejčího a k jejich velkým stájím doma si přivezli anglického štolbu... Rodina Kinských byla tehdy velmi vlivná, jejich šéf, strýc Karel Kinský, byl jediným cizincem, který kdy vyhrál velkou národní steeplechase... Jeho starší sestra byla ženou mého strýce Franze Auersperga...“¹⁸⁷

Kněžna Vilemína, roz. Kinská se narodila 5. dubna roku 1857 ve Vídni, kde také trávila část svého mládí, a to ve vysoce urozené společnosti. Její matka Marie z Liechtensteinu (1835–1905) byla sestrou nejvyššího hofmistra císaře Františka Josefa I., knížete Rudolfa z Liechtensteinu, a jejími švagry se později stali jednak další císařův hofmistr Alfréd Montenuovo (1854–1929), a dále ministr zahraničních věcí monarchie Otakar Černín (1872–1932).¹⁸⁸

Vzhledem k tomu, že hlavním sídlem Vilemínina otce byl Heřmanův Městec, byli s Františkem Josefem v podstatě sousedé a znali se už od dětství, Vilemína byla také blízkou přítelkyní sestry knížete, princezny Gabriely. Na vývoj vztahu se svou ženou později František Josef vzpomínal ve svém deníku: „Kdy jsem začal mojí Willerl milovat, odkdy jí patřilo moje srdce, to mohu jen těžko říct, když jsem byl malý chlapec; jako malý chlapec vím, že jsem si představoval, že by se jednou mohla stát mou ženou! Ta dětská láska se mnou tak rostla a rostla, až naplnila celé mé srdce! Jak dalece to moje Willy tušila, to nevím, jak dlouho to tušila, dokud jsme nevyrostli! Co bylo pak, to už jsem v této knize napsal...Řešení je skutečně v této knize: 10. ledna 1878 jsem si mojí Willy přivezl na Žleby.“¹⁸⁹ Z uvedené

¹⁸⁷ „...die Familie Kinsky für die England und englische Lebensweise vorbildlich war. Sie verbrachten auch einen großen Teil des Jahres dort bei Freuden am lande für die Reitjagden. Sie hatten natürlich englische Schuster und Schneider und brachten englische Stallmeister und und Zuchstuten zu ihren großen stallungen nach Hause...Die Familie Kinsky war damals sehr einflußreich, der Chef, Onkel Karl Kinsky war der einzige Ausländer, welcher die „grand national steeplechase“ gewan...Seine ältere Schwester war die Frau meines Onkels Franz Auersperg...“ In: AUERSPERG, A. Menschen von gestern und heute... s. 20-21.

¹⁸⁸ BUŠTA, J. KONEČNÝ, M. RYŠAVÝ, R. Slatiňany... s. 91.

¹⁸⁹ „Wann ich begonon mein Willerl zu lieben, von wann an mein herz Ihr gehörte, das kann ich kaum sagen als bub war's, als kleine bub, das weiss ich, dass ich mir vorstellte, nur sie könne einmal meine Frau werden! Und die Kinderliebe ist halt mit mir gewachsen und gewachsen, bis sie mein ganzes herz erfüllte! Wie weit meine Willy davon ahnte, das weiss ich nicht, wie viel sie davon ahnte , bis wir erwachsen waren! Wie's dann war, das

ukázky vyplývá, že Vilemína nebyla mladému šlechtici lhostejná již delší dobu a že šlo skutečně o manželství z lásky. Během roku 1876 se pár v letních měsících vídal čím dál častěji a další zápis knížete svědčí o tom, že lásce ke své budoucí ženě propadal stále více: „*Od května jsem nenapsal ani slovo, ačkoliv bylo mým přáním, abych to uměl. Ale co mám psát? Že Vás šíleně miluji, více než cokoli jiného na světě? Musel jsem takové věci dělat, když jsem na ně stále myslel? Samozřejmě jsem na Vás stále myslel a děkoval Bohu za pomoc. Myslel jsem na Vaše tak moc přátelské oči a doufal stále ve štěstí, že mé jediné přání, vypsané na této stránce, přijde.*“¹⁹⁰ Vyslovit se své milované dokázal František Josef až o Vánocích téhož roku během lovu v oboře u Bratčic, kde se setkali na společném stanovišti: „*Řekl jsem Vám všechno, všechno, na co jsem myslel a co jsem cítil, a Vy jste mi podala svoji ruku. Já ji políbil, znovu a znovu a cítil jsem se jako v nebi.*“¹⁹¹ Pozdější námluvy už byly pouze formalitou a proběhly úspěšně, což nebylo rozhodně vždy pravidlem. Smutným příkladem budiž osoba barona Roberta Hildpranta, který byl úspěšný dokonce až na třetí pokus.¹⁹²

V podstatě není pochyb o tom, že Vilemína coby Františka Josefa opětovala, o čemž svědčí i pozdější vztahy mezi manželi. Slavnostní zasnuby se poté, co se kníže Auersperg vyslovil, konaly 30. září 1877 na zámku v Heřmanově Městci, kde při této příležitosti na začátku října proběhly oslavy spojené s projížděkou městem a živými obrazy v tamním zámeckém parku. Podobná slavnost se později uskutečnila rovněž na zámku ve Slatiňanech, kde se představil i střelecký sbor.¹⁹³ Okázalá svatba páru se konala po několika měsících od zasnub 10. ledna 1878 ve Vídni v Schottenkirche za účasti významných hostů nejvyšší společnosti – arcivévody Ludvíka Viktora, nejvyššího hofmistra prince Hohenlohe, nejvyššího maršálka Thurn – Taxise a dalších členů nejvýznamnějších knížecích a hraběcích rodin monarchie. Týden po svatbě se na zámku ve Žlebech konal na počest novomanželů slavnostní ples. Uzavření sňatku bylo ve šlechtickém prostředí složitým administrativním úkonem a vyžadovalo sepsání řady listin, mezi nejpodstatnější z nich se řadila svatební smlouva, jež upravovala majetkové poměry manželů, výplaty apanáže či zabezpečení ženy v případě vdovství. Vzhledem k tomu, že František Josef a Vilemína byli příbuzní, konkrétně

hab ich damals in dieses buch geschrieben... Die Lösung steht ja auch in diesem Bücheb: am 10. Jänner 1878 hab ich meine Willy nach Žleb heimgeführt!“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 91, rkp 16. Deník knížete Františka Josefa z Auerspergu.

¹⁹⁰ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 91, rkp 16. Deník knížete Františka Josefa z Auerspergu. Předklad BUŠTA, J. KONEČNÝ, M. RYŠAVÝ, R. Slatiňany... s. 91-92.

¹⁹¹ BUŠTA, J. KONEČNÝ, M. RYŠAVÝ, R. Slatiňany... s. 92.

¹⁹² BEZECNÝ, Z. *Příliš uzavřená společnost*... s. 96.

¹⁹³ VESELÍKOVÁ, M. *Inventář RA Auerspergů*... s. 22. a rovněž SEDLÁČKOVÁ, H. *Správa nasavrckého velkostatku Františka Josefa knížete Auersperga (1856–1938)*. Magisterská diplomová práce. Filozofická fakulta, Masarykova univerzita Brno: 2013. s. 19-21.

bratranec a sestřenice 2. stupně¹⁹⁴, mohla smlouva obsahovat i dispens polního vikariátu, bohužel žádné materiály typu svatební smlouvy v českých archivech k tomuto sňatku doloženy nejsou.

Manželský pár byl ve společnosti a mezi obyvateli svých panství velmi oblíben, proto se mu poměrně často dostávalo prostoru v tisku. Značná pozornost byla věnována nejen svatbě, ale později, v lednu roku 1903, také oslavě stříbrné svatby Františka Josefa a Vilemíny. V pátek 9. ledna v deset hodin dopoledne začaly dvoudenní oslavy na zámku ve Žlebech přijímáním blahopřejných projevů. Dostavili se duchovní a řeholnice z řad školských a milosrdných sester z místní opatrovny a knížecí nemocnice, zástupci státních úřadů, obcí, spolků, což bylo zhruba osmdesát osob. Přijetí se konalo ve velkém Valdštejnském sále, kněžna Vilemína byla obdarována oblíbenými květinami - fialkami, konvalinkami a orchideí, načež byl v jednu hodinu odpoledne v knížecím hostinci Na Hrázi zahájen banket, kterého se účastnilo na 120 hostů. Pozvání přijali c. a k. místodržící, radové a starostové z okolních obcí - Čáslavi, Chrudimi, Slatiňan a samozřejmě Žlebů, dále knížecí zaměstnanci a představitelé několika spolků.¹⁹⁵ Proslov na banketu pronesl vrchní lesmistr, pan Jan Freygang z Libáně: *„Dnešní pro nás všechny tak památný den jako příprava slavnosti stříbrné svatby Jejich Jasností, poskytl nám vítanou příležitost nejjasnějším manželům náš nejhlubší hold vzdáti a neopomeneme zajisté o zítřejším slavnostním dnu v tiché modlitbě před stupni oltáře ochranu a požehnání nebes pro ně vyprositi. Kdo z nás před 25. lety tu čest a to štěstí měl svatební slavnosti ve Vídni se zúčastniti, kde vysocí novomanželé v mladistvé kráse všeobecnému obdivu se těšili, a dnes, po 25letém nejšťastnějším a vzácném manželství opět tak šťasten jest vysoké panstvo v plné duševní i tělesné síle znova spatřiti - ten má zajisté plnou příčinu - i Vy pánové všichni - dobrotivé Prozřetelnosti děkovati a z dnešního dne zvláště se radovati.“*¹⁹⁶

Slavnostní program dále pokračoval v zámeckém divadle, kde se od 16 hodin odehrálo představení režírované sestrou Františka Josefa Marií Kristýnou Windischgräetz a bratrem Eduardem. Účinkovalo v něm celkem 47 osob, většinou členů rodiny z rodu Auerspergů, Kinských, Černínů, Montenuovo a de Croyů. Představení se skládalo z přede hry a sedmi kouzelných obrazů v lese, které představovaly životní příběh manželů.¹⁹⁷ V podvečerních hodinách se ve Žlebech uskutečnil průvod končící na zámeckém nádvoří, kde na počest knížecího páru zazpíval pěvecký sbor; poté se manželé odebrali dolů k blahopřejícím, aby

¹⁹⁴ Společný pradědeček Hieronymus Karel Colloredo – Mannsfeld.

¹⁹⁵ Český východ č. 3, roč. 26, 17. 1. 1903 v Chrudimi.

¹⁹⁶ Český východ č. 3, roč. 26, 17. 1. 1903 v Chrudimi.

¹⁹⁷ Mobilář státního zámku Žleby ZL 8275/50. Plakát k divadelnímu představení. Režirovali sourozenci knížete Auersperga, Christianne Windischgräetz a Eduard Auersperg.

vyjádřili své poděkování, veškeré shromáždění odpovědělo provoláním: „*Sláva Jeho Jasnosti Františku Josefu knížeti z Auerspergu a jeho Jasné choti kněžně paní Vilemíně! Sláva, sláva, sláva!*“¹⁹⁸ Večer byl před zámkem odpálen bohatý ohňostroj.

Druhý slavnostní den zahájily výstřely z děl (stejně jako den první) a v devět hodin dopoledne se široká veřejnost shromáždila ve farním kostele Páně k ranní mši, kterou vedl zámecký kaplan vp. František Novák. O dvě hodiny později se mše konala také v zámecké kapli, která byla pro tuto příležitost řádně vytopena a vybavena novými koberci. Mši v německém i českém jazyce odsloužil tentokráte vdp. biskupský vikář a děkan Antonín Schreiber, který zavzpomínal na příjezd tehdejších novomanželů na zámek před pětadvaceti lety i na jejich oddané, laskavé a dobročinné povahy. Dvoudenní oslavy byly zakončeny opět v knížecím hostinci Na Hrázi, který rok předtím prošel úpravou hlavního sálu; večera se účastnilo na 400 hostů, z nichž valnou většinu tvořili úředníci. Zhruba o půl deváté večer se do hostince dostavili také manželé František Josef a Vilemína, kteří byli uvedeni k vyhrazenému stolu a setrvali na bále až do půlnoci. Knížecí pár k výročí svatby obdržel stovky telegramů, mimo jiné od císaře Františka Josefa I. či holandské královny. Gratulantům byly věnovány stříbrné pamětní mince a 10. leden se nadále stal tzv. jubilejním dnem, při kterém byli vždy vybraní zaměstnanci obdarováni peněžitým darem.¹⁹⁹

Ze šťastného manželství Františka Josefa a jeho Willy vzešlo pět potomků. Už jedenáct měsíců po svatbě, 24. listopadu 1878 se na zámku ve Slatiňanech narodila dcera Kristýna. O dva roky později, 15. ledna 1880, porodila Vilemína ve Vídni dvojčata Vincence a Marii. Třetí a poslední dcera Charlotta se narodila ve Slatiňanech 27. června 1885 a vůbec nejmladší potomek, Ferdinand, přišel na svět 18. dubna 1887, rovněž ve Slatiňanech.²⁰⁰

¹⁹⁸ Tamtéž.

¹⁹⁹ NOVÁKOVÁ, Lenka. *Podnikatelské aktivity Auerspergů v oblasti cukrovarnictví ve 2. polovině 19. století a v 1. polovině 20. století*. Diplomová práce, Filosofická fakulta Univerzity Pardubice, 2014. Bez ISBN. s. 50-51.

²⁰⁰ PREINFALK, M. *Auersperg*...s. 605.

Obrázek 6. Kompletní rodina Františka Josefa na titulní straně Wiener Salonblatt, otištěno ku příležitosti stříbrné svatby knížecího páru 10. ledna 1903²⁰¹

První tři děti, tedy Kristýna a dvojčata Marie a Vincenc, byly vychovávány zpočátku ve skupině, vzhledem k tomu, že je od sebe dělily pouze dva roky. Druhou „výchovnou“ dvojici tvořila dcera Charlotta a syn Ferdinand. O společné výchově dětí blíže píše i Radmila Švaříčková – Slabáková: „Počet dětí v rodině bezpochyby ovlivňuje rodinné vztahy a výchovu dítěte. Děti si obvykle hrály společně, pracovaly společně, učily se životu společně a také v pozdějším věku, jak dokazuje průzkum...udržovaly vzájemný vztah.“²⁰² Knížecí rodina zaměstnávala hned několik vychovatelů, vychovatelek a učitelů, které známe díky

²⁰¹ Děti zleva: Marie, Ferdinand, Kristýna, Charlotta, Vincenc; dostupné online <<http://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=wsb&datum=19030110&query=%22Wiener+Salonblatt%22&ref=anno-search>> Cit. [8. 8. 2017]

²⁰² ŠVAŘÍČKOVÁ – SLABÁKOVÁ, R. *Mýtus šlechty u nás a v nás*. s. 91.

korrespondenci princezny Charlotty a rodinným fotografiím. V dopisech, které Lotti adresovala svým rodičům, se nejčastěji zmiňuje o své vychovatelce, mademoiselle Sailet, která ji doprovázela v podstatě všude, a to i na cestách. Charlotta poměrně často pobývala, někdy i s dalšími členy rodiny, na Rosenhofu a o mademoiselle odtamtud v srpnu 1896 například píše: „Milá, drahá maminko! Včera jsem se Mademoiselle ptala, co by si přála k svátku. Má ho 15. 8. a přeje si nějakou brož. Také jsem se jí ptala, co si přeje ode mne a říkala, že nějakou malou záložku do knihy. Mohla bys mi, prosím, nějakou opatřit?“²⁰³ V průběhu času si nejmladší dcera knížecího páru na svou vychovatelku ale navykla natolik, že se to Františku Josefovi přestrávalo líbit, a tak své ženě v dopise z července roku 1901 napsal: „...snaž se jí (Lotterl) od láskyplné péče dobré Sali osvobodit, pro její vývoj to bude probuzení nezávislosti a uvědomění si její vlastní vůle je nanejvýš důležité a nikdy toho nemůže být dosaženo, když se Lotterl drží Sali za sukni.“²⁰⁴ K tématu princezny vychovatelky se František Josef vrací v korespondenci s Vilemínou o tři dny později: „Také zprávy o Sali mne velice potěšily, je jistě poznat, že naše dítě nezištným způsobem miluje, jen má Sali poněkud složitý charakter a jsou z toho těžké střety, ale netrap se tím, moje Willerl...“²⁰⁵ Ze zprávy zaslané 26. července plyne, že Vilemína si pravděpodobně s mademoiselle skutečně promluvila a snažila se o omezení jejího vlivu na Charlottu, což vychovatelka nelibě nesla. Zda rozpor pokračoval či byl řešen následně jiným způsobem, aby byl vliv mademoiselle Sailet omezen, již není zřejmé.

Díky informacím v korespondenci Charlotty je možné přiřadit k některým dalším osobám jejich konkrétní uplatnění u knížecí rodiny. V dubnu roku 1898 píše princezna matce z Vídně: „Včera jsme já a Ferdi měli poslední hodinu (společně) s páterem Sauerem.“²⁰⁶ Lotterl svou zmínku v dopise již více nerozvádí, ale je pravděpodobné, že se jednalo o hodinu náboženství. Úryvek rovněž potvrzuje, že minimálně část výuky, pokud to bylo možné, probíhala u dvou nejmladších dětí společně, jak sama Charlotta v závorce připisuje. Franz

²⁰³ „Liebe, gute Mami! Ich habe gestern Mademoiselle gefragt wegen dem Namenstag. Er ist am 15. august und sie wünscht sich eine Broche. Ich habe sie auch gefragt was sie sich von mir wünscht und sie hat mir gesagt ein kelines Lesezeichen. Bitte könntest Du mir eines besorgen?“ SOA Zámorsk. RA Auespergů... Inv. č. 368, sign. 114 R. K., ev. j. kar 19, ukl. č. K21. Dopis Charlotty matce ze 7. srpna 1896.

²⁰⁴ „...trachte sich etwas von der fürsorglichen Liebe der guten Sali zu emancipieren; für ihre Entwicklung ist das Wecken der Selbständigkeit und des Bewusstsein des eigenen Willens von allergrösster Wichtigkeit und das kann nie erreicht werden, wenn Lotterl an Sali's Unterrock hängt...“ SOA Zámorsk. RA Auespergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 23. 7. 1901.

²⁰⁵ „Auch die Nachrist über Sali freut mich sehr; es ist ja gewiss anzukennen, dass sie unser Kind in ganz selbstlosen Weise liebt; nur hat S. einen etwas difcilen Character und das erschwert Auseinandersetzungen; plage Dich aber nicht damit mein Willerl...“ SOA Zámorsk. RA Auespergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 26. 7. 1901.

²⁰⁶ „Gestern haben Ferdi und ich die letzte Stunde (zusammen) mit Pater Sauer gehabt.“ SOA Zámorsk. RA Auespergů... Inv. č. 368, sign. 114 R. K., ev. j. kar 19, ukl. č. K21. Dopis Charlotty matce z 2. dubna 1898.

Procksch byl již zmiňován v souvislosti s působením na pozici vychovatele Františka Josefa a jeho sourozenců, ale knížecí rodina byla s jeho službami evidentně spokojena, a proto se z něj v průběhu let stal nejen učitel další generace rodu, ale dle fotografií je patrné, že i rodinný přítel. Lotti ho v korespondenci zmiňuje hned několikrát, například v dopise ze 7. listopadu 1897: „*Těším se již na hodinu s Prockschem. Pořád ještě nemám moc co vyprávět, protože to není ani devět hodin.*“²⁰⁷ O hodině s Prockschem píše princezna i v dalších listech: „*Po jídle jsme se byli projít s paní Pavlisovou a potkali jsme nejprve pana Baumgartnera s Franzim, Rudim a panem Tomiczckem a později pana Procksche. V pět hodin jsem měla hru na klavír a pak v šest hodinu s Prockschem.*“²⁰⁸ Korespondence neobjasňuje, kdo je paní Pavlisová ani pan Tomiczek, ačkoli právě jeho jméno se v dopisech ještě několikrát objevuje. Poslední jmenovaný, pan Baumgartner, byl rakouský historik a u Auerspergů působil samozřejmě jako učitel jejich dětí, sepsal také jedny z rodových dějin.²⁰⁹ Pana Baumgartnera zmiňuje i František Josef v jednom ze svých dopisů zaslaných Vilemíně: „*Náš Baumgartner je opravdu hodný a milostivý člověk a Ferdi s ním může trávit svůj osamělý čas.*“²¹⁰ Dopis, který princezna Charlotta zaslala právě otci v květnu roku 1899 z Vídně, dále odhaluje, kdo byl učitelem hry na klavír: „*V půl sedmé jsem měla hodinu s panem Ceskem, hrál nám dvě ze svých kompozicí.*“²¹¹ Z listu, který zaslala Lotti opět otci, konkrétně ze Slatiňan 2. října 1896, poznáváme jméno další osoby, která se podílela na výchově malých Auerspergů, nyní v tematice „rytířských ctností“: „*Ferdi měl svou domácí lekci francouzštiny a zeptal se Mademoiselle, zda může napsat dopis Tobě a mamince francouzsky. Právě píše. Odpoledne bude mít lekci jízdy na koni s panem Fitznerem.*“²¹² Nelze nechat bez povšimnutí, že sama Lotterl psala otci tento dopis francouzsky, bylo jí jedenáct let. Princezna se v dopisech dále jmenovitě zmiňuje o učitelce šití Marii a slečně Bucklandové, u které nerozvádí, jakou hodinu s ní měla.

²⁰⁷ „*Ich freue mich schon sehr auf die Stunde von Prockschl. Ich weiss noch nicht viel zu erzählen, weil es erst neun Uhr nicht einmal ist.*“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 368, sign. 114 R. K., ev. j. kar 19, ukl. č. K21. Dopis Charlotty matce ze 7. listopadu 1897.

²⁰⁸ „*Nach dem Essen sind wir mit Frä. Pavlis ausgegangen und haben zuerst Herrn Baumgartner mit Franz Rudi und Herrn Tomiczek und später Prockschl begegnet. Um 5 Uhr habe ich Klavierspielt und um 6 Uhr habe ich mit Prockschl Stunde gehabt.*“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 368, sign. 114 R. K., ev. j. kar 19, ukl. č. K21. Dopis Charlotty matce, nedatováno.

²⁰⁹ BUŠTA, J. KONEČNÝ, M. RYŠAVÝ, R. Slatiňany... s. 95.

²¹⁰ „*Unser Baumgartner ist wirklich so ein netter und lieber Mensch. dass der ihm sehr anhängliche Ferdel auch eine ganz einsame Zeit mit ihm verbringen kann.*“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 10. 10. 1901.

²¹¹ „*Um ½ 7 hatte ich Stunde mit Herr Cesek. Er spielte uns zwei von seinen Compositionen vor.*“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 247, sign. 187, ev. j. kar 12, ukl. č. K13. Dopis Charlotty otci z 9. května 1899.

²¹² „*Mon chère Papa! Aujourd'hui il fait très beau. Ferdi a sa leçon de français cheznous, et il a demandé a Mademoiselle si il peut écrire une lettre an français a Toi a Maman. Il écrit maintenant. Il se réjuit déjà beaucoup parcequ'il va monter á cheval avec monsieur Fitzner.*“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 247, sign. 187, ev. j. kar 12, ukl. č. K13. Dopis Charlotty otci z 2. října 1896.

Informace obsažené v dopisech, které se týkají výchovy a vzdělávání, obvykle nejsou popsány detailněji, výjimku Charlotta udělala snad jen v psaní z 16. února 1903, zaslaném z Weitwörtu: „Eduard²¹³ včera dělal zkoušku, protože to byl poslední den s jeho učitelem z Oberndorfu. Bude se teď učit s panem Huberem. Zkouška dopadla velmi dobře. Obzvláště počty byly dobré. Měl vypočítat, jak je starý, na dny. Po zkoušce dostal jeden zlatý, z čehož byl radostí bez sebe.“²¹⁴ Uvedená citace naznačuje, že děti nemusely být vzdělávány pohromadě pouze se sourozenci. Například při pobytu na zámku Weitwört se výuka prolínala i s dětmi mladšího bratra Františka Josefa, Eduarda, a prokazatelně to lze říci i v případě dětí sester knížete Auersperga, provdaných do rodu Windischgrätzů. Děti Windischgrätzů mimo jiné uměly velice dobře česky a při návštěvě na Slatiňanech s dětmi Františka Josefa rovněž česky hovořily, mnohdy to však prý „vyvolávalo veselost“, protože děti slatiňanského pána se česky učily až v pozdějším věku, a tak ne vždy dobře rozuměly.²¹⁵ Český jazyk ovšem v rodině opomíjen rozhodně nebyl a trochu přiučit se mu chtěla i vychovatelka Charlotty, která o tom následně spravuje maminku: „Mademoiselle má teď knihu češtiny od Karoline. Je to velice vtipné, když Karoline s Mädel (Mademoiselle) mluví. Někdy jí velmi dobře rozumí a jindy vůbec.“²¹⁶

Na závěr několika řádků věnovaných výchově malých auersperských dětí lze shrnout takto. Výuka probíhala v domácím prostředí a děti se, stejně jako dříve jejich rodiče, dostavovaly pouze na závěrečné zkoušky. Malí Auerspergové se často stýkali i se svými bratřenci a sestřenicemi z otcovy a matčiny strany, proto se jejich vzdělávání mnohdy prolíná. Princezna Charlotta často v dopisech jmenuje příbuzné pouze přezdívkami, proto není vždy možné určit konkrétní jméno. V rámci výchovy svých potomků zaměstnávali manželé František Josef a Vilemína minimálně devět osob, ať už to byli vychovatelé/ky či učitelé/ky. Charlotta z Auerspergu se v korespondenci rodičům zmiňuje o výuce následujících předmětů: anglický jazyk, francouzský jazyk, náboženství, kreslení, tanec, hra na klavír, krasopis a šití. Princezna měla nepochybně i hodiny německého jazyka, počtů, historie, přírodopisu a později i češtiny.

²¹³ Bratranec Charlotty, syn Eduarda, mladšího bratra Františka Josefa z Auerspergu.

²¹⁴ „Eduard machte gestern eine Prüfung weil es der letzte Tag mit seinem Oberndorfer lehrer war. Er wird jetzt mit Herrn Huber lernen. Die Prüfung ist sehr gut ausgefallen. Besonders das Rechnen war gut. Er hat ausgerechnet wie viel Tage er alt ist. Nach der Prüfung bekam er einen gulden über was er ausser sich vor Freude war.“ SOA Zámorsk. RA Auespergů... Inv. č. 247, sign. 187, ev. j. kar 12, ukl. č. K13. Dopis Charlotty otcí z 16. února 1903.

²¹⁵ Český Východ 26, 1903. č. 2. s. 2.

²¹⁶ „Mademoiselle hat jetzt aus einem Buch von karoline böhmisch gelernt. Es ist sehr spassig, wenn karoline mit dem Mädel spricht. Manchmal verstehen sie sich ganz gut, manchmal aber gar nicht.“ SOA Zámorsk. RA Auespergů... Inv. č. 368, sign. 114 R. K., ev. j. kar 19, ukl. č. K21. Dopis Charlotty matce ze 7. listopadu 1897.

Pokud nám doposud o výuce podávala svědectví princezna Charlotta prostřednictvím svých dopisů, dále toho již nelze využít z důvodu chybějících materiálů. Záchytným bodem v další výuce je tak nadále pouze fakt, že oba princové, Vincenc a Ferdinand, složili maturitní zkoušku, Vincenc roku 1898 v osmnácti letech. U mladšího Ferdinanda není přesně znám rok maturity, ale zase je jasné, že v devatenácti letech absolvoval roční dobrovolnickou službu u armády, nastoupil ji konkrétně v říjnu 1906. Pramen pro tato tvrzení je poněkud zvláštní, jedná se totiž o rozdělení korespondence jejich matkou Vilemínou. V případě Vincence tvoří první skupinu dopisů ty, jež matce zaslal od dětství do maturity, a u Ferdinanda od dětství právě do doby vojenské služby.²¹⁷ Univerzitní studia princů jsou známá tentokrát jen v případě nejstaršího syna a původního dědice Vincence, který byl zapsán ke studiu v akademickém roce 1902/1903 jako řádný posluchač na Univerzitě²¹⁸ přírodních zdrojů a věd o živé přírodě ve Vídni.²¹⁹ Téhož akademického roku si zapsal následující předměty: *Chov zvířat I. část, Lesnictví I. část, Využití lesů* (každý předmět byl vyučován tři hodiny týdně) a *Obecné zemědělství*, které se vyučovalo pět hodin týdně. Zápis ke studiu (společně se zapsanými předměty) je jediným pramenem k univerzitním studiím Vincence z Auerspergu a dokazuje, že měl jako nejstarší syn všechny předpoklady pro to, aby jednou nastoupil na místo svého otce a stal se velkostatkářem.

Prameny týkající se již dospělého věku dcer knížecího páru nevypovídají o studiu, jak je tomu obvykle u chlapců. Šlechtické dívky se později učily zejména tomu, aby byly schopné řídit domácnost, podstatná však byla i jejich role ve společnosti, kulturním dění či charitě. V případě auersperských dívek jsou dochovány prameny vypovídající o uzavřených sňatcích, které mohou přiblížit průběh svatby páru pocházejícího ze šlechtických rodin. Prvorozená princezna Kristýna se stala dvorní dámou a dámou řádu Hvězdového kříže. Koncem ledna roku 1903 se ve Vídni provdala za Klemense z Croy (1873–1926), c. a k. komořího a rytmistra²²⁰, který se u rodičů Kristýny těšil značné oblibě a do rodiny byl velmi vřele přijat. Svatba byla ve Vídni velkou událostí a banketu v Auersperském paláci se zúčastnilo na sto padesát osob z nejvyšší rakouské společnosti. Po ranní snídani v rodinném kruhu odjeli novomanželé na zámek Buchberg.²²¹ Druhá dcera Františka Josefa a Vilemíny, princezna Marie, dosáhla stejných poct jako její starší sestra a dva roky po první svatbě rodina chystala

²¹⁷ VESELÍKOVÁ, M. *Inventář RA Auerspergů...* s. 114–116.

²¹⁸ Universität für Bodencultur in Wien.

²¹⁹ Mobilář Státního zámku Žleby. ZL 13722/2.

²²⁰ VESELÍKOVÁ, M. *Inventář RA Auerspergů...* s. 23.

²²¹ BUŠTA, J. KONEČNÝ, M. RYŠAVÝ, R. *Slatiňany...* s. 99.

druhou, bohužel zároveň poslední. Princezna Marie z Auerspergu se 2. května 1905, také ve Vídni, provdala za Karla Trauttmansdorff – Weinsberga (1872–1951), c. a k. komořího.

Obrázek 7. Karel Trauttmansdorff a Marie Auersperg²²²

V památníku (Scrapbook) kněžny Vilemíny se dochoval novinový výstřižek z anglického deníku Herald, jenž významnou událost detailně popisuje, přičemž se ve velké míře věnuje šatstvu přítomných dam: „Videň, úterý – Princezna Marie Vilemína z Auerspergu se dnes provdala za hraběte Karla Trauttmansdorffa, svatba se konala v paláci knížete Františka Josefa Auersperga. Nevěsta je jednou z nejkrásnějších dam ve Vídni. Je vnučkou vdovy kněžny Kinské a neteří knížete Karla Kinského. Hrabě Karel Trauttmansdorff je druhorozeným synem knížete Karla Trauttmansdorffa a švagrem dědičného knížete ze

²²² Mobiliář Státního zámku Žleby ZL8275. Scrapbook.

Schwarzenbergu. Hrabě K. Trauttmansdorff je členem rakousko – uherské ambasády v Petrohradu. Nevěstě je pětadvacet let a ženichovi třicet tři. Obřad se konal ve velkolepém tanečním sále paláce, kam byl instalován oltář. Nevěsta měla šaty z bílého saténu a nádherný diamantový diadém. Kněžna z Auerspergu a kníže Auersperg byli oblečeni v šedém. Druzičkami byly princezna Montenuovo, princezna Trauttmansdorff, princezna Auersperg, hraběnka Kinská a hraběnka Wilczek. Měly bílé šaty s nádechem růžové. Mezi svatebním procesím byli kněžna a kníže Karel Kinský, kněžna měla na sobě bílou krajkou se žlutou spodničkou a klobouk zdobený pery v barvě meruňkové; kníže Engelbert a kněžna Auerspergovi; markýz Alexandr a markýza Pallaviciny, markýza měla na sobě šedé šaty s krásnými smaragdy; kníže a kněžna Montenuovo, kněžna měla šedé šaty s fialovým kloboukem; hraběnka Elise Wilczek- Kinská v hedvábných šatech; kněžna Croy- Auersperg ve světle-zelených šatech a hraběnka Drasskovich ve světle modrých šatech.... Po svatební snídani hrabě a hraběnka Trauttmansdorffovi odjeli na svou svatební cestu automobilem ozdobeným květinami. Jejich destinací byl hrad Karlsrast.²²³ Přestože jsem poznamenal nejvýznamnější detaily auerspersko – trauttmansdorffské svatby, jednalo se o natolik společensky významnou událost, že bych ještě rád uvedl další detaily. Svatební hosté se shromáždili ve velkém sále, zatímco členové rodiny se sešli v salónu u zimní zahrady. Je až povznášející vidět tolik úžasných osobností, od nejmladších dětí po nejstarší dámy. Hraběnka Kinská a její sestra hraběnka Trauttmansdorffová byly na galerii, odkud přihlížely celé ceremonii. Jedna z prvních dam, která dorazila, byla hraběnka Mensdorffová. Poté dorazila kněžna Schwarzenbergová, které slušely světle šedé hedvábné šaty s mistrovskou paličkovanou krajkou. Většina dam měla na sobě šaty v různých odstínech šedi z největší části zdobené bílou krajkou... Zřídka kdy je vidět v rakouském hlavním městě takto vznešenou podívanou. Svatební procesí se objevilo přesně v jedenáct hodin, první šla nevěsta a její družičky, poté hosté, a nakonec děti Windischgrätzových, Kinských, Wilczek a Montenuovo, dívky v růžových šatech a chlapci v oblecích. Poslední osoba v procesí byl nejmladší vnuk knížete Auersperga, malý kníže Croy, kterého nesla v náručí jeho chůva, oblečená ve svém služebnickém šatu. Obřad trval do půl jedné, poté se rodina sešla ke svatební snídani.“²²⁴

²²³ Pravděpodobně myšleno Karlslust.

²²⁴ „VIENNA, Tuesday – The marriage of Princess Marie Wilhelmine Auersperg to Count Karl Trauttmansdorff took place to-day in the palace of Prince Franz Josef Auersperg. The bride is one of the most beautiful women in Vienna. She is the granddaughter of the Dowager Princess Kinsky, and niece of Prince Karl Kinsky. Count Karl Trauttmansdorff and brother-in-law of the Hereditary Prince of Schwarzenberg. Count k. Trauttmansdorff is a member of the Austro-Hungarian Embassy in St. Petersburg. The bride is twenty-five years old and the bridegroom thirty-three years. The ceremony was performed in the magnificent ballroom of the palace, where an altar had been erected. The bride wore a dress in white satin and a magnificent diamond diadem. Princess Auersperg and Princess Trauttmansdorff were dressed in grey. The bridesmaids were Princess Montenuovo,

Další honosná svatba už se v kruhu knížecí rodiny nekonala, nejmladší dcera Charlotta se účastnila svatby svých sester, své vlastní se bohužel nedožila, zemřela krátce po oslavě svých dvaadvacátých narozenin a větší prostor jí bude věnován v závěrečné kapitole. Rovněž synové knížecího páru svůj ideální protějšek neměli a zůstali svobodní, přičemž je tento fakt zajímavou skutečností. V pramenech na toto téma zmínku nenalezneme, těžko tedy říci, jaký byl pravý důvod toho, že ani jeden z nich se nikdy neoženil, což nakonec vedlo k vymření žlebské linie po meči.

Vztahy v rodině knížete Františka Josefa byly až výjimečné. Sám kníže později, roku 1925, vzpomínal na své děti v deníku takto: „*Moje milované děti, které mi Bůh ve své milosti zanechal, všechny tři, moje milované nejstarší dítě, moje Christiane, moje milovaná Maritchi a můj Ferdinand, milovaný, statečný chlapec, lidé dávno ve zralém věku, kteří poznali kouzlo nezištné lásky milované matky.*“²²⁵ V dopisech zasílaných manželce kníže na jejich děti vždy pamatoval a pokaždé se ujišťoval, zda jsou v pořádku a dobře se jim vede. František Josef Auersperg prožil se svou ženou Vilemínou krásné, šťastné manželství, jež kazila jen nemoc jejich nejmladší dcery Charlotty, která oba hodně trápila, a později bohužel také špatné zdraví samotné Vilemíny. Ze zaslaných dopisů lze vyčíst, že manželé se od sebe jen neradi vzdalovali, a období, kdy trávili delší dobu od sebe, zejména František Josef nenesl příliš dobře: „*Je to tak strašlivé, že nemůžu být u Tebe...Dnes je to osm dní, co jsem Tě opustil,*

Princess Trattmansdorff, Princess Auersperg, Countess Kinsky and Countess Wilczek. They wore white dresses trimmed with pink. Among those in the bridal procession were Prince and Princess Karl Kinsky, the latter in a white lace dress on a yellow underskirt, and a hat with peach-colored feathers; Prince and Princess Engelberg Auersperg, Marchese and marchesa Alexander Pallavicini, the latter wearing a gray dress and magnificent emeralds; Prince A. Montenuovo and Princess Montenuono, wearing a gray dress and mauve hat; Countess Elise Wilczek-Kinsky, in a fawn silk dress; Princess Croy- Auersperg, in a light- green dress, and Countess Draskovich, in a light-blue dress... After the wedding breakfast count and countess Karl Trauttmansdorff left on their bridal tour in an automobile decorated with flowers. Their destination was Karlsrast Castle. Though I telegraphed the principal details of the Auersperg – Trauttmansdorff wedding, it was such an important affair from a society point of view that I may add ome further particulars. The wedding guests assembled in the great ballroom, while the members of the family assembled in the salon alongside the Winter Garden. It is seldom that one sees so many striking personages, from the youngest children to the oldest ladies present. The Dowager Princess Kinsky and her sister, Princess G. Trauttmansdorff, were in the gallery, from which they witnessed the whole ceremony. One of the first ladies to arrive was the countess Mensdorff. Then came Princess Schwarzenberg, who looked charming in a light gray silk dress with magnificent point lace. The majority of the ladies wore gray dressed in various shades for the most part trimmes with white lace... The whole scene was a most magnificent one, such as is seldom seen in the Auertian catipal. The bridal procession appeared punctually at eleven o'clock. First came the bride and the bridesmaids, then the guets, and finally the children of the Windisch-Grätz, Kinsky, Wilczek, and Montenuono families, the girls in pink dresses and the boys in Eton suits. The last person in the procession was the youngest grandson of Prince Auersperg, little Prince Croy, who was carried in the arms of his nurse, who was clothed in her peasant's costume. The ceremony lasted till half-past twelve... “ Mobiliiář Státního zámku Žleby. ZL 8275. Novinový výstřížek z deníku Herald. Scrapbook Vilemíny Kinské.

²²⁵ „*Meine geliebten Kinder, die mir der liebe Gott, in seiner Gnade gelassen hat, sind alle 3, mein geliebtes ältestes Kind, meine christianne, meine geliebte Maritschi und mein Ferdinand, der liebe, brave Bub, längst Menschen im reifen Alter, die die geliebte Mutter in ihrem ganzen Zauber ihrer selbstlosen Liebe gekannt haben... “* SOA Zámrsk. RA Auerspergů... Inv. č. 91, rkp 16. Deník knížete Františka Josefa z Auerspergu.

pomalou věčností... “²²⁶ Láska, kterou choval ke své Willy, je patrná v podstatě z každého ze zaslaných dopisů: „... když jsem sám, nemohu nic dalšího, než na Tebe myslet, a když na Tebe myslím, nemohu nic dalšího, než po Tobě toužit, pro Tebe určen a stvořen.“²²⁷ Jindy zase píše: „Mezi snídaní a mší Ti piši svůj dopis, abych Ti řekl, že Tě šíleně miluji...“²²⁸ V průběhu roku 1901 František Josef Auersperg strávil se svou ženou několik dní v Karlových Varech, po odjezdu jí z Heřmanova Městce zaslal následující řádky: „Pořád Tě vidím sedět přede mnou, zcela spokojenou a milou, ale osamělou, a to zvětšuje moji touhu po Tobě a chci znovu do Karlových Varů, tak tak moc, moje zlatá, milovaná Willerl!“²²⁹ Touha být se svou ženou byla u knížete patrná stále, nejlépe mu bylo po boku s Willy: „Bylo by tak pěkné dnes večer odsud vyrazit a zítra ráno být u Tebe, táhne mne to odtud k Tobě!“²³⁰ Později psal František Josef Vilemíně z pobytu na zámku ve Žlebech: „Jen rychlý pozdrav s přáním dobrého rána posílám, než vyrazím. Včera jsem tu byl již v půl jedenácté a chtěl jsem Ti z pošty telegrafovat, ale myšlenka, že mi neodpovíš a budu zbytečně rušit Tvůj klid, mne od toho odradila. Moc jsem na Tebe ale myslel, modlil se a s odjezdem doufám, že se s Tebou, moje milovaná Willerl, v pořádku zítra v podvečer shledám. Budu se snažit být brzo doma... Pro mne je naprosto nepochopitelné, kolik lásky a všeho dobrého jsem našel ve Tvém malém, velkém srdci, nechápal jsem, tehdy jsem očekával méně, než mohu ocenit. Nesmírně dobrých životních zkušeností mi milostivý Bůh skrz tohle srdce poslal a trochu dobrého, za co stojím, také není z mojí moci, ale odtamtud, z Tvého dobrého, milého srdce to přišlo. Bůh Tě opatruj, moje Willerl...“²³¹

Rodinný život činil Františka Josefa šťastným a jeho nejbližší pro něj byli vždy na prvním místě. Roku 1925 si do svého deníku poznamenal, že jeho osobní blaho vycházelo

²²⁶ „Es ist so schrecklich nicht bei Dir sein zu können...Heute sind es 8 Tage, dass wir Euch verlassen, eine kleine Ewigkeit...“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 26. 2. 1902.

²²⁷ „...wann ich allein bin, kann ich wohl nicht anders als an Dich denken und wenn ich an Dich denken, kann ich nicht anders als mich nach Dir sehnen, für Dich bestimmt und erschaffen.“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 31. 7. 1901.

²²⁸ „Zwischen Frühstück und Kirche will ich Dir meinen Brief schreiben um Dir zu sagen, dass ich Dich rasend lieb habe...“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně ze 4. 5. 1902.

²²⁹ „Ich sehe Euch immer vor mir sitzen, ganz zufrieden und gemütlich, aber doch einsam und da wächst meine Sehnsucht zu Euch und ich möchte wieder nach Karlsbad, so, so gern, mein goldenes, liebes Willerl!“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 20. 10. 1901.

²³⁰ „Es wäre so hübsch heute Abends von hier abzufahren und morgen Früh bei Euch zu sein; es zieht mich so hin zu Euch!“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 22. 10. 1901.

²³¹

z víry v Boha a nezištného rodinného štěstí, které ho obklopovalo.²³² Období radosti však skončilo předčasně v červenci roku 1907, kdy zemřela nejmladší dcera knížecího páru, Charlotta, což velmi zasáhlo všechny členy rodiny. Bohužel smutná událost se zřejmě podepsala na zdravotním stavu kněžny Vilemíny, která zemřela pouze o dva roky později 1. října 1909. Kníže František Josef tak v krátké době přišel o milované bytosti a se ztrátou se nikdy zcela nevyrovnal, ke všemu roku 1919 musel přijmout další tragickou zprávu, protože nejstarší syn Vincenc zemřel na rakovinu. Nešťasný osud, který rozbil spokojenou rodinu, zasáhl do života Františka Josefa natolik, že už pravděpodobně nikdy nebyl schopen si ho užívat tak jako dříve. Dokladem této skutečnosti může být stav pramenů k osobě Františka Josefa po roce 1918. Poslední větší skupina materiálů se vztahuje k první světové válce, avšak po vzniku republiky prameny mizí a je jich dochováno velmi malé množství, přičemž nelze hovořit o nějaké souvislejší řadě. Smrtí nejbližších a pádem monarchie tak jakoby skončil život knížete úplně.

4.5 Císařský dvůr, politika a velkostatek

Mládí Františka Josefa Auersperga bylo výše popsáno až do roku 1876/1877, kdy vykonával roční dobrovolnickou službu u dragounského pluku v Pardubicích, po jejímž dokončení armádu opouštěl jako rytmistr²³³ a odcházel do zálohy, což bylo u šlechticů běžné, pokud nevolili ryze vojenskou kariéru. Dá se říci, že následný pracovní život Františka Josefa byl rozdělen v podstatě do tří hlavních částí, kterým věnoval svůj čas: služba u dvora, zastávání politických funkcí a konečně pozice správce rozsáhlých auersperských statků.

Pokud bychom podrobněji sledovali kariéru Františka Josefa z Auerspergu u císařského dvora, lze hodnotit, že začínala podobně jako u dalších mužů téhož postavení. V průběhu roku 1880 nebo 1881 byl František Josef společně se svým bratrem Engelbertem jmenován c. a k. komořím, přičemž pro získání této funkce byla stanovena věková hranice 24 let²³⁴ a její čestný význam blíže popsal Alfons Clary - Aldringen: *„V roce 1912 jsem byl jmenován c. k. komořím. Byla to velice žádaná pocta, ale znamenala také vážný závazek, totiž že budu sloužit císaři a jeho následníkům a zachovám jim věrnost, což se místopřísežně stvrzovalo*

²³² SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 91, ev. j. rkp 16, ukl. č. K6. Deník knížete Franze Josefa Auersperga.

²³³ Dosažená hodnota se v literatuře často neshoduje.

²³⁴ Český Východ č. 4, 19. 2. 1881 v Chrudimi.

*přísahou.*²³⁵ Hodnost komořího zavazovala šlechtice k plnění vybraných povinností u dvora, mezi něž patřila zejména přítomnost na dvorních slavnostech a ceremoniích, důležitým úkolem byla též osobní služba u císaře či jiného člena císařského domu. Z dochovaných archivních pramenů můžeme doložit, že právě společenských akcí, na které byl kníže Auersperg pozván, byla skutečně celá řada.

Obrázek 8. Pozvánka na slavnostní večeři pro Františka Josefa Auersperga při příležitosti bálu u dvora konaného roku 1905.²³⁶

Významnou událostí pro celou monarchii bylo narození princezny Elisabeth Marie (*2. 9. 1883), dcery korunního prince Rudolfa a belgické princezny Stephanie, jejíž křtiny se konaly o pár dní později. Ceremoniál toho dne byl předem přesně zorganizován a pozvánku na tuto slavnostní událost obdržel i kníže Auersperg.

Roku 1887 se kníže František Josef z titulu komořího zúčastnil velmi zajímavé cesty, když doprovázel korunního prince Rudolfa na návštěvě Londýna při příležitosti oslavy padesáti let vlády královny Viktorie. Doprovod arcivévodů tvořili mimo knížete též plukovník sir Henry Ewart, komoří Rudolfa hrabě Géza Széchényi, plukovník hrabě Orsini- Rosenberg, baron Arthur Giesl, hrabě Karl Kinský a v neposlední řadě samozřejmě arcivévodův hofmistr hrabě Bombelles²³⁷, se kterým se František Josef přátelil a od něhož obdržel krátký list

²³⁵ CLARY – ALDRINGEN, Alfons. *Vůně vzpomínek... s. 127.*

²³⁶ Mobilář Státního zámku Žleby ZL13580.

²³⁷ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 120, sign. 89 R. K., 184, ev. j. kar 7, ukl. č. K8. List of suite in attendance on the queen's guests.

s informacemi o cestě: „*Nejuctivější Franzi! Odjezd z Vídně se uskuteční 15. ve večerních hodinách. Jeho královská výsost zůstane den v Mnichově...17. června večer v pět hodin společný odjezd z Paříže, příjezd do Londýna 18. ráno, odjezd z Londýna 23., příjezd do Vídně 15. Prosím, vezmi si uniformu a na večere u dvora černý frak, bílou vestu...srdečně mne těší dělat tuto expedici s Tebou...*“²³⁸ Pro cestu do Londýna bylo Františku Josefovi 12. června 1887 vydáno cestovní povolení, přičemž ji nastoupil skutečně dle pokynů hofmistra a později konkrétně stanoveného programu celé návštěvy 15. června v pět hodin odpoledne, kdy z Vídně odjížděl orient expresem. Hrabě další krátký vzkaz zaslal knížeti již v Londýně, patrně před odchodem na slavnostní událost: „*Milý Franzi, prosím, buď zítra v 10 hodin ráno ve slavnostní výstroji u mne, pojedeme společně. S pozdravem, Ch. Bombelles.*“²³⁹ Oslavy výročí panování královny Viktorie byly v Anglii skutečně velkolepé a účastnilo se jich kromě korunního prince Rudolfa mnoho významných hostů z panovnických rodin, jako například král dánský, král a královna z Belgie, korunní princ Švédska, korunní princ s princeznou z Portugalska, princezna a princ pruský a další.²⁴⁰ O průběhu události informuje i popis na stránkách britské královské rodiny: „*Zlaté výročí vlády královny Viktorie se slavilo 21. a 22. června roku 1887. 20. června začal den klidnou snídaní pod stromy ve Frogmoru, místem, kde odpočívá její milovaný zesnulý manžel, princ Albert. Poté cestovala vlakem z Windsoru do Peddingtonu a přes parky do Buckinghamského paláce na královskou večeři. Hostiny se zúčastnilo 50 zahraničních králů a knížat společně s představiteli vlád britských zámořských kolonií a dominií. Do svého deníku si o události napsala: ‚Byla to velká rodinná večeře. Rodina se shromáždila v bow room a povečeřelo se v jídelně, která vypadala s rautem podávaným na zlatých talířích skvěle. Na velikém stole tvaru koňské podkovy bylo mnoho světel. Dovnitř mne uvedl král dánský a Willy z Řecka seděl po mé druhé straně. Všichni princové měli uniformu a všechny dámy krásné šaty. Poté jsme šli do tanečního sálu, kde hrála moje kapela.‘ Následující den královna Viktorie odcestovala v otevřeném voze k westminsterskému opatství doprovázena indickou kavalerií. Procesí přes Londýn se podle Marka Twaina táhlo ‚kam se podíváš v obou směrech‘... Po návratu do paláce se objevila na*

²³⁸ „*Verehrtestes Franzi! Die Abreise von Wien findet am 15. Abend statt. Sein K. Hoheit bleibt einen Tag in München... am 14ten Juni Abends 5 Uhr vereint von Paris abgehen Ankunft London 18ten früh. Abreise von London am 23ten Ankunft in Wien am 25ten. Bitte Uniform mit nehmen und für die Hofdiners in London schwarzen Frack weisse Weste... Ich freue mich herzlich diese Expedition mit dir zu machen...*“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 120, sign. 89 R. K., 184, ev. j. kar 7, ukl. č. K8. Dopis hraběte Bombellese Františku Josefovi.

²³⁹ „*Lieber Franzi. Ich bitte Dich morgen 10 Uhr früh in parade bei mir zu sein, da wir zusammen fahren. Beste Grüsse, Ch. Bombelles.*“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 120, sign. 89 R. K., 184, ev. j. kar 7, ukl. č. K8. Dopis hraběte Bombellese Františku Josefovi.

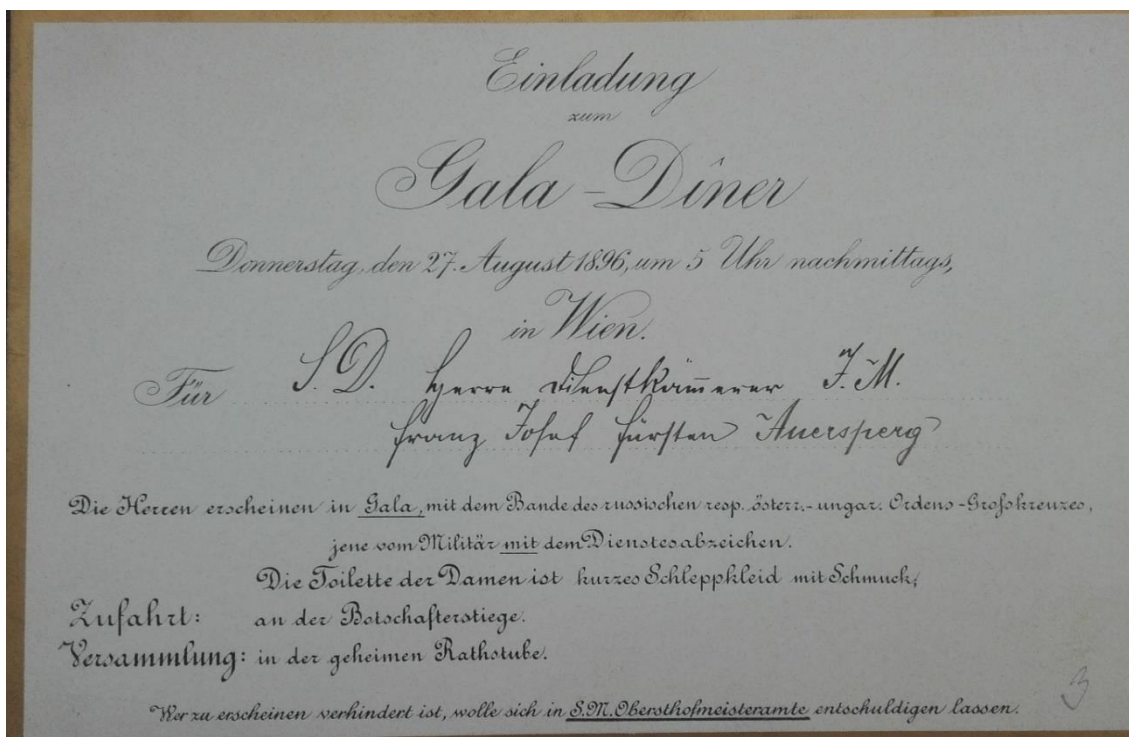
²⁴⁰ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 120, sign. 89 R. K., 184, ev. j. kar 7, ukl. č. K8. List of suite in attendance on the queen's guests.

balkóně, kde ji obdivovaly obrovské davy lidí. V tanečním sále rozdávala rodině jubilejní brože. Večer si na hostinu oblékla nádherné šaty s vyšitými stříbrnými růžemi, bodláky a trojlístky. Pak přijala dlouhé procesí diplomatů a indických knížat. V křesle se pak dívala na ohňostroj v zahradě.²⁴¹ Kníže Auersperg během pobytu v Londýně obdržel také několik pozvánek do významných klubů, mezi nejvýznamnější z nich se řadí patrně Army and navy club, založený roku 1837, kam byl pozván jako čestný host, další pozvánky dorazily i z Turf clubu či Piccadilly.

Po zahraniční cestě ve společnosti korunního prince se kníže František Josef o pár let později zúčastnil eminentní události přímo ve Vídni. V srpnu roku 1896 hlavní město Rakousko-Uherska navštívil ruský car a kníže Auersperg během této návštěvy vykonával čestnou službu u císařovny Alžběty. V této záležitosti mu 25. srpna 1896 přišel do Prahy telegram od komořího císařovny, hraběte Trauttmansdorffa: „Vzhledem ke zprávě od Rudolfa Lichtenštejna Tě očekávám zítra, aby bylo možné další den převzít službu u jejího veličenstva císařovny. Nejvyšší komoří, hrabě Trauttmansdorff.“²⁴² Služba při této oficiální návštěvě byla jistě po několik dní náročná, zároveň probíhalo u dvora velké množství společenských akcí-galavečeře, koncerty či opery.

²⁴¹ „Queen Victoria's Golden Jubilee was celebrated on 20 and 21 June 1887. On 20 June the day began quietly with breakfast under the trees at Frogmore, the resting place of her beloved late husband, Prince Albert. She then travelled by train from Windsor to Paddington and across the parks to Buckingham Palace for a royal banquet in the evening. Fifty foreign kings and prince, along with the governing heads of Britain's overseas colonies and dominions, attended the feast. She wrote in her diary of the event: „Had a large family dinner. All the Royalties assembled in the Bow Room, and we dined in the Supper-room, which looked splendid with the buffet covered with the gold plate. The table was a large horseshou one, with many loghts on it. The King of Denmark took me in, and Willy of Greece sat on my other side. The princes were all in uniform, and the Princesses were all beautifully dressed. Afterwards we went into the Ballroom, where my band played.“ On the following day, Queen Victoria travelled in an open landau to Westminster Abbey, escorted by Indian cavalry. The procession through London, according to Mark Twain „stretched to the limit of sight in both directions“... On return to the Palace, she appeared on the balcony, where she was cheered by huge crowds. In the Ballroom she distributed Jubilee brooches to her family. In the evening, she put on a splendid gown embroidered with silver roses, thistles and shamrocks for a banquet. Afterwards she received a long procession of diplomats and Indian princes. She was then wheeled in her chair to sit and watch the fireworks in the garden.“ Dostupné online <<https://www.royal.uk/history-jubilees>> cit. [30. 7. 2017]

²⁴² „Auf grund der mittheilungen von rudolf Liechtenstein erwarte ich dich morgen zur ubermorgen ubernahme des dienstes bei ihrer majestaet der kaiserin. Oberstkaemeerer graf Trauttmansdorff.“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 120, sign. 89 R. K., 184, ev. j. kar 7, ukl. č. K8. Telegram od hraběte Trauttmansdorffa.

Obrázek 9. Pozvánka pro Františka Josefa na galavečeři při příležitosti návštěvy ruského cara ve Vídni.²⁴³

Návštěva Londýna nebyla jedinou cestou za hranice monarchie, které se kníže Auersperg účastnil. Roku 1902 doprovázel blíže neurčeného arcivévodu na návštěvě Madridu, kterou blíže popisoval v dopisech, jež zasílal manželce. Cesta začala pravděpodobně 9. května 1902 odjezdem z Westbahn ve Vídni, o den později psal kníže manželce již z Paříže: „Právě sedím v hotelu v Paříži ve Schreibzimmer a píšu mojí Willerl do Karlových Varů; jsem svými myšlenkami zcela tam... Naše cesta probíhá hladce; měli jsme ale všude chladné počasí a také tady - ačkoli je vegetace napřed - je větrno a chladno. Arcivévoda je šarmantní, hodně vypráví, ale zábavně... V jedenáct jsme měli oběd a v půl jedné jedeme dále do Madridu, kam bychom měli dorazit zítra ve tři hodiny odpoledne. Říkal jsem arcivévodovi, že jsme ještě ve Španělsku nebyli (Nikolas a já), a on byl tak laskavý, že nám slíbil, že první (volný) den budeme moci navštívit Escorial, Toledo a další... chci Ti jen za všechno poděkovat, že jsi mě poslala, na Westbahn mě to stálo spoustu sil to ještě nezvrátit; měl jsem jeden zcela švindlující moment, kdy jsem přemýšlel: teď řeknu, že jsem nemocný a uteču odtamtud.“²⁴⁴ Je

²⁴³ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 121, sign. 89 R. K., ev. j. kar7, ukl. č. K8.

²⁴⁴ „Da sitze ich also in einem Hotel Schreibzimmer in Paris und schreibe an mein Willerl nach Karlsbad; ich bin mit meinem Gedanken so ganz dort... Unsere Fahrt ist glatt verlaufen; wir hatten aber überall kaltes Wetter und auch hier- obwohl die Vegetation voraus ist- ist es windig und kalt. Erzherzog ist charmant, erzählt viel. aber unterhaltend... haben um 11 h. ein lunch und fahren um 1/2 1 h. nach Madrid weiter, wo wir morgen 3 h. N. M. ankommen. Ich habe dem Erzherzog gesagt, dass wir noch nicht in Spanien waren (Nicolase ich) und er war so gnädig uns zu versprechen, dass wir in den ersten (freien) Tage Escorial, Toledo etc. werden besuchen

zřejmé, že Františku Josefovi se cestovat příliš nechtělo, jednak se nechtěl vzdalovat od své milované ženy a zejména z pozdějších dopisů je zřejmé, že ho trápil stres z podobných cest, dá se však říci, že pobyt ve Španělsku pro něj byl, dle jeho popisu, rozhodně zajímavý: „...v půl osmé byla večeře... královna, král...všichni byli velmi milí a přátelští. Seděl jsem mezi princeznou z Asturie a nějakým milým tlustým Španělem. Nebylo to tak, jak si představujeme večeře u nás u dvora, u stolu probíhala konverzace sem a tam... On (král) má enormní habsburský ret, není hezký, ale sympatický, obě jeho sestry stejně tak, všichni mluví dobře německy, královna si zachovala vídeňský přízvuk. Dnes bychom si měli prohlédnout stáje a každý (Nicolas a já) si vyzkoušet koně a krále doprovázet v průvodu.“²⁴⁵ Celá delegace doprovázející arcivévodu byla ubytována v královském paláci v Madridu, který Františku Josefovi přišel krásný a veliký²⁴⁶, ostatně okolí, které si nově prohlédl, popsal ženě detailněji v listu z 13. května: „Projet Francii na jihu je nádherné, krajina je poměrně plochá, ale velmi kultivovaná, nevypadá jako zahrada, ale skládá se z mnoha parků... Apartmány, které jsem doposud viděl, jsou pěkné, s velkými hezkými gobelíny, většinou zařízeny v empíru, nepříliš velké.“²⁴⁷ V podstatě v závěru španělského pobytu se kníže Auersperg podíval do Toleda, svůj zážitek večer téhož dne opět popsal Vilemíně v dopise: „Včera jsme byli v Toledu. Chorinsky, Nicolas a já jsme tam jeli v osm hodin ráno nějakým takzvaným rychlíkem... žádná voda, žádné stromy, žádné keře. Po celé cestě do Toleda, která trvá dvě hodiny, nenašel člověk kolem víc než dvě vesnice... domy jen velmi nízké... jakékoli italské město, Benátky nebo Florencie, nevím, mají více typů (domů) než Toledo... Toledo leží na velmi strmém a vysokém kopci.“ Kníže zmínil rovněž místní katedrálu, o které mimo jiné píše, že „její oltářní stěna je

können... will ich dir um von Allem, danken, dass Du mich expedirt hast; es hat mich noch auf der Westbahn viel Mühe gekostet nicht umzukehren, ich habe einen Moment gehabt, wo ich ganz schwindlich war und dachte: jetzt werde ich sagen, dass ich krank bin und davon laufen.“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 10. 5. 1902.

²⁴⁵ „... sind um ½ 8 h. Diner hinauf... Die Königin...der König...die alle sehr nett und freundlich waren... Ich sass zwischen des Prinzessin von Asturien und einer gemütlichen Dicken Spanierin. Es war gar nicht wie man sich bei uns ein Hofdiner vorstellt; es wurde die ganze Zeit hin und her über den Fisch Conversation gemacht... Er hat eine enorme Habsburglippe, ist nicht hübsch aber sympatisch, seine beiden Schwastern eigentlich ebenso; Alle reden sehr gut Deutsch und die Königin hat ihn Wienerisch behalten...Heute sollen wir die Ställe ansehen und jeder (Nicolas und ich) ein Pferd probieren um den König bei einer Parade zu begleiten.“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 12. 5. 1905.

²⁴⁶ „Von Madrid habe ich noch nichts gesehen als das schöne, grosse Palais...“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 11. 5. 1907.

²⁴⁷ „Die Fahrt durch Frankreich nach dem Süden ist reizend; das Land ist wohl ziemlich flach, aber sehr cultivirt, nich um wie ein Garten aussehend, sondern wirklich aus zahlreichen Parks bestehend... Die Appartments die ich bisher gesehen, sind schön, mit sehr schönen Gobelins, meist Empire eingerichtet, nicht sehr gross.“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 13. 5. 1902.

*jistě tak vysoká a veliká, jako celá žlebská kaple.*²⁴⁸ Dá se říci, že návštěva panovnického dvora na Františka Josefa zapůsobila, přesto se nemohl dočkat návratu domů: „*Dnes je to osm dlouhých, dlouhých dní, co jsem Tě zanechal ve Vídni... klid a štěstí si mohu sám užívat jen u Tebe, moje Willy; S Boží pomocí to brzy překonám a budu znovu v klidu u Tebe v náruči.*“²⁴⁹

Doposud bylo zmíněno několik událostí, kterých se František Josef účastnil po boku členů císařského domu. Důležitým faktem značícím blízkost rodiny Auerspergů ke dvoru jsou ale i návštěvy jeho členů na panství knížete v Čechách. 7. června roku 1888 manželé Auerspergovi navštívil rakouský arcivévoda Ludvík Viktor, mladší bratr císaře Františka Josefa I. Knížecí pár přijel pro arcivévodu na chrudimské nádraží, kam přijel severozápadní dráhou v 17:33 hod. Předtím pobýval v Praze, kde se účastnil jmenování arcivévodkyně Markéty Žofie abatyší ústavu šlechticů na Hradčanech.²⁵⁰ Samotný císařský pár, František Josef I. s manželkou Alžbětou, zavítal poblíž panství Auerspergů v listopadu roku 1874, kdy se měli účastnit parforsního honu v Pardubicích; manželé zde pobýli čtyři dny. Císařovna Alžběta navštívila Pardubice ještě jednou o dva roky později, rovněž s úmyslem účastnit se honů, ty však byly z důvodu dlouhodobě mrazivého počasí zrušeny a Alžběta se tak vrátila zpět do Vídně. Uvádí se však, že císařovna společně s neteří Marií, svobodnou paní z Wallersee, navštívila rodinu Auerspergů na zámku Slatiňanech, kde ji jako milovnici koní a zkušenou jezdkyni zaujaly tamní stáje.²⁵¹

Kníže František Josef Auersperg u císařského dvora nikdy nezastával žádnou z nejdůležitějších funkcí, a proto jeden z posledních dvorských titulů, který byl k jeho jménu připsán, byl skutečný tajný rada.²⁵² Ačkoli byla tato hodnost na stupnici dvorských hodností tou nejvyšší a tajní radové představovali privilegovanou skupinu, jejich práva již byla v 19. století ve skutečnosti minimální. Povinností byla opět, stejně jako v případě komořích, účast na vybraných dvorských akcích.²⁵³ Závěrem tohoto výčtu je nutné zmínit, že

²⁴⁸ „*Nur wir waren also gestern in Toledo. Chorinsky, Nicolas und ich fuhren um 8 h. Früh fort, mit einem sogenannten Schnellzug... kein Wasser, kein Baum, keine Strauch. Auf der ganzen Fahrt nach Toledo, die über 2 Stunden dauert kommt man nicht an mehr als 2 Dörfern vorüber... Häuser nur sehr gering... Irgend eine Stadt Italiens, von Venedig od Florenz nicht zu reden, hat meht typus als Toledo... Toledo liegt auf einem sehr steilen und hohen Hügel... die Altarwand ist gewiss so hoch und gross als die ganze Žleber Kapelle.*“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 19. 5. 1902.

²⁴⁹ „*Es ist heute 8 lange, lange Tage her, seit ich Dich in Wien verlassen... Ruhe und Glück kann ich nur bei Dir allein geniessen, meine Willy; Nur, mit Gottes Hilfe wird das um bald überstanden sein und ich werde bei Dir wieder Ruhe finden.*“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 16. 5. 1902 a 21. 5. 1902.

²⁵⁰ Český východ č. 23, roč. 11, 9. 6. 1888 v Chrudimi.

²⁵¹ NOVÁKOVÁ, Lenka. *Podnikatelské aktivity Auerspergů...* s. 59.

²⁵² NOHEL, R. *Auerspergové...* s. 28.

²⁵³ ŽUPANIČ, J. *Nová šlechta rakouského císařství...* s. 28-29.

Auerspergové se pyšili dědičným titulem nejvyššího zemského maršálka v Tyrolsku a kníže tento post zdědil po otci. Roku 1907 se František Josef v jednapadesáti letech dočkal pocty v podobě udělení Řádu zlatého rouna.

Snad jedinou ryze politickou funkci, kterou František Josef zastával, rovněž zdědil po svém otci Vincenci Karlovi. Byl dědičným členem panské sněmovny, která, jak bylo zmíněno ve druhé kapitole, vznikla v šedesátých letech 19. století. Panská sněmovna zasedala během kalendářního roku obvykle šestnáctkrát a hlavní práce většinou neležela na dědičných, ale doživotních členech sněmovny, kteří se o chod parlamentu a státní záležitosti zajímali více. Doživotní členové byli čím dál častěji nominováni z řad bývalých státních úředníků, jejichž zkušenosti byly při jednáních nespornou výhodou.²⁵⁴ František Josef Auersperg ve své korespondenci manželce čas od času informoval i o politických záležitostech, ale je více než zřejmé, že právě politika mezi jeho záliby nepatřila a patrně funkci v panské sněmovně zastával jen z povinnosti. Obecně se dá říci, že ani jeho otec Vincenc Karel politice příliš neholdoval (v podstatě až události roku 1848 ho přiměly zareagovat a sepsat tak několik myšlenek vydaných tiskem, jak bylo zmíněno výše), protože pokud by Auerspergové měli vyšší ambice, dveře by jim jistě byly otevřeny i do vyšší politiky, podobně jako příslušníkům primogeniturní větve rodu.

Z korespondence mezi manželi je zřejmé, že nejdetailněji František Josef svou ženu informoval o politických záležitostech v průběhu let 1906 a 1907, kdy probíhala složitá jednání o volební reformě. V prosinci 1906 Auersperg z Vídně manželce píše: *„Dnes jsme měli ve skupině F. J. dlouhé a zajímavé jednání s velkou zručností a dobrým koncem k bodu volební reformy... Hlavní myšlenka vydržela, pluralita byla obětována. V deset hodin v noci byla ještě konference k výkonnému výboru u ministerského předsedy Becka... volební reformu přijmeme ve druhém čtení... Jsem s těmito úspěchy spokojen. Trvat na pluralitě bude náš společný zájem... Je velice otravné, že musíme být 3. ledna v Pešti a zůstat tam 6 až 7 dní. Pak musíme dokončit volební reformu, císař konečně přijede v lednu do Prahy, jak mi včera říkal Alfréd M. Můj pobyt na Žlebech tedy musím ukončit 1. 1. Prosím, zavolej mi opět ráno... Bůh Tě opatruj, moje milovaná sladká Willerl, a dej, abychom mohli být opravdu brzo spolu...“*²⁵⁵ František Josef na začátku ledna roku 1907 skutečně odjel do Budapešti, pobyl

²⁵⁴ ŽUPANIČ, J. *Nová šlechta rakouského císařství*...s. 246–248.

²⁵⁵ „Punkte Wohlreform hatten wir gestern einen sehr langen und interesanten tag in der Gruppe F. J. hat mit grosserem Geschick die Verhandlungen gebitet und zu guten Ende gebracht...daren Tenor dahin gingen den unserem clausus festzuhalten, die Pluralität zu opfern. Um 10 h. Nacht war noch eine conferenz der Executir comite's bei Minister Beck.... Die Wohlreform nehmen wir dann in II. Lesung an... Ich bin mit diesem Erfolge sehr zufrieden. Auf der Pluralität zu bestehen, wäre seiner Mutwille gewesen.... Sehr langweilige ist aber, dass

tam nejvýše tři dny, konkrétně od 3. do 5. ledna, protože dopis z 6. ledna již Vilemíně zaslal z Vídně: „Mezi mší, Bernáškem a odjezdem na Semmering ještě pár řádků lásky a touhy po Tobě, moje milovaná Willerl, chci poděkovat za Tvůj dopis, který jsem dostal, díky Bohu, s dobrými zprávami... Vlastně si myslím, že mě nic neomezuje v tom, jet dnes večer na Žleby, ale jak jsem slíbil, mám se navrátit večer zpět do Pešti; odjedu odtamtud ale jistě odpoledne v pět hodin a budu se snažit z Vídně být expresním vlakem ve středu ve dvě hodiny ráno v Čáslavi, kde mne prosím nech každopádně vyzvednout. Pokud vlak nestihnu, mohu být v Čáslavi expresním vlakem ve středu odpoledne.“²⁵⁶ Téhož dne zaslal František Josef manželce večer ještě jeden dopis: „Právě jsme přijeli ze Semmeringu a oba moji spolucestující pokračují dále, na Žleby. Já pojedu s těžkým srdcem do Pešti... Dá-li Bůh, budu zítra večer na Žlebech a u Tebe.“²⁵⁷ To, že František Josef zprawoval manželku o vyjednávání ohledně volební reformy, bylo spíše výjimečné, protože mnohé zprávy zabývající se politikou v korespondenci skutečně nenajdeme, a tak je zřejmé, že politika stěžejní otázkou pro knížete rozhodně nebyla.

Nejpodstatnější roli hrála v pracovním životě Františka Josefa pozice velkostatkáře, tedy správce rozsáhlých auersperských panství. Správa majetku byla řízena z Vídně Centrální kanceláří všech auersperských velkostatků.²⁵⁸ Nejvýnosnější a největší velkostatek Nasavrky byl spravován ze Slatiňan, kde sídlil rovněž Důchodní úřad, na událost založení místní ústřední kanceláře vzpomíná i kronika nasavrckého panství: „Od 1. července 1878 byla zřízena v Slatiňanech ústřední kancelář pro veškeré auersperské statky pod vedením hosp. rady Václava Liedla.“²⁵⁹ Další úřady byly z praktického hlediska situovány do center

wir am 3. Jänner in Pest sein und wohl 6-7 Tage bleiben müssen; dann sollen wir die Wohlreform beenden und schliesslich kommt der Kaiser im Jänner nach Prag, wie mir Alfred M. gestern sagte. Mein Žleber sejour dürfte also mit 1. Jänner beendet sein. Bitte lasse mir morgen wieder telefoniere... Gott segne Dich mein liebes süßes Willerl und gebe, dass wir recht bald zusammen können...“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 20. 12. 1906.

²⁵⁶ „Zwischen messe, Bernášek und der Abfahrt nach Semmering zwei Zeilen der Liebe und Sehnsucht Dir mein unendlich liebes Willerl, vor Allem um Dir für den eben erhaltenen Brief zu danken die Gottlob guten Nachrichten die er erhalt... eigentlich glaube ich, dass ich ohne Scrupel heute Abends nach Žleb fahren könnte, aber da ich es einmal versprochen, kehre ich Nachts nach Pest zurück; ich reise aber bestimmt N. M. 5 h. von dort ab und brachte in Wien den N. W. B. Schnellzug zu erreichen um Dienstag 2 h. Früh in Časlau einzutreffen wo ich Dich bitte mich jedefall abholen zu lassen.Sollte ich den Zug nicht erreichen konne ich Dienstag N. M. Schnellzug Časlau.“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 6. 1. 1907.

²⁵⁷ „Wir kommen eben von Semmering und meine beiden Reisegenossen fahren weiter- nach Žleb. Ich ziehe mit schweren Herzen nach Pest... so Gott will bin ich morgen Nachts in Žleb und bei Dir...“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 6. 1. 1907, večer.

²⁵⁸ SEDLÁČKOVÁ, Hana. *Správa nasavrckého velkostatku Františka Josefa knížete Auersperga (1856-1938)*. s. 26.

²⁵⁹ Výběr z kroniky velkostatku Nasavrky, dostupné online <<http://www.lukavice.com/historie/historie-obora-kronika.php>> cit. [31. 7. 2017].

ostatních velkostatků, a tak Účetní revize, která kontrolovala hospodářské výsledky, sídlila v Tupadlech, Stavební úřad ve Žlebech a rozsáhlé lesy a obory řídil Lesní úřad v Libáni, který měl na starosti také Lesní důchodní úřad (celkově úřad podléhal Centrální kanceláři ve Slatiňanech).²⁶⁰ Roku 1884 byla ústřední kancelář ze Slatiňan přeložena do Vídně, po roce 1918 pak do Prahy, přičemž ve Slatiňanech zůstala pouze správa nasavrckého velkostatku.²⁶¹

Kromě klasického zemědělství a lesnictví se na statcích Auerspergů nacházela řada výtečných a prosperujících podniků. Do počátku 19. století stála největší chemická továrna v Čechách v Lukavici (sídlil zde celý knížecí horní úřad), kde se kromě těžby vyráběla také kyselina sírová, chemické sklo, umělá hnojiva, zelená skalice a rovněž tam byla umístěna hrnčířská dílna. Těžební práce zde kníže František Josef nechal ukončit roku 1892 a chemickou výrobu o několik let později, roku 1905, a vše přesunul do modernější továrny ve Slatiňanech založené roku 1873, kde se dále pokračovalo v produkci zejména umělých hnojiv a kyseliny sírové, která se zde vyráběla až roku 1959.²⁶² Ve Slatiňanech se kromě chemické továrny zhruba od poloviny století nacházel moderní cukrovar, jenž prošel již roku 1886 elektrifikací (druhý knížecí cukrovar byl ve Žlebech), a lihovar. Oba podniky ukončily svou výrobu až několik let poté, co již dávno nepatřily do majetku Auerspergů, lihovar roku 1968, cukrovar pak o rok později. Na statcích knížecí rodiny byly zřízeny rovněž pivovary, cihelny, pily a několik mlýnů.²⁶³ Výrobky z těchto podniků měly obvykle pokrývat potřeby samotných velkostatků, občasné přebytky bývaly prodány.

Kníže František Josef byl znám jako laskavý a ušlechtilý muž, který byl u svých podřízených velmi oblíben, a přesně tak o něm hovořil v rámci svého přípitku i knížecí vrchní lesmistr Jan Freygang: *„Jest všeobecně známo, že veškeré knížecí úřednictvo přichylností, věrností a oddaností k vysokému knížecímu domu lne, v slastech i strastech nejvřelejší podíl s jasným domem berouc, váže se takřka a do jisté míry za člena vysokého domu se pokládá. Tato oddanost, spojená s láskou ku službě jest pouze přirozeným následkem známé velkodušnosti a neobyčejné dobrotivosti našeho Jasného chlebodárcе oproti svému úřednictvu, jest následkem uznání věrných služeb a otcovské péče o nás i naše rodiny, jevíc se jako nepomíjející vděčnost úřednictva ve svědomitém plnění povinností našich proti jasnému domu knížecímu, který Bůh po všechny časy ochraňovati ráčíž!“*²⁶⁴ Roku 1903 vyšel

²⁶⁰ BUŠTA, J. KONEČNÝ, M. RYŠAVÝ, R. *Slatiňany...* s. 105-106.

²⁶¹ Podrobně správu velkostatku popisuje v diplomové práci Hana Sedláčková.

²⁶² STEHLÍKOVÁ, J. ŠTĚPÁN, L. *Nasavrcké panství a slatiňanští Auerspergové...* 111-113.

²⁶³ BUŠTA, J. KONEČNÝ, M. RYŠAVÝ, R. *Slatiňany...* s. 107.

²⁶⁴ Český východ, 26, č. 3, 1903.

v časopise Český východ článek, jenž se přímo vyjadřoval ke schopnostem knížete v řízení panství: „*Že jest Jeho Jasnost též vzorným hospodářem, toho dokladem jsou všechny výtečně spravované statky, většinou ve vlastní režii, a úřednictvo má ve svém knížeti pánu v pravdě otcovského přítele, vynikajícího zvláštní srdečnou vlídností i k tomu nejnižšímu služebnictvu.*“²⁶⁵

Informace v korespondenci, které se týkají správy panství, mnohdy František Josef shrnul tím, že se někam přesouvá, nebo že jede některý ze statků navštívit, ale konkrétní věci příliš často detailně rozebrány nejsou. Výjimku tvoří kníže v případě, že popisuje svůj celodenní pochod v rámci kontroly revírů: „*Brzo ráno jsem Ti nemohl napsat, šel jsem na mši. Přišel jsem v osm hodin a pak jsme jeli znovu pryč do lesa. Mimo to, k mé velké radosti, jsem právě obdržel Tvůj milý pohled, za který Ti chci hned poděkovat a říci Ti, jak moc mne potěšil... Provedli jsme prohlídku lesa, ale celý den jsme chodili v dešti. Nejprve jsme šli hodinu a půl přes Zahrádku k Ledči v revíru Kališt, tam jsme asi tři hodiny chodili, pak jsme jeli tři čtvrtě hodiny vozem na Melechov a tam dvě hodiny chodili pěšky, pak hodinu vozem přes Zahrádku domů. Nebyli jsme unavení, ale mokří... Ráno přijdou na řadu další dva revíry...*“²⁶⁶ Dále už jen na několika málo místech najdeme zmínku k pracovním záležitostem či úpravám panství. Dne 20. 7. 1901 píše kníže manželce ze Slatiňan: „*Heřmanovský si myslí, že by bylo možné, aby se do Nasavrk vešel domov důchodců, ze zbývajících pokojů bychom udělali pokoje pro zdatné důchodce, vzdáleněji pak možná ještě nemocnici, uvidíme.*“²⁶⁷ Pomoc chudým knížeti ani jeho ženě nebyla rozhodně cizí a v podstatě při každé drobnější příležitosti věnovali obvykle finanční částku potřebným, jako tomu bylo například při narození dcery Christiny Marie. Kníže František Josef tehdy přispěl 100 zl. na úpravu vánočního stromku pro chudé děti, kněžna Vilemína slíbila ošacení pro tři chudé žáky a tři žákyně a do budoucna se zaručila za pomoc chudým dětem.²⁶⁸

²⁶⁵ Český východ, 26, č. 2, 1903.

²⁶⁶ „*Morgen früh konnte ich vielleicht nicht zum Schreiben, dem es kommen die geistl. Kam um 8 Uhr! Und dann fahren wir wieder fort in der Wald. Ausserdem habe ich, zu meiner grossen Freude, Deine liebe Karte eben erhalten und da will ich Dir gleich danken und Dir sagen wie ich mich darüber gefreut habe... unsere Waldtur haben wir gemacht; aber wir sind den ganzen Tag im regen gewandelt. Vorerst 1 ½ Stunden über Zahradka, gegen Ledeč in das Revier Kolišt, dort circa 3 Stunden zu Fuss, dann wie der ¾ Stunden im Wagen nach Melechau und wie der 2 Stunden zu fuss und 1 Stunde p. Wagen über Zahradka heim. Müde sind wir nicht geworden, um nass... Morgen kommen 2 weitere Reviere...*“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... inv.č. 359, kar. 17. Korespondence Františka Josefa z Auerspergu manželce Vilemíně, roz. Kinské. Dopis z 27.4.1904.

²⁶⁷ „*Heřmanovsky meint man könnte das Nassaberger Pfründtnerhaus hineingeben und ausserdem Wohnungen für brave Pensionisten aus den restlichen Zimmer machen; in weitere Ferne vielleicht doch auch ein Spital. Wir werden halt sehen.*“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... inv.č. 359, kar. 17. Korespondence Františka Josefa z Auerspergu manželce Vilemíně, roz. Kinské. Dopis z 20.7.1901.

²⁶⁸ Český východ roč. I., č. 65, 30. 11. 1878, Chrudim.

4.6 Konec starých pořádků

28. června 1914 při vojenské přehlídce v Sarajevu byl atentátníky zavražděn následník trůnu František Ferdinand d'Este s manželkou Žofií. Událost způsobila v habsburské monarchii šok a značný chaos; ve šlechtické společnosti vyvolala smrt oblíbeného arcivévody a jeho ženy smutek, zpočátku se však nepředvíдалo, že dokonáný atentát povede ke katastrofě završené rozpadem celého Rakousko - Uherska, jak píše Alfons Clary- Aldringen: „*V neděli odpoledne jsem jel s tetou a se strýcem do lesa, abychom stopovali srnce. Už se stmívalo, když jsme se sešli na silnici na kraji lesa; najednou se objevil kuchař na kole a nanejvýš rozčileně nám sděloval, že právě přišla od poštmistra z městečka telefonická zpráva - na následníka a jeho choť byl v Sarajevu spáchán atentát a oba jsou mrtvi. Stáli jsme tam jako přimražení hrůzou, neschopni slova; i když jsme nemohli tušit, jaká katastrofa Evropu čeká, cítili jsme, ba přímo věděli, že se nepřátelům podařilo zasáhnout naši vlast na nejcitlivějším místě.*“²⁶⁹

František Josef Auersperg po smrti dcery a manželky naplňoval své dny zejména prací, volný čas trávil ve společnosti dcer a vnoučat, případně dvou synů, z nichž ani jeden vlastní manželku nikdy neměl. Přesto se kníže cítil osamělý. Není příliš jasné, kde se roku 1914 nacházel jeho starší syn Vincenc, ale z dopisu, který mu jeho otec zaslal 25. července 1914 ze Slatiňan, přesně známe postoj knížete Auersperga k situaci nastalé po atentátu na následníka a jeho ženu; je z něj však patrná i depresivní nálada, kterou trpěl po nešťastných rodinných událostech: „*Včera tu byli Ferdi, Aglaë a strýc Rudolf a sdíleli tu se mnou moji osamělost. Nemohu Ti bohužel napsat žádný veselý dopis, můj drahý. Vše kolem nás je tu ponuré, neurčité a žalostné. Až tyto řádky budeš moci mít v rukou, bude už konečně jasné, zda válka bude, nebo ne. Byly by to, jako vždy, žalostné věci, ale na druhou stranu musíme být rádi, že se naše vláda rozhodla pro tak energické kroky a nenechala se zastrašit možností války. Tedy, Bůh nám dále pomáhej!*“²⁷⁰ Z Auerspergova dopisu i výše uvedené vzpomínky Alfonse Clary - Aldringena jasně plyne smutek letních dní roku 1914, šlechtická obec se však za monarchii po tragických událostech postavila více než když předtím a podpora císaře Františka Josefa I. byla jasná: „*Byl to pro mne zážitek, když jsem stál prvně před císařem.*

²⁶⁹ CLARY – ALDRINGEN, Alfons. *Vůně vzpomínek...* s. 128.

²⁷⁰ „*Ferd. Aglaë und Rudolf sind sein gestern hier um meine Einsamkeit zu teilen. Einem fröhlichen Brief kann ich Dir leider nicht schreiben mein Alte. Es ist ja Alles so finster, unbestimt und traurig um uns her. Wenn diese Zeilen in Deine hände kommen wird es bereits ents drielten sein ob wir Krieg haben oder nicht. Diesen wäre, wie stets, eine traurige Sache, aber auf der anderen Seite muss man froh sein. dass unsere Regierung sich zu einem so energischen Schritte entschlossen hat ohne sich von de Eventualität eine Krieges abschrecken zu lassen. Also Gott helfe weiter.*“ Mobilář Státního zámku Žleby ZL 13722/6a.

Všiml jsem si, že se jeho dříve štíhlá postava scvrkla, že je císař znatelně menší. Ale hovořil stále stejně laskavě a živě; v mé rodině se orientoval naprosto přesně. Když jsem opět opouštěl Hofburg, bylo mé předsevzetí, že tomuto pánu a pak i jeho nástupcům budu sloužit, ještě pevnější než předtím.²⁷¹ S pocitem oddanosti se pak řada šlechticů, včetně Františka Josefa z Auerspergu a jeho synů, účastnila první světové války, která vypukla 28. července 1914, pouze tři dny poté, co kníže psal svůj dopis synovi.

Jakkoli byla šlechtická společnost v Čechách před rokem 1914 názorově rozpolcena, po počátku války se přiklonila zejména Rakousko - Uhersku a císaři, přičemž od nacionalistických politiků a sporů obecně si udržovala distanc. S pokračující válkou se na stranu monarchie přiklánělo stále více konzervativních šlechticů a širokou autonomii Čech už dále nepodporovalo. České otázky zůstalo věrno jen několik jedinců, kteří, vedeni Bedřichem Schwarzenbergem, zastávali autonomii Čechů v rámci říše, což posléze vedlo k dalšímu rozštěpení již zmiňované konzervativní strany.²⁷² Neshody výtečně vyjádřil kníže Ferdinand Lobkowitz v dopise knížeti Alfredu Windischgrätzovi: „*Na ničem se nemůžeme shodnout, protože já jsem říši věrný Čech a vy jste Čechům nakloněný Rakušák.*“²⁷³ Vztahy mezi dvěma skupinami šlechty zastávajícími jiný postoj k české autonomii byly velmi složité a poslední šance na urovnání sporu s prostým lidem Českého království pohřbil nejspíše proslulý Jindřich Clam – Martinic v Panské sněmovně 22. října 1918: „*... do poslední chvíle budeme věrně státi k Rakousku, že tuto věrnost přeneseme na svaz států, který nově vznikne s pomocí boží pod žezlem Habsburků, a že až do posledního dechu neochvějně zachováme naši dynastii zděděnou věrnost.*“²⁷⁴

Postoj knížete Auersperga k otázce české autonomie není zcela zřejmý, protože dle sčítání z roku 1880 se František Josef hlásil k české státní příslušnosti s domovním právem na zámku ve Slatiňanech.²⁷⁵ Vzhledem k tomu, že byl kníže monarchistou, jak později sám uvedl, nelze říci, zda by případná rozsáhlá česká autonomie neodporovala myšlence oddanosti a služby císaři (ačkoli následný rozpad Rakousko - Uherska jí samozřejmě odporoval daleko více). Na druhé straně je nutné poznamenat, že i když byl kníže názorově spjat spíše s monarchií, pročesky založen nepochybně byl, a napovídá tomu zejména jeho náklonnost k místnímu lidu. František Josef byl obyvateli svých panství vždy popisován jako velmi milý,

²⁷¹ CLARY – ALDRINGEN, Alfons. *Vůně vzpomínek...* s. 127.

²⁷² Z její části nově vznikla strana Říšská.

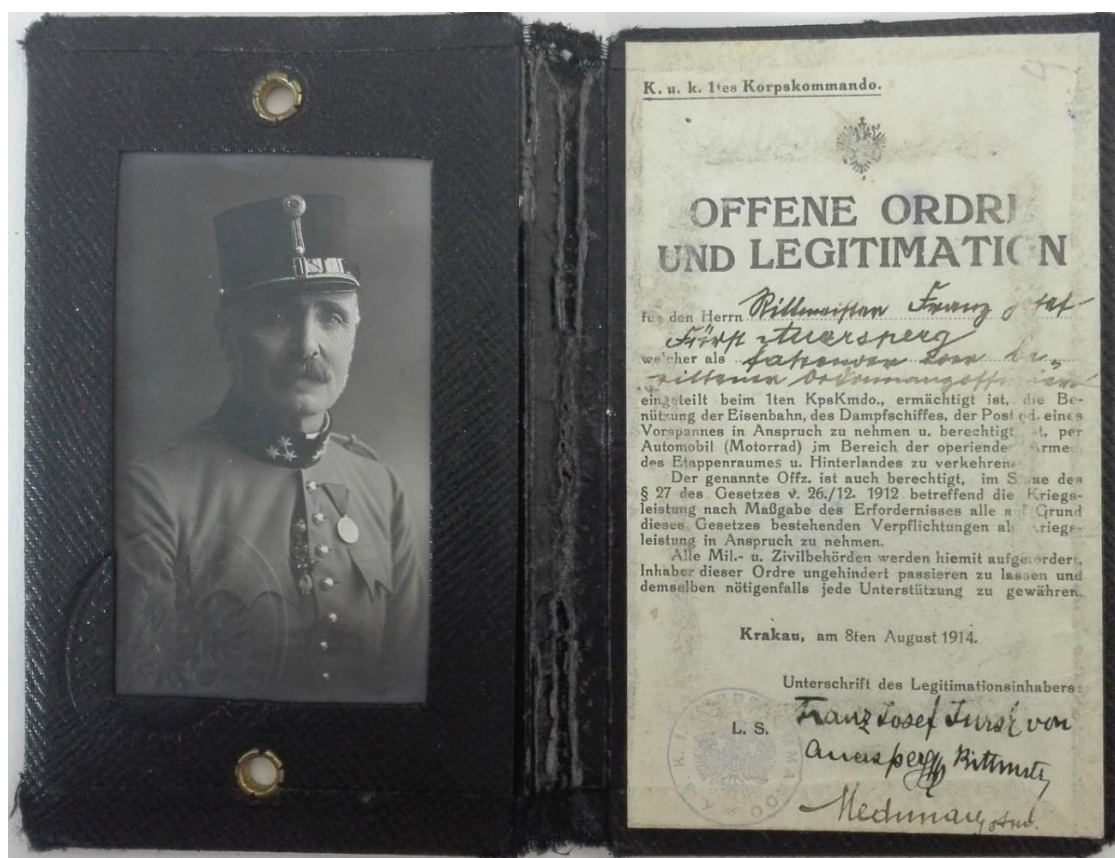
²⁷³ Tamtéž, s. 50–53.

²⁷⁴ ŠVAŘÍČKOVÁ – SLABÁKOVÁ, R. *Mýtus šlechty u nás a v nás.* s. 55.

²⁷⁵ NA Praha. Auerspersko- schönfeldský peněžní fideikomis. Karton 628, sign. F49.

neformální člověk, který byl často vídán i na obyčejné procházce městem, kde s místními rozmlouval, zejména v milovaných Slatiňanech. Přízeň knížete k českým obyvatelům na přelomu století díky národnostním sporům mnohdy přitahovala pozornost. Roku 1909 se v tisku objevila informace o tom, že František Josef na svém loveckém zámečku Karlslust v Dolních Rakousích zaměstnává Čechy, kteří se k německým turistům chovají arogantně a provokativně, kauza však poměrně brzy utichla.²⁷⁶ I tak Auerspergové vždy patřili k ryze katolické šlechtě, která byla věrná panovníkovi, a tak lze předpokládat i postoj Františka Josefa. Jasný důkaz o jeho pohledu na národnostní spory v monarchii však dochován není.

František Josef Auersperg se, jak již bylo uvedeno, aktivně účastnil první světové války, kdy narukoval do c. a k. armády s hodností rytmistra. Jakékoli záznamy uvádějící podrobnější detaily k osudům jeho synů, kteří se účastnili bojů však chybějí a ani k samotnému Františku Josefovi nejsou příliš obsáhlé, a tak jeho válečná léta lze vyčíst jen z několika málo pramenů. Prvotní hodnost rytmistra je patrná z vojenské legitimace, jež byla vydána v Krakově dne 8. srpna 1914.

Obrázek 10. Vojenská legitimace Františka Josefa z Auerspergu.²⁷⁷

²⁷⁶ PREINFALK, M. Auersperg... s. 318-319.

²⁷⁷ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 125, ev. j. kar8, ukl. č. K9.

Do konce roku 1915 a zřejmě ještě na počátku roku 1916 sloužil kníže Auersperg na východní frontě. Díky fotografii víme, že delší dobu pobýval ve Wolkowyje, což je dnes malá vesnice na jihovýchodě Polska, kde roku 1915 trávil také období Vánoc.²⁷⁸ Patrně někdy na přelomu let 1915/1916 se František Josef dočkal povýšení na majora a tuto hodnost měl uvedenou také ve vojenské identifikační známce. Na malém lístku je poznamenáno jméno s hodností, vyznání, bydliště, rok narození, rok zahájení vojenské služby a také podstoupená očkovaní. Víme tak, že kníže byl dne 22. února 1916 očkovan proti tyfu a 2. března téhož roku proti choleře.²⁷⁹ Z jara roku 1916 je zachována také výplatnice majora Auersperga, kterému měla být v dubnu vyplacena částka 950,66 K, zároveň se kníže právě v tomto období přesouval na jihozápadní frontu. Jeho cesta vedla přes Vídeň a Bischofshofen²⁸⁰, kde přesně končila, není známo. Františku Josefovi bylo v tuto dobu již 60 let, a ačkoli byl jistě fyzicky zdatný, náročné přesuny se na jeho zdraví zřejmě podepsaly, protože ze zdravotních důvodů zažádal o dovolenou, která mu byla udělena; nastoupit ji mohl 8. srpna 1916, ukončit ji měl ke 2. říjnu, trvala tak osm týdnů.²⁸¹ Prameny ke stopě knížete v první světové válce mizí s rokem 1916, naposledy lze s jistotou říci, že na konci tohoto roku byl povýšen na plukovníka, ale zda pokračoval v aktivní účasti, případně kde či jak prožil ještě dva roky do podpisu příměří v Compiègne, jasné není.²⁸²

Jediná zmínka přibližující účast nejmladšího syna knížete, Ferdinanda, ve válce je zároveň patrně také jedinou, jež na rod Auerspergů vrhá špatné světlo. Dle vzpomínek legionářů první světové války byl právě Ferdinand Auersperg znám krutými represemi vůči československým legionářům. Na základě těchto represí prý několik let po vzniku Československé republiky nesměl na jejím území pobývat. Pravdivost těchto informací se nepodařilo ověřit. Náznakem, nikoli však dostatečným, může být zpráva Prezidia zemské správy politické ze dne 22. dubna 1922, která informuje o tom, že *mladý Auersperg je většinou ze Slatiňan vzdálen*. Ferdinand Auersperg byl zmíněnou zemskou správou sledován pro úsilí obnovy monarchie ve spolupráci s rakouskou a maďarskou šlechtou, a je tak možné, že jeho výjimečné pobyty v Československu souvisely spíše s odporem vůči nově vzniklé

²⁷⁸ Popisy fotografií: „Weinachten 1915 in Wolkowyje.“ a též „Mein Haus in Wolkowyje.“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 710, ev. j. fsn 319-322, ukl. č. K38.

²⁷⁹ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 126, ev. j. jin5, ukl. č. K9. Rakousko-uherská vojenská identifikační známka majora knížete Franze Josefa Auersperga.

²⁸⁰ Patrně z fotografií uložených v SOA Zámorsk. RA Auerspergů...

²⁸¹ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 139, ev. j. kar8, ukl. č. K9. Udělení dovolené ze zdravotních důvodů majoru knížeti Franzi Josefu Auerspergovi.

²⁸² Kníže Auersperg byl později členem i Československé armády, kde dosáhl hodnosti podplukovníka v záloze. In: NOHEL, R. *Auerspergové v Čechách...* s. 28.

republice.²⁸³ Nutno podotknout, že život Ferdinanda Auersperga by jistě byl zajímavým badatelským tématem, protože o jeho osudech, ať už za války či později, není známo téměř nic.

Stárnoucí František Josef s katolickou vírou a láskou k monarchii následně jen velmi těžko snášel rozpad hodnot; konec Rakousko - Uherska jen završil nešťastné období, jež kníže prožíval počátkem dvacátého století. Rozpoložení velkostatkáře je nejlépe patrné z řádků, které vepsal do návštěvnické knihy žlebského zámku v prosinci roku 1918: *„Byla to vůle Boží! Ctihodný trůn našeho panovníka leží zničen. Zničena byla stará Říše, kterou my s krví jsme bránili a ochraňovali a které jsme sloužili. S trůnem a Říší společně leží pod troskami mnoho milého a drahého. Také naše milé staré Žleby jsou pod tímto zavaleny a s tím i všechny vzpomínky na to milé klidné štěstí, které se mohlo rozvíjet pod kouzlem těch milovaných žen a matek tří generací. Více jak půl století těchto vzpomínek je zapsáno v tyto listy a já nechci, aby obraz této doby s jeho nenávisť a závistí našel cestu dovnitř. A proto dnes uzavírám tyto listy. Děkuji milému Bohu z nejhlubšího srdce, za vše co bylo, a pokládám naše milé Žleby do jeho milosrdenství! Možná přijdou ještě jednou časy toho opravdového slunného míru, kdy poté tiché štěstí našich starých Žlebů opět dokáže povstat. Poté mohou naši následovníci tyto listiny opět otevřít ve jménu našich milých a mnoha vítaných hostů. Franz Auersperg 9/XII. 1918.“*²⁸⁴

Výsledky velké války předurčily nejen další osud Auerspergů, ale celé šlechtické společnosti v nově vznikajícím Československu. Šlechta byla viděna jako feudální, německá a ke všemu ještě habsburská, vše bylo protikladem nově vznikajícího státu.²⁸⁵ Otázka šlechty byla ve společnosti tak palčivá, že jí na první schůzi Národního shromáždění 14. listopadu 1918 patřilo první místo na programu, až po tomto bodě přišly na řadu další návrhy zákonů,

²⁸³ STEHLÍKOVÁ, J. ŠTĚPÁN, L. *Nasavrcké panství a slatiňanští Auerspergové...* s. 28. V knize není uveden zdroj informace ohledně krutých represí vůči československým legionářům.

²⁸⁴ „Gott hat es wollen! Zerschmettert liegt der ehrwürdige Thron unseren geliebten Herrscher. Zerschmettert das alte Reich, denen wir mit Gut und Blut, in alter Throne gedient. Unsäglich Hohes und Heiliges ist, mit Ihren Thron und Reich zusam enges hirt und unendlich viel Liebes und Teureres liegt, unter den Trümmern begraben! Auch unser lieber „altes“ Žleb ist, unter diesen, verschüttet und mit ihm, all die Erinnerungen, an das liebe stille Glück, das unter dem Zauber der geliebten Frauen und Mütter dreier Generationen, hin blühen, und sich entfalten konnte. Diese Erinnerungen sind seit mehr als einen halben Jahrhundert, in diesen Blättern wieder gelegt ich will nicht, dass Zeichen der Zeit, mit ihrem Hass und Neid hies Zugang findenten enden(dies Zugang findet sollte). So schliesse ich dann heute diese Blätter! Ich danke dem lieben Gott, von tiefstem Herzensgrund für das was unser war und empfehle, unser liebes Žleb, Seiner Gnade! Vielleicht kämnen wieder einmal Zeiten, des wirklichen sonnigen Friedens, Zeiten, wo dann, das stille Glück unserös., alten“ Žleb, wieder aufleben mag. Dann mögen dies Nachkommen diese Blätter wiederöffnen, den Namen ihrer Lieben und vieler willkommender Gäste. Franz Auersperg 9/XII. 1918.“ Mobiliiář Státního zámku Žleby ZL 13724. Překlad Markéra Surovcová In: SUROVCOVÁ, Markéta. *Zámek Žleby: proměny prezentace a vývoje historických interiérů od konce 19. století do současnosti...* s. 68.

²⁸⁵ GLASSHEIM, Eagle. *Urození nacionalisté...* s. 62-63.

jako například zákon o zavedení osmihodinové pracovní doby či zákon o zavedení obchodních platidel.²⁸⁶

Zákon č. 61 sb., který zrušil šlechtictví, řády a tituly, byl Národním shromážděním přijat 10. prosince 1918 a obsahoval pouze čtyři paragrafy. Šlechtictví přestalo právně existovat, bývalí příslušníci šlechtického stavu nesměli ke svému jménu připojovat přídomek či dodatek, kterým se dříve šlechtici vyznačovali, případná trestní sankce byla zatím vyloučena. Podobný zákon, který rušil šlechtictví, byl přijat i v Rakousku, a to v dubnu 1919, počítal dokonce s tresty za jeho případné porušování. Novelizace zákona v ČSR na sebe nenechala dlouho čekat, již roku 1920 byly uzákoněny sankce za porušování zákona, kdy se takové jednání mělo hodnotit jako přestupek s trestem možného vězení až na 14 dnů, či peněžní pokuty ve výši až 15 000 Kč. Poslední úprava zákona pochází z roku 1936, kdy byly zpřesněny důvody pro sankce, ve skutečnosti však není znám žádný případ jejich uplatnění.²⁸⁷ Roku 1939 pozbyly uvedené zákony platnost a užívání titulů bylo opět povoleno ve snaze zapojit bývalou šlechtu do závažného dění předválečných měsíců. S koncem války se však situace vrátila zpět do své dřívější podoby.

Odčinění měšťany tolik nenáviděné Bílé hory se stalo hlavním motivem při vzniku Československé republiky, která měla být nyní demokratickým státem středních tříd. Roku 1919 odhlasovalo Národní shromáždění druhý zákon, jenž vyjadřoval boj proti bývalé urozené společnosti, a to pozemkovou reformu, s cílem rozdělit českou půdu mezi rolnictvo. Za počátek pozemkové reformy se obvykle označuje zákon o obstavení velkostatků z 9. listopadu 1918, nejpodstatnějším zákonem byl pak zákon č. 215/1919 sb. o zabránění velkého majetku pozemkového, tzv. záborový zákon.²⁸⁸ Půda byla pro šlechtu základem vzestupu, prestiže a moci, prostřednictvím svých panství si v podstatě udržovala životní styl, to vše mělo být zatraceno. Československo nebylo se svou pozemkovou reformou po válce osamoceno, ke změnám vlastnictví půdy přistoupilo 22 evropských států, společným cílem bylo oslabení velkých pozemkových vlastníků a posílení drobných a středních hospodářství. Pro účely pozemkové reformy bylo v Československu zabráno 4 068 370 ha veškeré půdy, což tvořilo více než čtvrtinu plochy republiky.²⁸⁹ Za účelem provedení pozemkové reformy byl nově zřízen Státní pozemkový úřad pod vedením Karla Viškovského a později Jana

²⁸⁶ HAZDRA, Zdeněk. *Šlechta ve službách Masarykovy republiky: Mezi demokracií a totalitními režimy*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2014. 331 s. ISBN 978-80-7422-337-2. s. 33.

²⁸⁷ HAZDRA, Z. *Šlechta ve službách Masarykovy republiky...* 33-35.

²⁸⁸ KUKLÍK, Jan. *Konfiskace, pozemkové reformy a vyvlastnění v československých dějinách*. Praha: Auditorium, 2012. 114 s. ISBN 978-8087284-25-4. s. 36.

²⁸⁹ Tamtéž, s. 41.

Voženílka. Realizace reformy byla skutečně zahájena až v roce 1920 po přijetí přídělového zákona. Naplňování cílů reformy bylo patrné zejména mezi lety 1920 - 1925, kdy bylo v podobě drobného přídělku do 30 ha rozděleno 1 800 782 ha veškeré půdy. Pozemková reforma byla ukončena Státním pozemkovým úřadem k roku 1933 a sám úřad zanikl o dva roky později, jeho působnost následně přešla na ministerstvo zemědělství.²⁹⁰

Před zahájením radikálních zásahů do pozemkového majetku šlechty vlastnili Auerspergové, respektive žlebská linie rodu, na území nově vzniklého Československa 25 000 ha půdy. Reforma citelně zasáhla statky, které spravoval František Josef, zejména roku 1922, 1925 a 1927 a celkově znamenala pro Františka Josefa zúžení velkostatku Nasavrky, Žleby a Dolní Kralovice do 50% jejich výměry.²⁹¹ Kníže jí byl značně roztrpčen. V období na počátku dvacátých let František Josef mnohdy v zamítavé odpovědi na různé žádosti o podporu uvádí jako důvod pozemkovou reformu a z ní plynoucí značné zmenšení majetku a prostředků.²⁹² Jen z velkostatku Nasavrky bylo za nízké ceny předáno rolníkům a propuštěným zaměstnancům 3 360 ha půdy.²⁹³ K roku 1930 bylo z toho velkostatku podrobena pozemkové reformě 3 359, 81 ha zemědělské půdy a 9 187, 70 ha veškeré půdy. Zasaženo zásadními změnami dvacátých let bylo 285 zaměstnanců, kteří byli následně zaopatřeni přídělem půdy, odbytným, penzí či dalším zaměstnáním.²⁹⁴

Konečné výsledky reformy se zdají rozpačité; celkem 1 831 920 ha veškeré půdy bylo navráceno původním majitelům, což je více, než bylo rozděleno drobným hospodářům, a k roku 1938 pak zůstávalo stále ještě 435 668 ha půdy nerozdělené, přesto reforma v Československu byla údajně jednou z nejdemokratičtějších v rámci Evropy²⁹⁵ a její konečná podoba byla výsledkem mnoha jednání a kompromisů. Agrární strana, která byla v boji o podobu reformy nejsilnější, například navrhovala, aby byl bez náhrady zabrán pouze majetek vládnoucího rodu. O osudu nepřátel státu, respektive jejich majetku, měl rozhodnout až soud, a pokud by uznal tyto osoby jako vinné ve válce a pronásledování českého národa, měly jim být majetky vyvlastněny rovněž bez náhrady.²⁹⁶

Projevy odporu proti provádění reformě nebyly výrazné a snad jediným, kdo je vyjádřil veřejně, byl opět historik Josef Pekař v díle *Omyly a nebezpečí pozemkové reformy*.

²⁹⁰ KUKLÍK, Jan. *Konfiskace...* s. 40.

²⁹¹ Národní hospodář. In *Národní listy*. Praha, 10. 6. 1921. ISSN: 1214-1240.

²⁹² VESELÍKOVÁ, M. Inventář RA Auerspergů... s. 22.

²⁹³ STEHLÍKOVÁ, J. ŠTĚPÁN, L. *Nasavrcké panství a slatiňanští Auerspergové...* s. 28.

²⁹⁴ VESELÍKOVÁ, M. Inventář RA Auerspergů... s. 23.

²⁹⁵ Tamtéž, s. 40. HAZDRA, Z. *Šlechta ve službách Masarykovy republiky...* s. 41–42.

²⁹⁶ KUKLÍK, Jan. *Konfiskace...* s. 33.

Pekař upozorňoval zejména na politický a kulturní význam šlechty v dějinách národa: „*Původci našich Novotných zákonů agrárních nepomyslili nebo nedomyslili konečně nebezpečí, jež z díla jejich vzejde v oboru kulturním... Míním šlechtictví v nejlepším slova smyslu: dílem jeho jsou nejen staré gotické hrady středověké na temenech skal nebo mohutné ruiny jejich, nejen honosné stavby zámků panských nebo šlechtických paláců městských, nejen umělecké sbírky v nich nahromaděné, nejen panské archivy s minulostí v některých případech čtyři až pět století zachycující, nejen nákladné stavby kostelní, statue a sochy šlechtou vyzdvížené, ale stopy toho šlechtictví vidíme hojně i v tváři krajinné přírody: jsou to staleté parky u panských sídel, jsou to staré aleje ovocných a okrasných stromů na mnoha velkostatkách, jsou to někde pravé parky přírodní, v něž proměnila kraj dřív všední a nevábny kulturní péče celých generací.*“²⁹⁷ Šlechta v očích Josefa Pekaře znamenala zároveň prvek pro zachování historické kontinuity.

Sama šlechta se snažila zmírnit dopady pozemkové reformy. Krátce po jejím schválení Národním shromážděním se tak představitelé šlechtických rodů sjeli do Prahy, aby se pokusili najít východiska z nastalé nepříliš pozitivní situace. Téměř okamžitě se projeví rozpory mezi českými a německými velkostatkáři, a tak se opět utvořily dvě názorové skupiny. Svaz československých velkostatkářů, jehož členové chtěli s ČSR spolupracovat, si sliboval od tohoto postoje ústupky při zábořech majetku. Svaz německých velkostatkářů (Verband der deutschen Grossgrundbesitzer) zdůrazňoval německý charakter svých členů a zvolil přímou konfrontaci, kdy se jako Němci odvolávali na dohodu o ochraně menšin a práv se domáhali u Společnosti národů, která však v této otázce nezasáhla. Příslušníky německé šlechty neúspěch při vyjednávání vedl k ještě větší nacionalizaci, která eskalovala v průběhu 30. let.²⁹⁸

Je minimálně zvláštní, že Auerspergové (rod nikoli bez významu) se v průběhu dvacátých let neangažovali v diskuzích ke zmírnění dopadů reformy a nenalezneme jejich jména v žádné ze dvou názorových skupin, ať už československých či německých velkostatkářů. Podobná situace „neviditelnosti“ rodu Auerspergů trvala v podstatě až do konce třicátých let, a tak jediným pramenem, který dokládá vztah velkostatkáře Františka Josefa nikoli přímo k reformě, ale k republice, je koncept dopisu prezidentu Masarykovi sepsaný roku 1928 při příležitosti jeho možné návštěvy ve Žlebech. Bývalý kníže určil jako možného průvodce zámkem pro prezidenta Masaryka Josefa Schmoranze, protože sám se této události případně nechtěl účastnit. František Josef se sice vyjádřil k tomu, že je občanem

²⁹⁷ PEKAŘ, Josef. *Omyly a nebezpečí pozemkové reformy*. Praha: 1923. 79 s. Bez ISBN. s. 55.

²⁹⁸ GLASSHEIM, Eagle. *Urození nacionalisté...* s. 94–95; 121.

Československa a bude ctít jeho předpisy, ale zároveň doplnil, že je stále katolíkem, monarchistou a legitimistou. Právě tyto pocity mu nedovolovaly se případně před prezidenta postavit a doufal, že Masaryk ocení jeho mužné slovo. Koncept dopisu vznikl na zámku Karlslust, není však zřejmé, zda zůstalo u konceptu, či byl dopis skutečně odeslán do Kanceláře prezidenta republiky.

I přes několik zákonů přesně mířících na šlechtickou společnost se její vliv ani ve třicátých letech nevytratil. Neexistovala sice právně, ale i tak mnozí její bývalí příslušníci dále působili ve společnosti či podnikali, a tak povědomí o ní definitivně zmizet ani nemohlo. Rovněž ve třicátých letech, kdy nacionální politika Německa nabývala na síle a ohrožovala i tehdejší Československo, přetrvávalo rozdělení šlechty na dva rozdílné tábory. Na jedné straně stála šlechta loajální, pročesky orientovaná, na druhé straně tu byli šlechtici inklinující k Německu a vůdci. Šlechta, jež stála na straně československé, odhodlaně formulovala ke konci třicátých let několik prohlášení, kterými jasně vyvrátila to, co tvrdili odpůrci tohoto stavu již ve dvacátých letech, tedy že Češi žádnou šlechtu nemají.²⁹⁹ Dne 17. září 1938 se zástupci starých šlechtických rodů, považujících se za rody české, dostavili na Pražský hrad. Text memoranda adresovaný prezidentu Benešovi připravil Karel VI. Schwarzenberg a podepsalo jej několik dalších „bývalých“ šlechticů, aby tak vyjádřili věrnost státu a svůj postoj k jeho celistvosti.³⁰⁰ Šlechtici prezidentovi jasně vyjádřili podporu a doufali v lepší budoucnost.

Šlechtická delegace se vůči situaci vymezila znovu již v lednu 1939 po abdikaci prezidenta Beneše, aby ujistila o své vůli plnit své povinnosti i pro nového prezidenta Háchu. Krátce po vypuknutí druhé světové války zaslali představitelé šlechty prezidentu Háchovi další prohlášení, ve kterém se opět přikláněli na stranu českého státu navzdory tlaku Německa na to, aby se přihlásili k německé národnosti.³⁰¹ Tentokrát připojilo podpis dokonce 80 šlechticů pocházejících z 33 rodů, přičemž někteří z nich se sice za Čechy nepovažovali, ale nesouhlasili s pronásledováním a tlakem, který byl vyvíjen na šlechtu českou. Opět je nutné konstatovat, že do těchto řádků nelze konkrétně zapojit rod Auerspergů; vysvětlením nám snad může být, že příslušníci rodu se prostě do politiky zapojit nechtěli. Podstatným a milým

²⁹⁹ HAZDRA, Z. *Šlechta ve službách Masarykovy republiky...* s. 51.

³⁰⁰ Deklaraci přinesli: Karel Schwarzenberg, Jan Adolf Lobkowitz, Zdenko Radslav a František Kinštl, Zdeněk Kolowrat – Krakowský-Libštejnský, Rudolf Theobald Czernin, Leopold Sternberg, Weikhard Colloredo – Mannsfeld, Karel Parish, František Jindřich Dobrzenský, Hugo Strachwitz a Karel Belcredi. Viz HAZDRA, Zdeněk. JELÍNKOVÁ, Dita. *Ve znamení tří deklarácí: Šlechta v letech nacistického ohrožení československého státu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2014. 197 s. ISBN 978-80-87912-14-0. s. 20-24.

³⁰¹ HAZDRA, Zdeněk. JELÍNKOVÁ, Dita. *Ve znamení tří deklarácí...* s. 26-27.

detailem zůstává, že jakkoli František Josef roku 1918 nebyl zastáncem zřízení nové republiky, o dvacet let později, ačkoli není podepsán pod žádným prohlášením šlechtické obce, projevil značnou velkorysost při krizovém stavu roku 1938, jak poznamenal jeden z jeho nekrologů: *„Když byla v září tohoto roku vyhlášena u nás mobilizace a slatiňanský pán dlel právě v bývalém Rakousku na svých statcích, poslal ihned své služebnictvo přes Jugoslávii do republiky, aby nastoupilo službu ve vojsku, a starostlivý přikázal, aby všem manželkám jeho zaměstnanců, pokud budou povoláni ve vojenské službě, byla vyplácena část mzdy a ženám úředníků služné.“*³⁰² Poslední deklarace šlechty byla sepsána formou dopisu prezidentu Háchovi po zahájení okupace a vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava a měla pro český národ bojující o svou existenci mimořádný význam. Prohlášení vzniklo na protest proti tlaku nacistických okupačních úřadů vůči šlechtě na přihlášení se k říšskému občanství. Význam prohlášení je obrovský zejména díky tomu, že zde zaznívá jasné přihlášení se k češství, což byl pro šlechtu v dobách okupace krok velmi nebezpečný: *„Šlechta byla, jako všude, svou podstatou, zřízením státním a jakožto celistvé společenství ušetřena národnostních sporů. Její politické povinnosti byly určovány službou Českému státu. Jádro tohoto stavu vždy ovšem patřilo k českému národu netoliko kulturně, nýbrž krví i jazykem... Tato šlechta, původem a jazykově česká, tvořila panující nebo politickou vrstvu Československého státu před vznikem domu Rakouského i dlouho potom... Rody, které sdílely po staletí osudy českého národa a neodcizily se nikdy svému kmeni, musí i dnes býti počítány k národu, jehož krev v jejich žilách koluje. Vedle této ryze domácí šlechty přistěhovalo se průběhem dějin a usadilo se na území Českého státu mnoho rodin původu cizího, nikoli však pouze německého. Tyto rodiny... splynuly v krajích českého jazyka s národem tak, že jejich různý původ nemůže ničeho změnit na jejich nepopíratelné příslušnosti k české národní pospolitosti.“*³⁰³

Kosmopolitní šlechta se na počátku války vymezila jak vůči národu, zemi, tak vůči odporu proti nacismu.³⁰⁴ I přes tyto velmi vstřícné a loajální kroky vůči československému státu nečekalo ve válečných a natož poválečných letech na šlechtickou společnost ani samotný rod Auerspergů nic dobrého. Konfiskace majetku zrádců a kolaborantů (tentokrát samozřejmě bez náhrady) a revize pozemkové reformy z roku 1947. Absurditu celého poválečného období završilo schválení lex Schwarzenberg, tedy zákona o převodu majetku

³⁰² Chrudimské noviny č. 47, 1938. s. 1. In: BUŠTA, J. KONEČNÝ, M. RYŠAVÝ, R. *Slatiňany...* s. 117.

³⁰³ HAZDRA, Zdeněk. JELÍNKOVÁ, Dita. *Ve znamení tří deklarací...* s. 30-35.

³⁰⁴ HAZDRA, Z. *Šlechta ve službách Masarykovy republiky...* s. 61-63.

hlubocké větve Schwarzenbergů na Československo. V budoucím komunistickém státě už pro šlechtu nebylo místo.³⁰⁵

Velkostatkář a bývalý kníže František Josef z Auerspergu zemřel ještě před válkou na svých milovaných Slatiňanech dne 19. listopadu 1938, bylo mu 82 let. Podle poslední vůle, již sepsal ve Vídni 22. prosince 1934, připadl veškerý majetek univerzálnímu dědici a nejmladšímu synovi Ferdinandovi, který měl dle listiny povinnost vyplatit určené legáty sourozencům a příbuzným, a to takto: dceři Františka Josefa Marii Trauttmansdorff-Weinsberg a dceři Kristýně Croy částku 10 000 000 K; bratrovi Engelbertovi měla být vyplácena roční renta 60 000 K, která v případě jeho smrti přecházela na jeho manželku Gabrielu, roz. Hohenlohe-Langenburg; bratrovi Engelbertovi částku 112 000 K; synovcům knížete Františku Auerspergovi, Františku Windischgrätzovi a vnukům Františku Trauttmansdorffovi a Karlu Croy každému částku 200 000 K; nezletilému prasynovci Františku Auerspergovi 30 000 K; pravnukevi Františku Waldsteinovi 95 000 K; ošacení bylo odkázáno Bedřichu Kořínkovi ze Slatiňan.³⁰⁶

Ferdinand Auersperg tak v Čechách zdědil panství o celkové výměře 10 312,1072 ha, do níž patřila panství Nasavrky, Žleby a Dolní Kralovice a dále domy v Praze I čísla popisného 189 a 197, do dědictví byla zahrnuta i řada průmyslových podniků. Majetek Ferdinand zdědil i na území Rakouska, a sice palác ve Vídni, lesní hospodářství v Matrei se zámkem Trautson, hospodářství v Dolních Rakousích se zámkem Karlslust a Mayerhofen v Tyrolsku a konečně také na území Itálie panství Vipiteno se zámkem Sterzing.³⁰⁷ Usnesení o předání vlastnického práva auersperských statků padlo po smrti Františka Josefa až 10. února 1942, bohužel, samotný dědic Ferdinand zemřel svobodný a bezdětný krátce poté, 13. listopadu 1942 ve Vídni. Ferdinand před svou smrtí nestihl sepsat závěť, a tak krátce po jeho skonu nastaly spory o majetek. František Josef již dříve trval na tom, aby dědictví zůstalo v rukou rodu Auerspergů, a stejného mínění byl také Ferdinand, sepsat do poslední vůle to bohužel nestihl. Právně tedy byly hlavními dědičkami jeho provdané sestry Kristýna Croy a Marie Trauttmansdorff-Weinsberg. Ostatní Auerspergové si však přáli, aby velký majetek zůstal v rukou rodiny, proto došlo ke kompromisu. Nová hlava rodu, kníže Karl Hieronymus Auersperg zdědil historicky významné dědictví knížat Trautsonů (zámky Sprechenstein a Matrei v Tyrolsku) a s nimi spojený titul nejvyššího maršálka v Tyrolích a rovněž inventář

³⁰⁵ Tamtéž, s. 80.

³⁰⁶ SOA Zámorsk. Ústřední správa auersperských statků (Čechy a Rakousko). Pozůstalost knížete franze Josefa Auersperga. Informativní odhad pozůstalosti l 19. listopadu 1938, nezpracováno.

³⁰⁷ Tamtéž. K tématu VESELÍKOVÁ, M. Inventář RA Auerspergů... s. 25.

Auersperského paláce ve Vídni včetně rodinného archivu. Zbýlý majetek si rozdělili synovci knížete Ferdinanda - hrabata Trauttmansdorff-Weinsberg získala Žleby a Slatiňany a také tyrolský Zillertal, princové Croy pak paláce v Praze a zámek Karlslust v Dolních Rakousích. I přes přání Františka Josefa Auersperga či jeho syna Ferdinanda tak byl nakonec majetek, po desetiletí spravovaný žlebskou linií rodu, značně roztržštěn.

Vzhledem k poválečné situaci v Československu, nevlídné ke šlechtě cizí národnosti, došlo na základě dekretu prezidenta republiky ze dne 9. května 1945 k zabavení majetku spolu se zámky ve Žlebech a Slatiňanech. Dr. Josef Trauttmansdorff, tehdejší majitel českých panství, odešel z republiky v roce 1946. O jeho odchodu později vyprávěli pamětníci, kteří se stěhování účastnili: „*Stěhování, vlastně odvoz, se uskutečnilo na začátku února, a to velkým pivovarským autem s plachtou. Auto bylo poháněno dřevoplynem. Museli jsme s sebou mít větší zásobu dřevěných špalíčků. Na auto jsme nejdřív naložili všechno jejich šatstvo a věci osobní potřeby. Nábytek žádný. Snad měli s sebou i nějaké cennosti, jako šperky apod. Vezli i zásobu cukru. K řidičovi do kabiny se vtěsnila manželka se čtyřmi malými dětmi. Trauttmansdorff s nejstarším synem Matyášem a s vychovatelkou - Němkou - seděli s námi pod plachtou. Vyjeli jsme v deset hodin dopoledne. Venku byl mráz, ale všichni jsme byli dobře oblečení. S Trauttmansdorffem jsme se po celou cestu dobře bavili, neboť uměl česky. Na celnici za Znojmem jsme byli asi tři hodiny, ale nakonec mu nebylo nic odebráno, a to hlavně na naší přímluvu. Rakouskem jsme jeli už v noci na jakýsi Karlslust, menší panství se zámkem v majetku Auerspergů. Je to asi 15 km od Vídně... Tam bydleli nějakí jejich příbuzní nebo známí. Když jsme přijeli, neměli nám ani co dát jíst... Trauttmansdorff nám za všechnu ochotu poděkoval a slíbil, že se s námi příležitostně vyrovná. Ale více jsme o něm neslyšeli.*“³⁰⁸

³⁰⁸ ŽEMLIČKA, V. *Nasavrky*. Národní výbor Nasavrky: 1990. Nez ISBN. s. 25. In: STEHLÍKOVÁ, J. ŠTĚPÁN, L. *Nasavrecké panství a slatiňanští Auerspergové...* s. 24.

5 Cestování

Životní styl šlechtické společnosti na přelomu 19. a 20. století spoluutvářelo cestování. Nejčastějším důvodem samotných cest byl pohyb urozené společnosti mezi palácem, bytem ve městě a venkovským sídlem, přičemž se takové změny poutaly na roční období, další druhy zábavy či společenskou sezonu u císařského dvora.³⁰⁹ Již v předchozích kapitolách jsme poznali několik cest Františka Josefa Auersperga, ať už byl jejich důvod vzdělávací, nebo pracovní, kdy doprovázel členy císařského domu. Následující kapitola nám přiblíží běh roku u rodiny Auerspergů v rámci pohybu mezi jednotlivými zámky či paláci, ale i cesty jiného typu, mezi něž můžeme zařadit ozdravné pobyty, cesty za poznáním nebo každoročně pořádané lovecké výpravy.

5.1 Auersperský rok

Ani rodina Františka Josefa se stylem střídání svých sídel nevymykala zavedené tradici v urozené společnosti. Vzhledem k tomu, že kníže byl majitelem mnohých panství v Čechách i v Rakousku, měla rodina na výběr. Jasně dochovaný záznam o pobytech Auerspergů samozřejmě neexistuje, a tak je nutné vycházet zejména z korespondence mezi Františkem Josefem, Vilemínou či jejich dětmi. Zasláné dopisy jako podklad k odhalení toho, kde a kdy rodina pobývala, však skýtají jisté nevýhody. Z níže uvedené tabulky plyne (v tabulce jsou zaznamenána místa odeslání dopisů Františka Josefa jeho ženě), že nelze příliš hovořit o nějaké souvislé řadě dopisů, byť z jednoho kalendářního roku. Například roku 1879 není dochovaný ani jediný dopis, jenž by kníže zaslal své ženě, ta mu téhož roku zaslala dopisy dva, jeden z Chocně, u druhého chybí místo odeslání. Je ale možné soudit, že kníže se od své ženy celý rok nevzdaloval? Pracovní povinnosti by mu to nejspíše neumožnily, na druhou stranu, Vilemína si dopisy od manžela velice pečlivě ukládala. Není patrně možné nalézt na tuto otázku uspokojivou odpověď, je tak nutné vycházet, alespoň prozatím, z korespondence skutečně dochované. Následující tabulka uvádí místa odeslání dopisů Františka Josefa manželce Vilemíně tak, aby bylo možné vyvodit, jak byly rozděleny jednotlivé pobyty rodiny.

³⁰⁹ BEZECNÝ, Z. *Příliš uzavřená společnost...* s. 104.

	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
1877	-	-	-	-	-	PAR ³¹⁰	PAR	PŘED ³¹¹	SL ³¹²	-	-	-
1878	-	-	-	BAH ³¹³	-	-	-	-	-	-	-	-
1879	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1880	-	-	-	-	-	-	-	VHU ³¹⁴	VHU	-	-	-
1881	-	-	-	TST ³¹⁵	-	-	-	GUH ³¹⁶	FLO ³¹⁷	-	-	-
1882	-	-	-	-	-	-	-	-	STIL ³¹⁸	-	-	-
1883	-	-	-	PAR	-	-	-	REIH ³¹⁹	FLO	-	-	-
1884	-	-	-	-	-	-	ZL ³²⁰	-	STIL	-	-	-
1885	-	-	-	-	-	-	-	WEI ³²¹ / GUH	FLO	-	-	-
1886	-	-	-	-	-	-	-	-	STIL/ VI ³²²	-	-	VI
1887	-	-	-	-	-	LON ³²³	-	-	-	-	-	-
1888	-	VI	-	-	-	-	-	HOHE ³²⁴	-	-	-	-

³¹⁰ Pardubice

³¹¹ Předměřice

³¹² Slatiňany

³¹³ Batzhütte

³¹⁴ Vincenchütte

³¹⁵ Theresienstadt

³¹⁶ Gunkelhütte

³¹⁷ Floiten

³¹⁸ Stilluppen/ Stillupp

³¹⁹ Reichenhall

³²⁰ Žleby

³²¹ Weitwört

³²² Vídeň

³²³ Londýn

³²⁴ Hohenmanth

1889	-	-	-	-	-	-	-	WEI	BR ³²⁵ / MAYR ³²⁶ / SL	-	-	-
1890	-	-	-	-	-	-	-	WEI	STIL	-	-	-
1891	-	-	-	-	SL	WEI	-	VI	VI	-	-	-
1892	FR ³²⁷	-	-	PRA ³²⁸	-	VI	-	-	-	-	VI	-
1893	-	-	-	PRA	PRA	-	-	WEI/ FLO	-	-	FR	VI
1894	-	-	-	PRA	-	VI	-	-	-	-	-	-
1895	-	-	VI	-	-	VI	-	-	GUH	-	-	-
1896	-	VI	-	-	-	VI	-	-	-	-	-	-
1897	-	-	-	VI	SL	VI	SL	KOT/SL/ VI	VHU	VI	VI/ ZL	-
1898	-	-	-	-	-	VI	SL/ KOT	WEI/ GUH	FLO	VI	-	-
1899	-	-	-	-	-	VI	SL	KOT/ STIL	VI	-	-	-
1900	-	-	-	-	-	VI	KOT / SL	SL/ KOT/VI	GUH/FLO	-	-	-
1901	-	SM ³²⁹	-	-	-	-	SL	SL	STIL/ZL	SL	-	-
1902	-	SM	SM	-	KV ³³⁰ / MA ³³¹	-	SL	-	-	-	SL	-
1903	-	-	-	-	KV/ VI	VI	KV/ KOT	STIL	STIL/VI	SL/ VI	-	-
1904	-	-	-	SL/ FLO/ ZL	-	-	-	-	-	-	-	-

³²⁵ Breitlahner

³²⁶ Mayerhofen

³²⁷ Frýdlant

³²⁸ Praha

³²⁹ Svatý Mořic

³³⁰ Karlovy Vary

³³¹ Madrid

1905	-	SE 332	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1906	-	-	-	VI	-	-	-	ACHE ³³³	STIL/ ACHE/ GUH	KA ³³⁴	VI	VI
1907	BU 335		VI	VI	-	VI	-	BR	MAYR/ STIL	-	VI	VI
1908	VI	VI	-	-	-	-	-	STIL	-	-	-	-
1909	-	SU 336	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Tabulka 2. Místa odeslání dopisů Františka Josefa manželce Vilemíně.

Svědectví o přesunech své rodiny během roku, které můžeme následně porovnat s pobyty Františka Josefa, jeho ženy a dětí, podal Alois Auersperg ve svých pamětech sepsaných roku 1982, kde uvádí: „*Běh roku našeho života byl striktně rozdělen. Od konce ledna do dubna jsme byli ve Vídni, pak tři měsíce na Weitwörthu, o prázdninách se střídaly Chudenice a Achensee, pak znovu do listopadu na Weitwörthu a nakonec probíhalo rodinné setkání s Vánoci a lovem ve Žlebech a Slatiňanech.*“³³⁷ Zámek Weitwört po smrti Vincence Karla zdědil právě otec Aloise a bratr Františka Josefa, Eduard, a tak není divu, že rodina tam trávila podstatnou část roku.

V případě knížecí rodiny lze tvrdit, že Vánoce a příchod nového roku skutečně trávili ve společnosti příbuzných na zámku ve Žlebech, méně pravdivé se zdá být výše uvedené tvrzení o Slatiňanech. Na Vánoce v kruhu blízkých vzpomínal opět Alois Auersperg, který uvedl, že na zámku byl vždy velký provoz a bývalo tam mezi 80 až 100 lidmi. V této souvislosti Alois také zmínil, že se ve Žlebech nacházela velká kuchyně pod vedením šéfkuchaře pana Bluma, na kterého pamatoval jen s uznáním, protože z gurmánského hlediska bylo jeho jídlo vždy skvělým zážitkem.³³⁸ Alois dále píše: „*Pak přišel Štědrý večer. Dárky*

³³² Semmering

³³³ Achensee

³³⁴ Karlslust

³³⁵ Budapešť

³³⁶ Sudán

³³⁷ „*Der Jahresablauf unseres Lebens war streng eingeteilt. Von Ende Jänner bis April in Wien, dann 3 Monate in Weitwört, Ferien abwechselnd Chudenitz oder Achensee, dann wieder bis November in Weitwörth und schließlich das Familienzusammensein mit Weihnachten und Jagden bis Jänner in Zleb und Slatinan.*“ AUERSPERG, Alois. *Menschen von gestern und heute...* s. 36.

³³⁸ AUERSPERG, Alois. *Menschen von gestern und heute...* s. 53.

byly volně postaveny na stole s bílým ubrusem v Rytířském sále, nebylo to ještě jako ten dnešní příšerný americký zvyk zabalit všechno do papíru a opatřit štítky se jménem... Velký vánoční strom ozdobený Demelem... Vánoční bohoslužba v zámecké kapli, okořeněná českými podivně krásnými písněmi....³³⁹ Vánoční pobyt na zámku však skýtal podle synovce knížete Františka Josefa i jisté nepohodlí: „...podle už zastaralých způsobů, kvůli nimž bylo nutné, na úkor pohodlí, vytrpět mnoho shonu. Žádné centrální vytápění, žádná koupelna, ano dokonce žádné vodovodní potrubí, které vede k normálním klosetům. Ráno se umývalo ve vanách, takzvaných německých koupacích škopcích. Do kamen bylo přikládáno zvenčí, klosety na místě nynějších záchodů u apartmánů vypadaly jako stojící prádelníky ve zdobených, neogotických zlatohnědých, vyřezávaných domcích. Bylo to prostředí a atmosféra poněkud pevně dlící v časech mého dědečka.“³⁴⁰ Přestože zámek nebyl více modernizován, Alois Auersperg dodává, že pokoje byly vždy vytopeny dobře, stejně tak voda byla pokaždé příjemně teplá a vše pro něj mělo své jisté kouzlo.³⁴¹ Podobně se na Žlebech zřejmě cítil i František Josef, pro kterého byl zámek zejména oknem do minulosti se vzpomínkami na své rodiče. Manželce v dopise z roku 1901 píše: „Právě jsme s Vincencem posnídali v Thurmzimmer... Žleby jsou zelené a útulné, v poslední době také osvěženy deštěm a je mi jen líto, že neuskutečníme náš společný letní pobyt, je tak krásné sedět večer před baštou.“³⁴² O den později zaslal František Josef manželce list již ze Slatiňan: „Na zámku (ve Žlebech) je vše při starém, celý je zamlžený, ale zelený a svěží, více než ten Šípkové Ruženy, jen Ty jsi scházela, v našem starém pokoji, Ty láska!“³⁴³

³³⁹ „Dann kam der Weinachtabend. Die Geschenke waren auf Tischen mit weißen Decken im Rittersaal frei aufgestellt und es gab damals noch nicht die heute aus Amerika gekommene gräßliche Sitte alles in Papieren einzuwickeln und mit Widmungszetteln zu versehen... Der große Christbaum vom Demel geschmückt... Die Christmette in der Schloßkirche, gewürzt durch ein tschechisches eigenartig schönes Lied...“ AUERSPERG, Alois. *Menschen von gestern und heute...* s. 53.

³⁴⁰ „Um diese aber nach den schon damaligen Begriffen einer Bequemlichkeit ertragen zu können, mußte ein großer Aufwand betrieben werden. Keine Zentralheizung, keine Badezimmer, ja keine Wasserleitung, welche normale Klosette bedienen sollte. Man badete morgens in „tubs“, zu deutsch Badschaffeln. Die öfen wurden von außen geheizt, die Klosette in den jeweiligen Anziehzimmern der Appartements waren in zierlich neogotische, braungoldene, geschnitzte Häuschen stehende Leistühle...Das war so das Milieu und die Atmosphäre einigermaßen noch aus der zeit meines Großvaters bezogen.“ AUERSPERG, Alois. *Menschen von gestern und heute...* s. 53.

³⁴¹ AUERSPERG, Alois. *Menschen von gestern und heute...* s. 52.

³⁴² „Eben habe ich mit Vincenz im Thurmzimmer gefrühstückt... Zleb ist ganz grün und heimlich, hat in der letzten Zeit auch erfrischenden Regen gehabt und es ist mir nur leid, dass wir nicht mehr zusammen unseren Sommer besuch hier machen, es ist hübsch den Abend auf der Bastei zu sitzen.“ SOA Zámrsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 29. 7. 1901.

³⁴³ „Im schloss ist alles beim Alten; im Ganzen ist es dunstig, aber grün und üppig; mehr als je Dornröschen; nur Du hast gefehlt; schon gar in unserem alten Zimmer, Du Liebe!“ SOA Zámrsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 30. 7. 1901.

Po oslavě Vánoc a Nového roku se knížecí rodina přesouvala do Vídně, kde trávila čas zhruba do dubna. František Josef však běžně i v těchto měsících jezdil pracovně do Čech a navštěvoval Prahu, Slatiňany i Žleby. Víme tak například, že v únoru roku 1879 pobýval na zámku ve Slatiňanech, odkud odeslal dva dopisy své matce Vilemíně, roku 1894 pak trávil několik dní v únoru a březnu na zámku ve Žlebech, odkud matce rovněž zaslal dva dopisy. Díky uvedeným faktům je možné zvažovat možnost, že rodina se do Vídně přesouvala někdy dokonce až během února.

Vídeňský pobyt byl obvykle ve znamení společenských událostí. Během plesové sezony se pořádala řada bálů, oper a divadelních představení, Vídeň zkrátka žila společenskými událostmi a možná ne náhodou se svatba Františka Josefa a jeho ženy uskutečnila v lednu, kdy se vdávala i jedna z jejich dcer. Ve městě se v té době nacházela většina členů aristokratické společnosti, a tak bylo příhodné naplánovat na toto období i svatbu, které se účastnil široký okruh příbuzných a známých.

Největší část roku pobývala rodina Auerspergů na zámku ve Slatiňanech. Synovec knížete Alois v pamětech zmiňuje i toto sídlo, které dává do kontrastu se Žleby: *„Něco jiného byl zámek ve Slatiňanech. Můj strýc jej vybavil především zařízením z pražského paláce podle své osobní „noty“ a podle dobového vkusu. K výrazně menšímu, pohodlnému zámku, zařízenému koupelnami a dalším komfortem, přiléhá kouzelný anglický park, který ve vysokém lese přecházel do obory, z níž pocházeli jeleni pro parforsní hony v Pardubicích. Jak už jsem zmínil, strýcovo myšlení provázela jeho osobnost a styl. Vlastnosti velkých mužů definoval strýc Karel Kinský: „Rakouské způsoby opravdu urozených lidí totiž vycházely ze vznešené jednoduchosti a skromnosti.“ Když žil člověk ještě příliš nákladně, dával hloupě najevo to, co bývá nazýváno odporným chvástáním. Skromnost měla vždy obstát. Za nevhodný styl se tehdy považovalo hovořit o kvalitě jídla a kuchyně, přičemž stejně nemožné bylo, na rozdíl od současnosti, otáčet talíře a obdivovat jejich značku. Obojí bylo samozřejmě nejlepší z nejlepších, ale z těchto samozřejmostí se prostě nedělala žádná senzace. Jednoduchostí se současně přibližovalo okolí.“³⁴⁴ Slatiňanský zámek nebyl pro knížete Auersperga pouhým občasným letním sídlem, ale jak je patrné z korespondence, považoval ho za svůj domov a zámek i jeho okolí miloval. Ve Slatiňanech se kníže cítil dobře a zřejmě tam zažil nejvíce šťastných chvil v kruhu své rodiny. Svou oblibu tohoto místa vyjadřoval v dopisech Vilemíně hned několikrát, vždy byl stesk po Slatiňanech spojen i s touhou po ní: „... sám bez Tebe si*

³⁴⁴ AUERSPERG, Alois. *Menschen von gestern und heute...* s. 54. Překlad In: BUŠTA, J. KONEČNÝ, M. RYŠAVÝ, R. *Slatiňany...* s. 117.

naše milé Slatiňany nemohu užívat.“³⁴⁵ O pár měsíců později se o Slatiňanech zmiňuje znovu: „Budu čekat na Tvůj příjezd domů na Slatiňany.“³⁴⁶ Konkrétně tento úryvek je z dopisu, který kníže zaslal manželce až 19. října 1901 a je tak patrné, že rodina tam občas pobývala i v podzimním období lovů a honů. V červnu roku 1902 kníže opět píše manželce, jak moc touží po ní a Slatiňanech³⁴⁷, stejně tak o rok později: „Myslel jsem zcela na Tebe a naše milé pokojné Slatiňany.“³⁴⁸

Letní měsíce strávené na zámku ve Slatiňanech rodina prokládala návštěvou zámku ve Žlebech, ale tamní pobyt byl obvykle kratší. Je složité určit, které ze svých panství následně volila rodina v podzimním období a spíše se zdá, že každoročně docházelo ke střídání několika možností. Některý rok Auerspergové zůstávali na Slatiňanech, někdy jeli na Karlslust, a občas i na Weitwört, kde sídlil bratr Františka Josefa Engelbert. Například roku 1906 František Josef Vilemíně píše: „Doufám, že budeme mít krásný podzim a budeme se z něj těšit společně na Karlslustu.“³⁴⁹ Po podzimu opět přicházelo adventní období a oslava Vánoc v kruhu rodinném na Žlebech.

Auerspergové na přelomu 19. a 20. století mezi svými panstvími nejčastěji cestovali po železnici, jejíž užívání se plně rozmohlo ve druhé polovině 19. století. O způsobu cestování v ostatních šlechtických rodinách se zmínil František Schwarzenberg: „Třebaže tatínek Karel Schwarzenberg byl jedním z prvních majitelů automobilu v Čechách, přesto se jezdilo kočárem nebo vlakem. Z Orlíku do Čimelic to bylo 10 km - tedy automaticky se jezdilo koňmi. Stejně tak jako do Tochovic a Březnice. Na delší vzdálenosti jezdili vlakem. Ještě dřív za starého knížete pána se i do Prahy jezdilo čtyřspřežím.“³⁵⁰ Cestování vlakem ve svých pamětech zmiňuje synovec knížete, Alois: „Přesídlovali jsme se vlakem. My chlapci a personál jsme cestovali úsporněji osobním vlakem, rodiče a sestry rychlíkem. Bohatší strýc (František Josef, pozn. aut.) dokonce mnohdy zvláštním vlakem. Byl to samozřejmě lokomotivou tažený tak zvaný salónní vůz, který byl odpojen v souvislosti s jízdním řádem....“

³⁴⁵ „... allein ohne Euch und können unser gutes Slatinan nicht geniessen.“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 24. 7. 1901.

³⁴⁶ „... warten bis Ihr heim kommt nach Slatinan.“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 19. 10. 1901.

³⁴⁷ „Ich sehne mich nach euch und Slatinan.“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 8. 6. 1902.

³⁴⁸ „Gedacht habe ich aber ganz an Euch und das liebe ruhige Slatinan.“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 18. 6. 1907.

³⁴⁹ „Hoffentlich haben wir einen schönen Herbst und können uns zusammen über Karlslust freuen.“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 7. 9. 1906.

³⁵⁰ ŠKUTINA, Vladimír. *Český šlechtic František Schwarzenberg*. 2. vydání. Praha: 1990. 271 s. ISBN 0 946352 7 12. s. 48.

*Vlaky se silně třásly, takže částečně přišla mořská nemoc a otevřením okna proudil do vlaku oblak dýmu. Jednou jsme měli dokonce od mého bratra Eduarda zákaz mluvení, neboť jeho kanárek chtěl snést vejce na polici na zavazadla a nechtěl při tom být rušen. Akce se podařila a za daných okolností to byl zázrak přírody. Každopádně cesta našim osobním vlakem ze Salcburku do Vídně trvala celý jeden den, protože nejednou byly potřeba zastávky kvůli vodě či doplnění uhlí.*³⁵¹

Doprava po železnici samozřejmě nebyla jedinou možností, kterou Auerspergové měli, protože základní způsob spočíval ještě ve druhé polovině 19. století v cestování koňmo, v kočáře či v sedle, o čemž se ostatně zmiňuje i František ze Schwarzenbergu. Byla to však varianta, která se používala pro stále kratší vzdálenosti - už se zkrátka nevyplatilo, zejména co se času týče, jezdit do Vídně kočárem. Šlechtický svět byl v tomto období stále prostorem tradičních rituálů (které v podstatě udržovaly její výlučnost), přesto se v mnohých rodinách měl záhy prosadit značně revoluční dopravní prostředek, automobil. První aristokraté se k jeho koupi odvážili v devadesátých letech 19. století a stali se tak průkopníky v rámci celé monarchie, ačkoli v té době byl ještě automobil považován za kuriozitu a experiment.³⁵² Názor na nový dopravní prostředek se změnil již na počátku 20. století, kdy se automobil stával čím dál účelnějším dopravním prostředkem, a k jeho koupi se odhodlávalo stále více příslušníků urozené společnosti. Kdy přesně si Auerspergové pořídili první automobil, není zřejmé, je však doloženo, že se objevil například na svatbě dcery Františka Josefa Marie v roce 1903: „*Po svatební snídani hrabě a hraběnka Trauttmansdorffovi odjeli na svou svatební cestu automobilem ozdobeným květinami.*“³⁵³ Pokud by automobil, který vezl novomanžele, skutečně patřil Auerspergům, vlastnili by ho velice brzy. Kniha *Zámek Slatiňany* uvádí, že na tamním sídle rodiny se automobil nacházel až od roku 1909, znám je

³⁵¹ „*So fanden die Übersiedlungen im Zug statt. Wir Buben und das Personal aus Ersparungsgründen im Personalzug, die Eltern und Schwestern im Schnellzug. Die reicheren Onkeln sogar öfters in sogenannten „Extrazügen“.* Das war ein natürlich von einer Lokomotive gezogener sogenannter Salonwagen, welcher mit Rücksichtnahme auf die Fahrpläne losgelassen wurde... Die Züge wackelten kräftig, sodaß man abteilig seekrank wurde und bei Öffnen des Fensters strömte eine Rauchwolke ins Abteil. Einmal hatten wir sogar Redeverbod von meinem Bruder Eduard, da sein Kanarienvogel im Gepäcksnetz ein Ei legen wollte und sich dabei nicht gestört fühlen sollte. Das Ereignis fand statt und erschien unter den gegebenen Umständen als ein Wunder der Natur. Jedenfalls dauerte die Reise z. B. von Salzburg nach Wien mit unserem Personenzug fast den ganzen Tag, da ja öfters mit Wasser und Kohletanken längere Aufenthalte notwendig waren.“ AUERSPERG, Alois. *Menschen von gestern und heute...* s. 36-37.

³⁵² Prokazatelně prvními vlastníky automobilu v monarchii byli v roce 1892 techničtí nadšenci, hrabata Siegfried Wimpffen a Johann Nepomuk Wilczek. Pravděpodobně prvními majiteli vozu v Praze byli Ringhofferové. In: HOŘEJŠ, Miloš. KRÍŽEK, Jiří. *Zámek s vůní benzínu: Automobily a šlechta v českých zemích do roku 1945.* Praha: Mladá fronta, 2015. 280s. ISBN 978-80-204-3930-7.

³⁵³ *Mobiliář Státního zámku Žleby, ZL 8275.* Novinový výstřížek z deníku Herald. Scrapbook Vilemíny Kinské.

dokonce jeho první šofér, kterým byl Vladimír Uhlíř. V inventáři zámku Slatiňany ze sklonku 30. let 20. století jsou uvedeny celkem tři automobily, všechny značky Tatra.³⁵⁴

Šlechtici neviděli za koupí automobilu pouze nový způsob dopravy, ale i určitý druh zábavy, ukojení touhy po technické novince či prestiž z jeho vlastnictví. V průběhu let začala být moderní novinka využívána i v rámci hospodářství, to se pravděpodobně dělo také u Auerspergů. Právě v rámci velkostatků docházelo již koncem 19. století k uplatňování technických vymožeností, jednalo se zejména o mechanizaci zemědělství a později chemizaci zemědělské výroby. Zpracování zemědělských produktů bylo závislé na rozvoji vědy a techniky, není tedy překvapením, že automobil si v tomto prostředí rychle nacházel své místo. Počátkem 20. století se z Ameriky začaly dovážet dokonce první traktory, které se ve velkém rozšířily až po první světové válce.³⁵⁵

Obrázek 11. Automobil Auerspergů na rádoby trajektu během cesty po Dalmácii v roce 1911.³⁵⁶

³⁵⁴ BUŠTA, J. KONEČNÝ, M. RYŠAVÝ, R. *Slatiňany...* s. 137.

³⁵⁵ HOŘEJŠ, Miloš. KRÍŽEK, Jiří. *Zámek s vůní benzínu...* s. 35-36.

³⁵⁶ Tamtéž, s. 96.

Mimo dlouhodobých pobytů na vlastních panstvích cestovali Auerspergové poměrně pravidelně do několika destinací také na kratší dobu, a to z různých důvodů. Cesty za poznáním, zábavou, lovecké výpravy a ozdravné pobyty budou obsahem následujících odstavců, nutno však podotknout, že mnohdy se jejich účel prolínal, a tak lovecké výpravy měly rovněž účinek poznávací a ozdravné pobyty se mnohdy stávaly zábavnými.

5.2 Ozdravné pobyty

Vzhledem k častým zdravotním problémům, se kterými se potýkali členové rodiny Františka Josefa, ať už šlo o jeho ženu Vilemínu či dceru Charlottu, volili Auerspergové obvykle pobyt s ohledem na jeho „zdravotní prospěšnost“. Cesty tohoto charakteru je možné v jejich případech rozdělit do více skupin - hory, moře a české lázně.

5. 2. 1 Moře

V devadesátých letech 19. století byla ve Vídni ustavena Společnost pro podporu národohospodářských zájmů Dalmácie, v jejímž čele stál hrabě Jan Harrach a také Zemský svaz pro podporu cizineckého ruchu v rakouském Přímoří, které bylo od roku 1849 jednou z korunních zemí, jejímž přirozeným centrem byl Terst. V šedesátých letech terstský milionář Pasquale Revoltella financoval právě v Přímoří vědecký výzkum léčebných vlastností mořské vody a vzduchu. Není náhodou, že oblast Přímoří v této době získala přímé spojení Jižní drahou s hlavním městem monarchie. Na výslednou pozitivní studii navázaly mnohé další a léčivé účinky tamního klimatu, mořského vzduchu a vody jadranského pobřeží začaly získávat na popularitě. Přímořská oblast s mírným zimním klimatem byla doporučována zejména pacientům se srdečními vadami, astmatikům, revmatikům a pacientům po prodělaných operacích. Rozdíl oproti minerálním lázním, které se nacházely ve vnitrozemí, spočíval zejména v tom, že místo pitné kúry se měli pacienti procházet po promenádách a nasávat vzduch nasycený solí. Paradoxem je, že oproti dnešní době, kdy je běžné jezdit na Jadran v hlavní letní sezóně, tehdy bylo na jihu nejvíce návštěvníků v zimě, zhruba od poloviny listopadu do poloviny května a pro hosty, kteří přece jen přijížděli v letní sezóně, obvykle platila až čtvrtinová sleva. Pobyt na jihu ztraktivňovaly návštěvy členů panovnického rodu. Mladší bratr císaře Františka Josefa I., Maxmilián, vystavěl v rakouském Přímoří romantický zámek Miramare, později vlastnil ostrov Lokrum v jižní Dalmácii, který si po jeho smrti oblíbil korunní princ Rudolf. Arcivévoda a pozdější následník trůnu,

František Ferdinand, z důvodu zdravotních potíží pobýval několik dní na ostrově Lošinj, kde měl svou vilu také arcivévoda Karel Štěpán. Zkrátka, zvláště po počátku století popularita jadranského pobřeží skutečně rostla. Opatije byla v polovině 19. století vesnicí se zhruba třemi desítkami rybářských rodin, počátkem 20. století ji navštívilo již na 15 000 hostů a za dalších deset let se tento počet ještě zdvojnásobil. Tamní lázně se tak staly druhými nejoblíbenějšími v celé monarchii, hned po Karlových Varech.³⁵⁷

Zahraniční výpravy k moři obvykle rodina Františka Josefa absolvovala, až na výjimky, pohromadě. Pospolu cestoval minimálně právě František Josef se svou ženou a dcerou Charlottou, a tak při zkoumání jejich pobytů lze vycházet téměř výhradně z dochovaných

Obrázek 12. Pohled od vychovatele Procksche pro princeznu Charlottu zasláný z letoviska Abbazia v roce 1899.

fotografií. Zejména zdravotní důvody vedly rodinu k cestám do Opatije (mezi Auerspergy používán italský název Abbazia), která se stávala, jak už víme, významným jižním letoviskem na konci 19. století, kdy se zde budovaly vily, hotely a oblíbená sanatoria.

Není zřejmé, kdy sem Auerspergové podnikli první cestu, jistě to však bylo nejpozději roku 1900, kdy zde strávili několik dní v průběhu dubna, pravděpodobně tu však byli již dříve, což by mohl dokazovat pohled zasláný vychovatelem Prockschem princezně Charlottě z roku 1899.³⁵⁸ Pobyt na mořském vzduchu, koupání v mořské vodě a chvíle strávené na slunci - to vše bylo doporučováno na řadu kožních, dýchacích i pohybových nemocí či potíží, a pro Vilemínu i Charlottu tak byly pobyt v Opatijii ideální.

Rovněž ze zdravotních důvodů navštěvovali někteří členové rodiny Auerspergů italské Merano ležící v Tyrolsku, kde v 19. století začaly fungovat lázně pro léčbu plicních

³⁵⁷ KREJČÍ, Marek. Pod žhavým sluncem Adrie: Češi v mořských jihoslovanských lázních. In: BLÜMLOVÁ, Dagmar. KUBÁT, Petr a kol. *Čas zdravého ducha v zdravém těle: Kapitoly z kulturních dějin přelomu 19. a 20. století*. České Budějovice: 2009. 552 s. ISBN 978-80-87311-07-3 (Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích); ISBN 978-80-904446-3-8 (společnost pro kulturní dějiny, o. s.). s. 272- 274.

³⁵⁸ Mobiliář státního zámku Slatiňany. Album pohlednic princezny Charlotty z Auerspergu.

onemocnění; léčily se zde však i srdeční a gynekologické choroby. Místní lázně získaly značnou oblibu v polovině 19. století a byly vyhledávaným místem aristokracie, což bylo posléze umocněno i díky několika návštěvám císařovny Alžběty v sedmdesátých letech 19. století.³⁵⁹ Fotografie princezny Charlotty pochází z Merana a dokazuje, že rodina (není zřejmé, zda všichni) tam pobývala například roku 1897, pravděpodobně právě kvůli chatrnému zdraví tehdy dvanáctileté Lotterl.³⁶⁰

Obrázek 13. Fotografie princezny Charlotty, Meran 1897.

Mimo jižních letovisek cestovali nejen Auerspergové často na sever, k Baltskému moři. Jedním z nejoblíbenějších tamních přímořských měst byl holandský Noordwijk. Původně malá rybářská vesnička se stala oblíbeným cílem šlechty opět zhruba po polovině 19. století. Lákadlem byla zejména dodnes populární pláž s písčnými dunami dlouhá třináct kilometrů. František Josef se svou rodinou navštívil zmíněné město již roku 1899 a později návštěvy několikrát zopakoval, což je patrné zejména díky dochovaným fotografiím v rodinných

³⁵⁹<<https://www.merano-suedtirol.it/en/merano/summer/culture-tradition-in-merano/article/spa-town-of-merano-1391/>> cit. [12. 8. 2017]

³⁶⁰ Mobiliář Státního zámku Slatiňany ZL 12491. Fotografie princezny Charlotty, Meran 1897.

albech. Jedním z důvodů cest byl jistě opět zdravotní stav členů rodiny - patrně manželky a dcery, protože v Nordwicu se též nacházely lázně.

Obrázek 14. Lotti s vychovatelkou na pláži v Nordwicu.³⁶¹

Obrázek 15. František Josef s manželkou Vilemínou v Nordwicu.³⁶²

³⁶¹ Mobiliář Státního zámku Slatiňany, ZL 12493. Princezna Charlotta s mademoiselle Sallet na pláži v Nordwicu.

³⁶² Mobiliář Státního zámku Slatiňany, ZL 12502. František Josef s manželkou Vilemínou na pláži v Nordwicu.

5. 2. 2 Lázně v Čechách

Lázeňství má na území Čech velmi dlouhou historii, avšak balneologie se jako skutečné vědecké odvětví medicíny dotvořila až po polovině 19. století. Zhruba do této doby bylo běžné, že pacienti a často i lékaři věřili tomu, že všechny lázně léčí všechno. Angličané pak jako první objevili půvab lázeňských pobytů i pro zdravé osoby, a to někdy v průběhu 18. století a lázně se tak pro mnohé staly místem odpočinku a relaxace. Pobyty v lázních působily pozitivně mimo jiné tím, že vymanily člověka z jeho běžného prostředí a byly jistým zdrojem společenského rozptýlení. Mezi lázeňskými hosty dlouhou dobu převažovali lidé z urozené společnosti - lázeňská centra v českých zemích navštěvovala především šlechta, a to z celé Evropy. Bylo běžné, že s konkrétním pacientem přijížděli i další členové rodiny, služebnictvo, vychovatelé i učitelé, jak ostatně uvidíme i na příkladu Auerspergů. Z lázní, které se

nacházely v Čechách, patřily k nejoblíbenějším Karlovy Vary a Mariánské lázně, oboje byly vnímány jako prostředí německé. Čeští vlastenci volili pro své pobyty zejména Poděbrady, Luhačovice, Bohdaneč či Mšené, na přelomu století se k nim přidaly lázně v Třeboni a slezském Darkově.³⁶³

Rodina Auerspergů v Čechách prokazatelně navštívila Mariánské lázně a lázně v Karlových Varech. V kurlistech (seznamech lázeňských hostů) Karlových Varů se podařilo dohledat, že 3. května

1902 se k pobytu zapsala princezna Charlotta z Auerspergu s paní Marií Laillett (chyba v zápisu, správné je Sailet, pozn. aut.) s jedním sloužícím; ubytováni byli v restauraci a pensionu Blauer Hecht (Modrá štika)³⁶⁴, který při pobytech rodina Auerspergů zřejmě

využívala pravidelně.³⁶⁵ Při květnové návštěvě v tomto roce byl s Lotterl v lázních

Obrázek 16. Restaurace a pension Blauer Hecht v roce 1905.

³⁶³ JIRÁNEK, Tomáš. LENDEROVÁ, Milena. MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti: Život v 19. století*. Praha: Karolinum, 2013. 430 s. ISBN 978-80-246-1683-4. s. 384-385.

³⁶⁴ Fotografie restaurace na obrázku č. 16 dostupná online <<http://www.portafontium.eu/iipimage/30341339>>

³⁶⁵ Kurlisty lázní Karlovy Vary z roku 1902. Dostupné online <http://www.portafontium.eu/iipimage/30380167/soap-kv_knihovna_karlsbader-kurliste-1902_0650?x=307&y=189&w=793&h=300>

také její otec František Josef (později ho vystřídala Vilemína), který z lázní zasílal dopisy manželce Vilemíně, avšak v kurlistech se ho dohledat nepodařilo.

Lázeňská sezóna probíhala ve většině velkých lázeňských komplexů pouze tři až čtyři měsíce a začínala obvykle na počátku května, kdy sem postupně začala přijíždět řada hostů ze šlechtické společnosti. Právě do počátku května muselo být v lázních vše pečlivě připraveno na slavnostní zahájení sezóny; například opravy se v hlavní sezóně nikdy nepovolovaly, musely být zkrátka do konce dubna dokončeny. Místní obyvatelstvo si bylo vědomo přínosu příjmů od návštěvníků, a tak se všeobecně dbalo na to, aby vše vypadalo co nejlépe. Odpadky a nečistota se odstraňovaly v brzkých ranních hodinách, dokonce se drhly chodníky před lázeňskými domy. V sezóně bývaly v populárních lázeňských městech otevírány obchody s luxusním zbožím či vyhlášená lahůdkářství z Vídně, Paříže i Prahy. V 19. století již také fungovalo perfektní spojení s lázeňskými městy - poštovní, telefonní i telegrafní. Písemný styk mezi Prahou či Vídní trval jeden den. Adresy v lázních nebyly složité, protože se dlouho neužívalo názvů ulic, ale pouze domů. Společenským centrem lázní byly kolonády, v nepříznivém počasí pak společenské domy.³⁶⁶ Promenáda na kolonádě byla korzem, módní přehlídkou a důležitou společenskou událostí; informuje o ní ostatně i František Josef: „*Je ¾ na 11 a naše Löttchen má opravdu pozdní snídani. Díky Bohu, po cestě je svěží a veselá, dobře spala... a s velkým zájmem se prošla po promenádě... Přijeli jsme za opravdu chladného počasí. Dnes ráno bylo mlhavo... Naší promenádu jsme měli v dešti.*“³⁶⁷ František Josef svou dceru v lázních ponechal déle a sám se vydal na v podstatě služební cestu do Madridu, u dcery ho vystřídala Vilemína. Charlotta v lázních pobývala jistě déle než dva týdny, k čemuž se kníže Auersperg vyjádřil v jednom ze svých listů manželce: „*Dnes uplynuly dva týdny, co je naše dítě v Karlových Varech.*“³⁶⁸

Auerspergové se k pobytu zapsali i v roce 1903, kdy už je v kurlistech mimo Lotti a její mademoiselle uveden i František Josef. Je zřejmé, že lázeňský pobyt v tomto roce opět trval déle než dva týdny a patrně byl v červenci téhož roku ještě zopakován, jak dokazuje korespondence mezi manželi.

³⁶⁶ KŘÍŽEK, Vladimír. *Obrazy z dějin lázeňství*. Praha: Avicenum, 1987. 176 s. Bez ISBN. s. 135-136.

³⁶⁷ „*Es ist ¾ 11 h. und unser Löttchen nimt eben ein recht verspätetes Frühstück; sie ist Gottlob, nach der Reise frisch und munter, hat gut geschlafen...und mit vielem Interesse ihre Promenade gemacht... Wir kommen hier bei recht kalten Wetter an. Heute Früh wars neblig... Unsere Promenade machten wir im Regen.*“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 3. 5. 1902.

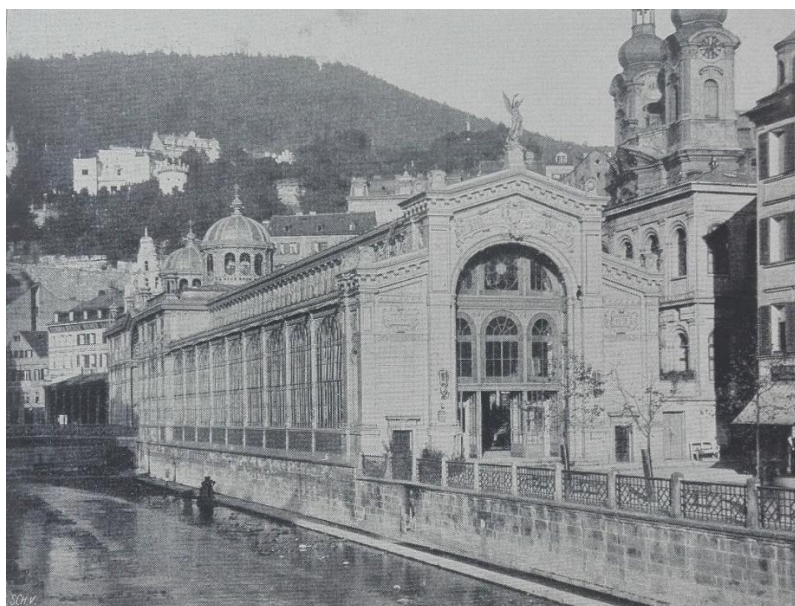
³⁶⁸ „*Heute geht ja die 2 Woche unseres Kindls in Karlsbad aus.*“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 17. 5. 1902.

4386	und Sohn Bela Se. Durchlaucht Fürst Franz Josef Auersperg mit Tochter Charlotte, Erzieherin Fräulein Marie Sellett und Bedienung	Nagy Rabe Wien Berlin Falkenau	dto. Blauer Hecht, Alte Wiese Nizza, Nächst der alten Wiese Villa Eichhausen, Panoramastrasse	3 5 1 1
4387	Herr Kaufmann Julius Kuhnert			
4388	Herr Adjunkt Michael Bareuther			

Obrázek 17. Zápis v kurlistech lázní Karlovy Vary, rok 1903.³⁶⁹

Obrázek 18. Fotografie knížete Františka Josefa z Karlových Varů, rok 1902 nebo 1903.³⁷⁰

Obrázek 19. Fotografie Karlových Varů z rodinného alba Auerspergů.³⁷¹

³⁶⁹ Kurlisty lázní Karlovy Vary, rok 1903. Dostupné online <http://www.portafontium.eu/iipimage/30380168/soap-kv_knihovna_karlsbader-kurliste-1903_0870?x=35&y=226&w=477&h=180>

³⁷⁰ Mobilář Státního zámku Slatiňany, ZL 12493/144. Fotografie knížete Františka Josefa z Karlových Varů z rodinného alba Auerspergů.

³⁷¹ Mobilář Státního zámku Slatiňany, ZL 12493. Fotografie Karlových Varů z rodinného alba Auerspergů.

Kromě Karlových Varů je pobyt členů rodu Auerspergů doložen v dalších západočeských lázních, Mariánských. Jistě tu pobývala Vilemína i František Josef. Opět díky kurlistům víme, že 15. července roku 1887 se k pobytu zapsal i mladší bratr knížete, princ Eduard s manželkou Marií, roz. Schönburg - Hartenstein a dětmi Karolínou a toho roku narozeným Franzem. Přicestoval s nimi také doktor Ludwig Meyer; všichni byli ubytováni v dodnes fungujícím hotelu Englischer Hof (Anglický dvůr).³⁷² Souhrnně můžeme zhodnotit, že Auerspergové byli čas od času lázeňskými hosty, pravidelnější záznamy však pochází až z období kolem roku 1900. Nejčastěji léčivé kúry podstupovala manželka knížete Vilemína, později také jejich dcera Charlotta. Návštěvy lázeňských měst v Čechách patřily mezi důležitou společenskou událost, a tak o ni pochopitelně Auerspergové nemohli být ochuzeni a pravidelně se díky tomu nacházeli ve společnosti svých blízkých přátel, kteří v lázních pobývali ve stejném období, což je patrné z konkrétních kurlistů. Hlavním důvodem návštěvy populárních měst však pro Auerspergy stále zůstával zdravotní stav kněžny Vilemíny a princezny Charlotty, pro jehož zlepšení by kníže František Josef udělal jistě cokoli.

Obrázek 20. Pohled na hotel Englischer Hof, rok 1903.³⁷³

³⁷² Informace z kurlistů Mariánských lázní, rok 1887. Dostupné online <http://www.portafontium.eu/iipimage/30280144/soap-ch_knihovna_marienbader-kurliste-1887_1210?x=508&y=196&w=447&h=169>

³⁷³ Pohled na hotel Englischer Hof (Anglický dvůr), rok 1903. Dostupné online <<http://www.portafontium.eu/iipimage/30241430>>.

5. 2. 3 Pobyty na horách

Roku 1901 a 1902 absolvovala knížecí rodina zimní pobyt ve Švýcarském středisku Svatý Mořic, který se v polovině 19. století stal kolébkou zimních dovolených i mnoha zimních sportů. Johannes Badrutt vlastnil právě kolem poloviny 19. století ve Svatém Mořici hotel (Hotel Kulm). Hlavní sezóna ovšem probíhala v létě a hoteliéroví se to zdálo škoda, Svatý Mořic byl v zimě nádherný. Roku 1864 povyprávěl hostům z Anglie o krásách horského místa v zimních měsících, a ti se sem skutečně v zimě vrátili. Badrutt jim totiž nabídl, že pokud se jim pobyt nebude líbit, bude pro ně zdarma. Odvahou a sázkou tak odstartovala obliba Svatého Mořice, který se stal luxusním zimním střediskem, kde bylo kromě turistiky možné provozovat řadu zimních sportů.³⁷⁴

František Josef do Svatého Mořice přicestoval s dcerou Charlottou poprvé 10. února 1901: „Opustili jsme náš pohodlný expres a dál jsme pokračovali malým lokálním vlakem s pěti místy v první třídě, značně přetopeno...Doporučuji ochranné brýle proti sněžení...“³⁷⁵ Rodina se při první i druhé návštěvě ubytovala ve známém hotelu Kulm. Knížeti a jeho dceři se na horách líbilo, ačkoli Lotterl byla několik dní nachlazená. František Josef manželku, která za nimi později přicestovala, informoval již druhý den pobytu i o zimních radovánkách, přeci jen, bylo to něco neobvyklého: „Sportování mě zklamalo. Jízda na tobogánu se musí vidět, nelze to popsat, ale bylo to směšné, pak jsem přemýšlel, že to vyzkouším. Na lyžování jsem z našich známých nenašel žádného kamaráda, zbývala tedy, ačkoli velice zábavná, jízda na bobech. K chůzi procházka na promenádě. Bruslení ne na jezeře, to je celé zasněžené, ale na bezvýznamném kousku před domem.“³⁷⁶ Svatý Mořic byl skutečně kolébkou zimních sportů; bobování a sáňkování bylo v okolí hotelu Kulm provozováno již počátkem 80. let 19. století, jízdy však často končily nebezpečnými nehodami, proto byly na chodnicích a komunikacích zakázány. Vzhledem k neutuchající oblíbě bobování byla již roku 1904 otevřena první profesionální bobová dráha, nejstarší svého druhu na světě. K roku 1885 se datuje vznik prvního tobogánu pro sáně, je to pravděpodobně tentýž, o kterém se v úryvku

³⁷⁴ Zdroj: <<http://snow.cz/clanek/3097-kde-to-vsechno-zacalo-engadinske-udoli-a-svaty-moric>> Cit. [13. 8. 2017].

³⁷⁵ „Verliessen unserem Express und damit alle Bequemlichkeit. Kleiner Localzug mit 5 sitzen I. Classe, setr überheiz... Empfehle ich Schneebrillen.“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 10. 2. 1901.

³⁷⁶ „Die sport's haben mich enttäuscht. Das tobogan fahren muss man sehen; man kann es nicht beschreiben; aber es wäre lächerlich es nur daran zu Denon es zu versuchen. Zum Skifahren findet man keine Kameraden aus unseren Bekannten, bleibt nur das, allerdings setr unterhaltende bobfahren. Zum Gehen nur Promenadewege. Schlittschuhlaufen nich tam See, der ganz verschneit ist, sondern aus nemlich unbedeutenden Plätzen vor dem Hause.“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 11. 2. 1901.

výše zmiňuje také kníže Auersperg.³⁷⁷ Roku 1880 se rovněž ve Svatém Mořici hrál poprvé curling, i o něm se kníže zmínil v jednom ze svých listů: „...*pak slunění pod přístřeškem, respektive přihlížení curlingu, kde se Páln dychtivě účastní, pak oběd, předsíň, obléknout se a...bobování! (bohužel znovu a znovu).*“³⁷⁸ Z korespondence vyplývá, že kníže z všeobecně oblíbených zimních sportů příliš nadšený nebyl, nebo jim spíše neholdoval v takové míře a preferoval spíše procházky po zasněžené krajině.

Obrázek 21. Kníže František Josef pravděpodobně s dcerou Charlottou při sáňkování.³⁷⁹

³⁷⁷ Zdroj: <<http://snow.cz/clanek/3097-kde-to-vsechno-zacalo-engadinske-udoli-a-svaty-moric>> Cit. [13. 8. 2017].

³⁷⁸ „Dann *Sonnung im Shetter, resp. Zusehen beim Curling wo Páln eifrig mitwirkt, dann lunch, hall, Anziehen und... bobbing! (leider immer wird...)*“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 27. 2. 1902.

³⁷⁹ Mobiliář Státního zámku Slatiňany, ZL12502.

Obrázek 22. Šlechtická společnost při bobování.³⁸⁰

Mimo zimních radovánek kníže ve svých dopisech Vilemíně popisoval také chladné počasí, na které rodina nebyla tolik zvyklá: „... je tu vlastně otřesná zima. Nemyslel jsem si, že 18- 20 (stupňů pod nulou, pozn. aut.) tak moc může štípat, jako tady ve Svatém Mořici. V momentě, kdy člověk vyjde ven, mu zamrzne ucpaný nos, uši a prsty bolí a vousy nebo rouška jsou pokryty ledovými rampouchy... Jako pomoc je potřeba se velmi opatrně ohřát... Sedím právě u stolu, ve fusaku Lotterl, jsem zabalený až po břicho, další dva fusaky jsou v oknech, aby sem netáhlo a je tam možné i vegetovat... musíš se přede všemi navléknout jako eskymák, jako všichni tady.“³⁸¹ Na teplotu pokojů si František Josef stěžoval již v jednom z prvních listů, které Willerl odesílal a dodával, že Černínové mají pokoje teplejší. Do příjezdu Vilemíny se pak kníže snažil vyjednat, aby měli též teplé pokoje, protože měl značné obavy z nachlazení či jiné závažnější nemoci své ženy. Ostatně, po každém z příjezdů byla třeba řádná aklimatizace a předpokládalo se, že než si děti Auerspergů na horské ovzduší zvyknou, nějaké mírné nachlazení tomu může předcházet, pak už měl ale pobyt pouze prospívat.

³⁸⁰ Mobilář Státního zámku Slatiňany, ZL12502.

³⁸¹ „Es ist hier überhaupt die Kälte entsetzlich. Ich habe nicht gedacht, dass 18-20 Reammur so beissen können wie sie es in St. Moriz tuen. Im Moment wo man hinaustritt friert die verschnupfte Nase ein, Ohren und Fißer tuen weh und Bart oder Schleier ist mit Eiszapfen gespiehet... Menschen müssen daher mit Erhitzung enorm vorsichtig sein. Ich sitze an meinem Tisch, in Lotterl's Fussack, bis zum Bauch gehüllt; 2 Fussäcke liegen in der Fenstern, gegen die überall eindringende Kälte und so ist es möglich zu vegetiren... vor Allem als Eskimos kleiden, wie alle Menschen hier.“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 16. 2. 1901.

Obrázek 23. Kněžna Vilémína s dětmi při bruslení.³⁸²

5.3 Lovecké výpravy

Lov byl pro řadu šlechticů celoživotní vášní, která se v nich pěstovala v podstatě už od dětství. Karel V. ze Schwarzenbergu dostal svou první pušku již v deseti letech. Začátky jeho lovu byly drobné - žáby, veverky či ptáci (údajně jen ti škodní); prvního jelena zastřelil Karel V. v osmnácti letech a za svůj život skolil celkem 16 680 kusů zvěře - vše pečlivě zaznamenával do své *Jagdbuch*. Podzimní hony byly pro šlechtu jednou z nejvýznamnějších událostí z celého roku. Nešlo zde jen o lov nebo zábavu, ale i o setkání s přáteli a příbuznými a politická a hospodářská jednání.³⁸³ Širší význam lovu postihl historik Josef Žemlička: „Vybízal k postřehu, hbitosti a vytrvalosti, cvičil bystrost oka, posiloval fyzickou odolnost, rozvíjel vůdcovské schopnosti. Při lovu lépe než jinde mohly vyniknout schopnosti a vlastnosti jedince, či naopak jeho zbrkllost, váhavost, nekázeň. Lov vybízal ke kolektivní součinnosti.“³⁸⁴

³⁸² Mobilář Státního zámku Slatiňany, ZL12474.

³⁸³ BEZECNÝ, Zdeněk. *Příliš uzavřená společnost...* s. 119-120.

³⁸⁴ FRANCEK, Jindřich. *Lovecká vášeň v proměnách staletí*. Praha: Havran, 2008. 235 s. ISBN 978-80-86515-88-5.

Obrázek 25. Doktor Foltánek, lovecká výprava 1907.³⁸⁵

Obrázek 24. Vincenc a bratr Františka Josefa Eduard, lovecká výprava 1907.

Nejpravidelnějším pobytem, který skutečně každoročně, a to ve stejném období, absolvoval kníže Auersperg, byl ten v rámci loveckých výprav. Na lov odjížděl František Josef vždy na přelomu srpna a září a jeho cesta většinou vedla do Tyrol do některé z loveckých chat. Výprav se účastnili pouze muži, přátelé knížete, mezi něž se řadil například dr. Procksch, vychovatel jeho dětí, ale i pan Češek nebo pan doktor Foltánek; později s knížetem cestovali i jeho synové. Právě doktor Foltánek byl známým lékařem rodiny Auerspergů, ošetřoval i nemocnou princeznu Charlottu a kníže mu evidentně důvěřoval. V průběhu loveckého pobytu František Josef manželce píše: „*Foltánka jsem se ptal na Vincence W. G. (Windischgrätze, pozn. aut.); nemyslí na tuberkulózu, myslím, že všechny příznaky mluví proti tomu, má podezření, že problém je ve svalstvu, Vincenc bude ještě prohlédnut ve Vídni... Foltánek se na Lotterl podívá ve Vídni, nebo na Karlslustu a dej Bůh, snad ji shledá zotavenou, že ano?*“³⁸⁶ O den později manželku informuje, že Foltánek přijede do Vídně v pondělí ráno a je kdykoli ochoten provést prohlídku Lotterl a zevrubný posudek samotné Vilemíny. Foltánek byl jistě i rodinným přítelem a tak s ním kníže soucítil i

³⁸⁵ Obě fotografie- Mobiliář Státního zámku Slatiňany.

³⁸⁶ „*Foltanek habe ich wegen Vncenz W. G. Gefragt; erglaubt nicht an Tuberculose, meint es spächen Alle Anzeichen dagegen; er vermutet dass das was gefunden an der Musculatur liegt; doch wird V. in Wien noch einmal untersucht... Er wird Lotterl in Wien oder Karlslust sehen und so Gott will recht erholt finden! Nicht wahr?*“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 4. 9. 1901.

v těžkých chvílích: „Dnes mne navštívil Foltánek, chudák má znovu starosti s jeho starou matkou, utrpěla další mrtvici a do včerejšího dopoledne byl u ní.“³⁸⁷ O rok později byl již stav jeho matky velmi vážný: „Bohužel jsem našel také dopis od Foltánka, který včera odjel za jeho umírající matkou. Doufám, že se později vrátí, bylo by to pro něj jen dobré, a tak veselého společníka nenajdu.“³⁸⁸

V průběhu loveckých výprav informoval kníže Auersperg velice pečlivě svou ženu o samotném průběhu jejich pobytu, který velmi často ovlivňovalo počasí: „Nemáme bohužel žádné dobré počasí... náš včerejší lov byl tímto ve výsledku úplně zkažen.“³⁸⁹ Nevyzpytatelné počasí výpravu trápilo i v srpnu roku 1904: „Po včerejším krásném dni mě dnes probudily sluneční paprsky, ale již v jedenáct hodin přišla oblačnost a během lovu jsme velmi zmokli.“³⁹⁰ V září 1906 v listu manželce kníže uvádí: „Měli jsme dnes takovou menší túru v lese a přitom lovci zjistili, že v horách leží hodně sněhu, takže o nějaké vysokohorské túře nemůže být ani řeč. Uskutečnime proto zítra ještě nějakou procházku v lese a v sobotu dopoledne půjdeme pěšky na Mayerhofen, Jenbach a domů.“³⁹¹ Na lovech se obvykle scházeli blízcí přátelé rodiny Auerspergů a i o nich místy kníže píše: „Guido Thun skolil šest kamzíků a je z toho nadšen. Nyní, jak jsme dorazili domů, přišla zase bouřka, se silným deštěm, doufám, že se nezkazí počasí.“³⁹²

³⁸⁷ „Foltanek hat mich heute besucht; der Arme hat wieder Sorgen mit seiner alten Mutter die einen neuen Schlaganfall erbitten, er war nis heute Vormittag bei ihn.“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 20. 12. 1906.

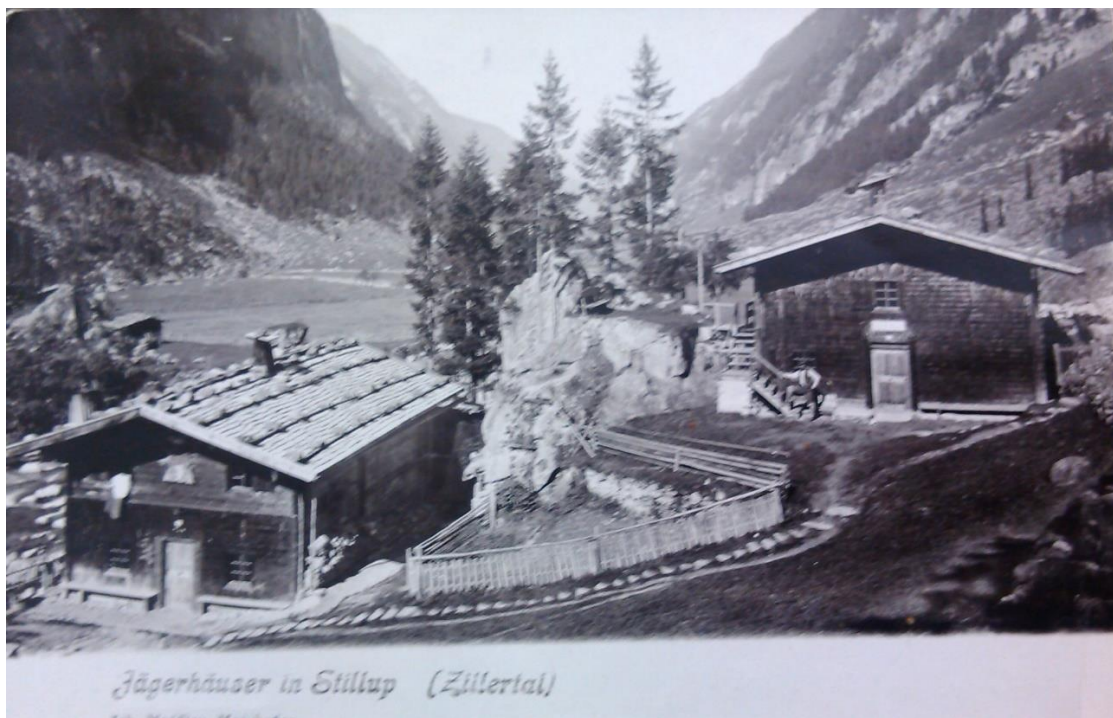
³⁸⁸ „Leider fand ich auch einen Brief Foltanek's der gestern zu seiner sterbenden Mutter fuhr. Ich hoffe er komt später nach, es wäre für ihn nur gut und eine zu lustige Gesellschaft findet er ja nicht.“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 26. 8. 1907.

³⁸⁹ „Wir haben leider kein gutes Wetter... Unsere gestrige Jagd war in Folge dessen ganz verdorben.“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 12. 9. 1900.

³⁹⁰ „Nach dem gestrigen herrlichen Tage sind wir heute bei hellem Sonnenschein aufgewacht, aber schon um 11 Uhr gebann er waolkig zu werden und wahren der Jagd wurden wir fest nass.“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 31. 8. 1904.

³⁹¹ „Wir haben heute einen kleinen Waldtrieb gemacht und dabei haben die Jäger entdeckt dass oben im Gebirge soviel Schnee liegt, dass von einem Hochtriebe keine Rede sein kann. Wir machen daher morgen noch einen Waldtrieb und wandern Samstag Vormittag nach Mayerhofen, Ienbach und heim.“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 13. 9. 1906.

³⁹² „Quido Thun erlegte S Genusen und ist von Allem entzückt. Jetzt nachdem wir heimgekommen, geht ein Gewitter wieder, mit starkem Regen, ich hoffe es verdirbt das Wetter nicht.“ OA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 6. 9. 1906

Obrázek 26. Stillup, lovecký dům- obvyklé místo pobytů Františka Josefa a jeho přátel.³⁹³

Sám František Josef se loveckých výprav neúčastnil pouze kvůli samotnému lovu. Miloval hory a pohled na ně pro něj byl vždy potěšením: „Hory mám rád i v dešti, užívám si pohled, když sedím sám na posedu.“³⁹⁴ V srpnu roku 1907 se již v dopisech projevuje zejména stesk po zemřelé dceři a to, že kníže nemůže být obklopen svými nejbližšími: „Dnes jsme měli jeden malý výlet, přiněmž jsme já a pan lesní střelili jednoho kamzíka. Bylo opět nádherné počasí a je radost sedět pod tímhle milým velikánem se sněhem a sněhovou pokrývkou... Proč, proč musím všechnu tu krásu vidět jen bez svých milovaných?“³⁹⁵ Ve stejném listu se František Josef rovněž pohoršuje nad turisty v Bretlahneru: „V jednom bodě naše štěstí tady v Breittl pokulhává. Je to tu infikováno turisty a to tou nejhorší sortou. Neumytí Prusové s šedivými ženami bez korzetů.“³⁹⁶ Následujícího dne čekala na knížete a

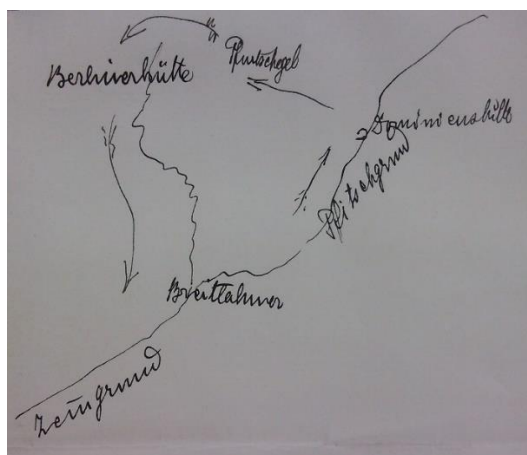
³⁹³ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Pohled Františka Josefa manželce Vilemíně z 7. 9. 1906.

³⁹⁴ „Die Berge habe ich auch im Regen gern und genieße den Anblick wenn ich allein am Stande sitze.“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 10. 9. 1906.

³⁹⁵ „Wir haben heute einen kleinen Trieb gemacht wobei Forstmeister und ich je eine Gemse schossen. Es war wieder herrliches Wetter und ein Genuss unter diesen geliebten Riesen mit ihren Eis und Schnee zu sitzen... Warum, warum musste ich All' das Schöne nur ohne meinem Liebsten sehen?“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 27. 8. 1907.

³⁹⁶ „In einem Punkte hinkt unser Glück in Breittl. Dieses ist „inficirt“ von Touristen und zu solcher ängster Sorte. Ungewaschene Preussen in hemdärmeln mit grauslichen Weibern ohne Mieder.“ SOA Zámorsk. RA

jeho syna Vincence túra po horách: „Udělalí jsme si dnes opět výlet, Vincenc ulovil jednoho a já dva kamzíky, zítra chceme jít na výlet na Dominienshütte k chalupě a odtud k přenocování na Pfurtschagelhütte, časně v pátek přes Schönbiebter k Berlinerhütte, kam by nám měli přivést naše koně. Je to zcela bezpečné a nejsou tam žádné dlouhé pochody.“³⁹⁷ Podobné túry při loveckých výpravách byly běžné, k této František Josef později zaslal Vilemíně i nákres jejich cesty.

Obrázek 27. Trasa túry Františka Josefa a syna Vincence.³⁹⁸

Obrázek 28. Pohled z túry zaslaný Vilemíně 29. 8. 1907.³⁹⁹

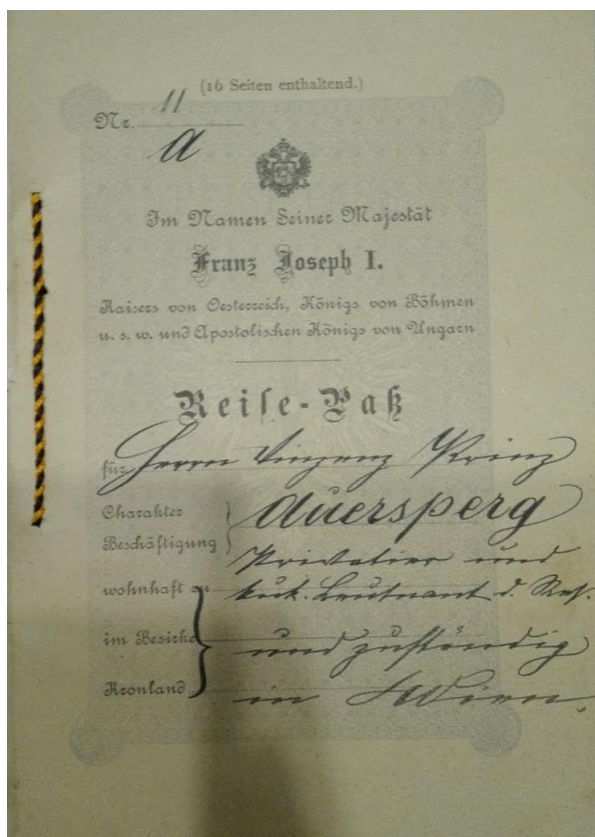
Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 27. 8. 1907.

³⁹⁷ „Wir haben heute wieder einen Trieb gemacht bei dem Vincenz Gems erlegten. Morgen wollen wir nach einem Triebe in die Dominienshütte zu Jause von da in die Pfurtschagelhütte und Freitag Früh über das Schönbiebter zu Berlinerhütte von wo uns unser Pferdeln herbringen sollen. Es sind dies ganz gefahrlose und nicht zu lange Märsche.“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, ich sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 28. 8. 1907.

³⁹⁸ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Pohled Františka Josefa manželce Vilemíně z 29. 8. 1907.

5. 3. 1. Daleká Afrika

Významným cestovatelským počinem rodiny Auerspergů byla cesta do Egypta, která se, snad poprvé, uskutečnila již roku 1906, kdy dostal vízum do cestovního pasu syn knížete, princ Vincenc Auersperg. Zda se této výpravy účastnil i samotný František Josef, není jasné, jisté však je, že právě on byl v Egyptě a Sudánu na přelomu roku 1908 a 1909. Lovecká expedice do stejných destinací se uskutečnila i v letech 1910 a 1912, a to pod vedením Bedřicha Machulky.⁴⁰⁰

Obrázek 29. Cestovní pas Vincence z Auerspergu, v něm též vízum do Egypta z 26. ledna 1906.⁴⁰¹

Již roku 1890 se podobné výpravy do Egypta a Palestiny zúčastnil Karel IV. ze Schwarzenbergu, ačkoli jeho pobyt měl více poznávací, než lovecký charakter. Organizací této cesty byla pověřena vídeňská pobočka společnosti *Thomas Cook and son*, odjezd byl stanoven na leden a cesta se nastupovala v Terstu. Po šesti dnech na moři, kdy se mnoho účastníků výpravy potýkalo s mořskou nemocí, zakotvila loď v Alexandrii, kde se však

³⁹⁹ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Pohled Františka Josefa manželce Vilemíně z 29. 8. 1907.

⁴⁰⁰ Mobiliář Státního zámku Žleby, ZL 13722.

⁴⁰¹ Mobiliář Státního zámku Žleby, ZL 13722/046.

Schwarzenberg nezdržel příliš dlouho. Následující ráno odjel do Káhiry, kde se potkal s přítelem Jaroslavem Sternbergem, zašel si do divadla a nevyhýbal se ani lovu, přičemž se velmi zajímal o koně, zvláště o arabské plnokrevníky. Pobyt v Egyptě pak poměrně atypicky zhodnotil v dopise bývalému vychovateli: „*Pyramidy dodávají této zemi vlastní ráz a činí nepopíratelně velkolepý, důstojný dojem. Život turistů a egyptologie zvláště není ničím jiným než przněním hrobů ve velkém. Není země bohatší na hroby a krypty, není však i větší nevázanosti v rušení klidu zesnulých a v nakládání s jich pozůstatky. Velký užitek vlastně z tohoto cestování neplyne, leč bychom za zvláštní vymoženost pokládali viděti vlastníma očima v truhle, pode sklem ležícího a v muzeu vystaveného Ramsesa...*“⁴⁰² V Africe čekala následně Karla ze Schwarzenbergu třítydenní plavba po Nilu, která mu sice přišla „nepředstavitelná“, dojem z Egypta však příliš nevylepšila, a tak se nejcenějším zážitkem stalo navázání několika kontaktů s anglickými šlechtici: „*V uplynulých měsících jsem mnoho viděl, snad tolik, že jsem seznal, že Praha ve srovnání se spatřenými městy je nejkrásnější a v Čechách mnohé kraje mají nejkrásnější přírodu, které se ostatní země nevyrovňají.*“⁴⁰³

Obrázek 30. Účastníci lovecké expedice do Súdánu roku 1912 v tábořišti, kniže Auersperg úplně vpravo.⁴⁰⁴

⁴⁰² BEZECNÝ, Zdeněk. *Příliš uzavřená společnost...* s. 108-109.

⁴⁰³ Tamtéž, s. 110.

⁴⁰⁴ Fotografie dostupná online v Archivním Vademecu Národního muzea: <http://vademecum.nm.cz/nm/VysledekBean.action?show=&_sourcePage=AaJZ05WK7iEFq_iEdLSBphTo7dA

Též František Josef kníže Auersperg poctivě referoval o průběhu expedice, a to manželce v korespondenci: „*Vstávání bylo u mnohem hezčího Nilu, než jaký jsem doposud viděl. Především jak byl široký, z několika různých pohledů... Poušť se zlatým pískem, velmi široký horizont... Spřicházející tmou jsme se zastavili v Abu Simbel*⁴⁰⁵... Zevnějšek obou chrámů ve svitu měsíce, to bylo ve světle nálady něco zcela zvláštního, postrádal jsem Tě při tomto zážitku.“⁴⁰⁶ Několik fotografií v rodinných albech Auerspergů dokazuje, že jedné z cest do Afriky se účastnila i sama Vilemína, byla jí ta z přelomu let 1908/1909. Kněžna se z cesty, minimálně dle dopisů manžela, vracela dříve. Celá expedice byla poměrně dlouhá a i s cestou tam a zpět trvala téměř půl roku; zaměřena však tentokrát byla více než jindy na poznání tamních památek.

Obrázek 31. Rodina Auerspergů v Egyptě, rok 1909.⁴⁰⁷

ICpx3PHbZf9CrYec3Rb46jU273Fq04xH69vwHziw_nFmXRrVGE5ICJKyfdALTF3ahzTloChuImOmPQhs%3D&rowPg=91>

⁴⁰⁵ I samotný Machulka, který vedl jednu z expedic Auerspergů, uznává působnost chrámu: „*Chrám je úplně vytesán do pískovcové skály. Jeho nejdelší osa měří 33 metrů! U jeho vchodu jsou po každé straně dvě sedící sochy, vysoké 25 metrů, vytesané z těžké skály. Nedaleko velikého chrámu je do téže skály vytesán menší chrám s menšími sochami u vchodu. Abú Simbel působí na návštěvníka mocným dojmem.*“ JÜNOVÁ-MACKOVÁ, Adéla. NAVRÁTILOVÁ, Hana. HAVLŮJOVÁ, Hana. JÜN, Libor. „*Krásný, báječný, nešťastný Egypt!*“ *Čeští cestovatelé konce 19. a první poloviny 20. století.* Praha: Libri, 2009. ISBN 978-80-7277-429-6. s. 278.

⁴⁰⁶ „*Erwacht sind im auf einen viel schöneren Nil als ich bisher gesehen. Vor Allem viel breiten und oft mit viel weiterer Aussicht, weil mehr gerade landfand . Wüste im gelben Sand, sehr weiten horizont... Bei eintretender Dunkelheit hielten wir in Abusymbol... Aber die Aussenseiten beider Tempel im Mondschein waren etwas ganz besonders in Licht und Stimmung und ich habe um Dich dabei vermisst um dies zu geniessen.*“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně ze 7. 2. 1909.

⁴⁰⁷ SOA Zámorsk. RA Auerspergů Žleby a Slatiňany. Inv. č. 768, ev. j. fsn 579-868, ukl. č. K39. Fotografie z cesty do Egypta.

Obrázek 32. Kníže Auersperg s ulovenou antilopou koňskou, 1910.⁴⁰⁸

Synovec knížete Františka Josefa o mnoho let později ve svých pamětech vzpomněl i jednu historku z výpravy jeho příbuzných na daleký kontinent: „*Strýc a jeho syn, můj bratranec Vincenc, byli jedni z prvních, kteří takovou cestu uskutečnili. Plavili se tehdy přes Súdán po Nilu lodí, z které se každý den vyplížili do buše. Jednou se přihodila anekdota, pro tyto pány typická. Podél břehu se procházel lev s nádhernou hřívou. Na lodi byl můj strýc, můj bratranec Vincenc, Ferdinand Montenuovo a osobní lékař doktor Kohout. Nastal „combat de générosité“ - souboj velkorysosti, kdo má při tak vzácné příležitosti střilet. První zmizel do své kabiny můj strýc, potom ho následoval Vincenc a nakonec také host Montenuovo. Zbylý zůstal pouze doktor, který se přirozeně neodvážil využít situace, takže si lev vykračoval důstojně dál.*“⁴⁰⁹

Auerspergové si z jedné z loveckých výprav přivezli kromě zážitků na zámek do Slatiňan netradičního společníka- geparda Keremu, který pak přebýval s koňmi společně ve stájích.⁴¹⁰

⁴⁰⁸ Fotografie dostupná online v Archivním Vademecu Národního muzea: <http://vademecum.nm.cz/nm/Zoomify.action?entityRef=%28%5En%29%28%28%28localArchiv%2C%5En%2Chot_%29%28unidata%29%29%283492%29%29&scanIndex=0>

⁴⁰⁹ BUŠTA, J. KONEČNÝ, M. RYŠAVÝ, R. *Slatiňany*... s. 111.

⁴¹⁰ Fotografie geparda Keremy z mobiliáře státního zámku Slatiňany.

Obrázek 33. Kníže Auersperg se synem a dalším účastníkem u uloveného hrocha.⁴¹¹

Již v úvodu podkapitoly bylo zmíněno, že lovecké expedice Auerspergů do Súdánu (1910 a 1912) vedl Bedřich Machulka (*1875 - †1954), který se sám zmiňoval o možnostech lovu v Súdánu: „*V Súdánu bylo možno získat význačné lovecké trofeje v poměrně krátké době a vždy bylo možno spojit lov s příjemným pobytem v Egyptě... V Súdánu vlada záhy poznala výnosnost loveckých výprav a jejich význam pro místní obchod a podporovala je zlepšováním dopravy.*“⁴¹² Lovecká výprava v podání Machulky probíhala obdobně, jako mnohé další. Nejvýhodnější cestou na jih Súdánu byla přeprava po Nilu, kdy bylo nepraktičtější si na konkrétní loveckou výpravu od vlády pronajmout parník - tento způsob volil i Machulka. Jednou z nejdůležitějších osob z posádky byl kuchař, obdobně důležitý byl i *sofragi* - sluha při stole a číšník s pomocníky. Z dalších osob měl zásadní význam preparátor výpravy; nezbytní však byli i další - pokojský sluha, prادلáři, osobní sluha Machulky a další personál pro obstarávání nákladních a jezdeckých zvířat. Celá výprava měla asi 20 - 35 členů. Na parníku s účastníky výpravy cestovaly mnohdy i ovce, drůběž či dojná kráva.⁴¹³

⁴¹¹<http://vademecum.nm.cz/nm/Zoomify.action?entityRef=%28%5En%29%28%28%28localArchiv%2C%5En%2Chot_%29%28unidata%29%29%283536%29%29&scanIndex=0>

⁴¹² JŮNOVÁ-MACKOVÁ, Adéla. NAVRÁTILOVÁ, Hana. HAVLŮJOVÁ, Hana. JŮN, Libor. „*Krásný, báječný, nešťastný Egypt!*“... s. 274.

⁴¹³ Tamtéž, s. 280.

Obrázek 34. František Josef s Vilemínou u pyramid.⁴¹⁴

⁴¹⁴ SOA Zámorsk. RA Auerspergů Žleby a Slatiňany. Inv. č. 768, ev. j. fsn 579-868, ukl. č. K39. Fotografie z cesty do Egypta.

6 Zábava dětí a dospělých v rodině Auerspergů

6.1 Dětská léta

Ačkoli byl čas mladých Auerspergů, ať už Františka Josefa či později jeho dětí, velice striktně rozdělen a nalinkován, vždy ho trochu zbývalo na zábavu, která byla nepostradatelnou součástí nejen dětského světa. Pramenem pro bližší poznání každodenního života malých aristokratů nám v našem případě budou dopisy, které zasílala princezna Charlotta svým rodičům; ačkoli v nich samozřejmě nejvíce popisuje svůj průběh dne, hned několikrát se zmiňuje o bratrech i sestřích, či jí věkově blízkým dětem sourozenců Františka Josefa.⁴¹⁵

6.1.1 Venkovní dobrodružství

Za příznivého počasí děti nejraději trávily čas venku. Zahrady a blízká okolí sídel Auerspergů poskytovaly hned řadu možností zábavy pro nejmenší, vždy samozřejmě pod bedlivým dohledem vychovatelů a vychovatelek. Lotterl snad nejčastěji v dopisech pro své rodiče hovoří o procházkách, které byly na denním pořádku - byly považovány za zdraví prospěšné; vycházky byly obvykle spojeny i s nějakým konkrétním cílem, stávaly se tak zároveň poučnými: „*Odpoledne jsme byli v St. Paneraz, bylo to moc hezké. Byli jsme v kapli a pak jsme se podívali na zbytky hradu.*“⁴¹⁶ Lotterl maminku informuje o výletu i při pobytu na Rosenhofu: „*Takže, včera jsme byli v Salzburgu. Počasí je od soboty velmi pěkné. Skvěle jsme se bavili. Jak jsme přijeli, hned jsme šli do Hellbrunnu.*“⁴¹⁷ Princezna popisuje v dopisech matce v podstatě každou uskutečněnou návštěvu, a tak se dozvídáme, že navštívila i Chiemské jezero na území dnešního Německa, Nussdorf, několikrát Salzburg, Sandl. Pokud trávila Lotti čas ve Vídni, vycházky obvykle směřovaly do Prátru, na Schottenring, Freyung, nebo do Schönbrunnu, či na Kahlenberg. Vůbec nejběžnější byly procházky po loukách, pastvinách či lesích: „*Byli jsme s Ninou, Mitzi, Tomym, Jimym a Fleckerl na palouku.*“⁴¹⁸ Na výletech princeznu téměř pokaždé doprovázela její mademoiselle: „*Je tu opět větrno a*

⁴¹⁵ V následující kapitole bude výjimečně upuštěno od uvedení německého přepisu jednotlivých úryvků dopisů. Citace byly použity z velmi stručných a výstižně psaných dopisů, proto uvedení originálu autorka nepovažuje za nutné.

⁴¹⁶ SOA Zámorsk. RA Auerspergů Žleby a Slatiňany. Inv. č. 368, sign. 114 R. K., ev. j. kar19, ukl. č. K21. Dopis Charlotty mamince Vilemíně, nedatován.

⁴¹⁷ SOA Zámorsk. RA Auerspergů Žleby a Slatiňany. Inv. č. 368, sign. 114 R. K., ev. j. kar19, ukl. č. K21. Dopis Charlotty mamince Vilemíně, nedatován.

⁴¹⁸ SOA Zámorsk. RA Auerspergů Žleby a Slatiňany. Inv. č. 368, sign. 114 R. K., ev. j. kar19, ukl. č. K21. Dopis Charlotty mamince Vilemíně, nedatován.

mademoiselle nařídí objednat vůz, abychom, stejně jako včera, mohly jít do lesa, kde není tak větrno. ⁴¹⁹ Z listů Charlotty je patrné, že se čas od času navštěvovala i s ostatními dětmi ze šlechtických rodin: *„Chtěla jsem vám z Gölersdorfu poslat pohled, neměla jsem ale moc co bych vám napsala. Nyní jsem byla s Alfrédem, Erwinem a Hubertem Hohenlohe na procházce, bylo to pěkné. Odpoledne přijdou Koloredové.* ⁴²⁰ Zřejmé je, že součástí procházek byla velice často jakási venkovní výuka přírodopisu, dá se říci, že pozorování zvířecí a rozeznávání rostlin patřilo mezi oblíbené činnosti princezny, na cestách také používala kompas, s nímž se nejednou pobavila: *„Byla jsem včera s mademoiselle na vyjíždě a viděly jsme mnoho zvířecí, ale bohužel, žádné jeleny.* ⁴²¹ Jindy zase píše, tentokrát otcí: *„Dnes jsme na procházce viděli čtyři jeleny a deset kusů zvířecí. Max mi včera poslal čtyři moc hezké motýly a brouky.* ⁴²² Princezna se také v zahradách na Slatiňanech dostávala do kontaktu s místním zahradníkem: *„Zahradník mi dnes přinesl krásnou housenku.* ⁴²³ Opět z pobytu na Rosenhofu, v tomto případě zářijového, píše Lotti o podniknutém výletu: *„Včera jsme podnikli velice pěkný výlet. Jeli jsme na Saghhammerstrasse až na konec zahrady se zvířaty, v lese jsme posvětili a zpátky domů jsme šli pěšky.* ⁴²⁴ Procházky po lese pak měly někdy i jiný než pouze zdravotní a přírodopisný přínos: *„Včera jsme byli v lese a našli jsme mnoho lišek a prodali jsme je do kuchyně.* ⁴²⁵ Co se týče zvířecí, Lotterl několikrát s potěšením informuje o motýlech (viz již ostatně jeden úryvek výše), které s kamarády chytali, nebo je od někoho dostala: *„Chytili jsme dnes tři babočky osikové, jednoho žluťáka, jednoho admirála a jednu malinkou lišku. Pak jsem chytila dva motýly najednou.* ⁴²⁶

Velmi oblíbenou aktivitou, kterou děti Auerspergů provozovaly na zámku ve Slatiňanech, byla péče o malé dětské hospodářství, německy Bauernhaus, jenž nechal vybudovat kníže František Josef. Stavby několika zmenšených budov a chlévů nebyly pouze zábavou, ale sloužily též k výchově v hospodaření malých princů a princezen. Ti v tamním

⁴¹⁹ SOA Zámorsk. RA Auerspergů Žleby a Slatiňany. Inv. č. 368, sign. 114 R. K., ev. j. kar19, ukl. č. K21. Dopis Charlotty mamince Vilemíně, 7. 11. 1897/99 (nečitelný rok).

⁴²⁰ SOA Zámorsk. RA Auerspergů Žleby a Slatiňany. Inv. č. 368, sign. 114 R. K., ev. j. kar19, ukl. č. K21. Dopis Charlotty mamince Vilemíně, 29. 9. 1894.

⁴²¹ SOA Zámorsk. RA Auerspergů Žleby a Slatiňany. Inv. č. 368, sign. 114 R. K., ev. j. kar19, ukl. č. K21. Dopis Charlotty mamince Vilemíně, 1. 10. 1896.

⁴²² SOA Zámorsk. RA Auerspergů Žleby a Slatiňany. Inv. č. 247, sign. 187, ev. j. kar12, ukl. č. K13. Dopis Charlotty otcí Františku Josefovi, 26. 9. 1896.

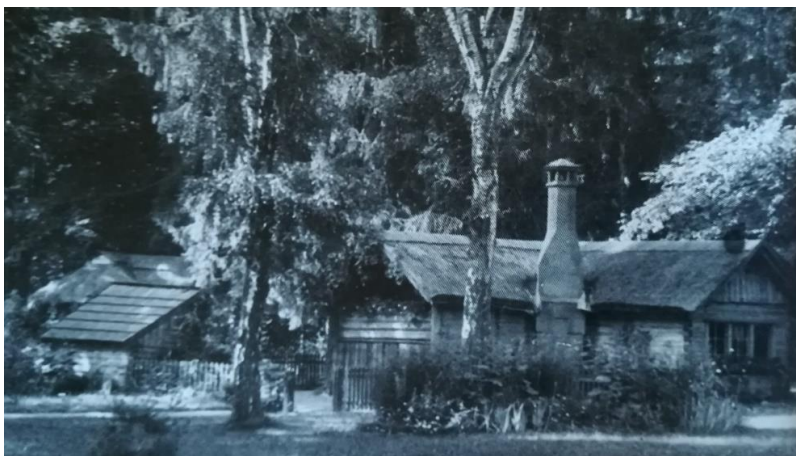
⁴²³ SOA Zámorsk. RA Auerspergů Žleby a Slatiňany. Inv. č. 247, sign. 187, ev. j. kar12, ukl. č. K13. Dopis Charlotty otcí Františku Josefovi, 30. 7. 1896.

⁴²⁴ SOA Zámorsk. RA Auerspergů Žleby a Slatiňany. Inv. č. 368, sign. 114 R. K., ev. j. kar19, ukl. č. K21. Dopis Charlotty mamince Vilemíně, 14. 9. 1896.

⁴²⁵ SOA Zámorsk. RA Auerspergů Žleby a Slatiňany. Inv. č. 368, sign. 114 R. K., ev. j. kar19, ukl. č. K21. Dopis Charlotty mamince Vilemíně, 11. 8. 1896.

⁴²⁶ SOA Zámorsk. RA Auerspergů Žleby a Slatiňany. Inv. č. 247, sign. 187, ev. j. kar12, ukl. č. K13. Dopis Charlotty otcí Františku Josefovi, nedatováno.

hospodářství pěstovali zeleninu, kterou následně prodávali do zámecké kuchyně, přičemž jim poté byla vyplacena stejná cena, kterou by za stejné množství utržili na trhu. Kromě pěstování zeleniny v rámci malého hospodářství chovaly děti také drobné zvířectvo. Zřejmě podobné dětské hospodářství se nacházelo také na zámku Weitwört v Rakousku, protože se princezna Charlotta rovněž při tamním pobytu zmiňuje o Bauernhaus. Cílem promyšlené hry bylo naučit děti hodnotě peněz a lidské práce, která stála za jídlem, jež bylo denně na talíři.⁴²⁷

Obrázek 35. Dětské hospodářství (Bauernhaus) ve Slatiňanech kolem roku 1900.⁴²⁸

Na zámku ve Slatiňanech byl na popud kněžny Vilemíny vybudován také takzvaný Kočičí hrádek, zmenšenina gotického hradu, která baví malé děti až do dnešní doby; v oblíbení ho měla i Lotterl, hned několikrát se o něm zmínila v korespondenci: „Dnes jsme byli na kočičím hrádku u Chrudimi. Bylo to velice pěkné.“⁴²⁹

Obrázek 36. Kočičí hrádek.⁴³⁰

⁴²⁷ BUŠTA, J. KONEČNÝ, M. RYŠAVÝ, R. *Slatiňany...* s. 143.

⁴²⁸ BUŠTA, J. KONEČNÝ, M. RYŠAVÝ, R. *Slatiňany...* s. 142.

⁴²⁹ SOA Zámorsk. RA Auerspergů Žleby a Slatiňany. Inv. č. 247, sign. 187, ev. j. kar12, ukl. č. K13. Dopis Charlotty otci Františku Josefovi, nedatováno.

⁴³⁰ BUŠTA, J. KONEČNÝ, M. RYŠAVÝ, R. *Slatiňany...* s. 143.

Další hry, které děti provozovaly venku, byly různé. Jednu z venkovních činností Lotterl zmiňuje i v souvislosti s bratrem Ferdinandem, který byl o dva roky mladší: „*Včera jsme šli k řece a já a Ferdi jsme se učili řídit loďku, bylo to velice hezké.*“⁴³¹ Vzhledem k tomu, že s Ferdinandem si byli věkově nejbližší, s ním Lotti ráda trávila svůj čas: „*Teta Marie ze mne měla radost a nechává prosit, zda bys k ní na osm dní mohl poslat Ferdiho. On se tu také může učit. Bylo by to hezké a velice, velice by mě to potěšilo.*“⁴³² Později také princezna píše: „*V úterý jsme si s Ferdim hráli u Bauernhaus na indiány, bylo to legrační. Nikdo nevěděl, kde máme náš stan rozestavěný, jen pan Baumgartner.*“⁴³³

Do speciální skupiny bychom mohli zařadit mnohé sportovní vyžití malých Auerspergů. Jednou z velmi oblíbených sportovních činností byla tehdy jízda na kole, jehož vlastnictví bylo ještě na konci 19. století velmi prestižní záležitostí, ovšem, jak ukazují fotografie z alba Auerspergů, jejich nedostatkem rodina netrpěla.

Obrázek 37. Děti z rodiny Auerspergů na kolech.⁴³⁴

⁴³¹ SOA Zámorsk. RA Auerspergů Žleby a Slatiňany. Inv. č. 247, sign. 187, ev. j. kar12, ukl. č. K13. Dopis Charlotty otci Františku Josefovi, nedatováno.

⁴³² SOA Zámorsk. RA Auerspergů Žleby a Slatiňany. Inv. č. 247, sign. 187, ev. j. kar12, ukl. č. K13. Dopis Charlotty otci Františku Josefovi, nedatováno.

⁴³³ SOA Zámorsk. RA Auerspergů Žleby a Slatiňany. Inv. č. 247, sign. 187, ev. j. kar12, ukl. č. K13. Dopis Charlotty otci Františku Josefovi, nedatováno.

⁴³⁴ Mobiliář Státního zámku Slatiňany, ZL 12244.

Obrázek 38. Princezna Charlotta se svým kolem.⁴³⁵

Jedním z nejpůvodnějších letních sportů ve šlechtické společnosti se v 19. století stal tenis. Úplné prvopočátky dodnes oblíbené hry spadají až do 14. století, tehdy však samozřejmě ještě nešlo o tenis, který známe dnes, ale pouhé odražení si malého míčku dlaní mezi dvěma hráči. Tenis tak, jak se hraje v dnešní době, je znám až z konce 70. let 19. století. V Čechách se první tenisový turnaj uskutečnil na panství hraběte Kinského v Chocni a první tenisový klub tu byl zřízen roku 1893.⁴³⁶ Tenis byl velmi oblíbený i v rodině Auerspergů a princezna Charlotta se s ním bavila již v brzkém věku. „*Dnes brzy ráno v devět hodin jsem hrála tenis.*“⁴³⁷ Tuto zprávu zaslala tatínkovi ze Slatiňan 30. července 1896, je tak jasné, že dřívější součástí zámeckého areálu byl i tenisový kurt, který se dle následující zprávy nacházel i na Weitwörtu: „*Odpoledne přišel Alexandr a Eugen Quadt a Franzi s nimi hrál tenis.*“⁴³⁸ Sportu holdoval i samotný kníže, který v červenci 1901 manželce píše: *Včera jsme měli obyčejnou tenisovou partii, nakonec si spolu zahráli Fitzner a Cesek.. Oba byli hodně*

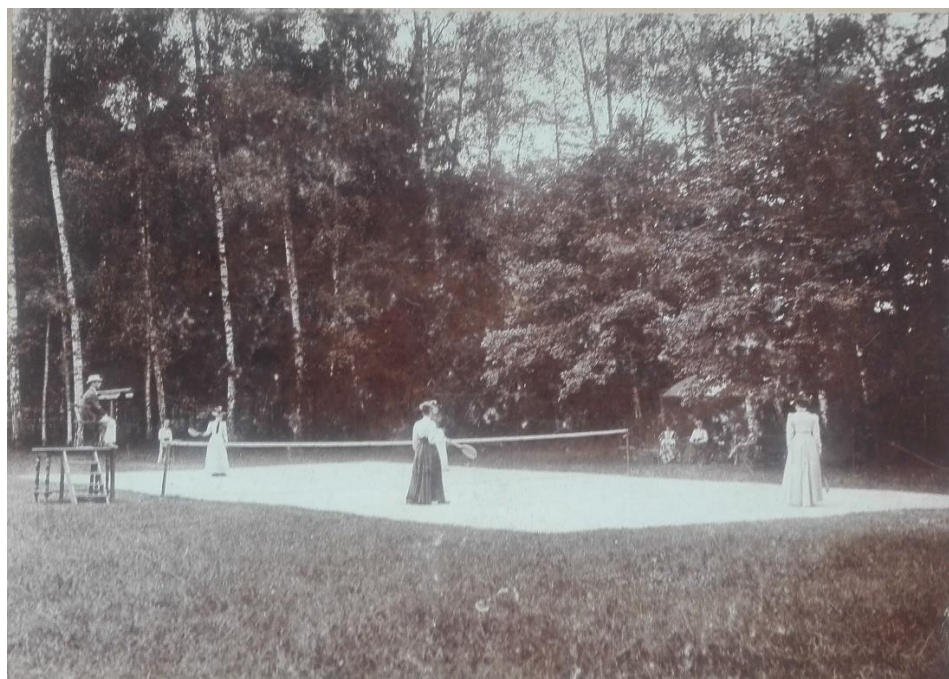
⁴³⁵ Mobilář Státního zámku Slatiňany, ZL 12244/12.

⁴³⁶ SOMMER, Jiří. *Malé dějiny sportu*. Fontána: 2003.273 s. ISBN 80-7336-116-7. s. 172-173.

⁴³⁷ SOA Zámorsk. RA Auerspergů Žleby a Slatiňany. Inv. č. 247, sign. 187, ev. j. kar12, ukl. č. K13. Dopis Charlotty otci Františku Josefovi, 30. 7. 1896.

⁴³⁸ SOA Zámorsk. RA Auerspergů Žleby a Slatiňany. Inv. č. 247, sign. 187, ev. j. kar12, ukl. č. K13. Dopis Charlotty otci Františku Josefovi, 26. 5. 1906.

rozčilení... Oba to ale umí méně než Lotterl, zvláště chudák Cesek. Ferdi pukal smíchy, bylo to pro něj krásné divadlo.⁴³⁹

Obrázek 39. Auerspergové při tenise.⁴⁴⁰

Mezi dětmi byl rozšířenou hrou též kriket, o kterém se Lotterl v dopisech nejednou zmiňuje, nejdetailněji o něm píše matce z Weitwörtu v dubnu roku 1898: „Po obědě jsme hráli kriket; Franzi, Lily a já; z počátku jsem byla pozadu, Franzi hrál moc dobře, ale jen na počátku; Lily již byla hotová, když jsem já byla sotva v polovině, pak mi pomohla skrz tři kruhy až k posledním dvěma, těmi jsme také prošly, ale pak začal Franzi láteřit a prohlásil naši hru za neplatnou, tak jsme ustoupily.“⁴⁴¹

Nedá se říci, že by děti Františka Josefa a Vilemíny s příchodem zimy nějak smutnily, naopak, znamenalo to pro ně nový způsob venkovních her, ovšem, pokud se dočkaly sněhu. Hlavní rozmach zimních sportů přišel až v 16. století, ačkoli například brusle jsou doložené již na počátku 14. století. Jedním z nejčastěji provozovaných zimních radovánek pak bylo sáňkování.⁴⁴² To, že si Auerspergové, a to v jakémkoli věku, uměli užít i zimních sportů, jsme

⁴³⁹ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 25. 7. 1901.

⁴⁴⁰ Mobilář Státního zámku Slatiňany, ZL 12516.

⁴⁴¹ SOA Zámorsk. RA Auerspergů Žleby a Slatiňany. Inv. č. 368, sign. 114 R. K., ev. j. kar19, ukl. č. K21. Dopis Charlotty mamince Vilemíně, 5. 4. 1898.

⁴⁴² SOMMER, Jiří. *Malé dějiny sportu...* s. 155-157.

viděli již v kapitole věnující se jejich pobytu ve Svatém Mořici, kolébce zimních sportů vůbec.

6. 1. 2 „Venku zase prší“ aneb zábava doma

Talentem, který měli vrozený snad všichni členové Auersperského rodu, bylo kreslení. Již rodiče Františka Josefa, Vincenc Karel a Vilemína, i babička Gabriela Marie, byli v tomto ohledu velmi nadaní; své vlohy všichni uplatnili zejména při romantické úpravě zámku ve Žlebech, jelikož mnohé z návrhů interiérů i exteriérů zámku pochází právě od nich.⁴⁴³

Obrázek 40. Kresba Otto Waltera- kůň prince Vincence.⁴⁴⁴

Zřejmě jako učitel působil u dětí Františka Josefa a Vilemíny Otto Walter, jenž je autorem několika kreseb, většinou dochovaných ve skicácích. Charlotta z Auerspergu se o kreslení ve své korespondenci zmiňuje hned několikrát: „*Namalovala jsem podle šablony od Lily tři hlavy koňů a teď maluji volnou rukou krávu s teletem.*“⁴⁴⁵ Charlottu kreslení bavilo i v pozdějších letech, roku 1903, kdy jí bylo již osmnáct, píše otci: „*Odpoledne jsme malovaly. Nejprve jsme se chtěly namalovat vzájemně, ale když jsme chtěly mít profil obě, nešlo to. Lily tedy nakreslila mne a já nám obkreslila jednu starou knihu.*“⁴⁴⁶ Z ukázky plyne, že kresba

⁴⁴³ K tématu akvarelů kněžzen Gabriely a Vilemíny viz. SUROVCOVÁ, Markéta. *Historické proměny interiérů zámku Slatiňany a jejich současná obnova*. Univerzita Pardubice, Filosofická fakulta. Diplomová práce, 2012. Bez ISBN.

⁴⁴⁴ Mobiliiář Státního zámku Žleby, ZL 11467/17.

⁴⁴⁵ SOA Zámorsk. RA Auerspergů Žleby a Slatiňany. Inv. č. 368, sign. 114 R. K., ev. j. kar19, ukl. č. K21. Dopis Charlotty mamince Vilemíně, nedatováno.

⁴⁴⁶ SOA Zámorsk. RA Auerspergů Žleby a Slatiňany. Inv. č. 247, sign. 187, ev. j. kar12, ukl. č. K13. Dopis Charlotty otci Františku Josefovi, 16. 2. 1903.

nebyla pouze ryze dětskou zábavou a někteří členové rodiny se jí věnovali i v pozdějším věku, jak se dočteme v dalším listu: „*Tatínek a strýc Eduard namalovali dva obrazy. Na jednom je Amanda, vévodkyně z Hohenfelde, zakladatelka rodu a na druhém je její muž Carolus, vévoda z Hohenfeldu. Oba jsou moc krásné.*“⁴⁴⁷ V inventáři SOA Zámorsk se dozvíme, že František Josef byl patrně zkušeným malířem, uloženo je tu několik jeho kreseb.

Obrázek 41. Obrázek Charlotty z Auerspergu - Vánoce na Žlebech, rok 1903.⁴⁴⁸

K obvyklé zábavě v domácím prostředí patřila ve šlechtických kruzích četba. Auerspegové byli pravděpodobně velkými čtenáři, jen knihovna ve Žlebech obsahuje asi deset tisíc svazků knih a rytin, ovšem, v korespondenci se k tomuto tématu příliš nevyjadřují. Výjimkou je opět princezna Charlotta, i když četbu zmiňuje vždy pouze krátce a rozhodně ne pravidelně: „*Když jsme přišli domů, mademoiselle nám zbytek dne četla Un bon petit diable*“⁴⁴⁹, či „*Dnes opět příšerně lije. Když prší, čte nám Teresa Einer aus dem Hause Lesa, nebo mademoiselle Un bon petit diable.*“⁴⁵⁰ Více než knihám byla princezna zřejmě nakloněna skládání básní, několik se jich dochovalo jako příloha k dopisům zaslaným rodičům.

⁴⁴⁷ SOA Zámorsk. RA Auerspergů Žleby a Slatiňany. Inv. č. 368, sign. 114 R. K., ev. j. kar19, ukl. č. K21. Dopis Charlotty mamince Vilemíně, nedatováno.

⁴⁴⁸ Mobilář Státního zámku Žleby, ZL 8275/67.

⁴⁴⁹ SOA Zámorsk. RA Auerspergů Žleby a Slatiňany. Inv. č. 368, sign. 114 R. K., ev. j. kar19, ukl. č. K21. Dopis Charlotty mamince Vilemíně, 14. 9. 1896.

⁴⁵⁰ SOA Zámorsk. RA Auerspergů Žleby a Slatiňany. Inv. č. 368, sign. 114 R. K., ev. j. kar19, ukl. č. K21. Dopis Charlotty mamince Vilemíně, 7. 9. 1896

A tea party⁴⁵¹

*This sweet little party,
onsisting of three,
Have taken their doggie,
and gone out to tea.
I would have gone too,
but they didn't ask me.*

*They've teacups and tea things
of teaspoons a few.
Some real china plates,
and a big teapot too.
And a dear little kettle
that's nearly brand new.*

*They've plum cake and cherries
and pears with their tea.
But they've no bread and butter
that I can see.
They must have forgotten
to bring it, these three.*

*There's no nursie here
any bother to make.
There's no one to ask you
what you will take.
Or to say „I think that
You've had enough cake.“*

*Good- bye little party
Consisting of three.
I wish for you all
Though you didn't ask me,
many happy returns
od you Afternoon Tea.*

⁴⁵¹ SOA Zámorsk. RA Auerspergů Žleby a Slatiňany. Inv. č. 368, sign. 114 R. K., ev. j. kar19, ukl. č. K21. Z dopisu Charlotty mamince Vilemíně, nedatováno.

Obrázek 42. Pohled ze Slatiňan od přítelkyně Dory.⁴⁵²

Charllotinou další velkou zálibou bylo sbírání pohledů, které si ukládala do speciálního alba, jež je dnes součástí mobiliáře Státního zámku ve Slatiňanech. Ostatní členové rodiny o tomto koníčku věděli, a tak bylo běžné, že z cesty zaslali Lotterl nějaký pěkný pohled. Právě díky této zálibě víme, že princezna měla ve Slatiňanech kamarádku Doru, která ji čas od času zaslala nově vydaný pohled Slatiňan či pohled z místa, které navštívila, do jaké rodiny dívka patřila však známo není. Lotti často v dopisech svým nejbližším děkuje za zasláné pohledy, ze kterých měla vždy velkou radost: „Dostala jsem právě krásný pohled. Moc za něj děkuji. Bude v mé sbírce moc pěkný. Dávám celou vaši cestu dohromady.“⁴⁵³ Jindy zase princezna přešťastně reagovala na to, že se dědeček vrátil z Říma a přivezl jim hodně pohlednic; s prarodiči Kinskými měly děti vůbec dobrý vztah: „Prarodiče jsou již bohužel pryč. Především jsme s nimi ještě pojedli. Přišlo mi to docela zábavné u toho malého stolku na Freyung. Byli jsme čtyři. Jidelna byla rozdělena španělskou stěnou; velmi útulné.“⁴⁵⁴

⁴⁵² Mobiliář Státního zámku Slatiňany.

⁴⁵³ SOA Zámorsk. RA Auerspergů Žleby a Slatiňany. Inv. č. 368, sign. 114 R. K., ev. j. kar19, ukl. č. K21. Dopis Charlotty mamince Vilemíně, 19. 5. 1899.

⁴⁵⁴ SOA Zámorsk. RA Auerspergů Žleby a Slatiňany. Inv. č. 247, sign. 187, ev. j. kar12, ukl. č. K13. Dopis Charlotty otci Františku Josefovi, 19. 5. 1899.

Obrázek 43. Pozdrav z Achensee od strýce Eduarda.⁴⁵⁵

Pokud bychom se měli vrátit k tématu ryze dětské zábavy, byla jednou z oblíbených her ta na školu, jak se dozvídáme od tehdy jedenáctileté princezny: „Emma tu teď byla a hrály jsme si na školu. Ona byla učitel a já žák.“⁴⁵⁶ Značné oblibě se již v 19. století těšily deskové hry, z nich nejpobulárnější bylo u Auerspergů Člověče, nezlob se! (v korespondenci nazýváno jako *Ludo*): „Franzi se tu také na moment stávil, po svých lekcích jízdy na koni. Když odešel, hráli jsme ještě já a Ferdi Člověče, nezlob se!, Ferdi pak odešel na svou hodinu a já hrála s mademoiselle ještě halmu... Po polévce přišel Ferdi a hráli jsme znovu Člověče, nezlob se! s velkou deskou. Nakonec jsme zapálili svíčky na květnovém oltáři.“⁴⁵⁷ Stavění malých oltářků na každý měsíc pak bylo další zálibou princezny Lotterl, tentokrát ovlivněnou náboženstvím. O deskových hrách najdeme u Lotti ještě několik zmínek: „Nyní jsme našli velkou krabici s pěknou hrou, kterou jsme jednou dostali na Vánoce. Je to malý tenis, který se hraje na stole. Teď ale tenisový stůl není dobrý, musíme si vyrobit pořádný. Je to dobrá zábava, hrála jsem včera s Ferdim. Člověče, nezlob se! hrajeme také velmi často.“⁴⁵⁸ Závěrem nelze opomenout ani billiard, který byl však zřejmě spíše pánskou zábavou, Lotti se ani jednou nezmínila o tom, že by ho sama hrála: „Po večeri jsme hráli Vincenc, Prockschl a já s babičkou kvarteto. Ferdi hrál s panem Tomiczekem billiard.“⁴⁵⁹ Činnosti, kterým se dcera

⁴⁵⁵ Tamtéž.

⁴⁵⁶ SOA Zámorsk. RA Auerspergů Žleby a Slatiňany. Inv. č. 247, sign. 187, ev. j. kar12, ukl. č. K13. Dopis Charlotty otci Františku Josefovi, 10. 9. 1896.

⁴⁵⁷ SOA Zámorsk. RA Auerspergů Žleby a Slatiňany. Inv. č. 247, sign. 187, ev. j. kar12, ukl. č. K13. Dopis Charlotty otci Františku Josefovi, 9. 5. 1899.

⁴⁵⁸ SOA Zámorsk. RA Auerspergů Žleby a Slatiňany. Inv. č. 247, sign. 187, ev. j. kar12, ukl. č. K13. Dopis Charlotty otci Františku Josefovi, nedatováno.

⁴⁵⁹ SOA Zámorsk. RA Auerspergů Žleby a Slatiňany. Inv. č. 368, sign. 114 R. K., ev. j. kar19, ukl. č. K21. Dopis Charlotty mamince Vilemíně, nedatováno.

Františka Josefa a Vilemíny věnovala, sama v jednom z dopisů velmi stručně shrnula: „*S mademoiselle dělám všechno možné. Šijeme věci pro panenky, hrajeme pasiáns a mnoho dalších věcí.*“⁴⁶⁰

Poznali jsme, že ani dětský svět šlechtických potomků rozhodně nebyl o zábavu a hry ochuzen. Jejich volný čas byl věnován aktivitám různého charakteru a od dětí neurozených se odlišoval snad jen tím, že malým Auerspergům se mnohdy dostávalo poněkud dražších hraček, ovšem nemuselo tomu tak být pokaždé.

6.2 Zábava v kruhu rodinném pro děti i dospělé

Zhruba na přelomu 19. a 20. století začal do každodenního života pronikat velmi moderní druh zábavy, fotografování. Pro šlechtu to byl již v tomto období dostupný koníček a věnovali se mu rovněž Auerspergové. Dochované šlechtické fotografie nejčastěji zachycují soukromý život fotografujícího, jeho rodinu a přátele, prostředí, ve kterém dotyčný žil, či aktivity, kterým se věnoval. Fotografie šlechty nelze posuzovat uměleckými měřítky, ani nešlo o to, aby se šlechtici vyrovnali profesionálním fotografům, snímky jsou nám však dodnes nedocenitelným, autentickým zachycením šlechtického prostředí. Rovněž v tomto období přelomu století dochází k přesunu od sbírání ateliérových snímků, představujícím spíše kolektivní paměť, k tvorbě fotografií zachycujících individuální a rodinnou paměť. Každý fotografující vytváří subjektivní svět vzpomínek na dané události a životní situace, jež obvykle posléze sám řadí ve fotoalbech.⁴⁶¹

Fotografický fond zachovaný na zámku ve Žlebech a Slatiňanech není malý, sestává se zhruba z 8 700 fotografií. Největší podíl na tomto počtu mají portrétní fotografie jednotlivých členů knížecí rodiny. Bohatě fotograficky zastoupena je ve fondech přímo rodina Františka Josefa, výjimkou však nejsou ani časté fotografie rodiny jeho sestry Gabriely, provdané Windischgräetzkové a rodiny kněžny Vilemíny, roz. Kinské. Auerspergové měli skutečně široký okruh příbuzných a samozřejmě také známých, proto je štěstím, že mnohé fotografie jsou na zadní straně, nebo přímo ve fotoalbech, opatřeny popisky s konkrétními jmény, či je dokonce popsána fotografovaná událost. Nejčastěji se v popiskách setkáváme s rukopisem Vilemíny, roz. Kinské. Ačkoli rodina Auerspergů dle fotografických fondů

⁴⁶⁰ SOA Zámorsk. RA Auerspergů Žleby a Slatiňany. Inv. č. 247, sign. 187, ev. j. kar12, ukl. č. K13. Dopis Charlotty otci Františku Josefovi, nedatováno.

⁴⁶¹ MEDŘÍKOVÁ, Petra. Portréty Auerspergů na zámcích Žleby a Slatiňany... s. 35-36.

fotografovala často, nedochoval se na zámcích ve Žlebech ani Slatiňanech žádný fotoaparát. Pokud bychom měli analyzovat fotografovaná období, pak nejvíce snímků pochází ještě z 19. století, zhruba ze 70 - 90. let. S fotografiemi z pozdějšího období je to stejné, jako s prameny písemné povahy, zhruba po roce 1908/1909 v podstatě mizí. Poslední větší skupina snímků zachycuje období první světové války, které František Josef Auersperg strávil na východní frontě.⁴⁶²

Obrázek 44. František Josef Auersperg se synem Vincencem a vychovateli Franzem Prockschem a Rudolfem Baumgartnerem v modrém salónu na zámku ve Žlebech, kolem roku 1887.⁴⁶³

Obrázek 45. Sourozenci Auerspergovi s příbuznými z rodin Kinských a Montenuovo na zahradě paláce ve Vídni, kolem roku 1892.⁴⁶⁴

⁴⁶² MEDŘÍKOVÁ, Petra. Portréty Auerspergů na zámcích Žleby a Slatiňany... s. 37- 40.

⁴⁶³ Tamtéž, s. 37.

⁴⁶⁴ Tamtéž, s. 38.

Nejvášnivější fotografkou v rodině byla zřejmě princezna Charlotta, jejíž jméno je uvedeno u pravděpodobně největší části snímků (nemluvíme-li o profesionálních ateliérech)⁴⁶⁵; fotografovala však například i její sestra Marie.

Obrázek 46. Lily (pravděpodobně Karolína, dcera prince Eduarda) fotografuje slepici.⁴⁶⁶

Činností, do které se zapojovali snad všichni členové knížecí rodiny Auerspergů, a to i předchozí generace, byla účast v divadelních představeních či předvádění takzvaných tableaux vivants, neboli živých obrazů. Zábava to byla vskutku urozená, holdovali jí i členové císařské rodiny.⁴⁶⁷ Divadelní představení byla nejčastěji uváděna při nějaké slavnosti příležitosti, ať už jí byly narozeniny či jmeniny; nejpravidelněji bylo představení nacvičováno k předvedení v rámci oslav příchodu nového roku, kdy se pak většinou hrálo v soukromém divadle rodiny na zámku ve Žlebech. Auerspergové k jednotlivým divadelním představením tvořili programy, proto dnes víme, že se her účastnili skutečně snad všichni z rodiny i nejbližších příbuzných. Základy této zálibě položil snad již Vincenc Karel, který ze své funkce nejvyššího komorníka spravoval dvorské divadlo ve Vídni.

⁴⁶⁵ Například album obsahující rodinné fotografie a fotografie z cest z let 1901- 1904. U alba poznámka *Fotografieren von Lotterl gemacht*. SOA Zámorsk. RA Auerspergů Žleby a Slatiňany. Inv. č. 550, sign. 159 T. Z. ev. j. fal 5, ukl. č. K33.

⁴⁶⁶ Mobilář státního zámku Slatiňany, ZL 124 74.

⁴⁶⁷ VOCELKA, Michaela. VOCELKA, Karl. *František Josef I.: Císař rakouský a král uherský*. Praha: Paseka, 2017. 414 s. ISBN 978-80-7432-806-0. s. 27.

Obrázek 47. Bratři Auerspergové při soukromém divadelním představení *Vorlesung bei der Hausmeisterin* uvedené na Žlebech v zimě roku 1886.⁴⁶⁸

Hlavním strůjcem velké obliby divadelních her v rodině se pak stal zřejmě vychovatel Františka Josefa a jeho sourozenců a pozdější blízký přítel, Franz Procksch. Právě vychovatel s dětmi řadu her sám nastudoval a v mnohých také účinkoval; všech pět sourozenců se pravidelně objevuje v tištěných programech. Láska k divadlu byla logicky následně podporována i u další generace Auerspergů, kteří od útlého věku účinkovali v divadelních představeních přizpůsobených jejich věku; her se mnohdy účastnili i příbuzní z rodin Kinských, Montenuovů a Windischgräetzů. Kromě divadelních programů se zachovalo též značné množství fotografií, zachycujících knížecí rodinu při oblíbené zábavě, při které si evidentně užívali i spoustu vtipných situací.⁴⁶⁹

V práci je dále přiložen divadelní program dětského představení *Das Märchen von den sieben Geisslein*, které se odehrálo na zámku ve Žlebech na Silvestra roku 1887. Účinkují v něm zejména děti Františka Josefa Auersperga a Vilemíny; například princovi Vincencovi bylo v té době pouhých sedm let.⁴⁷⁰

⁴⁶⁸ MEDŘÍKOVÁ, Petra. Portréty Auerspergů na zámcích Žleby a Slatiňany... s. 40.

⁴⁶⁹ MEDŘÍKOVÁ, Petra. Portréty Auerspergů na zámcích Žleby a Slatiňany... s. 39-40.

⁴⁷⁰ Divadelní program z mobiláře státního zámku Žleby, ZL 0758/040.

Nelze uzavřít kapitolu zábavy a trávení volného času šlechtické rodiny Auerspergů, aniž bychom se zmínili o lásce k chovu koní a koním samotným. Stáje byly nedílnou součástí zámku ve Slatiňanech, kde byla koním věnována mimořádná pozornost. Budova pro koně z 18. století byla na moderní a reprezentativní komplex stájí přebudována Františkem Josefem ve druhé polovině 19. století, na realizaci se podílel architekt Jan Schmoranz, který pracoval na základě návrhu anglické společnosti. Komplex byl tvořen samostatnými stájami pro dostihové koně, dále pro koně kočárové, honební a užitkové; nechyběla sedlací komora, komora postrojů, letní a špitální boxy, psinec, prostor pro personál a dům pro trenéra dostihových koní Waltera Earla. Popis koníren nalezneme také v pamětech Aloise Auersperga: „*U velkých českých velkostatkářů hrála velkou roli láska ke koním a jejich chovu. Velký komplex budov, sloužících jako stáje, byl i ve Slatiňanech. Byla v nich ustájena stovka koní, kočároví koně, tažní percheroni pro galakočár a last but not least plnokrevníci*

*pro dostihovou stáj a dvacet čtyři dodaných irských polokrevníků, o nichž můj tchán napsal, že mnoho z nich by mělo kvality vyhrát Velkou pardubickou steeplechase, ačkoli pro ni byli určeni pouze plnokrevníci.*⁴⁷¹

Obrázek 48, František Josef se synem Vincencem při jedné z loveckých výprav v Tyrolsku.⁴⁷²

Koně z knížecích stájí byli velmi kvalitní a byli dodáváni na tak významné akce, jako byl například císařský hon v Gödöllö.⁴⁷³ Koním byla ve Slatiňanech věnována vskutku nejlepší péče: „Byli svěřeni dvěma Angličanům, které jsem ještě dobře poznal, Appletonovi a Earlovi, kteří hovořili zrovna tak dobře anglicko-německy, jako anglicko-česky. Ve Slatiňanech zůstali i během první světové války.“⁴⁷⁴ Sám kníže František Josef byl zkušeným jezdcem a v sedle byl téměř každý den. Jízda na koni byla mnohdy zábavou i pro malé Auerspergy, kteří jezdili zprvu jen na ponících, zanedlouho však dostávali své vlastní koně.⁴⁷⁵

S vášní pro jezdectví souvisela další záliba šlechty v 19. století, parforsní hony. Po napoleonských válkách se ve střední Evropě objevoval čím dál větší zájem o Anglii a tamní

⁴⁷¹ BUŠTA, J. KONEČNÝ, M. RYŠAVÝ, R. *Slatiňany...* s.135.

⁴⁷² Mobiliiář Státního zámku Slatiňany.

⁴⁷³ Tamtéž, s. 109.

⁴⁷⁴ Tamtéž, s. 109.

⁴⁷⁵ KINSKÝ, Zdenko, Radslav. *Hodina vzpomínek: Kus historie parforsních honů a dostihů v Čechách.* Chlumeck nad Cidlinou: 1947. Bez ISBN.

způsoby: „Bylo to na podzim roku 1836, když Oktavián Kinský jako první v království Českém zavedl honbu na jelena koňmo anglickým způsobem. Importoval plnokrevné koně a smečku strakatých psů z Anglie a zval si nejlepší jezdce z okolí, s kterými honil „par force“ na Chlumecku, většinou směrem ke Kladrubům a k Labské Týnici.“⁴⁷⁶ Z počátku při těchto honech měli jezdci pocit, že je třeba s koněm překonat každou překážku v cestě, a tak nebyla nouze o nepříjemné pády.

Obrázek 49. František Josef u snídaně před parforsním honem, kresba Otto Waltera.⁴⁷⁷

Oktavián Kinský, který stál u vzrůstající oblíbenosti parforsních honů v Čechách, zpočátku jako jediný z jezdců nosil předepsaný oblek, ke kterému patřil červený kabátek, jenž je dodnes jistým charakteristickým znakem parforsních honů. Obliba nového způsobu lovu se šířila rychle, a tak si již roku 1840 velitel tehdejších pardubických husarů, kníže Lichtenštejn, opatřil vlastní smečku psů a společně s Clam - Gallasem a Vincencem Karlem z Auerspergu uspořádali parforsní hony. Stalo se tedy, že Auerspergové se podíleli na rozvoji parforsních honů a posléze zrodu Pardubické parforsní společnosti založené po roce 1850.⁴⁷⁸ V rodinné tradici posléze pokračoval i František Josef, jenž byl členem parforsní společnosti v Pardubicích i vlivného vídeňského Jockey Clubu, kde byl od roku 1907 viceprezidentem. Mohlo by se zdát, že jezdeckví a účast na honech byla záliba spíše pánská, ale dle

⁴⁷⁶ KINSKÝ, Zdenko, Radslav. *Hodina vzpomínek...* s. 14.

⁴⁷⁷ Mobiliář Státního zámku Žleby, ZL 11467/002.

⁴⁷⁸ KINSKÝ, Zdenko, Radslav. *Hodina vzpomínek...* s. 15-17.

dochovaných fotografií tomu u Auerspergů rozhodně tak nebylo a samotných honů se mnohdy aktivně účastnily i dámy - dcery Františka Josefa.

Obrázek 50. Dcera Františka Josefa a Vilemíny Charlotta při jednom z honů.⁴⁷⁹

⁴⁷⁹ Mobiliář státního zámku Slatiňany.

7 Nemoci, smrt a místa paměti

Nemoci byly v 19. století běžnou součástí každodenního života. Také Auerspergové si mnohdy procházeli zdravotními nesnázemi, které do jisté míry formovaly běh jejich života. Jakými chorobami Auerspergové trpěli, jak proti nim bojovali a s jakým vlastně výsledkem, to vše bude obsahem závěrečné kapitoly diplomové práce.

Mezi nejtradičnější nemoci, o kterých se v korespondenci zmiňuje hned několik členů rodiny, patřila rýma či nachlazení. Ačkoli se poznámky k této nepříliš vážné nemoci objevují poměrně často, většinou je rodina nebrala příliš dramaticky. Jiné to bylo v případě Charlotty, která nebyla zdravotně v pořádku a rýma tak mohla zhoršit její celkový zdravotní stav. Nachlazení se u princezny objevilo například při pobytu ve Svatém Mořici v únoru roku 1901: *„Naše dítě má malou rýmu, a ačkoli měla teplotu jen 36,7 nechali jsme ji raději dopoledne v posteli. Konzultoval jsem také s doktorem Bernardem, zda je dobré, aby Cariho děti přijely a říkal, ať přijedou... I v posteli dobře a s chutí posnídala, je veselá. Doktor Bernard jí předepsal límec a kapky do nosu, protože v hotelu má mnoho lidí drobné bolení v krku. Doktor si myslí, že se Lotti musí aklimatizovat, což se stane tak za osm až deset dní a měla by vše, na ledu i na sněhu, vyzkoušet, je přesvědčen, že jí pobyt udělá dobře.“*⁴⁸⁰ Ačkoli nejprve kníže nedělal z nemoci dcery nějaký velký problém, hned v dalším dopise je znát, že ho její nachlazení vyděsilo: *„Lotti se včera, jak jsem zmiňoval, vzbudila s rýmou; byl chladnější den, samozřejmě jsme zůstali doma, večer měla teplotu 38. Spala. Díky Bohu docela dobře, je svěží a veselá, má 36,7, snídá s chutí čaj a syrovou šunku, právě vstala a přišla ke mně. Mohu říci, že včera jsem byl deprimován tím, že má naše dítě nějakou horečku. Moje hloupé nervy jsou nesnesitelné, nemohu ten pocit ani popsat, bylo mi celý den do breku.“*⁴⁸¹ František Josef měl pro dceru Charlottu slabost, jednak byla nejmladší dcerou a patrně se to odvíjelo zejména od faktu, že její zdravotní stav nikdy nebyl ideální. O pár dní

⁴⁸⁰ „Unser Kindl hat einen kleinen Schnupfen und obwohl ihre Temp. 36,7 war, liessen wir sie Vormittag im Bett. Wir haben auch Dr. Bernard consultiert, der zu den Cari kindern kommt und der sagte sie könne... Es hat, auch im Bett, mit appetit gefrühstückt und ist lustig. Dr. Bernard hat ihn ein präservatir Hals und Schnupfwasser aufgeschrieben, weil im hotel eine Menge Leute kleine Halsentzündungen haben sollen. Er meint, dass Lotterl sich aclimatisiren muss, was in 8-10 Tagen geschehen sein dürfte und dass sie dann Alles, auf Eis und Schnee mitmachem solle; er ist überzeugt, dass ihr der Aufenthalt gut thun wird.“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 13. 2. 1901.

⁴⁸¹ „Sie erwachte gestern, wie erwähnt, mit Schnupfen; es war ein kalter Tag, wir bleiben natürlich daheim und Abends hatte sie eine Temp. von 38. Sie schlief. Gottlob sehr gut, ist frisch und munter, hat eine Temp. 36,7 frühstückte mit Appetit Thee und rohe Schinke und steht eben auf um zu mir herüber zu kommen. Dir kann ich's sagen, mein Herzl, wie deprimirt ich war, als das Kindel gestern Abends etwas Fieber hatte. Meine dummen Nerven sind so unausstehlich; ich kann das Gefühl nich beschreiben; es war mir den ganzen Tag zum Weinen.“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 14. 2. 1901.

později princeznina rýma ustoupila a kníže s ní pomalu začal absolvovat venkovní procházky na slunci, o čemž Vilemínu podrobně informoval. Nachlazení však potkávalo i další členy rodiny: „*Dopoledne poslal doktor Eduarda (bratr Františka Josefa pozn. aut.) na vzduch; má teplotu 37,1 kašle a kýchá, je při chuti a zcela čilý, ale má nějakou bolest pod levým okem. Má stále obavy z komplikací, a pokud ráno nebude bez horečky, odcestuje i se svojí rýmou do Vídně. Eduard sem neměl jezdit, když mu nebylo dobře.*“⁴⁸² Kromě nachlazení se občas objevovaly i bolesti v krku: „*Alfréda včera bolelo v krku, už je mu ale docela dobře. Je obrovsky roztomilý a legrační.*“⁴⁸³ Některé z nemocí již byly vážnější než rýma, nebylo jich ale příliš, o jedné z nich psal František Josef manželce z pobytu v Heřmanově Městci: „*Rosal má od včera spálu. Díky Bohu už je jí lépe, je s Marií v nemocnici.*“⁴⁸⁴ Jedna z nepříjemnějších nemocí potkala i bratrance princezny Charlotty Františka: „*Franzi má zarděnky, což určitě víte. Je to velmi nepříjemné, měl odjet ve středu do Salzburku.*“⁴⁸⁵ Výčet závažnějších chorob knížecí rodiny, jež byly zmíněny v korespondenci bychom však tímto mohli prozatím uzavřít.

Spíše vtipnou „zdravotní“ událostí bylo referování Lotterl o vytržených zubech: „*Eduard je velmi pyšný na svůj vytržený zub. Řekl, že ho dá Aloisovi, dokud se mu také nevyvrátí.*“⁴⁸⁶ Charlotta pak ještě několikrát radostně píše i o vlastním vytrženém zubu, což pro ni pokaždé bylo bolestivé jen malou chvíli. Patrně méně veselý byl ze svých zubních potíží František Josef, který při této příležitosti navštěvoval zubaře ve Vídni: „*... byl jsem u zubaře, který mi našel velkou díru, kterou zítra zaplombuje.*“ O den později píše: „*Jen dva řádky Ti chci napsat, proč dnes neodcestuji. Doktor Weiser mi provizorně vyplnil zub, protože není jisté,*

⁴⁸² „*Der Doctor hat Eduard heute V. M. an die Luft geschickt; E. hat 37,1 gehabt hustet und schnupft, ist bei Appetit und ganz munter, hat aber etwas Schmerzen unter dem linken Auge. Er fürchtet daher immer ein Nasen complication und wenn er morgen fieber frei ist, wird er wohl mitsamt seinem Schnupfen nach Wien ausreissen. Der gute Eduard hätte eben nicht herfahren sollen, da er schon unwohl war.*“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 22. 2. 1905.

⁴⁸³ „*Alfred hatte gestern ein Halsweh, es soll ihm aber sehr gut dabei gehen. Er ist reisig herzlich und lustig.*“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů Žleby a Slatiňany. Inv. č. 247, sign. 187, ev. j. kar12, ukl. č. K13. Dopis Charlotty otci Františku Josefovi, 16. 2. 1903.

⁴⁸⁴ „*Sache ist, dass Rosal seit gestern den Scharlach hat. Gottlob geht es ihr bisher gut. Sie ist mit Marie im Spital untergebracht.*“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně nedatován, rok 1904.

⁴⁸⁵ „*Franzi hat die Rötteln was Ihr wahrscheinlich wisst. Es ist sehr unbequem dem er soll am Dienstag nach Salzburg.*“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů Žleby a Slatiňany. Inv. č. 247, sign. 187, ev. j. kar12, ukl. č. K13. Dopis Charlotty otci Františku Josefovi, 16. 2. 1903.

⁴⁸⁶ „*Eduard ist sehr stolz über seinen ausgerissenen Zahn. Er hat gesagt, er wird ihn Alois schenken bis er sich auch einen ausreisst.*“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů Žleby a Slatiňany. Inv. č. 247, sign. 187, ev. j. kar12, ukl. č. K13. Dopis Charlotty otci Františku Josefovi, 19. 5. 1899.

zda zub plombu vydrží. Myslí si, že může přijít silná bolest a nebylo by dobré, kdybych seděl ve Slatiňanech, rozhodl jsem se tedy zůstat, v případě bolesti ráno zajdu k doktorovi.“⁴⁸⁷

7.1 Nemoc Charlotty tvoří život knížecí rodiny

Život Františka Josefa Auersperga a jeho ženy Vilemíny byl ovlivněn nemocí jejich nejmladší a milované dcery Charlotty. Princezna se narodila jako předposlední z dětí 27. června 1885 ve Slatiňanech.⁴⁸⁸ Není zcela jasné, kdy se začaly zdravotní problémy u Lotti objevovat, ale jistě to bylo nejpozději roku 1896, tedy v jejích dvanácti letech. Právě tehdy se jako první začaly projevat žaludeční potíže, které způsobovaly, že Charlotta byla velmi hubená a špatně přibírala, v podstatě na své váze spíše ztrácela.

Jedny z první specifických rad ohledně princezny píše František Josef Vilemíně v průběhu roku 1897: „Právě jsem mluvil s Foltánkem, Lotterl by měla: 1. Při každém jídle vypít nejvýše ¼ litru tekutin (po jedné hodině smí znovu vypít ¼ litr); 2. Jíst maso před polévkou; 3. Nejíst nic tučného a nic kyselého; 4. Každý večer nejdříve dvě hodiny po „napařování se“ mít na noc Prieznitzův obklad.“⁴⁸⁹ Problémy s jídlem a váhou princezna měla již minimálně rok před touto radou a sama několikrát rodiče informuje o tom, jak jí: „Mademoiselle říkala, že jsem teď dva dny dobře jedla, jako nikdy předtím. Začínám jíst také ovoce. Doufám, že budeš rád, že více jím.“⁴⁹⁰ Mamince v bohužel nedatovaném dopise píše: „Daří se mi velmi dobře, ačkoli tento týden nepřibírám. Zhubla jsem o 5 dk. Mademoiselle říkala, že se nic neděje, že zase přiberu.“⁴⁹¹ Vleklé problémy Charlotty se začaly plně projevat kolem roku 1900. Ačkoli téma zdravotního stavu princezny bylo nejčastějším tématem korespondence mezi Františkem Josefem a Vilemínou, je značně problematické

⁴⁸⁷ „Nur 2 Zeilen um Dir zu sagen warum ich heute nicht abreise. Dr. Weiser hat meinen Zahn provisorisch gefüllt weil es nicht sieher ist ob der Zahn die Füllung verträgt. Er meint es könnten starke Schmerzen kommen und ich sässe damit in Slatinan. Ich habe mich also entschlossen die Nacht zu bleiben, im Falle der Schmerzen Früh zum Dr. Zu gehen.“ SOA Zámrsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 17. 11. 1906.

⁴⁸⁸ NOHEL, R. *Auerspergové v Čechách*. s. 29.

⁴⁸⁹ „Habe eben Foltanek gesprochen; Lotterl soll: 1. nie mehr als höchstens ¼ Liter Flüssigkeit bei einer Mahlzeit nehmen (nach einer Stunde kann sie wieder ¼ Liter nehmen); 2. Fleisch vor der Supper essen; 3. Nichts Fettes nichts Saures essen; 4. Alle Abend frühestens 2 Stunden nach dem Dunsten einen Prinsnitzumschalg für die Nacht nehmen.“ SOA Zámrsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně nedatován, rok 1897.

⁴⁹⁰ „Mademoiselle hat gesagt dass ich seit zwei Tagen so gut esse wie noch nie. Ich fange auch schon an Obst zu essen. Ich hoffe dass Dich das Viel essen freuen wird.“ SOA Zámrsk. RA Auerspergů Žleby a Slatiňany. Inv. č. 247, sign. 187, ev. j. kar12, ukl. č. K13. Dopis Charlotty otci Františku Josefovi, 5. 9. 1896.

⁴⁹¹ „Es geht mir sehr gut obwohl ich diese Woche nichts zugenommen habe. Ich habe 5 dk abgenommen. Aber Mademoiselle hat gesagt dass es nichts macht. Ich werde schon wieder zunehmen.“ SOA Zámrsk. RA Auerspergů Žleby a Slatiňany. Inv. č. 368, sign. 114 R. K., ev. j. kar19, ukl. č. K21. Dopis Charlotty mamince Vilemíně, nedatováno.

vyčíst z jednotlivých dopisů, co vlastně jejich dceři přesně bylo; lékařská dokumentace, která by mohla tuto otázku rozklíčovat se v archivu nenachází. Nezbyvá než se domnívat, že Charlotta trpěla jakousi celkovou slabostí, občasnými zažívacími problémy, pravděpodobně také anémií a měla problémy se srdcem.

Rodina Lotterl zhruba právě od roku 1897 dopřávala různé léčebné pobyty, ať už v lázních či u moře, jen aby se princeznin celkový stav zlepšil. V podstatě i pobyt ve Svatém Mořici, o kterém již byla řeč v předchozích kapitolách, měl za cíl pomoci princezně; František Josef, který v horském středisku neprve pobýval s dcerou sám, než za nimi přijela Vilemína, každodenně referuje právě manželce o tom, jak se Lotterl daří: *„Včera byl nádherný slunný den a Lotti byla tři hodiny venku, dobře jedla a dobře spala... Je veselá, milá a srdečná jako vždy.“*⁴⁹² Do poklidného pobytu na horách zasáhlo nachlazení dcery knížete, kterému byly věnovány odstavce výše. Ještě téhož roku v červenci odcestovala Charlotta s matkou k moři, pravděpodobně do Merana: *„Bůh Vás ochraňuj a dej, aby se Lotterl znovu cítila dobře; je nekonečnou útěchou, že jí, jak se zdá, dělá mořský vzduch zase dobře jako minulý rok... Doufám jen, že máte krásné pláže a že si můžete nerušeně užívat mořského vzduchu.“*⁴⁹³ Pobyt u moře byl v tehdejší době již považován za všeobecně prospěšný a odjezd do jiného klimatu jistou chvíli přinášel své ovoce i v případě Charlotty: *„Jsem opravdu šťastný za Tvůj spokojený dopis a budu doufat, že uvidím, že moje Lotterl vypadá lépe, až přijedu, že 14 dní mořského vzduchu bude znát, až se s ní znovu shledám.“*⁴⁹⁴

Ačkoli se z uvedeného úryvku zdá, že princezně pobyt u moře opravdu prospěl, přesto ještě téhož roku, opět s maminkou, odcestovala do Karlových Varů; zásadní zprávu, ze které se výjimečně dozvídáme konkrétnější informace o potížích Charlotty, zaslal kníže manželce v září roku 1901: *„Jsem přešťasten z dobrých zpráv, díky Bohu, vše jde podle přání a naše Lotterl si pobyt opravdu užívá. Dnes jsem mluvil s Foltánkem. Říká, že u L. žaludeční žlázy nefungují dostatečně a její trávení není dobré, a že je to v důsledku poruchy v raném dětství. Očekává, že Karlovy Vary tento stav určitělepší, mimo to říká, že Lotti se určitě ještě dobře vyvine a že určitě není vyloučeno, že z ní ještě bude silná dívka. Přijede (Foltánek) do Vídně*

⁴⁹² *„Gestern, an dem herrlichen Sonnentage war sie 3 Stunden drausen, hat gut gegessen und gut geschlafen... Sie ist lustig und lieb und herzlich, wie immer.“* SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 11. 2. 1901.

⁴⁹³ *„Gott schütze Euch Alle und gebe, dass Lotterl sich weiter so wohl befinden möge; es ist ein unendlicher Frost, dass ihr die Seeluft auch dies Jahr gut anzuschlagen scheint.“* SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 24. 7. 1901.

⁴⁹⁴ *„Ich bin natürlich glücklich über Euere zufrisenen Briefe; hoffe zu gott, dass ich mein Lotterl besser aussehen finden werde, wenn ich komme, da das ja volle 14 Tage Meeresluft sein wird unter der ich sie wieder finde.“* SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 28. 7. 1901.

v pondělí ráno a je kdykoli ochoten provést prohlídku Lotterl a Tvůj zevrubný posudek.“⁴⁹⁵ Pobyť v lázních v Karlových Varech Charlotta absolvovala někdy v září a říjnu, přičemž její zdravotní stav zřejmě skutečně nebyl ideální a během pobytu jí bylo doporučeno omezit chůzi: „*To, že naše dítě nemá moc chodit, je pro mě známkou toho, že, jak doufám, v Karlových Varech moc nezhubne; pak když jí chutná jídlo a jinak zůstane v pořádku, v což já doufám, také na její chudé váze neztratí.*“⁴⁹⁶ Lázeňský pobyt Charlottě opět prospěl, kniže to vyjádřil zejména v korespondenci manželce, kde se svěruje s tím, že ho to velice těší a je rád, že lázeňské prameny jeho dcera dobře snáší. Další v řadě ozdravných pobytů na sebe proto nenechal dlouho čekat a Lotterl opět navštívila Karlovy Vary hned následujícího roku při počátku lázeňské sezóny v květnu. Do lázní jí v tomto případě zprvu doprovázel její otec, aby ho pak Vilemína vystřídala, do té doby se v jeho listech dočteme opět základní popis stavu Lotterl: „*Včera večer tu byl doktor a byl opravdu zklamaný... Nemůžeme ale dělat nic, než děkovat milostivému Bohu, že to není horší a poprosit ho, aby naše Lotterl opravdu brzy dohnala to, co se doposud nepodařilo.*“⁴⁹⁷ I roku 1902 se Charlotta trápila tím, že v lázních toho moc nenachodila: „*Doktor nechce nechat, prozatím, Lotterl moc chodit, protože chce, aby přibrála; je jí to poněkud nepříjemné, protože se na dlouhé promenády těšila; musíme holt dělat krátké vyjížd'ky...*“⁴⁹⁸ Sám František Josef svou dceru o několik dní později politoval: „*Kohout také shledal, že Lotterl vypadá dobře a já jsem šťastný, že kůru tak dobře snáší. S Boží pomocí to tak zůstane a vezme si pár kilo domů. Je mi velmi, velmi líto, že naše milované dítě tak schází, tím spíše, že bude muset některé dny sedět sama. Mluví hodně o Weitwörtu, těší se tam a myslím, že by bylo nejlepší jí tam poslat rovnou odtud.*“⁴⁹⁹ Zhruba o

⁴⁹⁵ „*Mit Foltanek habe ich heute gesprochen. Er sagt, dass bei L. die Drüsen des Magens nicht genügend functioniren dass ihre Verdauung nicht gut ist und z. wohl in Folge der Störungen in frühester Kindheit; er erwartet von Karlsbad zuversichtlich Besserung dies Zustandes, sagt zugleich, dass L. sich gewiss noch gut entwickeln wird und dass es gar nicht ausgeschlossen sei, dass sie noch sogar ein starkes Mädel werde. Er kommt Montag Früh nach Wien und ist, wann immer zu einer Untersuchung Lotterl's eine eingehenden Besprechung um Die bereit.*“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 5. 9. 1901.

⁴⁹⁶ „*Dass unser Kindl nicht zu viel Gehen soll, ist mir ein Zeichen, dass sie hoffentlich in K. nicht zu viel abnehmen wird, denn wenn ihr das Essen schmeckt und sie sonst wohl bleibt, was ja doch zu hoffen ist, wird sie auch an ihrem armen Gewichtl nicht viel verlieren.*“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 8. 10. 1901.

⁴⁹⁷ „*Der Doctor war gestern Abends hier und war natürlich enttäuscht... Da können wir aber nichts machen, als den lieben Gott zu danken, dass es nicht ärger ist und Ihn zu bitten, dass unser Lotterl recht bald einholt, was sie bisher versäumt hat.*“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 3. 5. 1902.

⁴⁹⁸ „*Der Doctor will Lotterl, vorläufig, nicht viel marschieren lassen, weil er wünscht, dass sie zunimmt; es ist ihn dies etwas zuwieder, weil sie sich auf ihre lange Promenaden gefreut hat; wir müssen halt kleine Fahrten machen.*“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 4. 5. 1902.

⁴⁹⁹ „*Kohout findet Lotterl auch gut aussehen und ich bin glücklich, dass ihr die Cur so wohl bekommt. Mit Gottes Hilfe wird's so bleiben und sie bringt wohl ein Kilo heim! Mir ist es sehr, sehr leid das liebe Kindl zu*

týden později se kníže v jednom z dopisů své ženě radoval nad skutečností, že jeho dcera přibrala 80 dk, lázně jí tedy evidentě skutečně prospívaly, proto byl tamní pobyt opět zopakován i roku 1903.

Zdá se, že v letech 1904 a 1905 Charlotta prospívala celkem dobře; František Josef jí v korespondenci již nevěnoval tak rozsáhlou pozornost jako dříve. Lotterl se, alespoň dle některých archivních pramenů, věnovala svým koníčkům - jízdě na koni, fotografování a roku 1906 též divadlu, jak uvádí její otec: „Rýma Lotterl je minulostí, vypadá, jako když kvete, má dneska zkoušku a zítra představení, jak jsem Ti psal. Na Weitwört chce jet o něco později, jelikož nechce propásnout bál 1. května.“⁵⁰⁰

Patrně radikální zhoršení nastalo u Charlotty ke konci roku 1906, kdy František Josef ve svých dopisech Vilemíně dokonce psal, že sám neví, jak by jí ve strašných hodinách utrpení jejich dítěte pomohl. Není zřejmé, z jakého důvodu se zdravotní stav princezny tak zhoršil, patrně šlo o následky blíže nespecifikované srdeční choroby, snad přímo vrozené vady. František Josef krátce před Vánoci toho roku píše ženě, že mu doktor Foltánek sdělil, že tak silné záchvaty již absolutně nemusí přijít; jaké záchvaty měl však doktor na mysli, není jasné. Roku 1907, dle korespondence mezi manželi, opět nebyl stav Lotterl nějak kritický a nic nenavštěvovalo tomu, že dalšího už se milovaná Lotterl nedožije.

7.2 Nemilosrdný odchod nejbližších

Proměnlivé stavy nejmladší dcery Františka Josefa a Vilemíny vyvrcholily, dle dochovaných dopisů celkem nečekaně, v průběhu léta roku 1907. Princezna Charlotta z Auerspergu zemřela 1. července roku 1907 na milovaném zámku ve Slatiňanech krátce po oslavě dvaadvacátých narozenin.⁵⁰¹ Jako příčina úmrtí je v matrice zemřelých uvedena neurasthenie, neboli ochrnutí srdce.

V téměř každé dostupné publikaci, která se věnuje osudům rodu Auerspergů, se vždy jako důvod Charlottiny smrti uvádí následující: „Zemřela na následky fraktury páteře

verlassen, um so meh als sie einige Tage wird allen sitzen müßn. Sie spricht viel von Weitwörth, freut sich sehr hin und ich denke es wäre das Beste sie direct von hier hinzusenden.“ SOA Zámrsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 6. 5. 1902.

⁵⁰⁰ „Lotterl's Schnupfen ist vorbei, sie sieht blühend aus, hat heute Generalprobe und morgen Vorstellung über die ich berichten werde. Nach Weitwört möchte sie gehen aber vielleicht später da sie einen Ball am 1. Mai nicht versäumen möchte.“ SOA Zámrsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 20. 4. 1906.

⁵⁰¹ NOHEL, R. *Auerspergové v Čechách*. s. 29.

způsobené pádem z koně po ročním ležení na lůžku.⁵⁰² Věta je doslovně přepsána z knihy Rolanda Nohela *Auerspergové v Čechách*; vzhledem k tomu, že právě R. Nohel byl v podstatě prvním autorem, který se rodu věnoval z genealogického hlediska, dochází ve všech ostatních publikacích k jeho citování, a to dokonce i v zahraniční práci *Auersperg* od Mihy Preinfalk. (výjimku tvoří nová publikace věnovaná zámku Slatiňany, kde kolektiv autorů uvádí jako příčinu smrti srdeční chorobu⁵⁰³). Při výzkumu prováděném pro potřeby této diplomové práce se však zcela zásadní tvrzení o příčině smrti mladé šlechtičny nepodařilo prokázat a samotný Nohel jej nemá ve svém díle odcitováno. Miha Preinfalk, jehož dílo je doposud nejrozsáhlejší publikací k dějinám významného rodu, se ve svém tvrzení ohledně příčiny smrti Charlotty rovněž odkazuje na českého autora, kromě něj však zmiňuje i tvrzení pamětníka.⁵⁰⁴

Princezna Charlotta zaslala poslední dopis své matce Vilemíně roku 1907, ta si k jeho závěru připsala: „*Poslední dopis mojí milované Lotterl, v Meranu 1907, první den jejího pobytu v sanatoriu, zatímco my jsme byli v Obermais* (snad čtvrt' Merana pozn. aut.).“⁵⁰⁵ Charlotta v dopise například uvádí: „*Nejprve mi přidělili pokoj, pak byla svačina... pak přišel doktor a nejprve mě objednal na zítra na půl jedenáctou, pak říkal, co se bude dít... Ráno se mám potřít smrkovým lihem a masírovat si ruce a břicho. Pak se jít projít, každý den delší trasu, pak ležet; po jídle znovu deset minut chůze, hodina ležení, třikrát týdně večerní smrkovo-solné koupele a lehnout... Odpoledne: Právě jsem přišla z terasy, kde jsem ležela od čtvrt na pět.*“⁵⁰⁶ Z psaní je tak zcela jasné, že princezna žádným ochrnutím netrpěla, jen těžko by pak byla schopna dodržovat rady lékaře ohledně denního programu. Více dopisů již bohužel ze sanatoria Vilemíně nedorazilo, pravděpodobně to bylo způsobeno i tím, že s dcerou komunikovala také prostřednictvím telefonu, jak Charlotta v dopise dvakrát zmiňuje.

Zranění Charlotty bylo vázáno na pád z koně, který se měl odehrát zhruba rok před její smrtí. Autorce diplomové práce se během výzkumu podařilo dohledat několik novinových článků, které informovaly o nehodě Charlotty z Auerspergu při její cestě v kočáře, jež byla

⁵⁰² Tamtéž.

⁵⁰³ BUŠTA, J. KONEČNÝ, M. RYŠAVÝ, R. *Slatiňany*... s.99.

⁵⁰⁴ Je možné, že lidem v okruhu princezny, kteří jí nevidali každý den, se mohlo zdát, že je Charlotta ochrnutá, protože velice často ležela. Klid na lůžku byl však doporučován vzhledem k její celkové slabosti.

⁵⁰⁵ „*Letzter brief meines geliebten Lotteres, in Meran 1907 den ersten Tag ihres Aufenthaltes im Sanatorium, während wir in Obermais waren.*“

⁵⁰⁶ „*Zuerst habe ich mein Zimmer eingeräumt, dann gejausnet... Dann ist der Dr. Gekommen, hat mich aber erst zu sich für morgen ½ 11 bestellt, dann sagt er erst was geschieht...Morgen Früh soll ich mit Fichtenspiritibus gereiben und Arme und Beine massiert werden. Dann spazierung. Jeden tag ein Stücke mehr, dann liegen; nachdem Essen wieder 10 Min gehen 1 St. Liegen. 3 Mal der Woche Abends Fichtensolenbad und in's Bett...Nachmittag: Eben komme ich von der Terasse wo ich bis ¼ 5 gelegen bin.*“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů Žleby a Slatiňany. Inv. č. 368, sign. 114 R. K., ev. j. kar19, ukl. č. K21. Dopis Charlotty mamince Vilemíně, 1907.

způsobena splašenými koňmi. Charlotta z uvedené nehody vyvázla bez zranění, pokojská, která s ní cestovala, a kočí utrpěli drobná poranění.⁵⁰⁷ Zprávu přinesl například Deutsches Volksblatt, Neues Wiener Tagblatt, Kronen Zeitung či Neue Freie Presse, a to shodně 16. června 1906; šlo by o velkou náhodu, pokud by Lotterl zažila v krátkém čase hned dvě nehody podobného typu, a tak se lze domnívat, že došlo pouze k havárii v kočáře, ze které se postupem času díky nepřesnému vyprávění stal pád z koně.

I přes vysokou dětskou úmrtnost v 19. století byla stále v rodinách smrt dítěte těžkou zkouškou. Philippe Ariés ve svém díle zaměřeném na dějiny smrti hovoří v souvislosti s 19. stoletím o revoluci citů, které dříve nebyly soustředěny na malé množství lidí, tedy nejbližší rodinu, ale měly mnohem širší záběr zahrnující celý okruh příbuzných. Smrt jednoho člena rodiny neohrožovala natolik citový život jedince, pořád existovalo velké množství těch, kteří ho mohli nahradit. V 18. století začínají scházet prostředky k tomu, aby byl šok ze ztráty blízké bytosti zmírněn, lidé tak začínají více prožívat smrt svých nejbližších, která i ve šlechtických rodinách pomalu přestává být věcí veřejnou a účastní se jí jen skutečně blízcí.⁵⁰⁸ Smrt nejmladší a milované dcery a sestry rodinu velmi zasáhla. Nejbližší nám mohou být pocity Františka Josefa, jenž se ze smrti dcery již nikdy zcela nevzpamatoval. Ještě 19. června psal kníže v dopise své ženě, aby předala jeho pozdrav také Lotterl, 26. srpna jsou již jeho slova jiná: „*Cítím, že bude lépe, protože vím, že naše Lotterl za nás oroduje a na nás shlíží. Dám do toho veškerou snahu, abych se sebral; ale nyní, když nejsem doma, nemohu stále více pochopit, víc než na Slatiňanech, že už nemáme naše dítě. Mám jen pocit, že na mne čeká v Achensee, nebo že je s Tebou ve Slatiňanech. Moje Willerl, nemysli, že pořád pláču, není to tak hrozné, mohu se sebrat a dělám to.*“⁵⁰⁹

Ačkoli se zdá, že František Josef se v jedné z prvních reakcí na smrt dcery, které se v dopisech objevují, snaží být silný, příliš se mu to nedařilo, stále myslel na Lotterl, ale také na utrpení svojí ženy: „*Myslím na Tebe stále, srdečně a chtěl bych být u Tebe a při nejmenším*

⁵⁰⁷ Dostupné online například <<http://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=krz&datum=19060616&seite=9&zoom=33&query=%22Charlotte%2BAuersperg%22&ref=anno-search>> cit. [16. 8. 2017].

⁵⁰⁸ SLABÁKOVÁ, Radmila. Žal a umírání v denících a soukromé korespondenci rakousko-uherské šlechty 19. století. In: *Studia Historica Nitriensia*, IX, 2001, s. 153-163.

⁵⁰⁹ „*Ich fühle auch dass ich besser werde, seit ich weiss dass unser Lotterl für uns betet und auf uns herabsehent. Ich will mir alle Mühe geben dies zu erreichen und auch, dass ich mich mehr zusammennehme. Aber jetzt wo ich von daheim fort bin, kann ich es wieder weniger fassen als in Slat. dass wir unser Kindel nicht mehr haben. Ich habe immer das Gefühl, dass sie in Achensee auf mich wartet oder bei Dir in Slat. ist. Mein liebes Willer, glaube nicht, dass ich immer weine, es ist nicht so arg und ich kann mich ja zusammen nehmen und tue es auch.*“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 26. 8. 1907.

políbit Tvůj smutný obličej. Vše je plné melancholie, tento jinak tak šťastný podzim, kdy naše dítě strávilo nejlepší čas na Karlslustu a Slatiňanech.“⁵¹⁰ Kníže se lépe cítil ve společnosti svých přátel, kteří mu snad alespoň na chvíli umožnili nemyslet stále na smutek, který ho sužoval: „Kdybych měl vylít své srdce, neustále my, já, oba myslíme na naši Lotterl, ve dne v noci a vím, že ona na nás tam v nebi, nahoře, také. Bůh ji opatruj!“⁵¹¹

Obrázek 51. Kníže Auersperg s dcerou Charlottou, rok 1903.⁵¹²

⁵¹⁰ „Ich denke Deiner stets und innig und möchte so gerne bei Dir sein um um wenigstens Dein liebes trauriges Gesichtel küssen zu können. Es ist ja Alles voll Wehmut, dieser sonst so fröhliche Herbst vielleicht am meisten, wo die beste Zeit für unser geliebtes Kindl war in Karlslust und Slatinan!“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 27. 8. 1907.

⁵¹¹ „Wenn soll ich denn mein herz verschütten; an unser Lotterl denken wir ja Beide in einem fort wenn wir nach sind, bei Tage und Nacht, und gewiss sie auch an uns, in ihrem himmel droben. Gott segne Sie!“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 28. 8. 1907.

⁵¹² MEDŘÍKOVÁ, Petra. Portréty Auerspergů na zámcích Žleby a Slatiňany... s. 40.

Dva měsíce od smrti Charlotty kníže vzpomínal na její šťastný život: „*Dnes jsou to dva měsíce, co bylo naše sluníčko u nás naposled tak veselé a svěží. Jak byla v životě šťastná, to je pro nás nyní také požehnáním, cítím každou hodinu, že mi tam nahoře v nebi pomáhá... Jsem stále tak zmatený, veškerou snahu a motlitby bych dal, abych našel svůj klid, na druhé straně hledám melancholické vzpomínky, čímž ztrácím to, za co se modlím... Čas ovšem všechno zahojí, k tomu jsme ale staří a je příliš těžké ztratit naše dítě, ale bude zase lépe...*“⁵¹³ Na druhý den však poslal kníže Vilemíně následující řádky: „*Jde to moje Willerl, zvláště když jsem celý den mezi přáteli. Jen když jsem sám, mám to stejné, jako Ty a musím stále plakat za naši Lotterl, i když velmi dobře vím, že vše, jak to milostivý Bůh zařídí, je dobré... Moje srdce, budeme se podporovat navzájem tak dlouho, jak Bůh dá a pak budeme v jeho milosti spolu s našimi dětmi, navěky!*“⁵¹⁴ Smutek z rodinné tragédie přetrvával i v následujícím roce 1908: „*Není nutné kvůli tomu tolik plakat má drahá, vím, že to děláš, když jsi sama a Tvoje drahé, silné, nesobecké srdce to překoná jen když jsem u tebe, tyto strašné okamžiky přijdou, když myslíš na to, že už není (Lotterl).*“⁵¹⁵

František Josef se snažil po smrti Charlotty své Willerl pomoci snést utrpení, které díky ztrátě dcery zažívala. Zimu roku 1908 strávila kněžna v Egyptě po boku svého manžela, odkud odcestovala o něco dříve, než on; patrně se vracela přes oblíbené letovisko Opatia, kde se její zdravotní stav zhoršil a musela zde setrvat několik týdnů.⁵¹⁶ V červnu roku 1909 pobývali Auerspergové na zámku ve Slatiňanech, kde se stav kněžny zlomené smrtí své dcery příliš nelepšil. Vilemína z Auerspergu podlehla na Slatiňanech náhlé mrtvici 1. října 1909.⁵¹⁷

Již tak zdrcený kníže, velkostatkář František Josef, musel smrt milovaného člena rodiny vytrpět ještě jednou. 10. června 1909 ve Vídni zemřel v nedožitých čtyřiceti letech

⁵¹³ „*Heute sind es zwei Monate, dass unser Sonnenkind zum letztenmal so heiter und frisch mit uns war. Wie sie uns im Leben beglückt ist sie auch jetzt ein Segen für uns, das fühle ich jede Stunde, dass sie mir da oben im Himmel hilffē... Ich bin noch immer so confus und wann ich mir auch alle Mühe gebe im Gebete meine Ruhe zu finden, so suche ich andereseits wieder die wehmütigen Erinnerungen und damit verliere ich wieder was ich mir erbetet... Zeit freilich nicht mehr heilen, dazu sind wir zu alt und der Verlust unseres Kindels zu schwer; aber es wird besser werden...*“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 1. 9. 1907.

⁵¹⁴ „*Es geht ja mein Willerl, besonders wenn man den ganzen Tag mit Freuden zusammensteckt. Nur wenn ich allein bin, gehts mir so wie Dir und da muss ich halt weinen um unser Lotterl, wenn ich noch so gut weiss, dass Alles gut ist wie es der liebe Gott gemacht hat... Aber mein Herzen Du und ich tragen miteinander, so lange es der liebe Gott haben will und dann wird Er uns in Seiner Gnade zusammenführen, mit unserem Kindlm auf ewig!*“ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 2. 9. 1907.

⁵¹⁵ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 15. 2. 1907.

⁵¹⁶ O zhoršení zdravotního stavu kněžny podal zprávu i deník Bohemia, roč. 82, č. 135, 17. 5. 1909. s. 2.

⁵¹⁷ BUŠTA, J. KONEČNÝ, M. RYŠAVÝ, R. *Slatiňany*... s.93.

Vincenc z Auerspergu, nejstarší syn Františka Josefa, který měl být pokračovatelem rodu a dědicem majetku. Vincenc podlehl rakovině, dle úmrtního listu na mozku, játrech a plicích.⁵¹⁸

7.3 Závěr života skutečného šlechtice těla i ducha

„Vznešeným potomkem velkých předků je jeho jasnost František Josef kníže Auersperg. Kníže Auersperg, dokonalý kavalír, muž všeobecně známých duchovních předností, je zářivým reprezentantem rakouské aristokracie. Jeho veličenstvo císař jej už před léty povolal do panské sněmovny říšské rady a propůjčil mu titul tajného rady; kníže Auersperg je také nejvyšším dědičným maršálkem v Tyrolsku a čestný rytíř německých rytířů. Kníže se s láskou oddává sportu, mocného příznivce v něm má zejména vznešený lov. Něžnou láskou provázený svazek spojuje knížete s jeho manželkou kněžnou Vilemínou, stejně tak s kvetoucími dětmi, vychovanými v duchu rodičů. Kněžna Auerspergová, rozená hraběnka Kinská, nadchne okouzující laskavostí a vznešenou ladností své povahy. Vyniká značným hudebním nadáním, stejně jako milé, mladistvě krásné dcery, princezny Christiana, Marie a Charlotta a její oba synové Vincenc a Ferdinand. Odlesk nezkaleného rodinného štěstí ozařuje knížecí domov....“⁵¹⁹

Smrtí několika členů spokojené rodiny byl ukončen šťastný život Auerspergů, který společně prožívali na přelomu 19. a 20. století. František Josef po odchodu blízkých již jen přežíval. Po smrti své ženy se již neoženil a jakoby snad jen očekával, až si smrt přijde i pro něj. Prameny k životu Františka Josefa po roce 1918 jsou k dispozici jen výjimečně, obvykle se ani netýkají osobního či každodenního života.

Kníže Auersperg přežil svou ženu o devětadvacet let. František Josef v průběhu svého života neměl žádné zásadní zdravotní potíže, které by narušovaly jeho zdravotní stav. Z dopisů, které zasílal své ženě, ovšem plyne, že trpěl jistým druhem úzkostí, snad také přílišnými obavami o své blízké. Psychické potíže si sám kníže uvědomoval a snažil se je vědomě potlačovat, ne vždy byl ale úspěšný. Jistý stres pociťoval například při odjezdu na služební cestu do Madridu, odkud posléze Vilemíně píše: *„Chci Ti ještě napsat o mých hloupých nervech... Měl jsem bídný den při odjezdu, ale jinak se mi daří dobře.“*⁵²⁰ V závěru cesty do Španělska informuje: *„V těchto dvanácti dnech jsem se opravdu statečně pral*

⁵¹⁸ NA v Praze. Úmrtní list Vincence z Auerspergu.

⁵¹⁹ Sport und Salon 1902, BUŠTA, J. KONEČNÝ, M. RYŠAVÝ, R. *Slatiňany...* s.85.

⁵²⁰ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 14. 5. 1902.

*s mými nervy a jsem se sebou poměrně spokojen.*⁵²¹ Potíže s psychikou u knížete přetrvávaly i později, a tak se například roku 1906 svěřuje ženě, že s nervy je to dobré, ačkoli měl v poslední době malé úpadky. Celkově však můžeme hodnotit, že vážnější zdravotní problémy se Františku Josefovi, zřejmě i díky výborné kondici, dlouho vyhýbaly.

Fyzické zdraví osmdesátiletého Františka Josefa se začalo zhoršovat v průběhu roku 1937. Z let 1937/1938 je zachována řada účtů souvisejících s celkovými výlohami za nemoc starého slatiňanského pána, u něhož se zhruba rok před jeho smrtí začali velmi často objevovat lékaři - dr. Volek a dr. Kramář. Doktor Volek byl u nemocného jen v průběhu listopadu 1937 11krát, v prosinci pak 15krát a v období od ledna do července 1938 dokonce 188krát, přičemž k celkové ceně za poskytnutou péči, která činila 12 600 korun je připočítáno i ošetření či prohlídka bratra Engelberta a sestry Gabriely.⁵²² Doktor Kramář měl na účtu pro kancelář Františka Josefa dokonce 201 návštěv. Ještě v prosinci roku 1937 došlo vzhledem ke zdravotnímu stavu knížete k zakoupení Ultrathermu - lampového terapeutického přístroje pro ultrakrátkovlnnou terapii, který měl mít pozitivní vliv na nemocného. Bohužel nemůžeme přesně říci, k jaké léčbě ji kníže používal.⁵²³

⁵²¹ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 359, sign. 110 R. K. 190, ev. j. kar 17, ukl. č. K19. Dopis Františka Josefa manželce Vilemíně z 20. 5. 1902.

⁵²² SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 115. ev. j. kar7, ukl. č. K8. Výlohy nemoci knížete Franze Josefa.

⁵²³ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 115. ev. j. kar7, ukl. č. K8. Výlohy nemoci knížete Franze Josefa.

V ý k a z

výloh spojených s nemocí Františka Josefa A u e r s p e r g a v Slati-
nanech za dobu 1.července 1937 do 19.listopadu 1938

1.	1169	490	✓	Honorář Dra.Kramáře ve Slatinanech	1500 .-
2.	1130	475	✓	Lékárně Mr.Ph.Lány v Slatinanech za léky	1715.03
3.	1669	670	✓	Honorář Prof.Dr.Jiráskovi v Praze	5000 .-
4.	908	7	✓	Tech.průmysl a.s.Praha za ultrakrátkovlný přístroj	20049. 30
5.	191	114	✓	Honorář Dr.Volek Slatinany: 217 návštěv a 50	10850. -
6.			✓	Dr.Bačkovský Chrudim za roentgen.....	170. -
7.	138	81	✓	Lékárně v Slatinanech za léky	2220. 41
8.	273	151	✓	Honorář Dr.Kramářovi za I.pololetí 1938	10500. -
9.	524	243	✓	St.nemocnice Vinohrady za rad.emanace	240. -
10.	625	286	✓	Honorář Dr.Mladý v Hradci Králové	300. -
11.	786	335	✓	Lékárna Mr.Ph.Zettla v Slatinanech 31/10 - 19/11	1271. 14
12.	1177	468	✓	Honorář Dr.Filip v Poděbradech	1000. -
13.	1178	469	✓	Honorář Dr.Volek v Slatinanech do 19/11 1938	2000. -
14.	1179	470	✓	Honorář Dr.Kramář v Slatinanech	4300. -

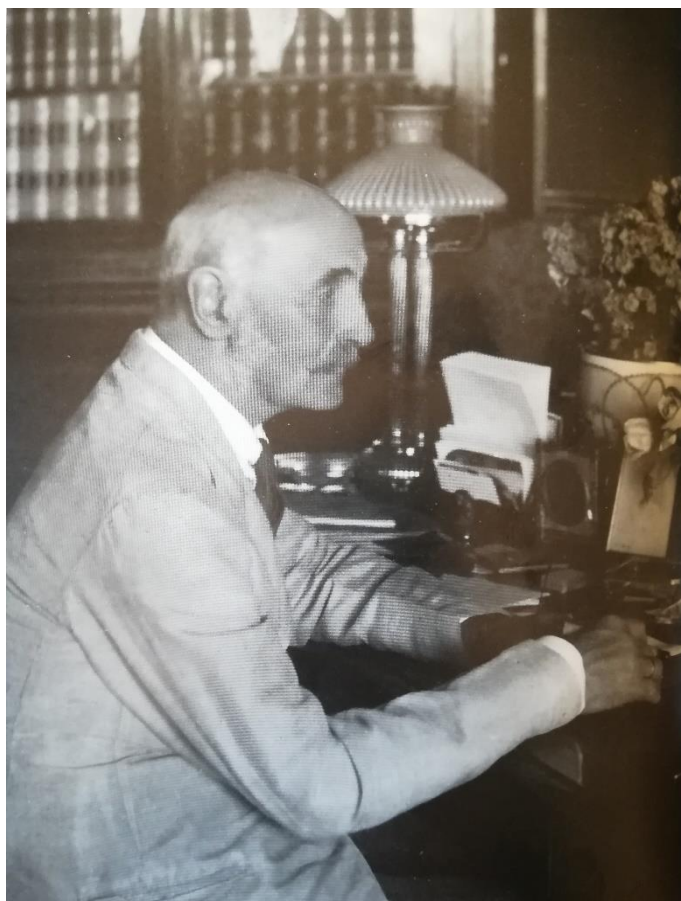
C e l k e m					K 61.115. 90
xx					

Obrázek 52. Výlohy spojené s nemocí Františka Josefa Auersperga.⁵²⁴

Zhruba z poloviny roku 1938 je dochován v archivu účet zaslaný do Slatiňan z Královské nemocnice na Vinohradech doktorem Tománkem, který poskytl k léčbě nemocného „další radiovou emanaci“.⁵²⁵ Z dostupných informací plyne, že kníže Auersperg zřejmě trpěl rakovinou, jejíž léčba probíhala právě pomocí radiové emanace.

⁵²⁴ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 115. ev. j. kar7, ukl. č. K8. Výlohy nemoci knížete Franze Josefa.

⁵²⁵ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 115. ev. j. kar7, ukl. č. K8. Výlohy nemoci knížete Franze Josefa.

Obrázek 53. Jedna z posledních fotografií Františka Josefa Auersperga, 30. léta 20. století. Na stole před knížetem patrný rámeček s fotografií dcery Charlotty.⁵²⁶

Skutečný šlechtic těla i ducha František Josef Auersperg zemřel v sobotu 19. listopadu 1938 na svých milovaných Slatiňanech. Jako příčina smrti byla uvedena srdeční zástava.

Smrt představitelů starobylých šlechtických rodů v sobě v občanské době ukrývala soukromý a veřejný rozměr. Poslední okamžiky v životě šlechtice patřily vždy rodině. Šlechta se dlouho bránila trendům medikalizace a hospitalizace, tradicí bylo umírat za zdmi svého rodového sídla v přítomnosti příbuzných, přičemž neodmyslitelná byla přítomnost zástupce katolické církve – kněze. Ještě na počátku 20. století bylo nutné přijmout smíření se smrtí z jeho rukou, připomenout si zásadní okamžiky života a hledět smrti vstříc. Příkladem posledních okamžiků života budiž nám osoba knížete Karla IV. ze Schwarzenbergu, který zemřel 4. října 1913 na Orlíku: „*V předvečer smrti mu katolický kněz udělil svátost umírajících. Svědky zaopatření umírajícího knížete bylo veškeré domácí služebnictvo, které klečelo spolu s ústředním ředitelem panství a knížecím tajemníkem v předsíni... Smrt šlechtice*

⁵²⁶ BUŠTA, J. KONEČNÝ, M. RYŠAVÝ, R. *Slatiňany...* s. 116.

druhé poloviny 19. a počátku 20. století byla záležitostí soukromou. Bezprostředními svědky odchodu knížat a kněžen z pozemského světa byli pouze nejbližší příbuzní, kněz a lékař.⁵²⁷

Obrázek 54. Posmrtná fotografie knížete Auersperga.⁵²⁸

Ihned po skonu se zesnulý i pozůstalí ocitli v přechodovém rituálu smrti, který byl tvořen několika soukromými i veřejnými kroky. Krátce po smrti, ještě v soukromí, obvykle docházelo k prvním úpravám ostatků zesnulého a jejich očištění. Většinou za přítomnosti duchovních osob, které se modlily za správnou cestu duše zemřelého, bylo tělo převlečeno, došlo k sepnutí rukou a zatlačení očí. Úmrtní pokoj a zejména lóže byly pokryty květinami, posléze byl zesnulý fotografován. Dále následovalo ohledání těla, přičemž povinná lékařská prohlídka mrtvých byla v monarchii zavedena již za časů Marie Terezie roku 1770. Součástí posmrtného rituálu bylo ve šlechtických rodinách balzamování, které bylo většinou prováděno společně s pitvou. Balzamování bylo v 19. století obvykle prováděno vstříkovaním roztoku antiseptických látek do cév zemřelého. Jeho cílem bylo reprezentování nejen osoby zemřelého, ale výlučnosti celého šlechtického rodu.⁵²⁹ O balzamování těla Františka Josefa Auersperga se měl původně starat profesor Heřman Šikl z Prahy, z neznámého důvodu však

⁵²⁷ GRUBHOFFER, Václav. Paměť rodu v zrcadle smrti: Funerální obřady v rodině Schwarzenbergů v občanské době. In: BŮŽEK, Václav. KRÁL, Pavel (edd.). *Paměť urozenosti*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007. 233 s. ISBN 978-80-7106-928-7. s. 193-194.

⁵²⁸ BUŠTA, J. KONEČNÝ, M. RYŠAVÝ, R. *Slatiňany...* s. 124.

⁵²⁹ Tamtéž, s. 196.

byla původní dohoda zrušena. Profesor Šikl si nárokoval 1 619,80 korun za ušlou škodu, kde vyčíslil náhradu za materiál, přípravné práce, tři telefonické hovory a ztrátu času.⁵³⁰

Přechodový rituál se po dokončení balzamování přesunul ze soukromého a intimního prostředí do veřejného. Zesnulý se stával majetkem společnosti, jeho tělo bylo vystaveno v kostele sv. Martina v otevřené rakvi tak, aby se mu lidé mohli přijít naposledy poklonit. Ještě téhož večera, kdy zemřel starý slatiňanský pán, byly v několika domech vyvěšeny černé prapory. Přípravy na pohřeb se rozeběhly v podstatě okamžitě poté, co kníže vydechl naposledy. Ještě před pohřbem, 22. listopadu, se na zámek dostavili zástupci městské rady Slatiňan, aby kondolovali pozůstalým, patrně zejména synovi Ferdinandovi. Rozloučení s Františkem Josefem Auerspergem se uskutečnilo v kostele sv. Martina ve Slatiňanech 24. listopadu, pět dní po jeho smrti. Ačkoli byla doba listopadu roku 1938 velmi neklidná, poslední sbohem přišel knížeti dát skoro každý, kdo jen trochu mohl a před kostelem se tak tísnily davy. Značný důraz byl při organizaci pohřbu kladen na estetický rozměr smutečních událostí. Součástí pompy funebris byla smuteční výzdoba tvořená rodovými znaky, emblémy smrti a spoustou květin; kostel byl obvykle zdoben i černým sukem.⁵³¹ Výpravu pohřbu měla na starosti pardubická společnost Bratří Piklů a její celkové náklady, jež byly posléze vyúčtovány činily 25 800 korun.⁵³²

⁵³⁰ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 116. ev. j. kar7, ukl. č. K8. Pohřební výlohy pohřbu knížete Franze Josefa.

⁵³¹ GRUBHOFFER, Václav. Paměť rodu v zrcadle smrti... s. 198-199.

⁵³² SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 116. ev. j. kar7, ukl. č. K8. Pohřební výlohy pohřbu knížete Franze Josefa.

ÚČET

za vypravení pohřbu Jeho Jasnosti knížete
Františka Josefa Auersperga v Slatinanech a Žlebech.

Výprava: Nádherná třída.

Sarkofág egyptský, kovový dvojitý se skleněným víkem, (13.000⁻)
hermatically uzavřený v uměleckém provedení, Vnitřní uprava
satenová s atlasovou poduškou. Žádost a kolek o převoz do
Žlebu, okresní lékař v Chrudimi za intervenci, dávka za uřed-
ní výkon, telegram do Čáslavi, Žádost a kolek otevření hrob-
ky ve Žlebích. Bohatá výzdoba katafalku v zámku a ve Žlebích,
doprava a odvezení katafalku do Slatinan a Žlebu. Pohřební
auta v průvodu ve Slatinanech a Žlebích, převoz ze Slatinan
do Žlebu a nákladní, uprava čalovnická na květinové dary do
Žlebu. Veškeré svíce v Slatinanech a ve Žlebech, kolem kata-
falku a duchovenstvu, pohřební zřízení v Slatinanech a Žle-
bech, doprava do Slatinan a Žlebu. Zhotovení podušek plyšových
pro řády.

Obstarání ve Slatinanech a Žlebech a veškeré služby při
pohřbu.

Celkem Kč 25.800.

V Pardubicích dne 30. prosince 1938.

Obrázek 55. Účet pardubické společnosti Bratři Piklů.⁵³³

Před vlastním obřadem byla rakev s tělem pozůstalého uzavřena a přenesena do kostela, kde se již průvodcem rozloučení stal kněz. Po obřadu byla rakev s ostatky Františka Josefa naložena do automobilu a průvod jej pomalu doprovodil cestou přes zámecký park až k západní bráně, kde pronesl tesklivý proslov slatiňanský starosta Steklý: „K Vaší drahé schránce klademe prosté haluze sosen z modravých slatiňanských lesů, které jste měl tak rád, Klademe je pietou jako poslední pozdravy Slatiňan na dalekou Vaši pouť a prosíme Vás, abyste s sebou v záhrobí přijal věčný závazek naší hluboké vděčnosti. Přáli bychom Vám, aby alespoň na několik okamžiků ožily Vaše vyhaslé zraky a abyste v tuto chvíli popatřil na své živé Slatiňany, které se s Vámi přišly rozloučit. Přáli bychom si, abychom uviděli krásné perly slz ve Vašich drahých očích a abyste i vy uzřel všechny zarosené zraky těch, kteří přišli dnes sem, aby Vám ještě naposledy projevíli svou hlubokou vděčnost.“⁵³⁴ Vůz s rakví se pak dal do

⁵³³ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 116. ev. j. kar7, ukl. č. K8. Pohřební výlohy pohřbu knížete Franze Josefa.

⁵³⁴ Chrudimský kraj 10. 12. 1938, Chrudim. In: NOVÁKOVÁ, Lenka. *Podnikatelské aktivity Auerspergů v oblasti cukrovarnictví... s. 58.*

pohybu a *pomalou odjížděl starý zámecký pán ze Slatiňan navždy.*⁵³⁵ Rakev s ostatky Františka Josefa knížete z Auerspergu byla převezena do Žlebů, kde byla následně uložena do rodinné hrobky.

Obrázek 56. Fotografie z pohřbu Františka Josefa z Auerspergu.⁵³⁶

Na smutnou událost skonu pána ze Slatiňan vzpomněl snad každý plátek v monarchii: „*Jeho úmrtím odchází bývalý šlechtic, kníže a nositel vysokých hodností, který, i když převratem před 20 lety pozbyl titulů a příslušnosti k této společenské třídě, zůstal i v republice šlechticem ducha až do své smrti... Urozenost a gentlemanství nebyly u zesnulého pána dány jen rodokmenem, nýbrž jeho citem, skutky a celoživotním dílem, čímž vším si své šlechtictví podržel, byť bylo jinak zrušeno.*“⁵³⁷ Ačkoli bylo poslední rozloučení s Františkem Josefem velkolepé a vede nás k tomu, že starý pán byl váženým občanem, ke kterému lidé chovali značnou úctu, nutno říci, že veškeré projevy uznání byly posléze kanceláři Ferdinanda Auersperga vyúčtovány. Mezi výlohami k pohřbu bývalého knížete nalezneme účty za následující: organizace pohřbu, květiny, smuteční pásky, zaletování rakve, službu kostelníků ve Žlebech (zvonění), asistence při průvodu do hrobky v Markovicích, zpěvy, zádušní mše,

⁵³⁵ Zpravodaj Chrudimska, 1. 12. 1938 v Chrudimi. In: NOVÁKOVÁ, Lenka. *Podnikatelské aktivity Auerspergů v oblasti cukrovarnictví...* s. 58.

⁵³⁶ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 116. ev. j. kar7, ukl. č. K8. Album k pohřbu Františka Josefa.

⁵³⁷ Chrudimské noviny 26. 11. a 3. 12. 1938 In: NOVÁKOVÁ, Lenka. *Podnikatelské aktivity Auerspergů v oblasti cukrovarnictví...* s. 56.

ministranty, vyvěšení a svěšení černých praporů, tisk parte a smutečních obálek, vystavení katafalku v kostele, práce na oltáři, jízdu autem při pohřbu (plus ubytování a strava šoféra) a v neposlední řadě za zprávy v tisku (Zpravodaj chrudimska, Národní listy, Wiener Journal). Úctu za pohřeb zesnulého pána nebylo rozhodně málo a je snad i s podivem, co vše bylo účtováno.⁵³⁸

7.4 Místa paměti

Paměť rodu byla ve šlechtických rodinách předávána jako vzácné dědictví z generace na generaci. Již v době narození byla právě rodovou pamětí utvářena identita jedinců ze šlechtické společnosti, která se posléze projevovala odlišným životním stylem. Úcta k předkům byla spojena s důležitými okamžiky v životě šlechtice, kdy se snoubil tradiční přechodový rituál a hodnoty reprezentace. Odchod aristokrata z pozemského světa byl vyvrcholením jeho životního běhu. Trvalé udržení pouta mezi mrtvými předky a žijícími šlechtici bylo udržováno výstavbou posvátných staveb, které vyprávěly rodinnou historii široké veřejnosti.⁵³⁹

Místem posledního odpočinku žlebské knížecí větve rodu Auerspergů jsou Žleby, kde se rovněž nachází jejich hlavní reprezentativní sídlo. První kníže této linie byl pohřben přímo ve žlebském kostele Narození Panny Marie, a to společně se svou druhou manželkou, Vilemínou z Neipergeru. Roku 1822 byla vedle tamního kostela dle projektu architekta Michala Schella vystavěna klasicistní kaple sv. Kříže s kryptou. Zde jsou pohřbeny tři generace rodu – Karel, Vincenc s manželkou Gabrielou a Vincenc Karel s manželkou Vilemínou a jejich dvěma dětmi, které zemřely v ranném věku. Vzhledem k blízkosti kostela, kaple a místní řeky nechal František Josef vybudovat hrobku novou, pro kterou bylo vybráno mírné návrší nad obcí, k němuž byla vysázena lipová alej. Projekt nové stavby vytvořil vídeňský architekt Humbert Walcher z Moltheimu (1865 - 1926), který se inspiroval chrámem v chorvatském Šibeniku. Vystavěna byla pseudorománská bazilika a arkádové nádvoří s kryptou. V hrobce spočinulo třináct členů rodu. Jako první zde byla s velikým smutkem uložena roku 1907 princezna Charlotta. Poslední pohřbenou se stala Gabriela, roz. Hohenlohe – Langenburg, manželka prince Engelberta, která zemřela roku 1948.

⁵³⁸ SOA Zámorsk. RA Auerspergů... Inv. č. 116. ev. j. kar7, ukl. č. K8. Pohřební výlohy pohřbu knížete Franze Josefa.

⁵³⁹ GRUBHOFFER, Václav. Paměť rodu v zrcadle smrti... s. 198-199.

Ačkoli byla nová hrobka skutečně reprezentativní rodovou stavbou, která jasně vyprávěla o tradici ušlechtilého rodu Auerspergů, dodnes se nedochovala. V průběhu druhé poloviny 20. století byla hrobka několikrát vyrabována a některé rakve v této souvislosti bohužel vykradeny. Postupné chátrání původně reprezentativní hrobky urozených, a blízkost místního kamenolomu, vyústily k definitivnímu zbourání celé stavby. Před likvidací byla provedena exhumace těl, přeložení ostatků do dřevěných rakví a jejich převezení do krypty hřbitovního kostela sv. Marka, který se nacházel na druhé straně kamenolomu.⁵⁴⁰

Obrázek 57. Hrobka vystavěná Františkem Josefem z Auerspergu.⁵⁴¹

„Smrt představitelů šlechtických rodů v občanské době byla zrcadlem. Odrážely se v něm hodnoty, které byly starožitné šlechtě vlastní a utvářely její identitu a životní styl. K nim patřilo také vědomí rodové starobylosti, které se projevovalo nejen znalostí a zájmem o vlastní rodokmen, ale především neoddělitelností šlechty od duchovního a hmotného odkazu předků. Úmrtí každého z příslušníků rodiny bylo skutečným návratem k nim. Snaha uchovávat tradice a vracet se k dědictví předchozích generací našla ve smrti živnou půdu.“⁵⁴²

⁵⁴⁰ NOHEL, R. *Auerspergové...* s. 43; BUŠTA, J. KONEČNÝ, M. RYŠAVÝ, R. *Slatiňany...* s. 125.

⁵⁴¹ BUŠTA, J. KONEČNÝ, M. RYŠAVÝ, R. *Slatiňany...* s. 126.

⁵⁴² GRUBHOFFER, Václav. *Paměť rodu v zrcadle smrti...* s. 205.

8 Závěr

Cílem diplomové práce bylo přiblížit život Františka Josefa z Auerspergu a jeho rodiny na přelomu 19. a 20. století a tím přispět k bádání o dějinách šlechty v tomto složitém období. Práce je založena zejména na pramenech primární povahy, kterými byla zejména korespondence mezi členy knížecí rodiny, ale v neposlední řadě také paměti Aloise Auersperga či fotografie dochované v rodinných albech a mobiliářích auersperských sídel v Čechách. Právě pramenům a jejich podrobné kritice se věnuje první kapitola práce. Ačkoli se zdá, že fond Rodinný archiv Auerspergů, Žleby a Slatiňany, poskytuje dostatečné množství pramenů, bylo nutné konstatovat, že některých témat se dotýkají jen velmi málo nebo vůbec.

Druhá kapitola a první tematický celek práce se věnuje osudům šlechty na přelomu 19. a 20. století v obecné rovině. Vzhledem k výrazné změně pozic šlechty, k níž došlo po zániku feudální společnosti, bylo nutné vysvětlit vývoj postavení urozených, kteří se změnám museli přizpůsobit. Z původních feudálních pánů, kteří přišli o řadu výsad, se tak nově stávali podnikatelé - velkostatkáři. Mnoho z nich finance získané za vykoupenou půdu či rolníky investovalo do modernizace podniků na svých panstvích, a tak nelze jednoznačně tvrdit, že zrušení nevolnictví mělo na šlechtu ryze negativní dopady. Větším problémem než zrušení nevolnictví v Čechách se stal spor urozených s měšťanskou společností, jež po šlechtě požadovala vlastenecké přilnutí k českému národu a jeho otázce. Vnímání pojmu národ bylo ve šlechtické společnosti poněkud odlišné, a tak vztahy v českém království eskalovaly rozdělením šlechtického tábora na dvě skupiny - pročeskou, zastávající autonomii Čech v rámci monarchie, a německou, Jejich společným postojem však bylo zachování habsburské monarchie. Proces úplného zániku v Čechách nepopulární šlechtické společnosti byl v novém státě, Československé republice, završen po první světové válce, kdy došlo ke kompletnímu zrušení šlechtických titulů. Pozdější osudy urozených byly po celá dvacátá léta ovlivněny prováděním pozemkové reformy, která byla zahájena na jejich počátku. Léta třicátá pak pro šlechtu znamenala postupné vyhranění se buď proti nacistickému Německu, či proti Československu. Skupina šlechticů stojící proti hitlerovskému tlaku před druhou světovou válkou hned několikrát deklarovala sounáležitost s Československem, po druhé světové válce jí to bohužel příliš platné nebylo, komunistický stát s ní už nepočítal.

Další úsek diplomové práce je již věnován rodu Auerspergů, konkrétně počátkům žlebské knížecí linie v Čechách, které sahají do 18. století. Sňatkem Jana Adama s Kateřinou ze Schönfeldu roku 1746 připadl Auerspergům základ jejich majetku - panství Nasavrky se

zámek ve Slatiňanech a panství Žleby. Vývoj žlebské knížecí větve není jednoduchý, hned dvě manželství Auerspergů na přemu 18. a 19. století zůstala bezdětná a knížata musela přistupovat k adopci svých příbuzných.

Čtvrtá kapitola mapuje nejprve život rodičů knížete Auersperga a následně jednotlivé životní etapy Františka Josefa od jeho narození přes výchovu, vzdělávání, počátku vztahu s manželkou Vilemínou, rodinný život, až po jeho účast v první světové válce. Zmíněny jsou i poválečné osudy velkostatkáře Auersperga v rámci Československa. Kapitola přináší nový pohled na osobu vlídného knížete, pro kterého nebyla stěžejní kariéra u dvora, ale rodinný život. Svou ženu Vilemínu si František Josef bral z lásky a ve svém deníku přiznává, že už jako malý chlapec si ji představoval po svém boku. Ze šťastného a láskyplného manželství vzešlo pět potomků - dcera Marie, dvojčata Kristýna a Vincenc, dcera Charlotta a nejmladší Ferdinand. Spokojený rodinný život narušovaly zdravotní problémy nejmladší dcery Charlotty a také samotné Vilemíny. Rodinu zasáhla první smutná událost roku 1907, kdy v pouhých dvaadvaceti letech zemřela právě dcera Charlotta. Stav kněžny Vilemíny pravděpodobně již v tu dobu nebyl ideální - trpěla silnými migrénami a smrtí milované dcery se její stav ještě zhoršil. František Josef ztratil svou zbožňovanou manželku roku 1909. Tragické události knížete velmi zasáhly a jeho život již nikdy nebyl tak šťastný, jako dříve. Jak již bylo uvedeno, kariéra pro Františka Josefa nebyla stěžejní otázkou. Kníže získal prestižní funkci c. a k. komořího, což bylo v aristokratické společnosti téměř samozřejmostí, později byl tajným radou a nejvyšším maršálkem v Tyrolsku. Veškeré funkce znamenaly pro Auersperga „pouze“ přítomnost na vybraných akcích u císařského dvora, dvakrát se pak šlechtic účastnil výpravy některého z členů habsburského domu do zahraničí, konkrétně Londýna a Madridu. V první řadě byl však František Josef pánem a správcem na svých panstvích, jejichž rozloha před pozemkovou reformou nebyla malá. Na statcích Auerspergů se také nacházela řada moderních podniků - cukrovary, lihovary či chemická továrna. Poslední větší skupinu pramenů máme k dispozici pro období první světové války, není jich však mnoho. Na jejich základě se podařilo potvrdit aktivní účast šedesátiletého šlechtice v bojích na východní a později jihozápadní frontě; jeho stopa ve velké válce mizí s rokem 1916, kdy odešel do zálohy. Jeho další osudy ve válečných letech nejsou známé.

V uvedené kapitole se nově podařilo vytvořit alespoň přibližný obraz dětských let Františka Josefa Auersperga, který doposud nebyl zpracován. Jako přínos lze rovněž hodnotit výklad přístupu knížete k rodinnému životu, který, jak dokazují prameny, pro něj byl skutečně stěžejní - velmi miloval svou ženu i děti a trpěl, když věděl, že nejsou úplně v pořádku. Dále

se podařilo vyjasnit názor představitele rodu Auerspergů na vznik republiky. František Josef jej vyjádřil přímo v konceptu dopisu, jež byl adresován prezidentu Masarykovi - považoval se za monarchistu, a tak se ani nechtěl účastnit případné prezidentovy návštěvy ve Žlebech, kde by se musel přetvařovat. Pád monarchie byl knížetem a tehdy již velkostatkářem vnímán velmi negativně. František Josef od útlého dětství vyrůstal v hodnotách, které byly tvořeny náboženstvím, úctou k císaři, monarchii a rodině. Bohužel, po roce 1918 již knížeti z jeho hodnot příliš nezbylo, a tak se jeho život omezil na správu panství, účast na lovech či strávení času s vnoučaty.

Další části diplomové práce jsou věnovány tématům z dějin každodennosti - cestování a zábavě šlechtické společnosti. Opět lze konstatovat, že toto téma doposud nebylo v souvislosti s rodinou Auerspergů blíže zpracováno a kapitoly tak nabízí první vhled do každodennosti rodiny Františka Josefa. V kapitole zabývající se cestováním se prokázalo, že Auerspergové se nijak nelišili od ostatních šlechtických rodů - v průběhu roku střídali pobyty v paláci ve Vídni, na zámku ve Žlebech a Slatiňanech, či na rakouském Karlslustu a Weitwörtu. Mimo to jejich cesty směřovaly za ozdravnými a loveckými pobyty. Zdravotní stav Charlotty a Vilemíny rodinu často přiváděl k pobytům v lázních v Čechách (Karlovy Vary, Mariánské lázně) i v zahraničí (Meran, Opatije, Nordwick), nebo k pobytům na horském vzduchu v populárním švýcarském středisku Svatý Mořic. Časté byly rovněž lovecké výpravy. Kníže se svými přáteli každoročně odjížděl na přelomu srpna a září na lov do Tyrolska. Specifickým jevem začínaly být v 19. století lovecké výpravy do Afriky, které rodina podnikla roku 1906, 1908/1909, 1910 a 1912. Lovecké výpravy na africkém kontinentu obvykle směřovaly do Súdánu a Egypta. Pobytu v Egyptě na přelomu let 1908/1909, jehož se účastnila také kněžna Vilemína, byl zaměřen spíše na poznávání tamní kultury a památek. Ostatně, poznání kultury či památek bylo vždy součástí cest Auerspergů, ať už vedly kamkoli.

Závěr této práce je symbolicky věnován nemocem, smrti a místům paměti rodiny Auerspergů. Jedním z hlavních témat této kapitoly je nemoc a smrt princezny Charlotty z Auerspergu. Až doposud bylo uváděno, že princezna zemřela na následky fraktury páteře po ročním ležení na lůžku. Zranění mělo být způsobeno pádem z koně, který se měl odehrát zhruba rok před její smrtí. Na základě korespondence, kterou Charlotta zasílala matce, je zřejmé, že princezna ochrnutá nebyla. Dcera knížecího páru trpěla od narození slabostí, anémií, patrně nějakou srdeční vadou a měla problémy s trávením. Tyto potíže vedly k častým ozdravným pobytům, přičemž například v lázních v Karlových Varech byla princezně chůze zakazována, aby nehodila na váze, o ochrnutí však nemůže být řeč. Další odstavce části, která

je věnována Charlottě, popisují smutek rodiny po její smrti. Odchod milované dcery snášela velmi těžce Vilemína i František Josef, jak plyne z jejich vzájemné korespondence. U Vilemíny, jak už bylo uvedeno, tragická událost vedla ke zhoršení zdravotní stavu, což vyústilo v její smrt roku 1909.

František Josef přežil svou ženu o téměř třicet let, do své smrti se již nikdy neoženil a nosil snubní prsten, jako památku na svou Willerl. Kníže v průběhu života netrpěl žádnými výraznými fyzickými problémy, ale nově se díky jeho dopisům ukázalo, že trpěl úzkostmi a zřejmě mírnými depresemi. Do neklidu ho uváděly zejména obavy o rodinu a trpěl i stresem z delších cest, kterých se účastnil po boku členů habsburského rodu. Zdravotní stav knížete se začal zhoršovat dva roky před jeho smrtí, kdy začal hojně využívat lékařských služeb. Z účtů plyne i možnost, že trpěl rakovinou, vzhledem k uplatňování takzvané radiové emanace. Reprezentativní pohřeb bývalého knížete uzavřel významnou kapitolu rodu Auerspergu v českých dějinách, do kterých se v průběhu 19. a na počátku 20. století nasmazatelně zapsali.

Cíle diplomové práce, které byly vytyčeny v jejím úvodu, lze považovat za splněné. V podstatě poprvé se podařilo zformovat komplexnější pohled na život Františka Josefa Auersperga a jeho rodiny a vytvořit na jejich příkladu obrázek každodenního života šlechty. Z výsledků provedeného výzkumu vyplývá, že se členové jednoho z knížecích starobylých rodů monarchie a později republiky nijak nevymykali z tradičního života aristokracie na přelomu 19. a 20. století.

Resumé

The main goal of this work was to describe and demonstrate the life of Franz Joseph d Auersperg and his family in late 19th and early 20th century and therefore contribute to studies about history of nobility in this complicated period. The work is based mainly on primary sources, such as correspondence between members of the prince's family, but also on memoirs of Alois Auersperg and on photographs preserved in family albums and inventories of Auersperg estates in Czech Republic. The main topic of the first chapter is sources and their critique. Despite the impression that Family archive of Auerspergs, Žleby and Slatiňany offers a vast amount of sources, for some topics of the work it provided insufficiently or not at all.

The second chapter (and the first section) of the work elaborates fates of nobility in late 19th and early 20th century in general point of view. Due to a significant change in social position of nobility, caused primarily by decline of feudal society, it was necessary to explain a progressive changes that effected lives of nobles. Former feudal liege lords became entrepreneurs and landowners after losing a vast number of social prerogatives. Many of them invested significantly into modernisation of businesses and factories on their lands and therefore it cannot be said, that abolition of serfdom brought a purely negative effect on nobility. A more significant conflict arose from a demand of civil society for nobility to become more patriotic and more bound to a specific country in a citizen-manner. Understanding of concept of "nation" varied in greatly among noble society and brought a split into two branches – a pro-Czech faction demanding more autonomy from Austria - Hungary and a German one. Both of these supported preservation of integrated Austria – Hungary, however. Process of continuous decline of, in Czech countries very unpopular, noble society was completed in Czechoslovakia after the First World War, by abolishment of noble titles. Later fates of highborn were greatly influenced also by a land reform in 1920s. The following decade meant for most houses a necessity of clarification of stance to the Nazi Germany – either as a supporter or against. Despite a significant group of nobles who stood against Hitler's influence and declared themselves several times as true Czechoslovaks, after the end of the Second World War, all nobility was swept down together, since a newly established communist regime did not calculate with their existence.

The third chapter of the work is contributed to the Auersperg house and family, specifically to the establishment of Auersperg princes in Czech countries in 18th century. By marriage of John Adam with Catherine d Schonfeld in 1746 the Auersperg house gained most of their lands – Nasavrky hold, Žleby hold and Slatiňany chateau.

The fourth chapter maps firstly the life of parents of prince Auersperg and secondly the life of Franz Joseph d Auersperg himself, from his birth and upbringing, education, his relationship with his wife, family life, through his part in the First World War. The chapter offers a new point of view on the person of kind prince, who preferred family life to a career at the court. He married his wife, Vilemina, for love and as he writes himself in his diary, he imagined her by his side since they were children. A happy and loving marriage gave him five offsprings – daughter Marie, twins Christine and Vincenc, daughter Charlotte and son Ferdinand. A satisfied family life was often interrupted by health issues of his youngest daughter Charlotte and of his wife Vilemina herself. The first tragic event struck the family in 1907, when Charlotte died in the age of 22. Vilemina suffered by the death of her daughter greatly, and her already not ideal health worsened even more. Franz Joseph lost his beloved wife in 1909. These tragic events struck the prince greatly and his heart never fully rejoiced again. As stated before, a court career was not a primary concern of Franz Joseph, and all his titles made him only to attend a selected events at the Imperial court occasionally and several journeys abroad, as a company of royal family, specifically to London and Madrid. Franz Joseph was mainly a lord and regent on his lands which were vast, even after land reform in 1920s. The Auersperg land also contained many modern breweries, chemical plants and factories. The last group of historical sources describes his activities during the First World War. Based on these we can confirm his active engagement on eastern and south-eastern fronts. A trace of him is lost in 1960 when he retires from active duty. His other activity in the war is unknown.

In the mentioned chapter an approximate image of a childhood years of Franz Joseph has been described – something that has not been done before. Also an attitude of prince towards family life has been determined and confirmed. The work managed to find out about his feelings and stance towards an establishment of the Czechoslovakian republic as well. As he described in a draft of letter to president Masaryk – he strongly considered himself as a royalist and therefore did not wish to take part in president's visit in Žleby, where he would have to pretend. A decline of monarchy the prince considered as an extremely serious thing, since he was brought up based on values of religion, esteem to the emperor, monarchy and

family. Sadly, not many of these were still present after 1918, so he mostly restricted himself to management of his land, hunting and spending time with his grandchildren.

The next parts of the work are dedicated to everyday life of nobility – mainly to travelling and entertainment. Again, this topic in Auersperg family has not been examined before. The chapter, that described travelling has shown, that Auerspergs did not differ significantly from other great houses and their nature of spending time abroad – during each year they spent time in their palace in Vienna, on Žleby and Slatiňany chateaus, or in Karlsruh and Weithwört. Also, they attended hunting and wellness recreations. Medical issues of Charlotte and Vilemina often brought the family to spas in Czech lands and abroad or into Alps. A specific new way of recreational hunting were trips to northern Africa, mainly to Egypt and Sudan, which the family did in 1906, 1908/1909, 1910, and in 1912. Princess Vilemina took part in the 1908/1909 one, but this trip was mainly focused on local cultures and history. Anyway, cultural and historical education was always an important part of travelling of Auersperg family, wherever they went.

The final part of this work is dedicated to deceases, death and places of memory of the Auersperg family. One of the main topics of this chapter are health problems and death of princess Charlotte. Until now it has been continuously stated that she died of spinal fracture which she suffered during a fall from horse, approximately one year before her death. Based on correspondence of Charlotte with her mother it is very obvious, that she was not crippled despite of being weak and anemic for whole her life and having digestive problems, as well as an apparent heart disorder. Despite being prevented from and advised against walking very often in order not to lose weight, young princess was able to walk without a doubt. Following part of the chapter describes a forlorn of the family caused by her early death. As apparent from their correspondence, both her parents endured her death very badly.

Franz Joseph outlived his beloved wife by almost thirty years, never remarried and wore his engagement ring for the rest of his life as a memory of his Willerl. He perhaps did not suffer from any serious health troubles during his life but a study of his correspondence showed, that the death of his daughter gave him serious anxieties and even probably depressions. He was anxious about the health of his remaining family and also from longer journeys, when he was made to take one. His health became to decline two years before his death when he begun to use a variety of medical services. Based on medical bill it is probable that he had a cancer, especially because of the usage of so called “radioemanation”. His dignified funeral closed an important chapter of Auersperg house in Czech history to which

they undoubtedly greatly contributed. Goals of the work, specified in its beginning, have been met. Speculatively for the first time a more complex view into the life of Franz Joseph and his family has been presented, which also serves as a representative insight into a life of nobility of their era. Results of research show, that neither the Auersperg family nor its members did not differ in any extraordinary manner from the traditional way of life and habits of aristocracy of 19th and early 20th century.

9 Seznam pramenů a literatury

9.1 Prameny

1.1.1 Nevydané

AUERSPERG, Alois. *Menschen von gestern und heute: Das Erlebnis fines 85jährigen*. 1982. Nevydaný strojopis.

BAUMGARTNER, Rudolf. *Ein Jahrtausend Auersperg'scher Chronik*. Wien: 1936. Bez SBN

Státní oblastní archiv v Zámrsku. RA Auerspergů, Žleby a Slatiňany 1704–1939 (1944). Konkrétní inventární čísla jsou vždy uvedena u jednotlivých pramenů a citací.

2.1.1 Vydané tiskem

CLARY – ALDRINGEN, Alfons. *Vůně vzpomínek: Kníže Clary – Aldringen vypráví o „starých zlatých časech“*. Praha: Nakladatelství Brána, 2002. 200 s. ISBN 80-7243-158-7.

KINSKÝ, Zdenko, Radslav. *Hodina vzpomínek: Kus historie parforních honů a dostihů v Čechách*. Chlumeck nad Cidlinou: 1947. Bez ISBN.

LOBKOWICZ, Erwein. *Vzpomínky na monarchii*. Praha: 1997. 135 s. Bez ISBN.

3.1.1 Dobový tisk

Chrudimské noviny č. 47 z roku 1938.

Časopis Český východ č. 65/1878; č. 4/1881; č. 23/1888; č. 2/1903; č.3/1903.

Kronen Zeitung 16. 6. 1906. Dostupné online <http://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=krz&datum=19060616&seite=9&zoom=33&query=%22Charlotte%2BAuersperg%22&ref=anno-search>.

9.2 Literatura

BEZECNÝ, Zdeněk. *Příliš uzavřená společnost*. České Budějovice: Historický ústav Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2005. 155 s. ISBN 80-7040-698-4.

BLÜMLOVÁ, Dagmar. KUBÁT, Petr a kol. *Čas zdravého ducha v zdravém těle: Kapitoly z kulturních dějin přelomu 19. a 20. století*. České Budějovice: 2009. 552 s. ISBN 978-80-87311-07-3 (Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích); ISBN 978-80-904446-3-8 (společnost pro kulturní dějiny, o. s.).

BUŠTA, Jaroslav. KONEČNÝ, Michal. RYŠAVÝ, Radek. *Zámek Slatiňany*. Sychrov: Národní památkový ústav, 2015. 167 s. ISBN 978-80-905871-3-7.

BŮŽEK, Václav. KRÁL, Pavel (edd.). *Paměť urozenosti*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007. 233 s. ISBN 978-80-7106-928-7. s. 193-194.

FRANCEK, Jindřich. *Lovecká vášeň v proměnách staletí*. Praha: Havran, 2008. 235 s. ISBN 978-80-86515-88-5.

GLASSHEIM, Eagle. *Urození nacionalisté: Česká šlechta a národnostní otázka v 1. pol. 20. století*. Praha: Garamond, 2012. 320 s. ISBN 978-80-7407-140-9.

GRUBHOFFER, Václav. *Pod závojem smrti: Poslední věci Schwarzenbergů v letech 1732-1914*. České Budějovice, 2013. 441 s. ISBN 978-80-905264-2-6.

HAZDRA, Zdeněk. *Šlechta ve službách Masarykovy republiky: Mezi demokracií a totalitními režimy*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2014. 331 s. ISBN 978-80-7422-337-2.

HAZDRA, Zdeněk. JELÍNKOVÁ, Dita. *Ve znamení tří deklarací: Šlechta v letech nacistického ohrožení československého státu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2014. 197 s. ISBN 978-80-87912-14-0.

HOLEČEK, Josef. *Česká šlechta: Výklady časové i historické*. Praha: 1918. Bez ISBN.

HORČIČKA, J. ŽUPANIČ, J. *Šlechta na křižovatce: Lichtenštejnové, Schwarzenbergové a Colloredo – Mannsfeldové v 1. polovině 20. století*. Praha: Pankrác, 2017. 912 s. ISBN 978-80-86781-33-4.

HOŘEJŠ, Miloš. KRÍŽEK, Jiří. *Zámek s vůní benzínu: Automobily a šlechta v českých zemích do roku 1945*. Praha: Mladá fronta, 2015. 280s. ISBN 978-80-204-3930-7.

JIRÁNEK, Tomáš. LENDEROVÁ, Milena. MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti: Život v 19. století*. Praha: Karolinum, 2013. 430 s. ISBN 978-80-246-1683-4.

JŮNOVÁ-MACKOVÁ, Adéla. NAVRÁTILOVÁ, Hana. HAVLŮJOVÁ, Hana. JŮN, Libor. *„Krásný, báječný, nešťastný Egypt!“ Čeští cestovatelé konce 19. a první poloviny 20. století*. Praha: Libri, 2009. ISBN 978-80-7277-429-6.

KRÍŽEK, Vladimír. *Obrazy z dějin lázeňství*. Praha: Avicenum, 1987. 176 s. Bez ISBN.

KUKLÍK, Jan. *Konfiskace, pozemkové reformy a vyvlastnění v československých dějinách*. Praha: Auditorium, 2012. 114 s. ISBN 978-8087284-25-4.

LELKOVÁ, Šárka. *„Bože dej nám odvahu a sílu přežít rok 1866“* (rok 1866 v korespondenci a denících českých a moravských šlechticů). In: *Armáda a společnost v Českých zemích v 19. a první polovině 20. století. Sborník příspěvků z konference konané ve dnech 29.- 31. května 2003 v Ústí nad Labem*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2004. 206 s. ISBN 80-7044-560-2.

LENDEROVÁ, Milena. *Tragický bál: Život a smrt Pavlíny ze Schwarzenbergu*. Praha: Paseka, 2004. 376 s. ISBN 80-7185-657-6.

LOBKOWICZ, František. *Zlaté rouno v Zemích Českých*. In: *Zvláštní otisk ze zpravodaje Heraldika a genealogie*, roč. 24/4, 1991. s. 181-200.

MAŠEK, Petr. *Modrá krev: Minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích*. 2. rozšířené vydání. Praha: Mladá fronta, 1999. 330 s. ISBN 80-204-0760-X.

MEDŘÍKOVÁ, Petra. Portréty Auerspergů na zámcích Žleby a Slatiňany. In: *Památky středních Čech: Časopis Národního památkového ústavu územního odborného pracoviště Středních Čech v Praze*, 2/2015. ISSN 0862-1586.

NOHEL, Roland. *Auerspergové v Čechách*. Kutná Hora: OKC, 1997. 49 s. ISBN 80-902359-0-5.

NOVÁKOVÁ, Lenka. *Podnikatelské aktivity Auerspergů v oblasti cukrovarnictví ve 2. polovině 19. století a v 1. polovině 20. století*. Diplomová práce. Univerzita Pardubice, Filozofická fakulta, 2014. 174 s. Bez ISBN.

PEKAŘ, Josef. *Omyly a nebezpečí pozemkové reformy*. Praha: 1923. Bez ISBN.

PREINFALK, Miha. *Auersperg: Geschichte einer europäischen Familie*. Graz: 2006. 688 s. ISBN 978-3-7020-1140-6.

REJHA, Adam. *Deník Vincence Karla Auersperga z cesty do Velké Británie roku 1837*. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2016. Bez ISBN.

SACK, Martin. *Von der Neuropathologie zur Phänomenologie: Alfred Prinz Auersperg und die Geschichte der Heidelberger Schule*. Würzburg: Königshausen & Neumann, 2005. ISBN 3-8260-2379-X.

SAK, Robert. BEZECNÝ, Zdeněk. *Dáma z rajského ostrova: Sidonie Nádherná a její svět*. Praha: Mladá fronta, 2000. ISBN:80-204-0852-5.

SEDLÁČKOVÁ, Hana. *Správa nasavrckého velkostatku Františka Josefa knížete Auersperga (1856-1938)*. Diplomová práce. Masarykova univerzita Brno, Filozofická fakulta, 2013. Bez ISBN.

SLABÁKOVÁ, Radmila. Žal a umírání v denících a soukromé korespondenci rakousko-uherské šlechty 19. století. In: *Studia Historica Nitriensia, IX, 2001*, s. 153-163.

SOMMER, Jiří. *Malé dějiny sportu*. Fontána: 2003. 273 s. ISBN 80-7336-116-7.

STEHLÍKOVÁ, Jana. ŠTĚPÁN, Luděk. *Nasavrcké panství a slatiňanští Auerspergové: utváření sídelní krajiny*. Slatiňany: 2014. 129 s. ISBN 978-80-260-6258-5.

SUROVCOVÁ, Markéta. *Historické proměny interiérů zámku Slatiňany a jejich současná obnova*. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice, Filozofická fakulta, 2012. 83 s. Bez ISBN.

SUROVCOVÁ, Markéta. *Zámek Žleby: proměny prezentace a vývoje historických interiérů od konce 19. století do současnosti*. Diplomová práce. Univerzita Pardubice, Filozofická fakulta, 2014. 199 s. Bez ISBN.

ŠVAŘÍČKOVÁ – SLABÁKOVÁ, Radmila. *Rodinné strategie šlechty: Mensdorffové-Pouilly v 19. století*. Praha: Argo, 2007. 735 s. ISBN 978-80-7203-859-6. s. 200-201.

VESELÍKOVÁ, Markéta. *Inventář Rodinného archivu Auerspergů, Žleby a Slatiňany 1704–1939 (1944)*. Zámorsk: 2015. Bez ISBN.

VOCELKA, Michaela. VOCELKA, Karl. *František Josef I.: Císař rakouský a král uherský*. Praha: Paseka, 2017. 414 s. ISBN 978-80-7432-806-0.

VYBÍRAL, Jindřich. *Století dědiců a zakladatelů: architektura jižních Čech v období historismu*. Praha: Argo, 1999. 214 s. ISBN 80-7203-205-4.

ŽUPANIČ, Jan. *Nová šlechta rakouského císařství*. Praha: Agentura Pankrác, 2006. 456 s. ISBN 80-86781-08-9.